

Sámedikki dievasčoahkkin Čoahkkingirji 03/15

Ávjuvárgaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 23.09.2015 - 25.09.2015

Báiki: Oslos

Sajis

Johan Vasara
John Kappfjell
Jørn Are Gaski
Knut Store
Lisa-Katrine Mo
Mariann Wollmann Magga
Marit Kirsten Anti Gaup
Per Mathis Oskal
Ronny Wilhelmsen
Vibeke Larsen
Hartvik Hansen
Inger Eline Eriksen
Lars Oddmund Sandvik
Vars Laila Susanne
Isak Mathis O. Hætta
Per Andersen Bæhr
Arthur Tørfoss
Aud Helen Marthinsen
Ellen K. Saba
Lars Filip Paulsen
Kjellrun Wilhelmsen
Kjetil Romsdal
Toril Bakken Kåven
Anita Persdatter Ravna
Inger Elin Kristina Utsi
Kirsti Guvsám
Laila Nystad
Mathis Nilsen Eira
Nanna Agnete Thomassen
Nora Marie Bransfjell
Piera Heika Muotka
Sandra Márjá West
Tor Gunnar Nystad
Viktor Inge Paulsen
Beaska Niillas
Christina Henriksen
Marie Therese Nordsletta Aslaksen
Ellinor Marita Jáma
Jovna Zakarias Dunfjell

Bellodat

AP/BB
AP/BB
AP/BB
AP/BB
AP/BB
AP/BB
AP/BB
AP/BB
Árja
Árja
Árja
Árja
FBL
FL
Frp
Frp
H
H
NORD
NORD
NORD
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR
NSR/SáB
NSR/SáB
SS
ÁaSG
ÁaSG

Várreláhttut

Kåre Ivar Olli
Ida Marie Bransfjell

Bellodat

AP/BB
ÁaSG

Saksliste

030/15	Vuodđudeapmi
031/15	Ođđa áššiid dieđiheapmi
032/15	Sámediggeráđi doaimadieđáhus
033/15	Gažaldagat Sámediggeráđđái
034/15	Sámediggeráđi čilgehus sámi valáštallama birra

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

035/15	Sámedikki dieđáhus solidaritehta ja riikkaidgaskasaš barggu birra
036/15	Sámi mátkeeallin – strategiija viidásat ovddideami várás
037/15	Rievdaduvvon sátnádeapmi Vuodđolága paragrafas 108 ja Vuodđoláhka sámegillii
038/15	Báástede - Sámi kulturárbbi máhcaheapmi
039/15	Sámedikki 2017 bušeahhtadárbu

Ášši 030/15	Sámedikki dievasčoahkkin
-------------	--------------------------

Vuodđudeapmi

	Áššennr. 15/4444
--	---------------------

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 23.09.15. dii. 09:00

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. <u>Mariann Wollmann Magga</u>	21. Lisa-Katrine Mo
2. <u>Beaska Niillas</u>	22. Sandra Márjá West
3. <u>Hartvik Hansen</u>	23. <i>li vara</i> Aud Marthinsen ovddas
4. <u>Knut Inge Store</u>	24. Per Mathis Oskal
5. Christina Henriksen	25. Lars Oddmund Sandvik
6. Ellen Kristina Saba	26. Nanna Thomassen
7. Laila Nystad	27. Viktor Inge Paulsen
8. Laila Susanne Vars	28. Vibeke Larsen
9. Marit Kirsten A. Gaup	29. Lars Filip Paulsen
10. <u>Per A. Bæhr</u>	30. Ellinor Marita Jáma
11. <u>Mathis Nilsen Eira</u>	31. Nora Marie Bransfjell
12. <u>Nils Anders Rasmus</u> (várrelahttu
Isak Mathis O. Hætta ovddas)	32. John Kappfjell
13. <u>Jan Åge Biti</u> (várrelahttu
<i>Inger Eline Eriksen ovddas</i>)	33. Jovna Zakarias Dunfjell
14. <u>Kåre Olli</u> (várrelahttu
<i>Johan Vasara ovddas</i>)	34. Kirsti Guvsám
15. <u>Toril Bakken Kåven</u>	35. Jørn Are Gaski
16. <u>Ronny Wilhelmsen</u>	36. Anita Persdatter Ravna
17. <u>Arthur Johan Tørfoss</u>	37. Marie Therese N. Aslaksen
18. Inger Elin Kristina Utsi	38. Kjellrun Wilhelmsen
19. <u>Kjetil Romsdal</u>	39. Tor Gunnar Nystad
20. Piera Heaika Muotka	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis
Áirras nr. 12 Isak Mathis O. Hætta
Áirras nr. 14 Johan Vasara
Áirras nr. 37 Marie Therese M. Aslaksen

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis
Áirras nr. 23 Aud Marthinsen 23.09.15 dii. 09.00 - 15.00
Áirras nr. 13 Inger Eline Eriksen 23. – 24.09.15
Áirras nr. 26 Nanna Thomassen 23. 09.15 dii. 12.00 – 25.09.15
Áirras nr. 33 Jovna Z. Dunfjell 25.09.15
Áirras nr. 16 Ronny Wilhelmsen 25.09.15
Áirras nr 4 Knut Inge Store 25.09.15
Áirras nr 17 Arthur Johan Tørfoss 25.09.15
Áirras nr 15 Torill Bakken Kåven 25.09.15
Áirras nr 21 Lise-Katrine Mo 25.09.15 dii. 12.00 rájes
Áirras nr 3 Hartvik Hansen 25.09.15 dii. 10.45 rájes

Várrelahtut

Várrelahttu Nils Anders Rasmus lei čoahkkimis áirasa nr. 12 Isak Mathis O. Hætta ovddas
Várrelahttu Kåre Olli lei čoahkkimis áirasa nr. 14 Johan Vasara ovddas
Várrelahttu Jan Åge Biti lei čoahkkimis áirasa nr. 13 Inger Eline Eriksen ovddas
Várrelahttu Olof Anders Kuhmunen lei čoahkkimis áirasa nr. 26 Nanna Thomassen ovddas
Várrelahttu Eva Maria Fjellheim lei čoahkkimis áirasa nr. 33 Jovna Z. Dunfjell ovddas
Várrelahttu Gunhild Engstad lei čoahkkimis áirasa nr. 16 Ronny Wilhelmsen ovddas
Várrelahttu Hanne Iversen lei čoahkkimis áirasa nr 4 Knut Store ovddas
Várrelahttu Johanne Marie Olaussen áirasa nr 17 Arthur Tørfoss ovddas

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus

28.08.15 beaiváduvvon gohččun árvaluvvon áššelistu, prográmma ja sárdnunáigi dohkkehuvo.

Sámedikki dievasčoahkkin - 030/15

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus. **Sáhkavuorrolistu ja replihkat**

	Sáhkavuorru ášši 30/15 Vuodđudeapmi	Replihkka
1	Jørn Are Gaski, čoahkkinjodihangotti	

DC - Mearrádus:

28.08.15 beaiváduvvon gohččun, árvaluvvon áššelistu, prográmma ja sárdnunáigi dohkkehuvo.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 23.09.15 dii. 09.22.

Ášši 031/15	Sámedikki dievasčoahkkin
-------------	--------------------------

Odđa áššiid diediheapmi

	Áššennr. 15/4444
--	---------------------

Sámedikki dievasčoahkkin - 031/15

Ášši meannudeapmi álggahuuvui 23.09.15 dii. 09.22. Debáhtta álggahuuvui 25.09.15 dii. 09.00.

- Evttohus 1: áirasis Kirsti Guvsám, NSR
- Evttohus 2: áirasis Inger Elin Utsi, NSR
- Evttohus 3: áirasis Christina Henriksen, NSR –NSR/Sáb
- Evttohus 4: áirasis Laila Susanne Vars, Árja
- Evttohus 5: áirasis Knut Store, Bb
- Evttohus 6: áirasis Vibeke Larsen, Bb
- Evttohus 7: áirasis Mariann W. Magga, Bb
- Evttohus 8: áirasis Lars Oddmund Sandvik, Árja

Evttohus 1: Áirras Kirsti Guvsam, NSR

Sámedikki veahkki báhtareddjiide

NSR - NSR/SÁB sámediggejoavku lea fuolas humanitára heađi geažil mii lea šaddan dan oktavuodas go leat ollu soađit ja gižžut Afrihkás ja Gaska-Nuortan, ja mii lea lassánan dan geažil go Syrias lea boargársoahti. Syrias leat badjelaš 12 miljon olbmo báhtaran, riikkas gos leat oktiibuot 20 miljon olbmo. Sin dilli lea fuolastuhtti, leat 8 miljon siskkáldas báhtareaddji Syrias, 4 miljon olbmo leat báhtaran ránnjáriikkaide Tyrkiai, Libanonii ja Jordanii, ja birrasii 250 000 báhtareaddji leat ohcan visuma Schengenis. Maiddái birrasii 1 miljon olbmo, geat leat báhtaran Libyai dárbašit veahki.

NSR - NSR/SÁB sámediggejoavku lea maiddái fuolas daid báhtareddjiid dili geažil mat leat ožžon ássanlobi Norggas, ja geat vurdet beassat ásaiduvvat muhtun gildii. Suoidnemánu loahpas 2015 ásse 5364 olbmo dorvobáikkiin, main 48 % ledje guhkávuordán. Olbmuide geat leat bidjan eallima dego “vuordit” muhtun áigái, lea deatalašahte ožžot veahki johtilit báikegottiin ja integrerejuvvojit.

NSR - NSR/SÁB sámediggejoavku sávvábáhtareddjiide bures bohtima Sápmai. Mii ávžžuhit sámi servodaga čájehit báhtareddjiide sámi guossefrijavuoda. Mii ávžžuhit sámi gielddaid váldit vuostábáhtareddjiid, ja ásaiduhttit sin ovttasbargguin Searvvahan- ja valljodatdirektoráhtain (IMDI). Mii fertet váikkuhit dan ahte buot olbmot dovdet oadjebasvuoda. Báhtareaddjit sáhttet leat maiddái deatalašresurssat sámi gielddaide mat rahčet álbmotlogu njiedjamiin.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Báhtareddjiid ásaiduhttima oktavuodas ovtasbarguin IMDI:in ožžot gielddat searvvahandoarjaga, mii galgá gokčat gielddaid gaskamearálaš goluid ásaiduhttima oktavuodas. IMDI rehkenastimiid mielde gokčá dát birrasii 90 % gaskamearálaš goluin. NSR sámediggejoavku bivdá Sámediggeráđi váldit ovdan ráđđehusain ahte dát golut gokčojuvvošedje 100%. Dát sáhtá dagahit dan ahte gielddat eanet movttiidahttojuvvojit váldit báhtareddjiid geat leat ožžon ássanlobi Norggas.

Mii bivdit Sámediggeráđi árvvoštallat maid Sámediggi muđui sáhtášii bargat dán oktavuodas. Deatalaš lea ahte mii buohkat váikkuhit ja čájehit ahte olmmošlašvuhta, olmmošárvu ja olmmošvuoigatvuođat leat vuodđun min servodagas.

Evttohus 2: Árras Inger Elin Utsi, NSR

Sámi mánáidgárdesajiid ruhtadeapmi

Norggas ruhtaduvvojit mánáidgárdesajit stáhta doarjagiid bokte maid báikkálaš mánáidgárdeeseiváldi juolluda viidáseappot mánáidgárddiide. Báikkálaš mánáidgárdeeseiváldin leat gielddat.

Mánáidgárdelága 8. paragrafa vuodul lea báikkálaš mánáidgárdeeseiválddis maid ovddasvástádus mánáidgárdefálaldagas sámi mánáide. Lágas čuožžu ná:

«Gieldda ovddasvástádus lea, ahte mánáidgárdefálaldat sámimánáid sámi guovlluin doaibmá sáme giela ja kultuvrra vuodul. Eará gielddain galgá láhččojuvvot dili nu, ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit gielaset ja kultuvrraset.»

Sámi mánáidgárdesajit leat mielde fievrrideamen viidáseappot sámi kultuvrra ja giela. Mánát šaddet sámi giellageavaheaddjin iežaset vuosttaš eallinjagis jo. Ovdamearkka dihtii leat sámi mánáidgárdesajit erenoamáš deatalaččat lullisámi guovllus go lullisáme giela lea okta áitojuvvon gielain, Unescos listtas.

Mánáidgárdesajit leat uhcán mánát geat háliidit sámi mánáidgárdefálaldaga, muhto leat maid dákkár gielddat mat eai háliit juohkit viidáseappot stáhta doarjaga priváhta sámi mánáidgárddiide go sii háliidit viiddidit mánáidgárddi eanet sajiiguin, vai sáhttet váldit vuostá buot mánáid geat háliidit sámi mánáidgárdefálaldaga., ovdamearkka dihtii Áltás.

Norgga gielddat leat šaddan hehttehussan mánáidgárdefálaldaga oktavuodas sámi mánáide. Nu eai láže gielddat dasa ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit gielaset ja kultuvrraset.

Sámedikki bargamuššan lea nannet sápmelaččaid sajádaga ja ovddidit sápmelaččaid beroštusaid. Danne ferte Sámediggi leat mielde rievdeamean sámi mánáidgárdesajiid ruhtadeami, nannen dihtii sámi mánáidgárdefálaldaga miehtá Norgga.

Sihkkarastin dihtii sámi mánáidgárdefálaldaga sáhtá lága bokte mearridit ahte gielddat galget addit stáhta doarjaga sámi mánáidgárdesajiide. Go ohccojuvvo sámi mánáidgárdesaji ruhtadeapmi, ja fálaldat sáhtá álggahuvvot, de ii galgga giela biehttalit dakkár ruhtadeami go evttohuvvo álggahit sámi mánáidgárdefálaldaga. Ovdamearkka dihtii priváhta mánáidgárddis.

Doppe gos leat uhcán sámi mánát geat háliidit sámi mánáidgárdefálaldaga, berre stáhta addit ovttagearddedoarjaga mánáidgárdeeaiggádiidda álggahit sámi mánáidgárdesaji. Ovdamearkka dihtii leat váhneamat Plassjes váldán álgaga ja ohcan Sámedikkis doarjaga álggaheapmái. Stáhta berre juolludit dakkár ovttagearddedoarjaga, seamma láhkai go dat integrerendoarjja mii lea bargui mánggagielat mánáiguin (doarjja aiddo boahán báhtareaddjimánáide).

Sámi mánáidgárdesajit váilot ja dat leat deatalaččat dasa ahte gáhttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Lea stáhta ovddasvástádus, vuodđolága 108. paragrafa vuodul, láhčit dasa ahte sápmelaččat sáhttet sihkkarastit ja ovddidit gielaset, danne fertejit stáhta juolludeamiit merkejuvvot. Sámediggi lea ovdal bivdán rievdadusaid mánáidgárdelágas, dainna lággiin ahte mánáidgárdefálaldat nannejuvvo lága bokte. Dassážiigo dat dáhpáhuvvá, de ferte ruhtadanvuogádat rievdaduvvot amas gielddat sáhttet vihpádit sámi mánáidgárdesajiid álggaheami.

NSR NSR/SÁB háliida ahte Sámediggi galgá bargat stáhta eiseváldiid ektui sihkkarastin dihtii ahte

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

6/181

ođđa sámi mánáidgárdesajiide merkejuvvojit ruđat stáhtabušehta bokte.

Evttohus 3: Áirras Christina Henriksen, NSR-NSR/Sáb

Sámegielaohpahusa buorideapmi skuvllas

Sámediggi háliida buoridit sámegielaohpahusa dási skuvllas, ja bovde Fylkkamánniid miehtá riikka dán bargui.

Sámi giellaoahpahusa dilli lea dramáhtalaš. Eai gávdno doarvái sámegielaohpaheaddjit dárbbuide oahpahusas sámegielas ja sámegillii, oahpahuslága ektui. Skuvlaeaiggádat čuovvolit iešguđege láhkai sihke geatnegasvuođaid sámi mánáid vuoigatvuođa oahpahusas sámegielas (ja sámegillii), ja dasto molssaevttoalaš oahpahusvejolašvuođaid. Dávjá lea nu ahte ovttaskas sámegielaohpaheaddji ferte organiseret buot sámegielaohpahusa, ja dávjá virgádit skuvlaeaiggádat olbmuid geain ii leat pedagogalaš gelbbolašvuohta sihkkarastin dihte sámegielfálaldaga.

Sámit fárrestallet maiddá, ja sámi ohppiin lea vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas, ja dát guoská maiddá sámi ohppiide geat ássat eará sámi giellaguovllus, dahje riikaoasis gos sámegiella ii leat leamaš dábalaš.

Máhtodepartemeantta 17.03.15 mearrádusa ektui, nannejuvvo njuolggadusain (kap 225, poasta 63) ahte gielddain ja fylkkagielddain leat geatnegasvuođat oahpahuslága §§ 6-2 ja 6-3 ektui, ja dasto vuođoskuvllain ja joatkkaskuvllain mat leat dohkkehuvvon privátaskuvllalága mielde, ja main leat dohkkehuvvon oahppoplánat sámegielas sáhttet ocat doarjaga ruđa joatkkaohppui sámegielas.

Fylkesmánis leat ruđat mat galget geavahuvvot pedagogalaš bargiid oahppodáhkádusaid geat háliidit oažžut oahpahusgelbbolašvuođa sámegielas dahje váldit viidáset oahpu. Dat mearkkaša dan ahte guoskevaš oahpaheaddji oažžu bálkká nugo dábálaččat go lea váldimin oahpu sámegielas. Ovdamearkka dihte leat Finnmárkku Fylkesmánis geavahusas jahkásaččat 4 dáhkádusa, ja Davvi-Trøndelága Fylkesmánis leat geavahusas birrasii seamma ruđat ja gusket sihke Davvi- ja Máttá-Trøndeláhkii. Vásihusat máttasámi guovllus čájehit ahte lea munni eanet rekrutteret go váldá atnui dáhkádusaid.

Ođđa njuolggadusaid vuođul sáhttet maiddá oahpaheaddjit joatkkaskuvllain ocat oahppodáhkádusaid buoridan dihte gelbbolašvuođa sámegielas, ja dan oktavuodas lea erenoamáš deatalaš ahte buot skuvlaeaiggádat juhket dárbbalaš dieđuid fálaldaga birra, ja dasto ávžžuhit pedagogalaš bargiid ocat.

Sámediggi ádde nu ahte njuolggadusat guoskkašedje miehtá riikka, ja danne bivdá Sámediggeráđi váldit ovdan relevánta instánssaiguin riikaviidosaš rekrutterenkampánjja vejolašvuođa birra mas ávžžuhit oahpaheddjiid buot skuvllain gos leat oahppit geat háliidit sámegielaohpahusa, ocat váldit joatkkaohpu sámegielas.

Fylkesmánni bearráigeahččá skuvlaeaiggádiid, ja dan sáhtášii nannet vel eanet dan bokte ahte Fylkkamánigulahallá skuvlaeaiggádiiguin geatnegasvuođaid ja vejolašvuođaid birra molssaektosaš oahpahusas dalle go lea dárbu. Dili várás goas lea várra ahte oahppit masset sámegielaohpahusa guhkkit áigái, berrejit ásahuvvot mekanisimat man oktavuodas skuvlaeaiggát dalán váldá oktavuodá ovdamearkka dihte gáiddusoahpahusfáliiguin. Dákkár oktavuodas ferte maiddá dáláš gáiddusoahpahusfáliid dili nannet resurssaiguin vai sáhttet leat gergosat. Vánhemat ja ruovttubirrasat berrejit maiddá eanet čadnojuvvo mielde sámegielaohpahusas, váikkuhan dihte dan ahte ohppiid giellabiras ásahuvvo dahje nannejuvvo. Dát hástala ahte vánhemiidda addojuvvo vejolašvuohta ovdamearkka dihte leat ohppiin hospiteremis dahje giellačoagganemiin.

Evttohit čuovvovaš doaimbijuid:

“Čoavddaskuvllaid” mat fálet gáiddusoahpahusa ja hospiterema berre nannet resurssaid dáfus sihkkarastin dihte sámegielat giellabirrasa ohppiide mat leat ortnegis. Ortnegis berrejit leat fokusis maiddá vánhemat, váikkuhan dihte dan ahte ohppiin lea sámegielat biras maiddá ruovttus, go lea vejolaš, ovdamearkka dihte giellačoagganemiid organiserema bokte sihke ohppiide ja vánhemiidda. Ollu giellaguovddážiin lea vásihus dán lágan barggus ja leat guovddáš ovttasbargoguoimmit dalle go nu lea vejolaš. Dán oktavuodas ferte ásahuvvot doarjjaortnet man vuođul

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

7/181

vánhemiin lea vejolašvuohta ohatpermišuvnna barggus čuovvut mánáid dákkár fáldaldahkii, almmá ahte dat čuohcá ekonomijai.

- Máhtodepartemeanta ja Fylkkamánnitmehtá riikka čađahit rekrutterenkampánijaid man oktavuodas ávžžuhit oahpaheddjiid ohat viidáset oahpu sámegielas, vai lea vejolaš duhtadit sámegieloahpahas dárbbu, ja dasto ollašuttit gielddaid ja fylkkagielddaid, jaeará skuvlaeaiggádiid geatnegasvuođaid.
- Fylkkamánni nanne bearráigeahču, ja váikkuha dan ahte skuvlaeaiggádat sihkkarastet molssaektosaš oahpahusa ohppiide jos sámegieloahpaheaddji ii leat barggus. Gáiddusoahpahas ja hospiteren leat dákkár molssaevttut, maidferte sáhttit álggahit jos lea dárbu, ovdamearkka dihte go leat permišuvnna dahje bargit leat buohcciedieđuvvon guhkit áigái, ja dieinna lágiin sihkkarastit stádisvuođa sámi ohppiide ja sihkkarastit ahte sis lea fáldaldat sámegieloahpahas beroškeahhtá oahpaheaddjidiis.

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi ovddidit evttohusaid relevánta eiseválddiide.

Evttohus 4: Árras Laila Susanne Vars, Árja

Sámediggi ferte hábmet politihkalaš doaibmaplána sámi vuorasolbmuid

Árja oaivvilda ahte Sámediggi ferte čielgaseappot vuoruhit doaimmaid mat buoridit sámi vuorasolbmuid dili servvodagas. Áigodagas 2009-2013 álggahuvvojedje olu dehálaš doaimmat Sámedikkis mat nannejedje Sámedikki barggu áššiiguin mat erenoamážit gusket min vuoras olbmuid. Sámedikki vuorasiidráđi ásaheapmi, doarjja dearvvašvuođaprošeavttaide Skániin gos sámi vuoras olbmot besset deaivvadit ja lohkan- ja čállinveahki sámegiela vuorasolbmuid Guovdageainnus leat ovdamearkkat dasa mot Sámediggi leat mielde sihkkarastimen sámi vuorasolbmuid dohkálaš ja buori dili.

Vuoras olbmuid máhttu lea geađgejuolgi min servvodagas, sámi árbevirolaš kultuvrras lei vuoras olbmuid guovddáš sadji.

Árja oaivvilda ahte Sámediggi berre dál hábmet sierra doaibmaplána sámi vuorasolbmuid, ja Sámediggeráđi ovddida dán ášši dievasčoahkkimii dán áigodagas.

Plánas ferte Sámediggi earet eará:

- čielggadit iežas rolla daid ásahusaid ja eiseválddit ektui geain odne lea ovddasvástádus sámi vuorasolbmuid vuoigatvuođaid gozihit ja sin dikšobálvalusaide.
- Guorahallat mot mii nannet sámi vuoras olbmuid sajádaga servvodagas, ja mot mii sealluhit vuoras olbmuid máhttu servvodagas.
- Sámediggi ovddida/evttoha lánkaevttohusa mii nannešii sámi vuorasolbmuid lága bokte dohkálaš ja obbalaš dearvvašvuođabálvalusaid mat vuhtiiváldit sin giela ja kultuvrra.
- Árvvoštallat mot Sámediggi sáhta heivehit doarjjaortnegiid vai vuoras olbmot beasaše leat fárus giella,- kulttur ja ealáhusovdánahttimis iežaset eavttuid vuođul.
- Árvvoštallat mot Lohkan- ja čállinveahki mii lea álggahuvvon Guovdageainnus sáhtašii viiddiduvvot eará sámi guovlluide.
- Mot mii sihkkarastit ahte vuoras olbmot galget sáhttit orrut ruovttuin nu guhka go vejolaš.
- Árvvoštallat mot nannet sámegiela dulkonbálvalusaid ja rekrutterema sámi vuorasolbmuid dikšui.
- Mot vuolgahit ovttasbarggu sámi ja eará álgoálbmot vuorasolbmuid gaskkas.
- Mot ovddidit sámi vuorasolbmuid oasseváldima ON vuogádagas ja eará máilmmiividosas organisašuvnnain dego “The Elders”-searvis.

Sámediggi ferte bidjat politihkalaš mihtun ahte buot sámi vuorasolbmuid galgá leat nanu, heivehuvvon dikšofáldat mii vuhtiiváldá sin kultuvrralaš duogáža ja sin giela juohke oasis divššus.

Sámediggi ferte hábmet politihkalaš doaibmaplána sámi vuorasolbmuid

Árja oaivvilda ahte Sámediggi ferte čielgaseappot vuoruhit doaimmaid mat buoridit sámi vuorasolbmuid dili servvodagas. Áigodagas 2009-2013 álggahuvvojedje olu dehálaš doaimmat Sámedikkis mat nannejedje Sámedikki barggu áššiiguin mat erenoamážit gusket min vuoras olbmuid. Sámedikki vuorasiidráđi ásaheapmi, doarjja dearvvašvuođaprošeavttaide Skániin gos sámi vuoras olbmot besset deaivvadit ja lohkan- ja čállinveahki sámegiela vuorasolbmuid Guovdageainnus leat ovdamearkkat dasa mot Sámediggi leat mielde sihkkarastimen sámi

Čállit:

Ellen Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

8/181

vuorasolbmuide dohkálaš ja buori dili.

Vuoras olbmuid máhttu lea geađgejuolgi min servvodagas, sámi árbevirolaš kultuvrras lei vuoras olbmuin guovddáš sadji.

Evttohus 5: Áirras Knut Store, Bb

Dearvašvuodaovttasbargu riikkarájáid rastá – Ohcejohka-Deatnu

Sámit leat okta álbmot mat orrot 4 našunálastáhtas ja rájáidrasttildeaddji ovttasbargu buktá buriid oalgeváikkhusaid goappašiid beliide riikarájain.

Ránnjágielddain Deanus ja Ohcejogas leat dearvašvuodaásahusat dahkan šiehtadusa ahte heahteveahkki galgádoaimat goappašiid beale ráji, ja maiddá lea dahkkon ovttasbargošiehtadus skuvlaáššiin vuodđoskuvladásis. Muhto go gielddat Ohcejohka ja Deatnu háliidit ovttasbarggu fástadoavtterbálvalusas, de bissehuvvojit EO-direktiivvain.

Sámit álgoálbmogin geat orrot márgga našunálastáhtas leat nannejuvvon 1994 EO-šiehtadallanprotokollii, ja Ohcejoga ja Deanu gielddat leat áibbas sihkkarit sámi gielddat gosstuora oassi álbmogis leat sápmelaččat. Okta EO-direktiiva ii galgga leat elemeanta mii bisseha rájáidrasttildeaddji ovttasbarggu gieldda bálvalusain.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá sámediggeráđi searvat dán váttisvuhtii ja bidjat Norgga eiseválddiid bargat dan nala ahte oažžut áigái dearvašvuodaovttasbarggu gieldda dásis doppe gos dat lea lunddolaš, nu go Deanus ja Ohcejogas.

Evttohus 6: Áirras Vibeke Larsen, Bb

Ollesbeaivviskuvla boahhteáiggis ja sámegieloahpahas

Nubbingieloahpahas lea ollu jagiid leamaš hástalus ja nubbingielagiid oahppilohku skuvllas lea njedjame.

Eanet ja eanet politihkalaš bellodagat digaštallet ollesbeaiveskuvlla molssaeavttu. Ollesbeaiveskuvllas leat sihke ovdamunit ja heajut bealit, muhto dákkát organiseren skuvlaárgabeaivvis sáhttá maid čoavdit osiid hástalusain mat mis dál leat sámegieloahpahas.

Dál leat diibmo- ja fágajuohkin ja oahppoplánat hástaleaddjin doppe gos skuvlamánat ovdamearkka dihte šaddet välljet gaskal sámegieloahpahusa ja lášmmohallama, dahje ahte sámegieloahppit fertejit báhcit maŋŋelii maŋŋil go skuvla lea nohkan beaivái. Sámegieloahpahas lea áidna fága Norgga skuvllas mii leadahkkon eaktodáhtolažžan nuoraidskuvlla ohppiide almmá váhnemiid miehtama haga.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku hásttuha sámediggeráđi bidjat johtui barggu mas sámediggi dál jo geahčada iešguđet lágan vejolašvuodaidsámegieloahpahussii ollesbeaiveskuvlla perspektiivvas, ja áinnas sámi leaksoveahki, ja maiddái rádjat eret vejolašvuoda välljet eret sámegieloahpahusa nuoraidskuvllas almmá váhnemiid miehtama haga.

Evttohus 7: Áirras Mariann Wollmann Magga, Bb

Báktesárgumat Geresvålas Máttá-Vårjagis

Aiddobáliid lea šaddan dovddusin ahte leat gávdnon báktesárgumat maid doivot leat 7000 jagi boarisin. Dat lea mearkkašahtti gávdnosatsihke báikkálaččat, regionålalaččat, našunålalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Báktesárgumat gávdnoje go ledje dokumentereme ja registrereme boares sámi goahtesajiid ja árraniid, ovdal go biddjojit johtui stuorit industriijahuksemaHirsanjárgii.

Dáin gávdnosiin leat báktesárgumat bohccuin ja ealggain, ja leat dehålaš duodaštussan sámi leahkimii boarråseamos guovllus mii dåsásåii lea kårtejuvvon. Sámi geavaheapmi gos jiekŋa ålggos luittii, sáhtåadditmidjiide ođđå máhtu min historjå birra.

Såmediggi ferte váldit oktavuoda riikaantikvårain ja åsahit ovttasbarggu sihkkarastindihte gávdnosiid boahteåigåi. Dan oktavuodå ferte maid biddjot johtui barguoåžžut dåid UNESCO målmmiårbelistui.

Čållit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

9/181

Evttohus 8: Áirras Lars Oddmund Sandvik, Árja

Sámediggi galgašii ovddidit sierra integrerenpolitihka:

- Mo váldit vuostá sisafárrejeaddjiid Sámis.
- Mo movttidahttit sin bissut Sámis.
- Mo sihkarastit ahte ohppet sámegeiela ja sámi kultuvrra birra.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus. **Sáhkavuorrolistu ja replihkat**

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Jørn Are Gaski, čoahkkinjođideaddji	
	Beaska Niillas, čoahkkinortnegii	
2	Kirsti Guvsàm	
	Aili Keskitalo	
		Mathis Nilsen Eira
		Inger Eline Eriksen
	Kirsti Guvsàm	
	Aili Keskitalo	
3	Inger Elin Utsi	
	Silje Karine Muotka	
		Mariann Wollmann Magga
	Inger Elin Utsi	
	Silje Karine Muotka	
4	Christina Henriksen	
	Silje Karine Muotka	
		Mariann Wollmann Magga
	Christina Henriksen	
	Silje Karine Muotka	
5.	Laila Susanne Vars	
	Henrik Olsen	
	Laila Susanne Vars	
	Henrik Olsen	
6.	Hanne Iversen	
	Henrik Olsen	
	Hanne Iversen	
	Henrik Olsen	
7.	Vibeke Larsen	
	Silje Karine Muotka	
		Inger Elin Utsi
	Vibeke Larsen	
	Silje Karine Muotka	
8.	Mariann Wollmann Magga	
	Thomas Åhren	
	Mariann Wollmann Magga	
	Thomas Åhren	
9.	Lars Oddmund Sandvik	
	Aili Keskitalo	
		Mathis Nilsen Eira
		Inger Elin Utsi

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

		Kirsti Guvsàm
	Lars Oddmund Sandvik	
	Aili Keskitalo	
	Beaska Niillas, čoahkkinnortnegii	

DC - Mearrádus:

Ođđa áššit 1 - 8 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái čuovvleapmái

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 25.09.15 dii. 10.15.

Ášši 032/15	Sámedikki dievasčoahkkinn
-------------	---------------------------

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

	Áššennr. 15/4315
--	---------------------

Mildosat

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái:

Sámediggi váldá Sámediggeráđi dán áigodaga doaibmadieđáhusa diehtun.

1 Álggahus

Dát dieđáhus válddaha áigodaga 06.05.15 - 24.08.15 ja lea čadnojuvvon Sámedikki 2015 bušehtii. Dieđáhusas dieđihuvvo daid mihttomeriid ja strategiijaid birra mat leat válddahuvvon bušehtas, ja eará bargamušaid birra.

Sámediggeráđi lea áigodagas doallan 2 fysalaš čoahkkima ja máŋga telefončoahkkima ja lea meannudan 138 ášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no/kaleanddar lea ráđđi dasa lassin searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

2 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eanet sámegiellaid geavaheapmi

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

11/181

2.1 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut sámegiela ektui

Guovttegielatvuođa ruđaid evalueren

Sámediggi rievdadii 2012:s guovttegielatvuođa ruđaid hálddašeami gollostivrenmálles ulbmilstivrenmállii. Seammás mearriduvvui ahte ulbmilstivrenmálle galgá evaluerejuvvot 2015:s.

Sámedikkis lea leamaš fálaldatgilvu evalueremii, ja oaččuimet fálaldaga viđa fitnodagas. Nordlandsforskning válljejuvvui čađahit evaluerema. Evaluerenbargu biddjui johtui suoidnemánu 1.b.2015, ja mihttu lea ahte evaluerenraportta lea válmmas skábmamánu 2015.

Sámi báikenamat

Sámediggi lea addán rávvagiid áššiide mat gustojit sámi báikenamaid čállinvuohkái ja makkár mearkašupmi dain lea. Sámediggi lea earret eará addán rávvagiid namaide Álttás ja Gáivuonas. Nammaáššit leat maid álggahuvvon ea.ea. Skániin ja Omasvuonas.

Sámi bustávát

Sámediggi lea čoahkinastán Sámi statistihkaid fágalaš guorahallanjoavkkuin Romssas 19.5. mo oažžut dieđuid sámegiela geavaheami birra. Sámediggi ovddida ášši ođđa álbmotregistarlága gulaskuddama oktavuodas ja bivdá ahte giellageavaheaddjit ja giellageavaheami dieđut galget sáhttit registrerejuvvot.

Sámediggi lea sádden gulaskuddancealkámuša ođđa álbmotregistarlága birra Gieldda- ja ođasmahttiindepartementii 24.06.2015 mas váldojuvvo ovdan sámegiela geavaheami registreren ja sámegiela čálamearkkaid geavaheapmi almmolaš registariin.

Čállinrávagirji

Sámegiela čállinrávagirji lea ođastuvvome. Sámediggi lea suoidnemánu sádden ođasmahttojuvvon čállinrávagirji mainna čállinrávagirji bargojoavku lea bargan, gulaskuddamii muhtin sámegiela ášahusaide, nu go oahpahusásahusaide, ja giellabargiide muđui, nu go jorgaledjiide, sámegiela mediaide, lágádusaide jna. Sámediggi lea maid almmuhan gulaskuddandokumeantta neahta bokte. Sámediggi háliida gulaskuddancealkámušaid dokumentii ovdal go prente gihppaga, ja almmuha dan neahtas golgotmánus dahje skábmamánu dán jagi.

Sámi Giellagáldu

Sámi Giellagáldu – joatkkaprošeakta álggahuvvui borgemánu álggus. Sámediggi lea vuolláičállán ovtasbargošiehtadusa Ruoŧa ja Suoma sámedikkiiguin golmma jahkásaš davviriikkalaš giellaovttasbargoprošeavttas. Joatkkaprošeakta dahká vejolažžan joatkit rájaid rasttildeaddji giellaovttasbarggu. Sámi Giellagáldu lea sámi álbmoga oktasaš ja seammás bajimuš mearridanorgána giellagažaldagaide guoski áššiin. Ođđa tearpmat leat sámegiela geavaheami eaktun beaivválaš hállangielas, čálalaš gielas, mediain, sosiálamediaain ja visot eará giellageavahanarenain. Giellagáldu bargáge vuosttažettiin terminologijain ja normeremiin. Lulli-, julev-, davvi-, anáraš- ja nuortalašgiela giellajuhkosat galget dohkkehit ja addit ávžžuhusaid ođđa terminologija geavaheamis. Ođđa terminologija dahká vejolažžan čađahit eará gielladoaimbajuid, dego omd. buvttadit oahppogirjiid ja eará oahppomateriálaid iešguđetge sámegillii. Sámi Giellagáldu bargá fágalaš áššedovdiorgánan, fállá giellaveahki ja rávve sámegielaide geavaheapmái guoski gažaldagain. Dát mearkaša dan, ahte giellageavaheaddjit sáhttet jearrat Giellagáldus rávvagiid ovdamearkan das, mo mii nu čállo sámegillii. Terminologijabargguid ja normerema lassin ášahusa bargguide gullá maiddá giellagáhtten. Dasa lassin Giellagáldu bargun lea juohkit dieđuid sámegielaide birra ja sámegiela fágalaš jearaldagain.

Giellagáldu álggahuvvui prošeaktan ođđajagis 2013:s, muhto dan doaimma nogai 2014 loahpas.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

12/181

Ásahus ii šaddan bistevažžan go ásahusa Suoma ja Ruota beale goluide ii gávdnon fásta ruhtadeapmi. Suoma ja Ruota stáhtat eai čuovvolan Norgga ráđđehusa Giellagáldu bistevaš ruhtadeami ektui. Sámi Parlamentáralaš ráđđi mearridii bidjat johtui ođđa prošeavtta ja čoavdit dáinna lágiin gaskaboddosaččat Sámi Giellagáldu ruhtadeami. Joatkkaprošeakta addáge sámedikkiide golbma jagi áiggi láchit Sámi Giellagáldui bistevaš ruhtadeami ja bargat politihkalaččat riikkaid njunuš eiseváldiid ja ráđđehusaid ektui. Joatkkaprošeavtta oppalaš bušeahtta lea birrasii 25,5 miljon ruvnnu (3,1 miljon euro). Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkat leat ožžon prošeaktii birrasii 7,5 miljon Norgga ruvnnu (922.439 euro) Interreg doarjaga ja badjelaš 1,3 miljon Norgga ruvnnu (163.415 euro) stáhtalaš Interreg-dorjaga Norgga stáhtas. Prošeavtta ruhtadit Interreg V A Davvi Sápmi – oasseprográmma lassin, Lapin liitto, Romssa fylkkasuohkan sihke Norgga, Ruota ja Suoma sámedikkat. Prošeakta bistá golbma jagi ja dan jođiha Suoma sámediggi.

2. 2 Giellageavaheaddjit

Giellamovttiidanstipeanda joatkkaskuvlaohppiide

Sámegeielat fágabargiide lea dárba juohke servodatsurggiin. Danin lea dehálaš ahte nuorain, geat leat min boahteáiggi fágabargit, lea nanu sámegeielat gelbbolašvuohta, movttiidahttin dihte nuoraid válljet sámegeiela fágan joatkkaskuvllas, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegeiella fágan skuvllas.

Skuvlajagis 2014/15 leat 196 oahppi geain lea sámegeiella vuosttašgiellan, mat leat ohcan ja ožžon stipeandda, 7 500 ruvnnu juohkehaš. 195 oahppis lea sámegeiella nubbingiellan, ja sii ožžo 5 500 ruvnnu juohkehaš, ja 78 oahppis lea sámegeiella vierisgiellan, ja sii ožžo 3 000 ruvnnu juohkehaš stipeandan.

Sámediggi sáddii dieđuid stipeandda birra earret eará buot joatkkaskuvllaide Davvi-Norggas ja Trøndelágas. Ohcanáigemearri lei njukčamánu 31.b. 2015.

Stipeanddamáksimat 2014/15 buohtastahttojuvvon skuvlajagiin 2013/14:

	Gallis ožžo stipeandda skuvlajagi 2013/14	Gallis ožžo stipeandda skuvlajagi 2014/15
Sámegeiella vuosttašgiellan:	212	196
Sámegeiella nubbingiellan:	160	195
Sámegeiella vierisgiellan:	109	78

2.3 Sámegeiela geavaheapmi

Sámi giellaguovddážat

Sámedikki mihtomearrin lea ahte sámi giellaguovddážiin galget leat buorit rámmaeavttut ja barget árrjalaččat giellaovddideami iežaset doaibmaguovllus. “Sámedikki strategijat sámi giellaguovddážiid várás” meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis geassemánus. Okta strategijain lei buoridit giellaguovddážiidda einnosteamii ja sihkkarastit guhkitáigge ja ollislaš giellaplánema mángga jagi doaibmaplánemiid bokte. Sámediggi lea dán oktavuodas čađahan gulahallančoahkkimiid giellaguovddážiiguin borgemánus. Mihttun čoahkkimiiguin lea leamaš digaštallat ja gávdnat buriid čovdosiid ovttas movt hábmet buriid doaibmaplánaid mat leat heivehuvvon giellaguovddážiid doaibmaguovlluide.

Sámegeielat doaimmat lagasbirrasis

2015 rájes leat doarjaortnegat sámi giellaprošeavttaide rievdaduvvon nu ahte dain dál lea rabas ohcanáigemearri. Ohcamat sáhttet danin sáddejuvvot miehtá jagi ja dat meannuduvvojit dađistaga. Sámediggi lea maid sihkkon jahkásaš vuoruhemiid mat ovdal leat leamaš stivrejupmin ohcamiidda. Dál árvoštallojit ohcamat kvalitehta ja báikkálaš dárbbuid mielde.

Sámediggeráđđi lea meannudan 18 doarjjaohcama dán áigodagas, ja leat juolludan oktiibuot

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

3 825 300 ruvno gielladoaimmaide dássáži dán jagi.

Árjjalaš čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuid

Sámedikkis lea leamaš oktavuoha Farve-nammasaš prográmmain, mii lea NAV vuollásaš prográmma, ja seniorapolitiikalaš guovddážiin ruđaid birra prošeavtta čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuid várás viidáseappot fievrredeapmái. Dáin ásašain eai leat dán lágan ohcanvuđot ruđat. Sámediggi pláne čoaikkima Guovdageainnu suohkaniin ja Kárašjoga gielddain. Ulbmil lea oažžut NAV-vuogádaš ovddasvástádusa dán geavaheaddjejovkui.

Guovdageainnu suohkan lea ožžon doarjaga giellaprošeavttaid ohcanvuđot ortnegiin viidásetfievrreidit prošeavtta.

3 Kultuvra

Váldomihttomearri

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja lea buohkaid olámuttus.

3.1 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Rávvagat Kulturdepartementii filmbadieđáhusa ektui

Sámediggi attii rávvagiid Dieđáhussii Sd. 30(2014–2015) En framtidsrettet filmpolitikk, Ovddos guvlui čujuheaddji filbmapolitihka birra:

“Lea buorre go Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtta sáhtta árjjalaččat geavahit aktivitehtaruđaid maid ožžot Kulturdepartemeanttas maiddái speallanfilmmaide, ja iige dušše oanehis filmmaide ja dokumentáraide. Dat lea eaktun sámi filbmasuorggi birgemii.

Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtta lea ožžon nationála stáhtusa, ja danne lea oktasaš nationála dási ovddasvástádus sihkarastit doaibmaruhtadeami ISFI:ii. Sámediggi bivdá árvoštallat ahte Sámediggi ja Kulturdepartemeanta attášedje doaibmaruđaid 50 % - 50 % *juogadančoavdaga mielde*.

Mánáidfilmmat sámegillii eai leat dubbejuvvon dan geažil go Norsk film & Kino:s lea heajos ekonomiiija. Dát ferte vuoruhuvvot badjelii, gč. Norsk film & Kino birra lánkaásahusa, gos čielgasit čuožžu ahte dat galgá vuoruhuvvot”

Oppalaš sáddehat

Telefovna bokte dollojuvvui hálddahaslaš konsultašuvdna 02.06.15 oppalaš sáddehatdoaimma stuorradiggedieđáhusa birra. NRK rolla ja ovddasvástádus sisdoalu ja mediafálaldaga ovddideamis sámi álbmogii, álbmotrievttálaš vuoddu stáhta geatnegasvuodas mediaáššiin, ja ahte sámi mediafálaldat ferte ovddiduvvot sámi servodahkii dávistettiin, ledje deatalaš čuoggát Sámedikkis.

Sámedikkis ledje árvalusat dieđáhusa fáktaičelgehusii ja duogáš kapihttaliidda, ovdamearkka dihte sámi mediahistorjái, dasa ahte Norgga musihkkii gullá maiddái sámi musihkka ja luohiti, ja čujuhii riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaide ja julggaštusaide main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ja mediaid. Sámi ovddasteaddji NRK-stivrras, teksten sámi doaibmavádjetoibmuid, ja sámit geat eai máhte doarvái bures dárogieala, olggobeale sámi buvttadan- ja fágabirrasiidbirrasiid nannen, ja ođđa NRK-plakáhta spesifiseren beaivválaš sáddagiid birra sámi álbmogii, árvaluvvojedje dieđáhussii.

Dasto čujuhii Sámediggi ahte vejolaš ođđa šiehtadusas gaskkustangeatnegas oppalaš sáddehagain ferte vuhtii váldit sámi prográmmasisdoalu. Váldojuvvui ovdan maiddái man deatalaš lea oažžut sámi ovddastusa mediavalljodatlávdegoddá.

Kulturdepartemeanta lea čuoovolan osiid das maid Sámediggi rávvii stuorradiggedieđáhussii 38

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

14/181

(2014-2015 Open og opplyst (rabasvuoda ja dieđiheami birra). Oppalaš sáddehat ja mediavalljodat. Muhtun árvalusat gusket beliide dahje doaibmabijuide mat válddahuvvojit dušše eanet bajit dásis stuorradiggedieđáhusas. Sámediggi áigu čuovvolit dáid dalle go šaddá áigeguovdil dan dahkat.

Gulahallančoahkkin Kulturdepartemeanttain

Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaskka dollojuvvui hálddahušlaš gulahallančoahkkin 18.06.2015 Guovdageainnus. Čoahkkima fáddán ledje earret eará huksenproseassat, Bååstede, ávvudoalut Tråante 2017, bušeahtta ja bušeahttadárbbut 2016, sámi filbma, girjjálašvuhta, dárbu eanet resurssaide sámi bibliotekafálaldaga ovddideapmái ja Báikenammaláhka. Čoahkkima maŋŋá gallededje Sámediggi ja departemeanta muhtun sámi kulturásahusaid Guovdageainnus; Riikkaidgaskasaš Sámi FilbmaGuovddáža, Sámi arkiiva ja Beaivváš Sámi Našunálateáhtera.

Bargojoavku luodi ja sámi musihka birra

Sámediggi lea mielde bargojoavkkus luodi ja sámi musihka, mas lei čoahkkin 17.06.15 Álttás. Čoahkkima fáddán lei earret eará juogama oahpahuš ja dutkan, ja dieđuid ovdanbuktin Komponistasearvvis ja Juigiid searvvi jearahallaniskkademiin.

Sámi girječállioahppu

Girječállioahppu lea álggahuvvon ja dasa lea virgáduvvon prošeaktajođiheaddji. Ohppui leat váldojuvvon 11 oasseváldi geain lei vuosttaš čoagganeapmi 26.-28.06.15 Álttás. 11 oasseváldi/ girječállii gaskkas lea okta guhte čállá máttasámegillii. Sámediggeráđđi searvvai čoagganeami osiide vahkkoloahpas.

Sámediggi lea mielde girječállioahpu stivrenjoavkkus ja das lei čoahkkin 17.06.05.

Sámi čáppagirjjálašvuoda oastinortnet

Sámediggeráđđi lea leamaš čoahkkin SÁLAS lágáduserviin 20.05.15. Fáddán lei sámi čáppagirjjálašvuoda oastinortnet ja dieđihuvvui mii dáhpuhuvvá dainna. Oastinortnet lea leamaš oassi dáiddáršiehtadusas Sámedikki ja Sámi dáiddaráđi gaskka, muhto 2014 rájes lea dat váldojuvvon eret dan geažil go dat galgga evaluerejuvvot. Bealit digaštalle dan birra ahte lea dárbu ságastallat oastinortnega birra boahteáiggi girjjálašvuodastrategiijas maid Sámediggi pláne. Bargu dainna girjjálašvuodastrategiijain álggahuvvo čakčat 2015. Bealit sohpe ahte Sámediggi ja sámi lágádušat galget jeavddalaččat doallat gulahallančoahkkimiid sámi čáppa- ja fágagirjjálašvuoda birra.

Davvi-Norgga filbmafoanda

Sámediggeráđđi deaivvadii Seastinbáŋkku Davvi-Norgga kulturvuodđudusain 12.06.15. Čoahkkima fáddán lei álgga maid sii ledje vuolgghan, oktasaš Davvi-norgga filbmafoanda okta dan golmma nátionála filbmafoandda gaskkas mat leat plánejuvvon ráđđehusa Stuorradiggedieđáhusas filmma birra 2015:s. Sámediggeráđđi dajai ahte dán álgaga birra guorahallojuvvu Sámedikki ollislaš filbmaáŋgiruššama oktavuodas ovddas guvlu.

Čoahkkin ČállidLágádusain

Sámediggeráđđi deaivvadii 03.07.15 ČállidLágádusain. Čoahkkima fáddán ledje bušeahttadárbu girjjálašvuodaGuovddáža álggaheami ja doaimma oktavuodas Kárašjogas ja Sámedikki ollislaš girjjálašvuodaPolitiikka.

3.3 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Sámi festiválat

Sámedikki mielas leat sámi festiválat lihkostuvvan čađahemiin geassit. Sámediggi addá njuolggadoarjaga ollu sámi festiválaide, ja lea dasto addán doarjaga maŋŋga sámi festiválii ohcanvuodortnega bokte. Sámediggeráđđi finai njealji festiválas geassit. Daid gaskkas sáhttit namuhit Riddu Riddu, Márkomeannu, Verddečiekčamat, Julevsámi vahkku, Davvi-Norgga čuojahanriemut ja

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

15/181

Várjjatfestivála.

Davviálbmogiid guovddáš

Sámediggi lea juolludan 400 000 ru doarjjan Davvi Álbmogiid guovddáži/Senter for nordlige folk kultursála divvumii mas gollorámman lea 11,2 miljon ru. Dusten dihte gáibádusa dohkkehuvvon neaktin-/čuojahanbáikkiid ektui sihke teáhteris ja konseartadoaimmas, muhto seamma deatalaš lea váldit sála ollásit geavahussii, ja addit aktevrraide ja gehččiide/guldaledjjiide buriid kulturvásihusaid sálas mat leat heivehuvvon mánggalágan kulturdoaimmaid várás. Dál lávejit leat konsearttat mat geavaheaddji hástalusaid geažil bággehallet eret sálas ja dat dollojuvvojit feaskáris. Dat ii leat dohkálaš, sihke kapasitehta ja eará gussiid ektui. Kultursála divvuma ulbmilin lea earret eará addit dohkálaš lávdefálaldaga ja infrastruktuurra Riddu Riđđu Festiválii, addit dohkálaš lávdefálaldaga Beaivváš Sámi Našunálateáhterii, mas leat 2-6 fásta čájáhusa sálas jahkásaččat, movttiidahttit báikkálaš ja regionála kultureallima ja kulturealáhusaid, ja oažžut boahtteáiggis eanet geavaheddjiid báikkálaš, regionála, nationála ja riikkaidgaskasaš geavaheddjiid beales.

Beaivváš Sámi Našunálateáhter

Sámediggeráđđi lei 11.06.15 Beaivváš Sámi Našunálateáhtera válđočoahkkimis mii lei Guovdageainnus.

Válđočoahkkin ja bargočoahkkin Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtain (ISFI)

Sámediggi lei 19.06.15 ISFI válđočoahkkimis. Ođđa stivrajođiheaddji áigodagas 2015-2019 lea Ulf Tore Isaksen.

Sámediggi deaivvada Romssa universitehtain ja Romssa museain luohtečoakkáldaga birra mii lea Romssa museas

Sámediggi deaivvadii Romssa universitehtain ja Romssa museain čoahkkimis luohtečoakkáldaga birra Romssa museas. Bealit sohpe ahte luđiid olámuddui buktin lea deatalaš. Plánejuvvon lea earret eará ahte ásahuvvo bargojoavku ášši geahčadeami várás, ja Sámediggi lea váldán álgaga ja áigu vuolggahit dán barggu.

3.3 Sámi valáštallan

Norsk Tipping AS badjelbáhčaga juogadettiin valáštallanulbmiliidda 2015:s, lea ráđđehus stáhtaráđis várren 750 000 ru sámi valáštallamii. Ruđat leat fievrriiduvvon Sámediggái, ja Sámediggeráđđi lea áššis SR 068/15 mearridan juohkit viidáseappot dáid speallanruđaid Sámiid Valáštallanlihttui (SVL-N) 700 000 ru ja Sámi heargevuodjenlihttui (SHL) 50 000 ru.

Sámediggeráđđi searvvai Sámiid valáštallanlihtu (SVL-N) jahkečoahkkimii mii dollojuvvui Álttás 06.-07.06.2015.

3.4 Sámi mediat

Telefovna bokte dollojuvvui hálddahušlaš konsultašuvdna 02.06.15 oppalaš sáddehatdoaimma stuorradiggedieđáhusa birra. NRK rolla ja ovddasvástádus sisdoalu ja mediafálaldaga ovddideamis sámi álbmogii, álbmotrievttálaš vuodđu stáhta geatnegasvuodas mediaáššiin, ja ahte sámi mediafálaldat ferte ovddiduvvot sámi servodahkii dávistettiin, ledje deatalaš čuoggát Sámedikkis.

4 Bibliotehka

Váldomihttomearri

- Buorre sámi bibliotekafálaldat

Sámediggeráđđi searvvai jahkásaš gulahallančoahkkimii sámi girjebussiiguin, 06.05.15 Romssas. Sámediggi buvttii ovdan siskkáldas kártema bohtosiid sámi girjebussiid ektui, dat čađahuvvui

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

16/181

cuoŋománus. Gažaldagat biddjojuvvojedje daid eavttuid vuođul mat leat biddjojuvvon ortnegii, seammás go mii háliideimmet gullat mainna lágiin oidnet boahhteáiggi girjebussedoaimma.

Sámediggi searvvai Riikkaidgaskasaš Indigenous Librarian forumii Winnipeg:s, Kanadas, 04.-07.08.2015. Dát forum lea 1999 rájes lágduvvon juohke nuppi jagi Ođđa Selánddas, Austrálias, USA:s, Kanadas ja Sámis. Ulbmilin lea juogadit vásihusaid ja jurdagiid álgoálbmogiid girjjálašvuođa ja kultuvrra suodjaleami birra. Sámedikkis lei sáhkavuorru árbevirolaš juoigama ja luoheteavsttaid birra.

5 Máhttu

Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid, ja árrjalaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii.

5.1 Mánáidgárdi

Kvalitehta mánáidgárddis – KIB.

Bargu kvalitehtain mánáidgárddis lea vuođđuvon St. Dieđáhussii nr 24 Boahhteáiggi mánáidgárdi, juolludusreivves Oahpahusdirektoráhtii 2013 bargogohččunreive 13-13. KIB-prošeakta álggahuvvui 2013 giđa ja Sámediggi lea mielde referánsajoavkkus. Dál lea referánsajoavku hábmemin evttohusa nationála vánhenskadeapmái. Sámediggi lea addán cealkámuša referánsajovkui mas čujuhuvvo man deatalaš dat lea ahte sámi perspektiiva váldojuvvo mielde jearahallaniskadeamis. Dan lea referánsajoavku váldán vuhtii, ja Sámediggi lea ráhkadan gažaldagaid sámi giela ja kultuvrra birra.

Mánáidgárdeseminára mánáidgárdebargiid várás lullisámi guovlluin

Sámediggi lágidi mánáidgárdeseminára Troanddimis 06.-07.05.2015 ovttasbargguin Nordlándda ja Davvi- ja Lulli-Trøndelága fylkkamánniiguin. Seminára fáddán lei sámi mánáid árbevirolaš bajásgeassin, ceavzilis pedagogihka ja workshop - aktesne.no, digitála oahppanressursaid buvttadanreaidu. Sullii 40 olbmo oassálaste seminárii. Go váldá vuhtii ahte seminára lágduvuvui lullisámi guovllus, de dat lea stuorra oassálastin. Dát čájeha ahte dat mánáidgárdebargit geat barget sámi mánáidgárdefálaldagain, dárbbášit oktasaš deaivvadansaji. Sii geat ledje semináras leat Sámediggái dieđihan ahte dán seminárain oahppá ollu ja dat leat miellagiddevaččat go leat fáttát sámi gielas ja kultuvrras. Sii muitalit viidáseappot ahte doppe sii šadde diehtomielaláččat das man deatalaš sámevuohta lea sámi mánáid identitehtii ja gullevašvuhtii. Dán lea deatalaš muitalit daidda mánáidgárddiide main leat sámi mánát. Oassálastit háliidit ahte Sámediggi ovttas Fylkkamánniiguin lágidiit dákkár semináraid maidái boahhteáiggis.

Nubbi mánáidgárdeseminára lágduvvo Álttás 11.- 12.11.15. Fáddán lea sirdašuvvan mánáidgárddis skuvlii. Dan oktavuodas ráhkaduvvo jearahallaniskadeapmi mánáidgárddiide ja skuvllaide (geahča doaibmaplána 15. doaibmabiju). Sámediggi háliida kártet man muddui mánáidgárddit ja skuvllat barget ovttas ovdamearkka sámi giela ja kultuvrra oktavuodas go sámi mánát galget álgit skuvlii.

Mánáidgárdegaldeapmi

01.06.15 doalai Sámediggi čoahkkima Fossen mánáidgárddi sámi ossodagain Oimmáivákkis. Áššit čoahkkimis ledje Sámedikki iešguđet doarjjaortnegat, hástalusat dan oktavuodas ahte fitnet sámegeilat ohcciid virggiide mánáidgárddis ja skuvllas, ovttasbargu giellaguovddážiin ja sirdašuvvan mánáidgárddis skuvlii. Váhnemat vásihit váttisin deaivat rivttes giellaválljema mánáidasaset go dat álget skuvlii. Mánát mat álget skuvlii čakčat leat menddo “čeahpít” álgit luohkkái mas sámegeiella lea nubbigiellan ja máhttet menddo uhccán álgit luohkkái mas sámegeiella lea vuosttašgiellan. Mánáidgárdi ja váhnemat jearahit dakkár luohká gos giella lea gaskal sámegeiella vuosttašgiellan ja sámegeiella nubbigiellan.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

17/181

Sámedikki doarjagat mánáidgárdiide

Dán rádjai lea juolluduvvon 6 604 700 ru doarjjan ortnegis 28 sámi mánáidgárdái ja mánáidgárdiide main lea sámi ossodat. Dáin leat 12 ohcama meannuduvvon dán dieđáhusáigodagas. Doarjagat leat meroštallojuvvon dan vuodul galle sámi ossodaga leat mánáidgárddis ja galle sámegeielat bargi leat ossodagain (gitta 2 sámegeielat bargái juohke ossodagas). Leat juolluduvvon doarjagat sihke priváhta ja gielddalaš sámi mánáidgárdiide. Juolludeamit leat ná:

- Áltá suohkan: 650 000 ru lea juolluduvvon 3 mánáidgárdái.
- Guovdageainnu suohkan: 2 156 000 ru lea juolluduvvon 7 mánáidgárdái
- Kárášjoga gielda: 968 700 ru lea juolluduvvon 3 mánáidgárdái
- Unjárgga gielda: 520 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái
- Porsáŋggu gielda: 390 000 ru lea juolluduvvon 3 mánáidgárdái
- Deanu gielda: 520 000 ru lea juolluduvvon 3 mánáidgárdái
- Loabága suohkan: 130 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái
- Málátvuomi suohkan: 130 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái
- Ráissa suohkan: 100 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái
- Evenášši suohkan: 260 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái
- Romssa suohkan: 390 000 ru lea juolluduvvon guovtti mánáidgárdái
- Divttasvuona suohkan: 130 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái
- Oslo gielda: 260 000 ru lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái

Guokte ohcama leat meannuduvvomin.

Dán rádjai leat 10 ohcama meannuduvvon ortnegis *giellamovttiidahttin*, ja das lea juolluduvvon badjel 630 000 ru. Bealli ruđain lea juolluduvvon dán dieđáhusáigodagas. Doarjja lea juolluduvvon ovttá mánáidgárdái Finnmárkkus, 7 mánáidgárdái Romssas 6 gildii, ovttá mánáidgárdái Nordlánddas ja ovttá mánáidgárdái Davvi-Trøndelágas:

- Leavnnja mánáidgárdái Porsáŋggu gielddas
- Málátvuona mánáidgárdái Báhcavuonas
- Ittarvuona mánáidgárdái Ivgus
- Husby mánáidgárdái Giehtavuonas
- Kalstad mánáidgárdái Málátvuomis
- Harstadåsen mánáidgárdái Harstadas
- Dálvesvákki mánáidgárdái ja Birtavári mánáidgárdái Gáivuonas
- Karius ja baktus kulturmánáidgárdái Granes
- Trones mánáidgárdái Laakesvuemies

Vihhta ohcama leat meannuduvvomin. Dán ortnega ohcanáigemeari lea 15.09 dán jagi, ja vurdojuvvojit eanet ohcamat ovdal dán áigemeari.

7 ohcama leat bohtán ortnegii *giellalávgun*, oktiibuot lea ohccojuvvon badjelaš 867 000 ru. Sámediggi lea juolludan doarjaga guđa prošehtii. Árran mánájgárdde lea ožžon juolluduvvot 150 000 ru prošehtii man áigumuš lea nannet mánáid njálmmálaš giellaovdáneami. Dat dahkkojuvvo dakko bokte ahte mánáidgárddis lea giellatjehppe lassin dábálaš bargiide. Ástávuona sámi mánáidgárdái lea juolluduvvon 150 000 ru prošehtii man áigumuš lea eanedit mánáid sámegeieloahppama, ja váldit atnui giellalávgunmálla olles mánáidgárddis. Aajege sámi giella- ja gealboguovddáš lea ožžon ruđaid ovdaprošehtii ásahit lullisámi mánáidgárdi Plassjei, ja dasa lea juolluduvvon 110 000 ru.

Viidáseappot leat juolluduvvon ruđat uhcit prošeavttaide mat áigot ovddidit báikkálaš sámi kultuvrra julev- ja lullisámi guovlluin. Snoasa Montessori-mánáidgárdái lea juolluduvvon doarjja guovtti uhcit prošehtii. Sámi biepmu prošeavtta ulbmil lea oahpahit mánáide sámi biebmovieruid birra ja ovddidit sámegeiela dán árbevieru oktavuodas. Juoigan prošeavttain sii áigot váikkuhit dasa ahte mánát oahpásmuvvet buorebut lullisámi musihkkaarbevieruin ja lullisámi gielain juoigama/vuelie geavahemiin. Holtet mánáidgárdái lea juolluduvvon 32 000 ru čađahit prošeavtta árbevirolaš

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

18/181

lávddagoahte giellaarenan, man ulbmil lea láchčit saji sámi gillii ja kultuvrii mánáidgárddis.

Okta dain čieža ohcamiin ii leat vel meannuduvvon go dat ii gullan ortnega ulbmiljovkui.

Ledje bohtán čieža ohcama ortnegii *pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat*, ohcansubmi lei oktiibuot badjelaš 5 800 000 ru. Prošeavttat mat vuoruhuvvojit leat giellamovttiideaddji ávdnasat, nu go prentejuvvon spealut ja bihttáspealut ja applikašuvnnat mat heivejit 0-3 jahkásaš mánáide.

Lea juolluduvvon badjel 3 miljon ru giellamovttiidahttinávdnasiid ráhkadeapmái. Ruđat leat juolluduvvon njealjji prošeaktii:

- ČálliidLágádus as: Bihttáspeallu – logut ja ivnnit uhcimusaide davvi-, julev- ja lullisámegillii
- Intempo AS: Bravo-duhkoras jorgaluvvon ja heivehuvvon sámegillii – álkiduvvon applikašuvdna fiehttotelefovnaide davvi-, julev- ja lullisámegillii
- GROM as: Troll i ord – sámi máinnasdoassa davvi-, julev- ja lullisámegillii
- Davvi Girji: 6 bihttáspealu davvisámegillii

Guokte ohcama eai leat vel meannuduvvon go dat eai gullan ortnega ulbmiljovkui. Okta ohcan lea biehttaluvvon.

Sámedikki doaibmaplána sámi mánáidgárdefálaldahkii 2015-2018

Dievasčoahkkin dohkkehii Sámedikki doaibmaplána 03.06.15. Doaibmaplána lea dahkkojuvvon Sámediggedieđáhusa vuodul sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Doaibmaplána váldá vuodu dieđáhusa guđa ángiruššansuorggis barggus mánáidgárdepolitihkain. Dát čuovvovuvvo iešguđet doaibmabijuiquin mat galget čađahuvvot áigodagas 2015-2018.

BLU

Sámediggi lea oassálastán čoahkkimii/bargoseminárii ođđa mánáidgárdeoaheaddjioahpu čuovvolanjoavkkus geassemánu 14.-16. b. Geilos. Okta áššiin lei čuovvolanjoavkku bargu jahkásaš raporttain, mii galgá geigejuvvo Máhtodepartementii čakčat. Máhtodepartemeanta oassálasttii maid osiide čoahkkimis. Čuovvolanjoavku galgá doallat golbma regionála konferánssa čakčii, ja doppe čađahuvvui maid ráhkkaneapmi konferánsii.

Čoahkkin Máhtodepartemeanttain

Sámediggi lea oassálastán čoahkkimii Máhtodepartemeanttain 18.06.15 Guovdageainnus. MD muitalii earret eará stáhtusa birra barggus mánáidgárddi rámmaplána ođasmahttimiin, mánáidgárddiid ođđa ruhtadanortnegiin, váhnenmávssu moderašuvdnaortnegiin, fálaldatviiddidemiin nuvttá guovddášáiggi oktavuodas mánáidgárddis, stáhtusa birra láchkaevttohusain bearráigeahču, duođašteami ja árvoštallama birra ja mánáidgárdeoaheaddjidoahpaga birra. Sámediggi bovdejuvui čoahkkimii MD:in čakčamánu Osloi. Digaštallanfáddán leat árvalusat ođđa stuorradiggedieđáhussii, mánáidgárderámmaplána ođasmahttin ja vejolaš rievdadusat mánáidgárdelágas. Sámedikki mielas lea ovttasbargu MD:in positiiva, ja Sámediggái lea deatalaš beassat ovddidit árvalusaid sámi perspektiivva birra dákkár oktavuodain.

5.2 Vuodđooahpahas

Friijaskuvlalahka

Ođđa friijaskuvlalahka priváhtaskuvla viiddes rievdadusaid gulaskuddamiid oktavuodas sáddii Sámediggi gulaskuddancealkámuša Máhtodepartementii ja bivddii konsultašuvnnaid Máhtodepartemeanttain. Máhtodepartemeanta hilggui konsultašuvnnaid, sihke prop.84 L (2014 - 2015) ja prop. 82 L (2014 – 2015) sáddejuvvojedje Stuorradiggái almmá konsultašuvnnaid gaskal

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

19/181

Máhttodepartemeantta ja Sámedikki.

Dan vuođul bivddii Sámediggi konsultašuvnnaid Girko-, oahpahu- ja dutkanlávdegottiin. Stuorradiggelávdegoddi ii háliidan konsultašuvnnaid, muhto doalai čoahkkima sámediggeráđiin 21.05.15. Sámediggeráđdi beasai ovddidit Sámedikki oainnu das mii berre rievdaduvvot lágas. Láhka meannuduvvui Stuorradikki geassemánus 2015 almmá dan haga ahte ohppiid vuoigatvuođat sámegieloahpahussii nannejuvvojedje.

Sámediggi lea ožžon reivve departemeanttas mas ákkastit manne eai atnán dárbbaslažžan čađahit konsultašuvnnaid Sámedikkiin. Reivves čuožžu earret eará:

”Departementet bemerker at retten til opplæring i og på samisk i godkjente friskoler, etter forslaget er uendret fra gjeldende privatskolelov. Likeså er reglene for tilskudd til kompletterende undervisning en videreføring av gjeldende rett. Når det gjelder kulepunkt to, om plikt til å tilby samisk, bemerkes at dette ikke var en del av departementets forslag som var på høring. Plikt til å tilby samisk i friskoler var således heller ikke gjenstand for behandling i denne lovsaken. Etter departementets vurdering gjaldt den aktuelle lovsaken ikke forhold som påvirker samiske interesser direkte.

Når det gjelder kulepunkt fire, om godkjenning av læreplaner, er departementet enig med Sametinget i at det vil være naturlig at en søknad om godkjenning av alternative læreplaner for opplæring i samisk forelegges Sametinget for vurdering. Dette er nærmere omtalt i punkt 8.4.2 i lovproposisjonen. Departementet beklager at disse vurderingene ikke fremkom av departementets svar på anmodning konsultasjon.”

Sámediggi ja Máhttodepartemeanta leat marjáj soahpan nannet ovttasbarggu áššiin mat gusket lágaid ja lálkkaásahusaid ođasmahttimii. Departemeanta lea dál dovddahan ahte sii áigot searvvahit Sámedikki árabut proseassaide.

Čoahkkin máhttoministariin

Sámediggeráđdi čađahii 26.05 čoahkkima máhttoministariin Oslos. Váldodeaddu biddjojuvvui váilevaš oahpponeavvuide, ja sámediggeráđdi válddii maid ovdan Máhttodepartemeantta váilevaš dáhtu čađahit konsultašuvnnaid rievdadusaid birra Oahpahušlágas ja Friijaskuvlálágas, sihke proposišuvnna 84L ja 82L vuođul ja Sámedikki mearrádusa vuođul áššis 020/14. Sámediggi ii ožžon makkárge lohpadusaid ministaris lálkarevišuvnnaid ektui ii ge ruđaid ektui buhtadit dan váttis oahpponeavvodili, muhto maiddá dan oktavuodas dovddahuvvui ahte gulahallan Sámedikkiin galgá buoriduvvot departemeantta bealis.

NetSam

Sámediggi juolluda 300 000 ru jagi 2015 bušehtas sámegieloahpahusa fierpmádahkii (NetSam) njuolggadoarjjan.

Sámediggeráđis lea leamaš čoahkkin NetSam jođiheddjiin geassemánus. Sámediggeráđdi čilgii maid Sámediggi lea vuoruhán 2015 bušehtas oahpahušsuorgái., earret eará oahpponeavvuide, árbedihtui, mánáidgárdedoibmii, Sámi lohanguovddáži Sámi allaskuvllas ja neahttabáikái Ovttas, stipeanddaide sihke joatkkaoahpahussii ja alit ohppui.

NetSam dovddahii vuordámušaid sihke dárbbuide joatkkaskuvllain oahpponeavvuid ja báikkálaš oahppoplánaid oktavuodas. NetSam evttohii čohkket searaid, nu ahte earret eará sáhtá ráhkadit báikkálaš oahppoplánaid. Sámediggeráđdi bivddii NetSam čálalaččat ovddidit iežaset dárbbuid ja stivrra oainnu vuoruhemiide, dan oktavuodas ahte Sámediggi galgá dahkat vuoruhemiid oahpponeavvoráhkadeamis.

Sámediggeráđdi lágida seminára lágádusaide čakčat mas ulbmil lea digaštallat oahpponeavvobuvttadeami birra ja masa NetSam bovdejuvvo doallat sáhkavuoru.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

20/181

NetSam válddii maid ovdan gáiddusoahpahusa čoahkkimis, ja celkkii ahte oahpaheaddjit dovdet iežaset okto ja guđđojuvvon iehčanassii árgabeaidilis. Sámediggeráđđi muitalii ahte Máhttodepartemeanta lea sádden gáiddusoahpahusa rámmaid ("Rammeverk for fjernundervisning") gulaskuddamii. Oahpahusdirektoráhta áigumuš lea dan bidjat doibmii boahte skuvlajagi rájes juo, 2015/16, ja ahte dat galgá álkidit oahpaheddjiid barggu.

Mánáidáittardeaddji lea mátkkoštan Finnmárkkus geassemánus 2015 galledan dihtii mánáid ja nuoraid doppe gos sii leat. Finnmárkkus sii gallededje Áltá, Guovdageainnu, Kárášjoga, Čáhcesullo ja Girkonjárgea.

Mánáidáittardeaddji deaivvadii Sámediggeráđiin ja digaštalai čuovvovaš fáttáid; mánáid ja nuoraid psyhkalaš dearvvašvuoda birra, earret eará givssideami, giellaoahpahusa ja oahpponeavvuid birra. Sámediggeráđđi geavahii liibba ságaškuššat Djupedal-lávdegotti evttohusa birra "Å høre til" mánáidáittardeaddjiin, ja ovddidii earret eará dárbbu sámi mánáidáittardeaddji.

Mánáidáittardeaddjis lei maid čoahkkinn Sámedikki parlamentáralaš jodiheddjiiguin.

Oahpponeavvoráhkadeapmi

Sámediggi oaččui dán jagi oahpponeavvoohcamiid 45,9 miljon ruvnu ovddas. Ohcamiidda gulle prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut vuodđooahpahussii ja erenoamážit láchččojuvvon oahpahussii, davvi-, julev- ja lullisámegillii. Doarjjan juolluduvvui 21 025 000 ru mii lea oahpponeavvoráhkadeami bušeahhtarámma jagi 2015 várás. Doarjja juolluduvvui buot vuoruhuvvon fágasurggiide, earret design ja duodjái Jo2-Jo3, mas eai boahtán ohcamat.

Juolludusat juohkásit ná:

Doarjja guđa davvisámi prošektii 7 372 000 ru

Doarjja guđa julevsámi prošektii 6 400 900 ru

Doarjja njealji lullisámi prošektii 3 418 300 ru

Doarjja njealji erenoamážit láchččojuvvon prošektii 1 666 400 ru

Doarjja njealji prošeaktaohcamii viđa prošeaktaohcamis erenoamážit láchččojuvvon oahppanressaid siskkobealde.

Doarjja njealji fáddávuđot oahpponeavvui mat sistisdollet árbedieđu, vuoruhuvvui hui bajás.

Doarjagat juolluduvvojedje oahpponeavvuide joatkkaoahpahusdásis, sihke lulli-, julev- ja davvisámegillii.

5.3 Alit oahppu ja dutkan

Sámi allaskuvla – olggobeale lahtuid nammadeapmi stivrii áigodahkii 2015 – 2019

22.06.15 beaiváduvvon reivves dieđiha Máhttodepartemeanta ahte čuovvovaš olbmot leat nammaduvvon olggobealde stivralahtun áigodahkii 01.08.15 – 31.07.19:

Máhttodepartemeanta nammadan:

- Petter Drefvelin – persovnnalaš várrelahtun Beaska Niillasa ovddas
- Ellen Inga O. Hætta - persovnnalaš várrelahtun Inger Marit Eira-Åhrén ovddas

Sámediggi nammadan:

Gunn-Britt Retter – persovnnalaš várrelahtun Outi Susanna Länsman ovddas

Roger Skarvik – persovnnalaš várrelahtun Ánde Somby ovddas

Čállit:

Ellen Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

21/181

Proseassas lea leamaš gulahallan Sámi allaskuvlla rektoriin, earret eará čoahkkin 08.05.15.

Alit oahpu kvalitehtaláhkaásahusa rievdadeapmi – sierralohpi Sámi allaskuvlii

Sámediggi lea guhkit áiggi bargan dan ala ahte addojuvvo sierralohpi Sámi allaskuvlii dan gáibádusa ektui ahte galget leat 15 stipendiáhta ovdalگو akkrediterejuvvo nu ahte sáhtá fállat doavttergrádaoahpu.

Máhttodepartemeanta sáddii 19.03.15 gulaskuddamii evttohusa rievdadusa birra láhkaásahusas kvalitehta birra alit oahpus § 3-1 goalmát lađđasa oahpuid akkrediterema birra, čuovvovaš lasáhusain paragrafii § 3-1:

”Kravet om et doktorgradsmiljø med minst 15 doktorgradsstudenter gjelder ikke for Samisk høgskole. Samisk høgskole må sikre at stipendiatene får et godt faglig miljø med høy kvalitet, blant annet gjennom forpliktende samarbeid med andre institusjoner.”

Konsultašuvdna čađahuvvui e-poastta bokte. Departemeantta rievdadusevttohus láhkaásahussii, mii lea ideantalaš gulaskuddanreivve sániiguin, váldojuvvui vuostá 17.06.15. Sámedikkis eai lean mearkkašumit ja dieđihii dan 19.08.15 beaiváduvvon e-poasttas. Konsultašuvdnaprotokolla ii leat vel gárvvistuvvon.

Davviriikkaid Ministtarráđi ruđat dutkandoibmii Sámi allaskuvllas

Čoahkkimis máhttoministariin 26.05.15 geigii sámediggepresideanta reivve ministarii Davviriikkaid Ministtarráđi (DMR) plánaid birra rievdadit dutkandoaimmaid ruhtadeami Sámi allaskuvllas.

DMR ásahii Sámi instituhta, SI, jagi 1973, dutkan- ja dábálaškultuvrralaš ásahussan. Jagi 2004 áigumušjulggaštusa vuođul, gaskal Suoma, Norgga ja Ruota sámediggepresideantaid ja DMR, šattai SI oassin Sámi allaskuvlla doaimmas jagi 2005. SI šiehtadus DMR:in sirdojuvvui Norgga eiseválddiide. Šiehtadusa mielde ruhtaduvvo SI jahkásaš juolludemiiguin jođihan dihtii sámi dutkama davviriikkalaš dásis. Doaimma ruhtadit DMR, Máhttodepartemeanta, Ruota oahpahušdepartemeanta ja Suoma oahpahušministeriija, buohkanassii sullii 7 miljovvna jahkái. Sámi allaskuvlla dálá šiehtadus DMR:in gusto áigodahkii 2014-2016.

DMR lea evalueren iežas 5 juolludeami mat leat seammaláganat go juolludeamit sámi dutkamii. 2017 rájes leat evttohušuvvon rievdadusat mat mielddisetbuktet ahte DMR orgána NordForsk váldá badjelassas dáid juolludemiid hálddašeami. Dat dagaha ahte DMR jahkásaš juolludeapmi heaittihuvvo ja ahte ruđaid alde sámi dutkamii šaddá gilvu ohcamiid bokte.

Sámediggeráđđi ballá ahte dát ortnet buvttiha heajut eavttuid Sámi allaskuvlla dutkandoibmii. Danne bivddii sámediggepresideanta su oktavuodáváldimis ahte Máhttodepartemeanta lokte ášši Davviriikkaid Ministtarráđđái, dainna áigumušain ahte ásahit bistevas juolludeami Sámi allaskuvlla sámi dutkamii.

Máhttoministtar vástida 19.06.15 beaiváduvvon reivves ahte departemeanta áigu vuordit DMR árvvoštallama evalueremis – mii plána mielde loahpahušvuo 2015 loahpas – ovdalگو dahká oaivila gažaldahkii mii guoská ruhtasirdimii SI:i DMR:s NordForsk:i.

Viđa jagi mastergrádaoahppu oahpaheddjiid várás

Sámediggi jearai Máhttodepartemeanttas njukčamánuš proseassa birra ođđa viđajahkásaš mastergrádaoahpu oktavuodas oahpaheddjiid várás. Oktavuodáváldimis jearahušvojedje earret eará dieđut ja konsultašuvdna rámmaoplánalávdegotti birra sámi viđajahkásaš mastergrádaoahpu oktavuodas. Sámediggeráđđi čađahii konsultašuvvna departemeantta politihkalaš jođihangottiin 19.06.15. Earret eará lea ovttamielalašvuohta das ahte galgá leat konsultašuvdna departemeanttain viđajahkásaš sámi vuodđooahpahušoahpaheaddjioahpu rámmaoplánalávdegotti mandáhta birra, ja gulahallan lávdegotti lahtuid birra. Lea maid ovttamielalašvuohta das ahte galgá čađahuvvot konsultašuvdna rámmaoplána láhkaásahusa birra ovdal mearrideami.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

22/181

Árbediehtu – joatka

Sámediggi lea ovttas Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain árvoštallan mo sáhtta joatkit barggu árbedieđuin. Juksojuvvui ovttamielalašvuotta das ahte geahččalit oažžut barggu bastevažžan 2017 rájes. Danne lea bušeahhtajahki 2016 lea sirdásanjahki. Sirdášumis prošeaktabarggus bastevaš ortnegin lea deatalaš bisuhit juksojuvvon gelbbolašvuoda. Danne lea sihke departemeantta ja Sámedikki áigumuš doarjut proševtta 2016:s. Departemeanta lea suoidnemánu 10. b. reivves bivdán Sámi allaskuvlla sáddet ohcama oažžut doarjaga joatkkaprošektii 2016.s. Ohcanáigemearrin lea biddjojuvvon čakčamánu 30. b.

Ovttasbargočoahkkimat

07.05.15 deaivvadii Sámediggi Norgga dutkanráđi ja Regionála dutkanfoandda Finnmárku regionála ovddasteddjiiguin. Čoahkkimiid ulbmil lea juohkit dieđuid ja ságaškuššat dálá ja vejolaš boahtteáiggi proseassaid.

22.05.15 dolle Sámediggi ja Norgga dutkanráđi Davvi-Norgga ja Regionála dutkanfoandda Davvi ovddasteaddjit čoahkkima. Sohppojuvvojedje jeavddalaš čoahkkimat, ja boahte čoahkin lágiduvvo guovvamánus Sámedikkis.

22. 05.15 deaivvadii Sámediggi Norgga dutkanráđi hálddahasain. Čoahkkima fáddán lei álggaheaddji gulahallan dan birra mat galget leat fáddán lagat ovttasbarggus gaskal Sámedikki ja dutkanráđi. Áigumuš lea doallat čuovvolančoahkkima čakčamánu 22. b.

6 Dearvvašvuotta ja sosiála

Váldomihttomearri

- Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, maid vuolggasadjin leat sámi giella ja kultuvra. Bálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga vuogiatvuodaide ja dárbbuide.

6.1 Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Vuodđodearvvašvuodadieđáhus

Stuorradikkis lea gulaskuddan Vuodđodearvvašvuoda Stuorradiggedieđáhusa birra 01.10.15. Go dieđáhusas lea unnán sámi pasieantaid goziheami birra vuodđodearvvašvuodabálvalusas, de áigu Sámediggeráđi leat mielde Stuorradikkis vuodđodearvvašvuodadieđáhusa gulaskuddamis. Sámediggeráđi gulaskuddancealkámuš váldá vuolggasaji Sámedikki mearrádušas áššis 043/14.

Demeansaplána 2020 – eanet demeansaáddjás servodat

Ráđđehus áigu bidjat ovdan ođđa plána demeansafuolahusa ángiruššamis, Demens 2020. Plánas galget leat doaibmabijut demeansa olbmuid várás gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas, sihke indiividáásis, ásašdásis ja gielddalaš dásis. Ángiruššamis leat eastadeapmi, gelbbolašvuoda buoridaepmi, doaibmabijut ovttaskas pasieantta ja oapmahaččaid várás, searvan ja searvvaheapmi.

Sámediggi searvá prosessii, ja ulbmilin lea ahte plána galgá gozihit maiddái sámi demeansaolbmuid hástalusaid maid deavidit bálvalusas. Sámedikki beales fokuserejuvvojit earret eará máhttoovddideapmi, gielalaš hástalusat, heivehuvvon iskkadanreaidut ja heivehuvvon doaibma, ássan ja veahkkefálaldat.

Gárrendilleceahkkálastinplána

Ráđđehus áigu čakčat 2015 ovdan bidjat gárrendilleceahkkálastinplána. Dan oktavuodas lea

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Sámediggeráđđi searvan gulahallančoahkkimii ráđđehusain geassemánus 2015, gos politihkkarat, geavaheaddjit ja fágabiras ságastalle gárrendilleceahkkálastinplána hástalusaid ja vuordámušaid birra. Sámediggeráđđi fokuserii earret eará man deatalaš lea ahte sámi gárrenávdnasiid boastutgeavaheaddjit deaividuvvojit kultuvrralaš ja gielalaš máhtuin olles dikšunáiggi, earret eará dan bokte ahte SANAG fálaldat gustošii buot sámi gárrenávdnasiid boastutgeavaheddjiide beroškeahhtá ássanbáikkis. Čujuhuvvui maiddá ahte sámiid gaskkas lea váilevaš máhttu lobihis gárrenávdnasiid geavaheami birra.

Sámediggi lea buktán rávvagiid maiddá ráđđehusa gárrendilleceahkkálastinplánii, mas earret eará čujuhit ahte dárbbášuvvo sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta sihke gielddalaš dásis ja ásašusain. Sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta lea deatalaš go jurddašit eastadeami, dikšuma, veajuiduhttima ja maŋŋá dikšuma. Sámi geavaheaddjit fertejit maiddá beassat duohtavuodas leat mielde váikkuheamen ja oažžut váikkuhanfámu geavaheaddji beales.

Dasto lea deatalaš ahte bálvalusfálaldat sámi gárrenávdnasiid boastut geavaheddjiide lea láchčojuvvon sámi geavaheaddji várás, earret eará dikšunmálliid ovddideami oktavuodas. Mis lea unnán máhttu sámi geavaheddjiid bálvalusfálaldaga birra sihke go guoská pasieanta duhtavašvuhtii ja man ollu dikšunfálaldat geavahuvvo. Danne lea dárbu buoridit kártema gárrendili ja dutkama birra sámi servodagas. Sámediggi áigu čuovvolit gárrenávdnasceahkkálastinplána.

Seminára psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrendili birra – Tranøy

Sámediggeráđđi lea searvan PHRINS-prošeavtta seminárii psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrendili birra Davvi Sálttus.

Prošeakta lea ovttasbargu Davvi-Sálttu gielddaid (Divttasvuotna, Stáigu, Hápimir), Norlándda buohcciviesu ja SANAG gaskka psyhkalaš buhcciid fálaldaga birra, mas mánggakultuvrralašvuohta lea guovddázis. Sámediggeráđi mielas lea deatalaš doarjut dán ovttasbargu gielddaid ja dásiid gaskka go dat buvttiha stuorát áddejumi ja dohkkejumi guđet guimmiideaset duogázii ja identitehtii.

Veahkaváldi lagaš oktavuodain

Sámediggeráđđi, ovttasráđiid Justiisadepartemeanttain, álggahii 2014:s dutkanbarggu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi guovlluin. Dutkan galgá geahčadit lagabuidda makkár gelbbolašvuohta veahkkeapparáhtas lea deaividit sámiid geat leat vásihan veahkaválddi, ja leat go olggaldas vai siskkáldas bealit mat váikkuhit veahkaválddi šaddamii sámi guovlluin. Plánejuvvon lea ahte bargu galgašii lea gárvvis 2016 loahpas.

Sámediggeráđđi oaidná duođalažžan daid gávdnosiid mat gieskat leat almmuhuvvon veahkaválddi geavvama birra lagaš oktavuodain sámi guovlluin, ja lea doallan čoahkkima 22.06.15 guoskevaš fágaásahusaiguin ja leat ságastallan makkár doaibmabijuid lea dárbu álggahit vuostálastin dihte veahkaválddi lagaš oktavuodain.

Sámediggeráđđi bargá ángiruššama nannemiin veahkaválddi vuostá sámi servodagas, ja lea earret eará ovddidan áššečuolmma ja dárbbu oažžut eanet ángiruššamiid sámi dearvvašvuođa- ja dutkanbirrasiin, sihke gielddalaš ja ođasmahttinministarii ja stáhtaministarii. Ráđđi áigu maŋŋá mitalit nannenplána ángiruššama birra, mas fokusis leat sihke doarjjaapparáhta, dutkan ja miellaguottuid duddjojeaddji bargu.

6. 2 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Etnihkalašvuođa geavaheapmi dutkandihtorvuoduin ja dearvvašvuođaregistoriin

Sámediggeráđđi lea addán prošeaktaruđaid Sámi dearvvašvuođa dutkanguovddáža prošeaktii etnihkalašvuođa geavaheami birra dutkandihtorvuoduin ja dearvvašvuođaregistoriin. Prošeavttas lea kártejuvvon sámi etnihkalašvuođa geavaheapmi sierra dearvvašvuođadutkanprošeavttain ja guovddáš medisiinnalaš dearvvašvuođaregistoriin. Kárten guoská dutkanprošeavttaide mat leat dahkkojuvvon maŋimuš 30 jagis, ja čájeha ahte lea lassánan beroštupmi dutkat sámi dearvvašvuođa ja eallineavttuid.

Dáláš láhkadahkosiid vuođul ii sáhte etnikkalašvuođa registreret guovddáš registariin, journálavuogádagain dahje eará dearvvašvuođadiehtovuoduin. Dušše dutkanprošeavttaid oktavuođas sáhtta viežžat dearvvašvuođa- ja eallindilledieđuid sámi álbmoga birra. Ollu iskkademiin mat leat dahkkojuvvon guoskevaš áigodagas jerrojuvvo njuolga etnikkalašvuođa birra, sihke movt ieš dan identifisere ja giellamáhtu birra. Muhtun iskkademiin jerrojuvvo sámegiela geavaheami birra dál ja ovddit sohka buolvvain. Nuppi eará vejolašvuohta movt viežžat dieđuid sámi identitehta birra, lea geográfalaš guovlluid bokte, ovdamearkka dihte Sámedikki váikkuhangaskaoapmeguovllus, vaikko dat ii guoskkage dušše sámiiide. Eai gávdno makkárga láhkadahkosat dahje njuolggadusat mat sihkkarasttášedje joavkku vuoigatvuođaid čohkkejuvvon dieđuide dahje ahte máhttu dutkanprošeavttain dolvojuvvošii dan servodahkii gos dutkan lea čađahuvvon. Dieinna lágiin eai boađe buot dutkammat sámiiid birra álohii sámi servodahkii ávkin.

Raporttas konkluderejuvvo ahte ferte ráhkadišgoahtit nátionála fágalaš njuolggadusaid dan dearvvašvuođadutkamii mii dahkkojuvvo sámi servodagas ja sámiiid gaskkas, ja ahte lea dárbu rievdatit láhkadahkosiid dahje ráhkadit njuolggadusaid mat sihkkarastet ahte dutkan sámiiid dearvvašvuođa birra boahdá sámi servodahkii ávkin. Dán lágan etnikkalaš njuolggadusat sáhttet sihkkarastit ja gozihit sámi álbmoga beroštumiid. (Ovdamearkka dihte leat Kanadas ja Ođđa Selánddas dákkár njuolggadusat)

7 Areála ja biras

Váldomihttomearri

- Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálddašeami vuođul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

7.1 Areálaid hálddašeapmi

Sámi Vuoigatvuođalávdegoddi

Sámi vuoigatvuođalávdegoddi čielggadeami čuoovolanbargu lea fas jođus. Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanttain ja justisdepartemeanttain lei konsulterenčoahkkin geassemánu 18.b.2015. Lea sohppojuvvon ahte goappašat bealit barget evttohusain láhkii čatnat konsultašuvnnaid, dan rájes mas loahpahedje maŋimus konsulterenčoahkkimis miessemánu 8.b.2013. Kártenlága gažaldaga meannudeapmi maŋiduvvo muhtin áigái, gitta ráđđehus dahká viidáset árvvoštallamiid, ovdal go sii leat gergosat konsulteret dán birra.

Sámediggedieđáhus areála ja birrasa birra

Bargočoahkkimis Álttás cuonomanus, masa ovddasvástideaddji ráđđelahttu lei searvan, mearriduvvui ahte olggobealde ásaheami searvan areála- ja birasdieđáhusa hábmemii čađahuvvo guovtti oasis. Álggos galgá hábmejuvvo fágalaš artihkkalčohkken áigeguovdilis fáttáid birra areála- ja birasdieđáheamis árbevirolaš sámi guovlluin. Njunuš dutkit bovejuvvojit buktit artihkkaliid mat ovdanbuktojit fágasemináras 2015 čavčča. Artihkkalčohkken doaima dasto nuppi oasis máhtovuodđun gulahallančoahkkimii gaskal Sámediggeráđi ja sámi báikegottiid.

Mii leat dingon guhtta artihkkala ja leat juo dahkan formálalaš šiehtadusa muhtin čálliiguin, ja muhtimiiguin leat bargame oážžut čálalaš šiehtadusa:

- Else Grete Broderstad ja Eva Josefsen – Arealahálddašeapmi ja areálageavaheapmi
- Einar Eythursen ja Camilla Brattland – Mearraareálaid geavaheapmi ja hálddašeapmi
- Jan Áge Riseth – Suodjalanguovlluid hálddašeapmi ja luonddusuodjaleapmi
- Øyvind Ravna – Meahccegeavaheapmi
- Christian Nellemann – Luondduresurssaid bohkan

Čállit:

Ellen Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

25/181

Meahccegeavaheapmi ja luondduresurssaid ávkástallan leat guovddáš fáttát dieđáhusbarggus. Sámediggeráđđi nammada danin gaskkamuttus čakčamánu resursajoavkku mii galgá čuvget sámi meahcásteami ja movt dálá hálddašeapmi lea heivehuvvon meahcásteddjiid dárbbuide. Resursajoavkkus galget leat meahcásteddjit geat ovddastit iešguđetlágan meahcásteddjiid, ja Sámediggi bivdá organisašuvnnaid nu go Bivdi, Sámi bivdo- ja meahcástansearvvi, NBR, ealgabivdiid servviid ja mearraluossabivdoservviid buktit miellahttoevttohasaid. Resursajoavku galgá doaimmat bargajoavkun ja geiget iežas cealkámušaid, ja maiddái addit mearkkašumiid árvoštallamiid ja evttohasaid álgohábmemiidda dieđáhusbarggu oktavuodas, áššiide mat gusket luondduresurssaid geavaheapmái, hálddašeapmái ja seailuheapmái.

Dieđáhusbarggu ovdánanplána muđui lea ahte fágaseminára lágiduvvo Romssas vahku 46 dahje 48. Dievasčoahkkin galgá meannudit čielggadeami juovlamánus. Sámediggeráđđi deaivvada sámi báikegottiiguin “turneas” ođđajagimánus. Dieđáhus galgá plána mielde meannuduvvot Sámedikki dievasčoahkkimis geassemánus 2016.

7.2 Luondduresurssat

Nussira ruvkeplánat

Sámedikkis ledje konsultašuvnnat miessemánu 13.b.2015 Birasdirektoráhtain Nussir ASA ohcama meannudeami birra nuoskkidanlága mielde ruvkedoaimmain. Birasgáhttendepartemeanta ii lean dahkan viidáset fágalaš árvoštallama ohcamis. Sámedikki bealis čuočuhit ahte olles ruvkeprošeakta guoská sámi servodagaide ja beroštumiide muđui, ja danin ii sáhte geahččat daid sierra eará beroštumiin. Čoahkkimis ii biddjon deaddu árvoštallamiidda ohcama sisdoalus. Birasgáhttendepartemeantta áigu manjil viidásit konsulteret Sámedikkiin.

Nussir ASA sáddii suoidnemánu 29.b.2015 dieđu bohkandoaimmaid álggaheami birra Nussiris ja Gumpenjuni guovllus, Fálesnuori suohkanis. Sámediggi dieđihii Nussirii reivves beaiváduvnon borgemánu 3.b.2015 ahte Nussira guvlui ii leat addon lohpi duohta guorahallamiidda, ja ahte dása ferte sierra lohpi ohccojuvvot. Sámediggi ii leat ožžon eanet dieđuid Nussir ASA:s das makkár doaimmaid sii čađahit. Muhto eaktuda ahte sii eai čađat revrebohkamiid dán guovllus Nussiris.

Kalvatnan bieggamillorusttet

Sámediggespresideanta Aili Keskitalo searvvai geassemánu 17.b.2015 OED váiddageahčadeapmái Kalvatnan bieggamillorusttegis Bindal ja Namsskogan suohkaniin. Kalvatnan bieggamillorusttet lea bieggamilloprošeakta mas, jus dat duohtandahkko, leat stuora heajos váikkuhusat lullisámi boazodollui ja lullisámi kultuvrii. Presideanta doalai appellašuvnna sidjiide geat ledje boahtán vuostaldančalmmustahttimii bieggamilluid vuostá man orohagat beaivvi ovdal váiddageahčadeami lágidedje, ja son dieđihii ahte su mielas váikkuhusat orohagaide leat menddo storrát.

Rødfjell Bieggamillopárka

Sámediggeráđđi galledii borgemánu 20.b. boazodolliid Sálliris Romssas, go ledje bivdán beassat deaivvadit ráđiin ja muitalit iežaset balu birra Rødfjell bieggamillopárkka ásaheami oktavuodas. Sámediggeráđđi oáččui geahčadeami guovllus gosa leat plánen badjel čuođi bieggamillo cegget, ja dieđihii ahte ráđđi áigu čuovvut ášši viidáseappot.

Finnmárkkuopmodaga reguleren sáivaguollebivddus

Sámediggi lea geassemánu 29.b.2015 čállán cealkámuša Finnmarkkuopmodaga reguleremii sáivaguollebivddu birra. Cealkámuš lea čuovvoleapmi mearrádusas SP 19/14, Finnmarkolága

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

čuovvoleapmi. Dás čujuhuvvo ahte Finnmárkoláhka addá vejolašvuoda gáržžidit bivddu ovttá dahje eanet joavkkuide definerejuvvon guovlluin.

Čoahkkin Repsol energijafitnodagain

Sámediggi lea doallan diehtjuohkinčoahkkima Repsol Exploration Norway AS:in Kárášjogas borgemánu 7.b.2015 gos Ionohalle dieđuid. Diehtjuohkinčoahkkin Repsol:in lea okta mángga sullasaš čoahkkimiin mii Sámedikkis lea leamaš oljo- ja gássabohkanfitnodagaiguin ja minerálafitnodagaiguin, mas Sámedikki ulbmil lea leamaš oahpsin dahkat iežas posišuvnna ja háhkat dieđuid makkár proševttat leat plánejuvvon sámi guovlluin.

Repsol bivddii čoahkkima maŋŋil go Sámediggepresideanta World Petroleum Council:is Romssas miessemánu 28.b.2015 earret eará dajai ahte Sámediggi vuordá ahte vejolaš doaibma álgoálbmotguovlluin buktá oasi álgoálbmogiidda vejolaš buriin, ii ge dárbbas dušše váikkuhusain oažžut oasi.

Repsol lohka sii háliidit árrat ásahit oktavuoda Sámedikkiin ja sámi birrasiiguin vai leat árrat ráhkkanan jus gávdnet gánnáhahtti olu ávdnasiid Barentsmearas. Spánka energijafitnodat Repsol SA eaiggáda sin, ja Repsol SA lea mielde oljo- ja gássaohcandaimmain Norggas. 2011 rájes leat sii mielde 16 doaimmas main lea ohcanliseansa. Ja sis lea ovddasvástádus 6 dain ohcanliseanssain, dáid searvvis leat nu go Heilo ja Bønna Barentsmearas. Sii leat plánen ohcat ođđa liseanssaid Barentsmearas 23. ohcanvuorus mii lea almmuhuvvon, ja mas lea ohcanáigemearri juovlamánu 2.b.2015.

Sámediggi dieđihii ahte sii eai vuosttal ohcandaimmaid main ii leat dadjamuš sámi beroštumiide. Ja muitalii ahte sámi beroštumit vuhtiiváldojit gulahallama bokte fitnodagaiguin, ja konsulterema bokte stáhtalaš eiseválddiiguin go konkrehta proševttat ollejit ávkkástallanmuddui. Mii čujuheimmet Sámedikki mearrádussii Snøhvit- ja Goliat-áššiin Barentsmearas. Ja erenoamážit gulahallamii mii lea leamaš Eniin.

Sámediggi muitalii iežas ángiruššama birra ON bagadalli prinsihpaiguin ealáhusaid ja olmmošvuoigatvuođaid ektui. Dása gullá maid ahte fitnodagat berrejit váldit servodatovddasvástádusa go ásahit maidege álgoálbmotguovlluide. Sámediggi válddii bajás áššin reivve sisdoalu mii lea čállojuvvon Stáhta penšuvdnafoanda Etihkaráđđái olgoriikkas 2013:s, ja Peru presidentii 2014:s, doaimmaid birra maid Repsol-YPF čađahii Peru arvemehciin, go leat olmmošvuoigatvuođaid vuostá go addet lobi doaimmaide mat váikkuhit álgoálbmogiidda geain ii leat miella oktavuhtii stuoraservodagain. Repsol čilgii ahte sii juovlamánu 2014 vuvde iežaset oljorivttiid Perus Perencoi go nihttojuvvo lihccojuvvot Stáhta penšuvdnafoanda olgoriikkas. Dál ii leat Repsolas makkárga doaibma arvemehciin. Sámediggi muitalii maid Peru delegašuvnna birra mat gallededje Sámedikki diimmá čavčča, Ionohallan dihte vásihusaid ILO-169 birra, konsultašuvnnaid ja bohkanindustriijaid birra.

8 Kulturmuittosuodjalus

Váldomihttomearri

- Duođaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánáiggis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

10.1 Kulturmuittuid hálldašeapmi

Sierralohpemeannudeapmi kulturlága § 8.4 vuođul duktásaji ID 158949 luvven Geresnjárggas, Máttá-Várjjaga gielddas

Guovlomuddenplána oktavuodas Norterminal - ođđasisguorbmebardinterminála várás Geresnjárggas Máttá-Várjjaga gielddas čađahii Sámediggi 2012:s kulturmuittoskadeami gos gávdnu

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

27/181

automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo duktásadji ID 158949. Plána áigumuš lei addit vuodu rámmalohpái huksegoahtit bárrobuođuid, rukkuid, geainnuid ja terminálaguovllu. Go plánaevttohus biddjojuvvui almmolaš geahčadeapmái 27.02.15, de čájehuvvui ahte areálaáigumuš (Industri BI) leat njuolggá vuostálagaid dáinna kulturmuittuin, mii lei guovdu evttohuuvvon ruggo-/terminálaguovllu. Nu ii sáhtášii ge muddet kulturmuittu vurkenáigumuššii. Danne sámediggeráđđi rávvii Riikkaantikvára juolludit sierralobi kulturmuittolága mearrádusa § 8 njealját lađđasa vuodul luvvet kulturmuittu, dainna eavttuin ahte čađahuvvojit arkeologalaš roggamat duktásajis oazžun dihtii eanet dieđuid Máttá-Várjjaga sámi kulturhistorijá birra. Máttá-Várjjaga gielda dohkkehii guovlomuddenplána Norterminal - ođđasisguorbmebardinterminála várás Geresnjárggas 17.06.15.

Sámediggi lea almmuheami oktavuodas ožžon dieđu báktesárgungávdnosiid birra Geresnjárggas, ja vuordá kulturmuittoeiseváldin searvahuvvot viidasat prosessii dáid kulturmuittuid oktavuodas.

E8 Gáranasvuotna – vuosttaldeapmi ii váldojuvvo vuhtii

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta dohkkehii 23.07.15 beaiváduvvo reivves Gáranasvuona suohkanoasseplána nuorta molssaeavttuin ođđa E8 várás ja ođđa ealáhusguovllu N1. Departemeanta deattuhii báikkálaš vuhtiiváldimiid Romssa suohkana suohkanstivrra bealis ja vejolašvuodaid boahtevaš geaidnočovdosiidda guovllus. Nu eai váldojuvvo ge Romssa fylkkamánni, Riikkaantikvára, Sámedikki ja Stáhta geaidnodoaimmahaga vuosttaldeami vuhtii. Dat mearkkaša ahte ođđa E8 geaidnospáittus manná čađa guoskevaš bivdorustega Gáranasvuonaguolbanis. Guđe láhkai dát kulturmuittut galget čuovvoluvvot, ja vejolaš váidudeaddji doaibmajuid čađaheapmi, mearriduvvo guovllu dárkilis muddenplána ráhkadeami oktavuodas. Departemeantta mearrádus lea loahpalaš ja dan ii sáhte váidit. Guhkes áiggi proseassa ođđa E8 geaidnospáittu válljemiin Gáranasvuona čađa, adnojuvvo dál loahpahuuvvon.

Vistesuodjalusprošeakta

Vistesuodjalusprošeakta mii dál lea čađahuvvomin, maid Riikkaantikvára lea ruhtadan jagiide 2011 – 2017, lea jotkojuvvo. Dán jagi gieddebergu identifiseret boares visttiid, álggahuvvui 15.06.15 Gáivuona ja Omasvuona suohkaniin Romssa fylkkas. Vaikke vel nuppi máilmmisoađi buolláneana taktihkka čuoza ge stuorra osiide Gáivuona suohkanis, de leat registrerejuvvo sullii 50 badjel 100 jagi boaris visttit mat leat ain čuožžumin. Omasvuona suohkanis lea boares visttiid lohku mealgat stuorát. Álbmoga mánggakultuvrralaš identitehta Omasvuonas lea dahkan registreremiid hástaleaddjin kultuvrralaš klassifiserema dáfus. Ovdabarggut álggahit seammalágan registrerenbargguid dán čavčča Evenášši suohkanis leat maid čađahuuvvon. Dan oktavuodas ahte oainnusindahkat vistesuodjalusprošeavtta registrerenguovllus, juhkkujuvvojedje diehtujuohkinávdnasat Sámedikki jahkásaš diehtujuohkinbeavddis Riddu Riđđu festiválas.

10.2 Oainnusindahkan

Nuortalaš siida Njávdamis

Sámediggi lea dál ođasmahttimin ja hábmemin oppalaš beassama oaggunsadjái Geavngnás Njávdamis. Bargguide vižžojuvvui 2015 dálvvi fáladat, ja giđa ja geasi mielde lea čielgan ahte Mietinen maskin AS galgá čađahit geavtlaš barggu oppalaš hábmemiin/ođasmahttimiin. Barggut čuvvot Nuortalaš siida kulturbirrasa ovddeš plána. Sámediggi lea ovdal bálkahan Verte landskap - arkitektur eanadatarkeitavtta Álttás plánet dán hábmema/ođasmahttima, ja sii doaimmahit maiddái bargguid geavtlaš čuovvoleami Geavngnás. Barggut galget plána mielde gárvvistuvvot čakčamánu loahpas 2015.

Doarjagat

Sámediggeráđđi lea juolludan 2,7 miljon ru iešguđet kulturmuittoprošeavttaide. Prošeavttaide gullá sámi kulturmuittuid registreren ja láhčín, soahtehistorijá oainnusindahkan ja ráfáidahttojuvvo visttiid divvun. Dat juolluduvvui earret eará Saemien Sijte kulturmuittoregistreremii Kalvatnan:is, Davvi

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

28/181

álbmogiid guovddáži registreret ja gaskkustit sámi kulturmuittuid Vuorris Ivgus ja Spittá gilisearvvi dálá bargui kulturbálgáin Návuonas. Arran oačču doarjaga sin mánggajahkásaš prošehtii duođaštit ja gaskkustit soahtemuittuid Nuorta-Sálttus, ja Aajege - saemien gieles jii maahtoejarnge duođaštit historjja ja muittuid nuppi máilmmisoahtii áiggi Plassje-guovllus. Viidáseappot lea juolluduvvon ruhta Deanu ja Várjjaga museasiidii dikšumii ja sihkkarastimii Nuortalašsiiddas, Bajit Báhcaveaji álbmotmeahccestivrii kártet sámi kulturluottaid beziin, ja Fálesnuori suohkanii muitotávvalii muitun sámi oahpaheaddjái ja girječállái Anders Larsenii. Larsen lei oahpaheaddji mángga sámi guovllus Romssa ja Finnmárkkku fylkkain. Ovdalaš go son jámii 1949, de son sáddii mánusa Just Qvigstadii, gii dan jorgalii dárogillii ja almmuhii namahusain "Om sjøsamene".

Sámediggi lea viidáseappot juohkán guokte miljovvna vistesuodjalusohcamiidda. Dát ruđat čuvvot Sámedikki mánggajahkásaš prošeavtta "Sámi vistiid identifiseren ja registreren", ja juolluduvvojit Riikkaantikváras. Earret eará juolluduvvojedje ruđat dakkár vistesuodjalusprošeavttaide nugo divvut ollu áittiid golmma davimus fylkkain, ráfáidahttojuvvon ássanvisttiide, návehiiida ja eanagealláriidda. Ruđat juolluduvvojedje maiddá Davvi-Romssa museii gealbudankursii skielttarhukseamis, boares huksenvuohki mii lea dábaláš sámi guovlluin. Doarjagat kulturmuittosuodjalussii leat addojuvvon sámi áshusaide, joavkkuide ja servviide, ovttaskasolbmuide, ráfáiduhthtojuvvon vistiid eaggádiidda ja almmolaš áshusaide.

9 Ealáhusat

Váldomihttomearri

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodđuduvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

9.1 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Mearrasámi gierdomátka miehtá Finnmárkkku rittu

Sámediggeráđđi mátkkoštii 33. vahkus (10.-14.08.15) miehtá Finnmárkkku rittu, mii lea oassi dan barggus maid Sámediggi lea bargamin mearrasámi strategiijaiguin, ášši mearrasámi guovlluin ovddideamis, man birra ráđđi lea ovddidan čilgehusa dievasčoahkkimii. Strategiijabargu mas fokusis leat guolástanvuogitvuodát ja báikkálaš vuostávdindilli, ja dasto geasuheapmi ja ássanmiella ja ođđahutki ealáhusovddideapmi. Čoahkkimiin ledje maiddá vejolašvuodát guorahallat kultuvrralaš ealáskuhttima miehtá rittu.

Mátka álggii Várggáin Báhcavuona, Donjevuona, Gámgaviikka, Skeavvonjárdga, Gilivuona, **Sáltesávju**, Billávuona ja Smiervuona bokte ja loahpahuuvui Ávanuoris. Mátka oktavuodas beasai ráđđi deaivvadit sihke guoskevaš gieldmaid politihkalaš jođiheddjiiguin, ja dasto organisašuvnnaiguin ja ovttaskas áktevrraiguin mat barget ulbmillaččat ealáhusovddidandoaibmabijuiguin ja kulturbargguin. Čoahkkimiidda ledje bohtán ollu olbmot ja mokta lei stuoris buot báikkiin gos finaimet. Sámediggeráđđi oačču maiddá vejolašvuoda oainnusmahttit iežas barggu ágeguovdilis mearrasámi doaibmabijuiguin masa čatnasit ekonomalaš váikkuhangaskaoamit mat addojuvvojit geavahussii.

Mátka ulbmilin lei oažžut geahčastaga ja lagabuidda oahpásmuvvat daid hástalusaid ja ovddidanmearkaide mat dál leat dovdomearkan riddoservodagaide, ja dasto gullat rittu olbmuin makkár hástalusat ja vejolašvuodát sin iežaset mielas leat guovlluineaset. Dat movt mátka čađahuvvui ja prográmma lei biddojuvvon, buvttii ráđi mielas posiitivlaš bohtosiid ja oaččuimet buriid ja konstruktivvulaš rávvagiid/árvalusaid maid válddiimet mielde bargui viidáseappot mearrasámi strategiijaiguin.

Duodji

Sámediggeráđđi lea searvan Duojáridd ealáhusearvvi jahkečoahkkimii 20.06.2015 Kárášjogas ja Sámiid duoji jahkečoahkkimii 29.05.2015 Álttás. Bargu doaibmadoarjjaortnega geahčademiin duodjeorganisašuvnnaiguin joatkašuvvá, ja dán jagi duodješiehtadallamat leat maiddá álggahuvvon. Duodješiehtadus ovddiduvvo dievasčoahkkimii nugo dábaláččat.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

29/181

Duodjeinstituhtta lea dál ožžon neaskenmašiinnaid maid duojárat sáhttet geavahit ja Sámediggi lea daid ruhtadan vai duojárat sáhttet geavahit daid barggusteaset. Sámediggeráđđi lea searvan mašiinnaid rahpamii, mat leat erenoamážit heivehuvvon gápmasiid litnudeapmái duoji várás. Mašiinnat sáhttet dagahit dan ahte goikkehiid sáhtta goarrut johtileappot ja doaivumis geahpeda duojáriid noađđeváttuid.

Fiskeri

Sámediggeráđđi searvvai 10.07.2015 ságastallamii maid Romssa universitehta lágidii Riddu Riđđu festiválas ja mas tihttalin lei “Gii galgá eaiggádit guollebivdoeriid?” Ságastallamis gos fitne ollu olbmot, čuvgejuvvui ášši sihke sámiid beales sámediggeráđi bokte ja Nofima, Bivdi, Kystopprøret ja Ráfisklaget bokte. Jan Sundet Mearradutkaninstituhtas jođihii ságastallama. Sámediggeráđđi ovddidii Sámedikki mearridan politihka suorggis, ja fokuserii maidđái man deatalaččat guollebivdoearit leat go geahččá ovddidanperspektiivvas mearrasámiid guovlluid.

Go guoská mearraluossabivdui, de lea Sámediggi čohkken organisašuvnnaid sihkarastin dihte mearraluossabivddu, ja áigu konsulteret regulerevttohusaid mat leat ovddiduvvon.

Meahcci

Ráđis lei čoahkkin 21.05.15 Sámi bivdo- ja meahcástanservviin. Čoahkkima duogážin lei sávaldat organisašuvnna Guovdageainnus ahte nannet mehciin ávkkástallama ja organisašuvnna. Áššiid gaskkas mat váldojuvvojedje ovdan ledje earret eará giđdalodden, mohtorfievrruiguin johtin meahcis ovdal 01.06 ja suodjalanplánat. Ráđđi čilgii barggu birra areála- ja birasdieđáhusain, mas mielde lea maidđái meahcceávkástallan ja ruhtadanortnegat Sámedikkis.

Boazodoallu

NBR-riikačoahkkin

Sámedikki presideanta searvvai Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvvi jahkečoahkkimii Hell báikkis, Davvi Trøndelágas 12.06.15. Dasa lassin searvvai sámediggeráđđi fágabeaivái mii lei ovddabealde riikačoahkkima, man fáddán lei areáladuohtadeapmi.

Bargojoavku

Sámediggi searvá bargojovkui oahppan- ja fuolahusvuđot bálvalusaid ektui boazodoalus. Mañimuš boazodoallošiehtadallamiin sohpe šiehtadusbealit ahte várrejuvvot ruđat golmma jagi prošeaktii ovddidan dihte oahppan- ja fuolahusvuđot bálvalusaid boazodoalus. Šiehtadusbealit sohpe ahte galgá nammaduvvot bargojovkui mii galgá ráhkadit prošeaktaplána, ja Sámediggi lea bovdejuvvon searvat bargui.

Konsultašuvnna lánkaásahusaid birra

Sámedikkis leat leamaš hálddahaslaš konsultašuvnna Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain lánkaásahusaid ektui movt njuovvat ja vuodit bohccuid sámi árbevirolaš vugiin. Dát lánkaásahus bođii fápmui suoidnemánus, man vuodul boazodoalli sáhtta spiehkastit biebmohtisvuodanjuolggadusain ja njuovvat gitta 10 bohcco iežas čorragis siidaoasi nammii juohke boazodoallojagis maid vuodá njuolga golaheaddjái lagasguovllus dahje orohagas. Vuolggasajis oaivvilda Sámediggi ahte hivvodatráddjen 10 bohcco nammii galgá sihkojuvvot, danne go báikkálaš márkan iešalddis lea gárži. Konsultašuvnna sohppojuvvui departemeanttain ahte vuosttaš vuorus mearridit lánkaásahusa nugo lei notifikerejuvvon EO:ii, ja ahte mañná álggahit proseassa dainna áigumušain ahte sihkkut hivvodatráddjema.

Rávačoahkkin 24.08.15

Sámediggeráđđi searvvai 24.08.15 rávačoahkkimii man fáddán lei eanet siskkáldas bearráigeahčču ja iešstivren boazodoalus, gos sámediggeráđđi doalai sáhkavuoru. Sámediggeráđđi fokuserii boazodoalu iešstivrema vuodđorámmaid, earret eará álbmotrievttálaš beali. Sámediggeráđđi muitalii maidđái barggu birra ođđa sámediggedieđáhusain boazodoalu birra.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

30/181

9.2 Geasuheadji báikegottit

Mátkeeláhusat

Sámi mátkeeláhusprošeavttas maid Máhttopárka Origo Nord AS jođiha lea dál goalmmát ja maŋimuš jahki. Plánejuvvon lea joatkit ođđa ovddidanprošeavttain sámi mátkeeláhusaid ektui ovttasbarggu bokte Nordnorsk Reiseliv AS:in jagi 2016 rájes. Sámedikkis lei čoahkkin geassemánu 30. b. Nordnorsk Reiseliv AS jođiheddjiiguin gos ságastalaimet dákkár prošeavtta birra ja sámi mátkeeláhusaiguin áŋgiruššama birra boahhteáiggis.

Ráđđehus lea álgán ráhkadit stuorradiggedieđáhusa mátkeeláhusaid birra mii galgá ovdan buktojuvvot Stuorradiggái njukčamánu 2016. Sámedikkis lei čoahkkin Ealáhus- ja guolástusdepartemeanttain geassemánu 19. b. dan oktavuođas. Čoahkkima fáddán ledje oažžut áddejumi barggu birra stuorradiggedieđáhusain, mitalit Sámedikki ja konsultašuvdnašiehtadusa birra ja diehtujuohkin Sámedikki barggu birra sámi mátkeeláhusaiguin, mas mielde maiddái prošeakta Sámi mátkeeláhusat. Sámediggi soabai Ealáhus- ja guolástusdepartemeanttain ahte buktit árvalusaid dieđáhusbargui.

Stuorradiggedieđáhusas leat čuovvovaš váldobajilčállagat:

- Ceavzilis mátkeeláhusat
- Ollislaš fáldadaga ovddideapmi
- Márkanfievrrideapmi, gelbbolašvuoda lokten
- Kvalitehta merken/bearráigeahččan
- Oktavuohta eará ealáhusaiguin ja suorgeiseválddiiguin

Sámi ealáhusgárdi

Sámedikkis lei čoahkkin 23.06.15 SIVA:in, Sis-Finnmárkku ovddidanserviin ja Finnemárkku fylkkagielddain sámi ealáhusgárddi ásaheami birra. Dasa lassin serve ealáhusaid ovddasteaddjit golmma gielddas. Sis-Finnemárkku ovddidansearvi gullet dál Porsáŋggu, Kárášjoga, Deanu ja Unjárgga gielddat ja buot dán gielddain ságastallojuvvo ásaheami birra. Prošeaktaáigodagas lea maiddái leamaš vuoruhuvvon doaibman Guovdageainnu suohkana searvvaheapmi. Vejolaš ealáhusgárdi šattašii nátionála ealáhusgárddiid fierpmádaga oassin. Maŋimuš 03.07.15 lei SIVA:s ja Sámedikkis čoahkkin Guovdageainnu suohkaniin sámi ealáhusgárddi ásaheami duogáža birra. Golgotmánus 2015 ferte čielgat ásaheami go sámi ealáhusgárdi. Sámediggi lea ásaheami stivrenjoavkkus. Dán lágan ealáhusgárddi ulbmilin lea váikkuhit buoret árvoháhkama. Dan oktavuođas ferte láchit máhttobargosajiid ovddideami dáláš ealáhusaid siskkobealde ja ođđa fitnodagaid ásaheami.

9.3 Kulturealáhusat

Suorgedeavvadeapmi

Sámediggi lei mielde lágideamen suorgedeavvadeami kulturealáhusaid várás mii lei Riddu Riđđu festivála oktavuođas 08.07.15. Suorgedeavvadeami vuolgaheaddjin ja váldolágideaddjin lei Kultursiida, mii lea sámi kulturealáhusaid lahttoorganisašuvdna Davvi-Romssas. Sámediggeráđdi searvvai ja rabai suorgedeavvadeami, mas ledje čuovvovaš fáttát: *Sáhtá go boastut geavahit sámi kultuvrra go vuovdá buktagiiddis, ja gii mearrida makkár geavahusvuohki lea riektá? 17 sámi kulturealáhusaktevrra serve suorgedeavvadeapmái ja sii rábmojedje dan.*

Dáhttu

Sámedikki váldoáŋgiruššan kulturealáhusaid ektui lea fitnodatovddidanprográmma Dáhttu bokte. Romssas čađahuvvo dál okta prográmma ja sierra Dáhttu Duodji prográmma mii lea duoji ealáhusšiehtadusa oassi. Dán rádjai leat 36 sámi kulturealáhusaktevrra searvan dán golmma prográmmii mat leat álggahuvvon. Čájeha ahte Dáhttu lea bures lihkestuvvan fitnodatovddidanmálla dán ealáhusa siskkobealde. Erenoamážit go jurddašit gávpeovttasbarggu mii lea šaddan aktevrraid gaska joavkkus.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Sámedikki kulturealáhusprošeavttas galget kulturealáhusat ovddiduvvot oppalaččat sámi servodagas, earret eará fokusa bidjama bokte sámi kulturealáhusaid gelbbolašvuođa buorideapmái, fierpmádathuksemii ja gánnáhahttivuhtii. Dát čuovvovulvuo Sámediggeráđi doaibmaplána 2013-2016 bokte kulturealáhusaid várás.

Sámi viessu Romsii

Sámediggi deaivvadii Provekst AS servviin 02.07.15 ja sáhka lei sin ovdaprošeaktaohcama birra sámi viesu ektui Romsii. Čoahkkima fáddán lei čilget Sámedikki njuolggadusaid birra regionálaovddidanprošeavttaide.

10 Regionála ovddideapmi

Váldomihttomearri

- Árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin, sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja ovddideamis.

Ovttasbargošiehtadusa vuolláičállin Bådådjuin

Sámedikki ja Bådådjo/Bodø suohkana ovttasbargošiehtadus mii meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis miessemánus, vuolláičáliiga sámediggepresideanta ja sátnegođiheadji Ole Henrik Hjartøy 08.08.15 Bådådjo márkanšiljus. Dát dáhpáhuvai Nordlándda musihkkafestiválavahku oktavuodas. Olbmot ledje čoahkkanan dán čalmmusteapmái ja besse vásihit konsearta, ja juhkat gáfe ja borrat gáhku.

Seamma beaivvi lei Sámediggeráđis ja Bådådjo/Bodø suohkanis čoahkkin. Čoahkkima fáddá lei ovttasbargošiehtadusa čuovvovleapmi.

Sámediggi lea ovttas Álttá ja Oslo gávpogiin proseassas mas ulbmil lea oažžut ovttasbargošiehtadusa mearriduvvot 2015/2016 jagi mielde.

Suohkanreforbma

Gieldda- ja Ođasmahttindepartemeanta (GOD) lea sádden Sámediggái evttohusa gaskkaboddosaš čovdosiid birra, dan birra jus suohkan mii lea siskkobealde sámegeiela hálddašanguovllu laktojuvvo suohkaniin mii lea olggobealde hálddašanguovllu. Evttohus miellidibuktá ahte dušše álbmogii dáin álgoálgosaš giellahálddašansuohkaniin gusket sámelága giellanjuolggadusat. Sámedikki posišuvdna lea dattetge ahte ii leat molssaeaktu láivudit daid giellageatnegasvuođaid mat dál gustojit, ođđa stuorasuohkaniin, ja ahte geográfalaš doaibmaguovllu njuolggadusat galget čuovvut suohkanrájiid. Sámediggi lea konsulteremen Gieldda- Ođasmahttindepartemeanttain daid gaskkaboddosaš čovdosiid birra.

Suohkanreforbma ja sámi beroštumiid guorahallan almmuhuvvo 16.09.15 ja dasto lea suohkanin ja sámi servodagas vejolaš buktit mearkašumiid. Guorahallan siskkilda fáttáid giela, mánáidgárddi, oahpahusa, dearvvašvuođa ja areála hálddašeami siskkobealde. Dasa lassin leat dahkkojuvvon árvvoštallamat makkár váikkuhusat suohkaniid ovttastahttimis leat sámi servodahkii, sámi demokratijai ja sámepolitihkkii. Muhtun rávaevttuhusat leat earret eará suohkaniid ovttastahttima birra. Guorahallan ja árvalusat mat bohtet gulaskuddama olis, šaddet vuodđun áššái mii ovddiduvvo juovlamánu 2015 dievasčoahkkimii.

Guorahallan lea dahkkojuvvon dievasčoahkkinmearrádusa SP 042/14 vuodul. Áigeperspektiivva ja ekonomalaš resurssaid geažil dagai Sámediggi siskkáldas guorahallama. Sámediggi lágidii seminára

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

32/181

njukčamánus mas suohkanreforbma lei fáddán, gos digaštalle hástalusaid mat gusket sámegillii ja kultuvrii, oahpahussii, dearvvašvuhtii, sámi ealáhusaide ja areálaide. Sii maid vuodđudedje referánsajoavkku mas leat mielde Kárášjoga/Guovdageainnu/Unjárgga/Áltá Gáivuona/Loabága/Hábmera, Divttasvuona, Aarporte ja Snoasa sátnedođiheadjit/várresátnedođiheadjit/ovdagotti miellahtut. Gaskal cuoŋománu ja borgemánu áigodaga leat referánsajoavkkus leamaš golbma čoahkkima. Suohkanat leat leamaš rahpasat dasa mii guoská hástalusaid mat čuožžilit sámi servodagas bálvalusfálaldagaide suohkaniin, ja leat buktán árvalusaid guoskevaš fáttáide Sámedikki guorahallamii. Suohkanat leat maid kommenteren teakstamáteriála.

Dasa lassin ávžžuha Sámediggi organisašuvnnaid, institušuvnnaid ja eará berošteddjiid buktit árvalusaid/rávvgiid. Sámedikki neahttsiiduin lea fáddásiidu mas lea fáddán suohkanreforbma. Dán siidui biddjojuvvot buot dieđut Sámedikki ja ráđđehusa suohkanreforbma barggu birra. Sámediggi lea olles áigodaga oassálastán, ja doallan sáhkavuoru iešguđetge čoahkkimiin ja semináran suohkanreforbma birra.

Regionála čoahkkimat suohkaniiguin

Suohkankonferánsa mii galggai dollojuvvot Kárášjogas 10. ja 11.02.15 ii šaddan heajos dálkki geažil ja šállošit dan.

Sámediggeráđđi lea dan geažil čađahan regionála čoahkkimiid suohkaniiguin mat leat mielde ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovllus. Kárášjogas 05.05.15 ja Romssas 28.05.15 ledje regionála čoahkkimat gos sihke guovttegielalašvuhta ja ealáhus lei fokusis, muhto regionála čoahkkimis mii lei Værnesas lei fas fokusis eanaš guovttegielalašvuhta.

Sámediggi muitalii makkár ovdánanhápmi lea sámi servodagas ja vásáhusat ovddiduvvojedje ja daid birra digaštallojuvvui. Dasa lassin muitalii Sámediggi iežas váikkuhangaskaomiid ja áŋgiruššansurggiid birra, earret eará Dáhttu proševtta ja sámi kulturealáhusaid birra. Čoahkkinn loahpahuvvui digaštallamiin ja gažaldagaiguin dáid fáttáid birra ja dasa mii guoská suohkana ealáhusovdáneapmái.

11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuhta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

ILO áššedovdilávdegotti dieđiheapmi ILO-169 raporteremiidda

ILO áššedovdilávdegotti ruovttoluottadieđut Norgga ja Sámedikki raportii konvenšuvnna nr 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain áigodahkii 01.06.08 - 31.05.13 almmuhuvvojedje ILO 104 konferánsas mii dollojuvvui áigodagas 01.-13.06.15.

Ruovttoluottadieđuin leat áicamat hástalusaid birra mat čatnasit konsultašuvnnaide, Finnmárkkulága čuovvoleapmái, maiddái sierra Finnmárkkukomišuvdnii ja Finnmárkku duopmostullui. Dasto jearrá lávdegoddi eanet dieđuid Norgga ovttasbarggu birra Oljo- ja energijadepartemeantta, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhta ja Sámedikki gaskka oljju ja gássa, čázi ja energijaproševttaid birra. Sii bivdet maiddái njuolga dieđuid doaibmabijuid birra maid Norga dahká eanavuoigatvuođaid suodjaleami ektui sámi guovlluin olgobealde Finnmárkku. Minerálahkaaddin guorahallojuvvo, ja sii jerret dieđuid movt Norga sihkarastá dan ahte sámit ožžot oasi mineráladoaimma dietnasis ja ovdamuniin. Sii jerret maiddái eanet dieđuid doaibmabijuid birra mat gusket boazodollui, sámi guolástanvuoigatvuođaide mearas ja mariidnaresurssaide, sámegiela ja oahpaha birra, ja oktavuoda ja ovttasbarggu birra riikarájaid rastá, maiddái Davvirikkalaš sámekonvenšuvnna šiehtadallamiid birra.

Sámediggeráđđi áigu buktit lagat juridihkalaš analysa dievasčoahkkimii ILO áššedovdilávdegotti ruovttoluottadieđuid birra. Ja ráđđehusain gulahallamiin čuovvolit mii movt Norga vástida gažaldagaide

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

33/181

mat bohtet.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna šiehtadallančoahkkin dollojuvvui Stockholmmas 01.-02.06.15. Ruotta jođiha šiehtadallamiid ja dovddaha ahte dáhttu lea jođáneappot ovdánit šiehtadallanbohtosa gárvvistemiin vuosttaš jahkenjealjehasas 2016. Šiehtadallamiid organiseren nu ahte šiehtadallanjođiheaddjis lea čielgaseappot ovddasvástádus ja čáli árijalaš geavaheapmi čoahkkimiid gaska addá siva várrugas optimismii. Ain leat áššesuorggit mat gáibidit buori oktasaš áddejumi ásaheami. Boahhte šiehtadallančoahkkima rámma lea 07. - 09.10.15.

WCIP2014 čuovvoleapmi

Sámiid beales leat erenoamážit vuoruhan operatiivlaš paragrafaid 28 ja 33 čuovvoleami loahppadokumeanttas, áššedovdi mekanisima (EMRIP) mandáhta rievdadeami vai sáhtášii čađahit álgoálbmotjulggaštusa bearráigeahččama nationála dásis (OP28), ja barggu daid álgoálbmotásahusaide mat eai leat eaktodáhtolaš organisašuvnnat (NGO) formála stáhtusa ja oassálastinrievtti sihkkarastima ON-vuogádaga siskkobealde

EMRIP mandáhta (OP28) rievdadeapmi

Loahppadokumeanttas OP28 lea ON olmmošvuoigatvuođaráđdi bovdn evalueret iežas mekanisimaid ja prosedyraid, erenoamážit EMRIP, dainna ulbmilin ahte árvvoštallat movt EMRIP sáhtta buoredit álgoálbmotjulggaštusa árvvus atnima, maiddái álgoálbmotjulggaštusa čađaheami bearráigeahččama bokte.

EMRIP 8. sešuvdna dollojuvvui Genèveas áigodagas 20. – 24.07.15. EMRIP lei várren áiggi ságastallamiidda OP28 čuovvoleami birra.

EMRIP formálalaš sešuvnnas dolle mángga lahttoriikka hui konstruktiiivlaš ja progressiiva sáhkavuoru evaluerenproseassa birra ja movt EMRIP mandáhta sáhtášii nannet.

Álgoálbmogiid stáhtus ja searvan ON:s (OP33)

Loahppadokumeantta operatiivlaš paragrafas 22 daddjojuvvo lahttoriikkaid ovttamielalašvuođa birra ahte lea dárbu árvvoštallat rievdadit ON njuolggadusaid ii stáhtalaš searvamis ON:s, nu ahte lea dárbu árvvoštallat dohkkehit álgoálbmotásahusaide mat eai leat NGO:t formála stáhtusa ja searvanrievtti ON:s áššiin mat gusket sidjiide. Dát ášši meannuduvvo válđočoahkkima 70. sešuvnnas, áigodagas čakčamánu 2015 čakčamánu 2016. Loahppadokumeanta OP 40:s lea bivdojuvnon ahte ON válđočáli sádde raportta WCIP loahppadokumeantta čuovvoleamis, maiddái mii guoská OP33 čuovvoleapmái.

Čoahkkin ON nállevealahanlávdegottiin (CERD)

Sámiid dilli Norggas lei okta fáttáin mat erenoamážit čuvgejuvvojedje dalle go ON nállevealahanlávdegoddi (CERD) gažadii Norgga 17.-18.08.2015 Geneves. Sámediggi lei sádden sierra suoivvanraportta mas ledje kommentárat ja mii dievasmahtii Norgga 21-22 áigodataraportta CERD:ii, dat lea dieđáhusas mielddusin. Sámiráđdi ja Sámi bivdo- ja meahcástansearvi ledje maiddái ráhkadan suoivvanraporttaid. Sámediggeráđis lei ovddastus Geneves, ja das ledje ságastallamat ON Nállevealahanlávdegottiin ovdal Norgga gulaskuddama, ja searvvai áicin dalle go CERD gažadii Norgga. Sámiráđdi maid searvvai. Ságastallamiin CERD:in doarjjui Sámediggi raportta sisdoalu giđđaloddema birra Guovdageainnus maid Guovdageainnu Sámi bivdo- ja meahcástansearvi lei sádden.

Gulaskuddamis fertii Norga vástidit movt dat hehte rasisima, ovdánahtta dásseárvvu, sihkkarastá seammalágan vejolašvuođaid ja vuoigatvuođaid ja hehte vealaheami etnikkalašvuođa, nationála vuolggasaji, čearddalašvuođa, liikeivnni, giela, oskkoldaga ja eallin oainnu vuodul. Sámi áššiid gaskkas fokuserii ON nállevealahanlávdegoddi earret eará sámeielaid doaibmaplána, ja makkár doaibmabijut čađahuvvojit buoridan dihte oahpahusa sámeielain, nuortalaš sámiid,

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

34/181

eanavuoigatvuodaid, vuoigatvuodaid luondduressursaide, konsultašuvnnaid stáhta ja sámi álbmoga gaskka, ja minerálahkaaddima. Sihke giđdalodden Guovdageainnus, mearraluossabivdu ja boazodoallu guorahallojuvvojedje dárkilit. CERD raporta mas mielde konkluderejeaddji áicamat almmuhuvvui 28.08.2015.

Gulahallančoahkkin Olgoriikadepartemeanttain

Sámediggeráđđi lea doallan gulahallančoahkkima Olgoriikadepartemeanttain 25.08.2015. Presideanta čilgii stáhtačállái Høglund ráđi árvalusa váldosisdoalu birra Sámedikki dieđáhusas solidaritehta ja riikkaidgaskasaš barggu birra. Presideanta čilgii maiddái álgoálbmogiid máilmmikonferánssa, WCIP2014 čuovvoleami stáhtusa birra.

12 Eará áššit

Sámi LHBT-olbmot

Sámediggeráđđi oassálasttii paneladebáhttii Riddu Riđus gos fáddán lei "Queering Sápmi" ja mas digaštalle LHBT-olbmuid saji birra sámi servodagas.

Sámediggeráđđi oassálasttii álgo geassemánu Sápmi Pride miellačájeheapmái Kárašjogas.

Sámediggi nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi – SáNuL

SáNuL lea áigodagastis oassálastán ovttá vahkku ON Permanenta álgoálbmotáššiid forumis New Yorkas. Muđui válljejuvvui Ida Ristiinna Hætta Ophaug doppe okta dain golmma Global Indigenous Youth Caucus jodiheaddjin.

Sámedikki bargui oaččut sámi mánáide ja nuoraide oadjebas psykososiála birrasa lea SáNuL hábmen cealkámuša.

SáNuL oassálasttii gaskabeivviide ovttas Giellalávdegottiin Snoasas go ledje guossis lullisámi guovllus.

SáNuL lea oassálasti čoahkkimii mas besse buktit oainnuideaset sámediggedieđáhusa alit oahpu ja dutkama birra.

SáNuL lea miedihán leat mielde referánsajoavkkus NUORGAV dutkanprošeavttas.

SáNuL jodiheaddji lei bovdejuvvon oassálastit Márkomeannu ja Riddu Riđđu festiválaide, ja lei mielde Riddu Riđus lágideamen Whats up north.

Sámedikki vuorasolbmuid ráđđi

Sámedikki vuorasolbmuidráđis lei čoahkkin Plassjes geassemánus 2015. Doppe sii deaivvadedje Rørosa suohkana ovddasteddjiiguin ja Rørosa gielddalaš vuorasolbmuidráđiin. Čoahkkimis ságastallojuvvui sámi giellagelbbolašvuoda, kulturgelbbolašvuoda dárbbu birra, ja áddejumi birra bargui sámi vuorasolbmuiguin. Vuorasolbmuidráđđi deaivvadii maiddái vuorasolbmuid aktivitehtaguovddáža bargiiguin ja geavaheddjiiguin ja sidjiide mitaluvvui Aajege prošeavtta birra sámi dearvvašvuodabálvalusa ja dárbbu kártema ektui gielddas. Dasto lágiduvvui vuorasolbmuid deaivvadeapmi mas fáddán ledje mállásat, historjá, duodji, boares govat, ja giellakursa bargiide, ja boraimet mállásiid.

Vuorasolbmuidráđi árvalusat gielddastussii

Sámedikki vuorasolbmuidráđđi lea addán árvalusaid gielddastussii. Vuorasolbmuidráđđi lea fuolastuvvan sámi giela ja kultuvrra ektui jos sámi gielddat ovttahttojuvvojit stuorát gielddaiguin gos dárogiella vuotit. Vuorasolbmuid ráđđi ballá ahte gielddaide šaddá álkit válljet eret sámevuoda jos dat ii soaba mielde. Danne fertejit sámiid gártaduvvon vuoigatvuodát bisuhuvvot ja guoskat olles gildii.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

35/181

Ođđa stuorra gielddaide ferte danne addit stuorát ekonomalaš veahki.

Gierdomintta almmuheapmi 2017:s – Sámi vuosttaš riikačoahkkin 100 jagi

Norgga bánku lea mearridan ahte 2017:s almmuhuvvo 20 ruvnuu mintta mas erenoamážit čalmmustit sámi vuosttaš riikačoahkkima 100-jagi ávvudeami. Minta lea njealját ráiddus sierralágan ávvudemiin áigodagas 2014-2017. Minttas sáhtta leat teaksta sámegillii. Norgga Bánku nu gohčoduvvon pregkomite addá rávvagiid guovddášbánkui áššiin mat gusket Norgga minttaid motiiva hábmemei ja válljemii. Dan sii muitaldeje Sámediggái čoahkkimis miessemánu 5. b. 2015. Norgga Bánku háliida oažžut Sámedikki oainnu ja rávvagiid earret eará čuovvovaččaide:

-Man birra mintta almmuheamis galgá leat sáhka, dás háliidit sii oanehis teavstta mas dat boahtá čielgasit ovdan

-Maid mintta galgá ilbmadiit – vássánaiggis – boahhteáiggis

-Galgá go leat rabas gilvu vai háliida go Sámediggi “dingot” veahki válljejuvvon dáiddáriin

Sámediggi oažžu searvat almmuheapmái ja vejolaččat heivehit dan 2017 ávvudoaluid prográmmii.

Tráante 2017

Vuosttaš čoahkkin stivrenjoavkku ja prošeaktajođihangotti gaska dollojuvvui Troanddimis 07.05.15. Ávvudeami viidáseappot plánema goziheapmái leaba prošeaktajođiheaddji guovttos Ida Marie Bransfjell ja Kjell Derås sajis iežaska kantuvrras. Čoahkkimis mearriduvvui ahte ávvudeami namma galgá leat “Tráante 2017”. Dasto čilgejuvvui ahte Norgga Bánku lea mearridan ahte jagi 2017 galgá almmuhuvvot 20 ruvnuu mintta mas erenoamážit čalmmustahttojuvvo sámi vuosttaš riikačoahkkima 100- jagi ávvudeapmi. Minta lea njealját ráiddus sierralágan ávvudemiin áigodagas 2014-2017. Minttas sáhtta leat teaksta sámegillii. Norgga Bánku nu gohčoduvvon pregkomite addá rávvagiid guovddášbánkui áššiin mat gusket Norgga minttaid motiiva hábmemei ja válljemii. Stivrenjoavku geahčadii ja ságastalai Ovttasbargošiehtadusa - Tráante 2017 evttohusa birra – nátionála ávvudeapmi ja oktasaš sámi ávvudeapmi Sámedikki, Mátta-Trøndelága fylkkasuohkana ja Troanddima suohkana gaska, mat leat oasebealit.

Dáruiduhtinkommišuvdna

Sámedikki presideanta lea sádden reive Gielda- ja ođasmahttinministarii, mas čuvgejuvvo dárbu bidjat kommišuvnna mii earret eará galgá geahčadiit makkár váikkuhusat sámiid váilevaš oahpahusas ja dáruiduhttinpolitihkas leat leamaš sámi álbmogii. Fáttá birra ságastuvvui maiddá Sámedikki presideanta ja gielda- ja ođasmahttinministara gaskasaš konsultašuvdnačoahkkimis geassemánu loahpas. Stáhtaráđđi ja Sámedikki presideanta soabaiga ságastallat viidáseappot dan birra movt sáhtášii oažžut eanet máhtu dáruiduhttinpolitihka váikkuhusain.

Sámedikkis lea maiddá leamaš hálldahuslaš čoahkkin Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain 02.07.15 gos guorahallojuvvui vejolašvuohta kártet dáruiduhttinpolitihka mihttomeriid, čađaheami ja váikkuhusaid. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta dajai ahte sin mielas ii leat dárbu sierra kommišuvdnii dán várás, muhto oaidná seammás ahte dán suorggi áinnas sáhtášii dutkat eanet.

Sámi historjja kárten

Sámediggeráđđi lea gulaskuddan Romssa universitehtain, Norgga ártalaš universitehtain ahte livččii go sis vejolašvuohta álggahit viiddis prográmma sámiid historjja birra, mas maiddá geahčaduvvo dáruiduhttinpolitihkka. Dán lágan bargui fertetit Sámi allaskuvla ja sámi kultur- ja museaásahusat árrjalaččat searvat. Gulahallan Romssa universitehtain lea sihke Sámedikki 2015 bušeahhtamearrádusa čuovvoleapmi ja signálaid čuovvoleapmi mat bohtet ovdan ráđi čilgehusas sámi dutkama ja alit oahpu birra áššis SP 005/15. Ráđđi diehtá ahte Romssa universitehta lea oččodeamen ruhtadeami ovdaprošektii sámiid historjja birra. Sámediggeráđđi lea gearggus joatkit viiddis váldoprográmma duohtan dahkamiin olles Sámi várás sámiid historjja birra, maiddá nu ahte stáhta searvá ruhtadeapmái.

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki dievasčoahkkin - 032/15

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 23.09.15 dii. 09.25

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1.	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	Vibeke Larsen
		Mariann Wollmann Magga
	Aili Keskitalo	
2.	Kirsti Guvsàm	Ellen Kristina Saba
		Ann Mari Thomassen
	Kirsti Guvsàm	
3.	Per A. Bæhr	Thomas Åhren
		Marit Kirsten A. Gaup
		Mariann Wollmann Magga
4.	Vibeke Larsen	Henrik Olsen
		Piera Heaika Muotka
	Vibeke Larsen	
5.	Laila Susanne Vars	Aili Keskitalo
		John Kappfell
		Kirsti Guvsàm
	Laila Susanne Vars	
6.	Beaska Niillas	
7.	Ellinor Marita Jåma	Vibeke Larsen
		Silje Karine Muotka
		Mariann Wollmann Magga
	Ellinor Marita Jåma	
8.	Sandra Márjá West	Marit Kirsten A. Gaup
		Kåre Olli
		Silje Karine Muotka
	Sandra Márjá West	
9.	Kåre Olli	Silje Karine Muotka

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

		Christina Henriksen
		Hartvik Hansen
	Kåre Olli	
10	Mariann Wollmann Magga	Henrik Olsen
		Kirsti Guvsàm
		Silje Karine Muotka
	Mariann Wollmann Magga	
11	Ann Mari Thomassen	
12	Aili Keskitalo	
13	Hartvik Hansen	
14	Ronny Wilhelmsen	
15	Christina Henriksen	
16	Ellen Kristine Saba	
17	Silje Karine Muotka	
18	Mathis N. Eira	
19	Mariann Wollmann Magga	
20	Inger Elin Kristina Utsi	
21	Thomas Åhren	
22	Kåre Olli	
23	Lars Filip Paulsen	
24	Henrik Olsen	

DC - Mearrádus:

Sámediggi váldá Sámediggeráđi dieđáhusa dán doaibmaáigodagas diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 23.09.15 dii. 15.20

Ášši 033/15	Sámedikki dievasčoahkkin
-------------	--------------------------

Gažaldagat Sámediggeráđđái

	Áššennr. 15/4444
--	---------------------

Gažaldat 1:

Áirras Per A Bæhr, JSL – Boazodoallolága 60. paragrafa

Gažaldat 2:

Áirras Inger Elin Utsi, NSR – Sámi guovllut eai leat bivdiid duhkoraddanšiljut

Gažaldat 3:

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Áirras Lars Oddmund Sandvik, Árja – Mii lea Sámi vistti ásaheami stáhtus Romsii

Gažaldat 4:

Áirras Per Mathis Oskal, BB – Boraspiresoahpamuša evalueren

Gažaldat 5:

Áirras Vibeke Larsen, BB – Oslo gieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadus

Gažaldat 6:

Áirras Mariann Wollmann Magga, BB – Gonagasreabbabivdu, rievdadeamit njuolggadusain?

Gažaldat 7:

Áirras John Kappfjell, BB – Lullisámešiehtadusa ođasmahttin

Gažaldat 8:

Áirras Hartvik Hansen, Árja – Vuodđoealáhusaid lotnolasealáhusat

Gažaldat 9:

Áirras Ellinor Marita Jáma, ÁaSG – Ollislaš fáladat gáiddusoahpahusa ohppiide lullisámi guovllus!

Gažaldat 10:

Áirras Laila Susanne Vars, Árja – Bargu áсахit almmolaš duohtavuođakommišuvnna sápmelaččaid várás

Gažaldat 11:

Áirras Arthur Tørfoss, FrP – Gielddalaš iešráđđenvuoigatvuohta Finnmárkkus

Gažaldat 12:

Áirras Knut Store, BB – Boraspiret ja vahágahtti boraspiriid suohkaniidgaskasaš bivdinjoavku

Sámedikki dievasčoahkkin - 033/15

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 23.09.15 dii. 15.20

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
	Ronny Wilhelmsen,	

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

	čoahkkinnortnegii	
1	Per Andersen Bæhr	
	Thomas Åhrén	
	John Kappfjell	
	Mariann Wollmann Magga	
	Per Andersen Bæhr	
	Thomas Åhrén	
2	Inger Elin Kristina Utsi	
	Silje Karine Muotka	
	Láilá Susanne Vars	
	Silje Karine Muotka	
3	Lars Oddmund Sandvik	
	Henrik Olsen	
	Lars Oddmund Sandvik	
4	Per Mathis Oskal	
	Thomas Åhrén	
	Hartvik Hansen	
	Mariann Wollmann Magga	
	Per Mathis Oskal	
	Thomas Åhrén	
5	Vibeke Larsen	
	Ann-Mari Thomassen	
	Tor Gunnar Nystad	
	Vibeke Larsen	
	Ann-Mari Thomassen	
6	Mariann Wollmann Magga	
	Silje Karine Muotka	
	Mariann Wollmann Magga	
	Silje Karine Muotka	
7	John Kappfjell	
	Ann-Mari Thomassen	
	Ellinor Marita Jåma	
	John Kappfjell	
	Ann-Mari Thomassen	
8	Hartvik Hansen	
	Silje Karine Muotka	
	Hartvik Hansen	
9	Ellinor Marita Jåma	
	Silje Karine Muotka	
	Ellinor Marita Jåma	
	Silje Karine Muotka	
10	Láilá Susanne Vars	
	Aili Keskitalo	
	Láilá Susanne Vars	
	Aili Keskitalo	
11	Arthur Johan Tørfoss	
	Aili Keskitalo	
	Hartvik Hansen	
	Arthur Johan Tørfoss	
	Aili Keskitalo	
12	Knut Store	
	Thomas Åhrén	

DC - Mearrádus:

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 23.09.15 dii. 17.35

Ášši 034/15	Sámedikki dievasčoahkkin
-------------	--------------------------

Sámediggeráđi čilgehus sámi valáštallama birra

	Áššenr. 15/4332
--	--------------------

Kåre Olli čállá e-poasttas 23.09.2015 ahte son atná iežas bealálažžan gieđahallat ášši 34/15 Sámediggeráđi čilgehus sámi valáštallama birra danne go son lea SVL-N jođiheaddji. Dievasčoahkkinjođihangotti mearrádusárvalus: Kåre Olli ii leat bealálaš gieđahallat ášši. Ákkastallan: Hálddašanláhka § 6 bidjá eavttuid dasa ahte leat bealálaš ášši gieđahallat. Min árvoštallama mielde Kåre Olli ii deavdde eavttuid mearrádusaid mielde leat bealálaš. Dat ahte leat Sámi valáštallanlihtu jođiheaddji ii daga su bealálažžan Hálddašanlága § 6 1. lađđasa mielde. Dasto eai leat bealit mat leat mielde bilideamen luohttámuša su bealakeahtesvuhtii. Ášši maid dievasčoahkkin galgá gieđahallat ii mielddisbuvtte mearrádusa mii lea earenoamážit buorin sutnje dahje dan organisašuvdnii mas son lea jođiheaddji. Mearrádus: Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.
Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđi	21.08.15	SR 099/15
Sámedikki dievasčoahkkin	21. – 25.09.15	DC 034/15

I Mildosat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea ságaškuššan sámediggeráđi čilgehusa sámi valáštallama birra. Čilgehus lea biddjojuvvon mielddusin protokollii.

Sámediggeráđi čilgehus sámi valáštallamis

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

41/181

1 Álggahus

Historjjálaččat lea fysalaččat lihkadeapmi leamaš lunddolaš oassi sámi kultuvrras. Guhkás min ođđa áigái gáibidii beaivválaš eallin ollu rumašlaš barggu go galggai háhkat dan maid dárbašedje birgejupmái.

Dađistaga go áigi ja dárbbut rivde lea lunddolaš ahte fysalaš lihkadeapmi maiddái geahppánii, ja dan hápmi ja sisdoallu leat maiddái rievdan. Dál dát lihkadeapmi lea dávjá ožžon eará hámi ja olbmot servet valáštallandoaimmaide, ja sihke organiserejuvvon ja organiserekehtes lášmmohallandoaimbajuide.

Gilvovaláštallamis ja valáštallamis lea, ja lea leamaš guovddáš sadji sámi servodagas. Sámi ássanguovlluin leat viidát valáštallandoaimmat, ja ollu sámit servet árijjalaččat ollu sierralágan valáštallansurggiide. Norgga valáštallanlihttu organisere dáid valáštallansurggiid. Dasa lassin leat mis Sámiid valáštallanlihttu (SVL) (das mielde SVL-N ja FA Sápmi) ja Sámi Heargevuodjin-Lihttu (SHL) maid ulbmilin lea organiseret sierralágan valáštallandoaimmaid sámiide. Ollu dáid valáštallandoaimmaide leat váldán mielde osiid árbevirolaš sámi kultuvrras ja joatkán ja ovddidan daid viidáseappot, ja leat vuođđun dál valáštallamii alla dásis ja lášmmohallamis.

Sámediggeráđđi háliida dáiinna čilgehusain hábmet áigequovdilis hástalusaid ja ovddidit ráđi strategijaid sámi valáštallansuorggis. Ráđđi áigu ovddidit čilgehusa Sámedikki dievasčoahkkimii, ja bovdet dan guorahallat valáštallanpolitihka áigequovdilis áššiid ja áigequovdilis geaidnoválljemiid.

2 Sámedikki ángiruššan valáštallamis

Sámediggi oažžu juohke jagi speallanruđaid sámi valáštallanulbmiliidda departemeanttas. Sámediggi láve dáid ruđaide lassin bidjat iežas bušehtas ruđaid sierra poastta bokte sámi valáštallamii. Sámediggái lea deatalaš láchčit valáštallandeavvadanbáikkiid ja muhtun oktasaš arenaid erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid várás.

Deatalaš lea ahte mis leat arenat main sámi gullevašvuohta, sámi duogáš ja sámi kultuvra ja giella leat lunddolaččat mielde ja vuođđun. Das lea iešárvu, ja dát lea mielde láchčimin sámi mánáide ja nuoraide sajiid gos sáhttet ovddidit ja nannet sámi identitehta. Dieinna lágiin leat valáštallanarenat hui heivvolaččat, ja sámi oktasašvuohta maid valáštallama bokte sáhttet háhkat lea mihttomearri iešalddis. Sámediggái leat dát vuođđoárvvut deataleamos ággan man dihte mii ángiruššat valáštallamiin, dasa lassin lea valáštallan dearvvašlaš.

Organiserejuvvon valáštallamis lea deatalaš rolla ja das lea stuorra sadji buot ođđaáigásaš servodagain, maiddái sámi servodagas. Valáštallit ja ovdagovat valáštallamis leat mielde háhkamin goargatvuođa ja movttiidahttet álbmoga iežaset riikkas, guovlluin ja báikegottiin. Dieinna lágiin sáhttet sámi valáštallit geat begget nationála ja riikkaidgaskasaš dásis doaibmat deatalaš ambassadevran ja movttiidahttet buohkaid geain lea sámi gullevašvuohta, ja sáhttet nie buvttihit máidnuma maiddái guhkkkin olggobealde sámi servodaga.

Searvama láchčin ja ángiruššan valáštallandoaluin sihke báikkálaččat, nationála ja riikkaidgaskasaš dásis leat deatalaččat dán oktavuođas. Sámediggái lea deatalaš láchčit diliid nu ahte sámi valáštallanorganisašuvnnain ja báikkálaš servviin leat resurssat ja gelbbolašvuohta láchčit viidát valáštallandoaimmaid báikkálaččat, ja vai seammás sáhttet searvat ja ovddidit arenaid oppasámi oktavuođas, ja sáhttet maiddá ovddidit ovttasbarggu eará álgoálbmogiiguin ja álbmogiiguin eará ártkalaš guovlluin.

Valáštallama hárbhallan sorjá maiddá das ahte infrastruktuvra lea láchčojuvvon, ja ahte gávdnojit doaibmi rusttegat olámuttus.

Valáštallan ja fysalaš doaibma leat deatalaččat maiddá álbmotdearvvašvuođa perspektiivvas. Dákkár áiggis goas olbmot unnán lihkadit ja eallindábiin boahtán dávddat áitet álbmotdearvvašvuođa, dárbbášuvvojit eanet ja eanet eastadeaddji doaimmat. Deataleamos váikkuhangaskaoamit dáid vuostá leat valáštallan ja fysalaš doaibma, ja maiddá Sámediggái lea deatalaš bidjat dása stuorát fokusa.

3 Rusttegiid huksen valáštallama ja fysalaš lihcadeami várás

Sámedikkis eai leat iežas váikkuhangaskaoamit valáštallanrusttegiid huksemii valáštallama ja fysalaš doaimma várás. Sámi valáštallanorganisašuvnnat ja valáštallansearvvit sáhttet ohcat doarjaga valáštallanrusttegiid huksemii dábálaš speallanruhtaortnega bokte maid čuvvot sierra prosedyrat.

3.1 Prosedyrat speallanruhtaohcamiidda ja juolludemiide valáštallanrusttegiidda

Norsk Tipping AS badjelbáhcagis mii geavahuvvo valáštallamii manná stuorámuš oassi valáštallanrusttegiid huksemii. Kulturdepartemeanta addá válddi fylkkagielddaide juohkit speallanruđaid mat juohke jagi addojuvvojit geavahussii rusttegiid huksemiidda valáštallama ja fysalaš doaimma várás.

Doarjaga valáštallan- ja lihkanrusttegiidda sáhttet ohcat ovdamearkka dihte gielddat/fylkkagielddat, valáštallansearvvit/Norgga valáštallanlihtu organisašuvdnalađđasat, valáštallansearvvit Sámiid Valáštallan Lihtus-Norga ja searvvit mat gullet Sámi Heargevuodjinlihtui (SHL).

Doarjaga sáhtta ohcat dábálaš rusttegiidda, lagašbirasrusttegiidda ja rusttegiidda astoáiggedoaimma várás váriin ja riddoguovllus. Ohcamat galget sáddejuvvot fylkkagieldii gieldda bokte, ja galget gullat mearriduvvon gielddaplánii valáštallama ja fysalaš doaimma várás.

Váldoáššis sáhtta doarjaga ohcat dábálaš rusttegiid gitta 1/3 goluid rádjai dohkkehuvvon goluin. Rusttegiidda Romssa ja Finnmárkku gielddain sáhtta dása lassin oazžut 20 % lasáhusa dábálaš

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

43/181

doarjagis, ja Norlándda suohkaniin ja Njåamesjevuemie s sáhtá lassin oažžut 20 % dábálaš doarjagis. Dat mearkkaša dan ahte speallanruhtaortnegis rusttegiidda Romssas ja Finnmákkus sáhtá oažžut badjelaš 40 % dohkkehuvvon goluin.

Go guoská doarjagii lagašbirasrusttegi, de sáhtá ohcat doarjaga 50 % dohkkehuvvon goluin. Stuorámus doarjja rusttega nammii lea 300 000 ru. Dat sierra doarjjamearreortnegat dábálaš rusttegiidda mat gustojit Romsii ja Finnmákkui ja Norlándii/ Njåamesjevuemie eai guoskka lagašbirasrusttegiidda.

3.2 Sámediggeráđi strategiijat rusttethuksema ektui

Sámediggái bohtet ollu jearaldagat ja ohcamat oažžut doarjaga valáštallanrusttegiid huksemii. Sámediggeráđi mielas lea deatálaš ahte sámi guovlluin leat buorit ja ođđaáigásaš rusttegit olbmuid geavahas, main lea ávki ja mat movttiidahttet valáštalliid ja gehččiid sierralágan valáštallandoaimmaide. Go lea vejolaš geavahit valáštallanrusttegiid, de buvttiha dat maiddái doaimmaid ja ássanmiela báikegottiin, ja leat deatálaš bealit mánáid ja nuoraid buori bajásšaddanberrasa háhkamis. Dasto lea Sámediggeráđi mielas buorre go speallanruđat juolluduvvojit rusttegiidda, go leat sierra doarjjamearreortnegat rusttegiidda Davvi-Norggas ja Njåamesjevuemies de dat addet vuođu gielddaide ja servviide oažžut ruhtadeami ja besset hukset valáštallanrusttega. Dan geažil sáhtá Sámediggeráđi mielas leat váttis vuoruhit doarjaga valáštallanrusttegiidda Sámedikki dálá rámmaid siskkobealde.

Sámediggeráđi lea duhtavaš go heargevuodjen- ja njoarostallanrusttegit leat laktojuvvon Kulturdepartemeantta valáštallanrusttegiid doarjjamearrádusaide, ja ráđi mielas lea Sámedikkis erenoamáš ovddasvástádus ahte rámmaeavttut dáid valáštallansurggiide leat nu buorit go vejolaš. Danne lea Sámediggeráđi rabas árvoštallat doarjaga dákkár rusttegiidda Sámedikki ohcanvuđot ortnegiin. Eaktun lassedoarjaga addimii dákkár rusttegiidda lea ahte dat leat mielde ovttaskas gieldda dábálaš speallanruhtaproseassain, ja ahte dat dohkkehuvvojit ja ožžot ruhtadeami speallanruđain fylkkagieldda bokte.

4 Sámi valáštallama organiseren

4.1 Sámi valáštallanorganisašuvnnat

4.1.1 SVL

Sámiid valáštallanlihttu ásahuvvui 1979:s, ja dalle oppasámi valáštallanlihtun man ulbmilin lea organiseret “sierra valáštallamiid sámiide”. Čágehii ahte dát organiseren lei oppa váttis, ja 1990:s rievdaduvvui SVL organisašuvdnastruktuvra, nu ahte šadde golbma guovllulihtu, Ruoŋa bealde guovllulihtu (SVL-R), Suoma bealde guovllulihtu (SVL-S) ja Norgga bealde guovllulihtu (SVL-N).

4.1.2 SVL-N

SVL-N váldodoaimmat leat heargevuodjin, čuoigannjoarostallan, viehkannjoarostallan ja njoarostallan. Jagi 2014 loahpas ledje 30 searvvi, main oktiibuot 4459 lahtu SVL-N vuolde. SVL-N:s lea maiddái

hálddahaslaš ovddasvástádus sámiid searvamis Arctic Winter Games (AWG) nammasaš doaluide.

2015:s lea Sámediggi iežas bušeahtas várren 1 130 000 ru njuolggadoarjjan SVL-N:ii. Dasa lassin lea Sámediggeráđđi juolludan 700 000 ru speallanruđaid SVL-N:ii.

4.1.3 FA Sápmi

2003:s ásahuvvui sierra spábbačiekčanlihttu SVL oktavuhtii, Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL). SVL diggi mearridii 2014:s lihccut SSL lihtus, ja ođđa spábbačiekčanlihttu, FA Sápmi, válđojuvvui ovdan seamma oktavuodas SVL:s. FA Sápmi organisere spábbačiekčandoaimmaid sámiide. FA stivrras leat lahtut geat ássat Ruotas ja Norggas. FA searvvai dievdoservviin CONIFA World cup:ii mii lágiduvvui Staares gessemánus 2014.

2015:s lea Sámediggi várren iežas bušeahtas 300 000 ru njuolggadoarjjan FA Sápmai.

4.1.4 SHL

Sámi Heargevuodjin-Lihttu ásahuvvui 2007:s. SHL lea iešheanalís lihttu, ja dan ulbmilin lea nannet ja ovddidit heargevuodjima boazosámiid árbevirolaš doaimmaid vuodul, go guoská dápmamii ja herggiin vuodjimii. SHL organisere heargevuodjimiid iešguđege guovlluin Sámis ja dan ulbmilin lea maiddái lágidit heargevuodjimiid muđui máilmmis.

2014:s ledje lihtus guokte lahtosearvvi Norggas, okta Ruotas ja guokte Suomas. Dasa lassin leat das ovttaskas lahtut mat leat guorrasan SHL:ii.

2015:s lea Sámediggi iežas bušeahtas várren 227 000 ru njuolggadoarjjan SHL:ii. Dasa lassin lea Sámediggeráđđi juolludan 50 000 ru speallanruđain SHL:ii.

4.2 Speallanruđat sámi valáštallamii

Sámi valáštallan oáččui vuosttaš gearddi speallanruđaid 2005:s Kulturdepartemeanttas, ja speallanruđat leat juohke jagi addojuvvon Sámediggái, mas fas lea ovddasvástádus ruđaid viidáseappot juohkimis. Ulbmilin speallanruđaiguin lea, departemeantta juolludaneavttuid mielde, bisuhit ja viidásetovddidit sierra sámi valáštallandoaimmaid mat leat oassin árbevirolaš sámi kultuvrras. Dasa lassin lea maiddái ulbmilin ahte ruđaid bokte lasihit fysalaš doaimmaid álbmoga gaskkas. Doarjja galgá válđoáššis geavahuvvot doaimmaide mánáid (6-12 jagi) ja nuoraid (13-16 jagi) várás.

Speallanruđat leat juolluduvvon sámi valáštallamii čuovvovaččat áigodagas 2005-2015:

2005: 300 000 ru
2006: 300 000 ru
2007: 500 000 ru
2008: 600 000 ru
2009: 600 000 ru
2010: 600 000 ru
2011: 600 000 ru
2012: 600 000 ru
2013: 700 000 ru
2014: 750 000 ru
2015: 750 000 ru

Sámediggi lea juohke jagi áigodagas 2005-2012 juohkán viidáseappot speallanruđaid SVL-N:ii. 2013:s leat speallanruđat juolluduvvon ná, 650 000 ru SVL-N:ii ja 50 000 ru SHL:ii (Sámi Heargevuodjin-Lihttu). 2014:s juolluduvvui olles speallanruhtasubmi SVL-N:ii. 2015:s juolluduvvojedje speallanruđat, 700 000 ru SVL-N:ii ja 50 000 ru SHL:ii.

Lassin dáid speallanruđaide departemeanttas, lea sámi valáštallamis vejolašvuohta oažžut doarjaga speallanruđain gustovaš doarjjaortnega bokte valáštallanrusttegiidda. Sámi valáštallanserviin lea maiddá vejolašvuohta oažžut ruđaid gielddaid valáštallanrádis doarjjaortnega bokte báikkálaš serviide.

4.3 Sámediggeráđi strategijat sámi valáštallama organiserema ja ruhtadeami ektui

Sámedikki juolludeapmi sámi valáštallamii jahkásaš bušeahta bokte manná sámi valáštallanorganisašuvnnaid organiseremii ja daid doaimmaid organiseremii. Sámediggeráđi mielas lea deatálaš ahte erenoamážit sámi mánáide ja nuoraide lámččojuvvojit dearvvašlaš ja buorit valáštallan doaimmat. Dat lea deatálaš álbmotdearvvašvuođa perspektiivva vuodul, ja dat lea deatálaš maiddá identitehta nannemii. Sámediggái lea deatálaš ahte sámi valáštallanorganisašuvnnaide addojuvvojit vejolašvuođat ja rámmaeavttut gieđahallat oppasámi valáštallandoaimmaid ja valáštallanfágalaš áššiid. Ráđi beales lea deatálaš ahte organisašuvnna ieža besset mearridit, ja sii geat fuolahit doaimmaid organiserema, valáštallansuorggis. Sámedikki rolla vuosttažettiin lea váikkuhit ruhtadeami dan organisatuvrralaš rámma siskkobealde mat ovddidit sámi valáštallama buori vuogi mielde.

Sámediggeráđi lea fuolas go hástalusat mat leat bohtán oidnosii heargevuodjinvaláštallama organiseremis. Ráđi árvvoštallama mielde lea heargevuodjin doaibma maid lea hui deatálaš nannet ja viidásetovddidit. Heargevuodjinbirrasat leat unnit, ja dál leat dat organiserejuvvon guovtti organisašuvnna. Ráđi mielas lea dát nu unnán ulbmillaš, ja ráđi registrere ahte dát organiseren ii leat leamaš buoremus heargevuodjima ovddideapmái valáštallamin. Ráđi lea várrugas álggahit proseassa mas lihkahallat valáštallanorganisašuvnnaid friijavuoda organiseret iežaset doaimma, muhto ráđi dattetge oaivvilda ahte Sámediggi ferte árvvoštallat movt boahhteáiggis galgá sáhttit doarjut heargevuodjinvaláštallama nu ahte dat nannejuvvo ja ovddiduvvo viidáseappot valáštallamin. Sámediggeráđi lea geahččalan čohkket dán guokte organisašuvnna oktasaš čoahkkimii álggahan dihte gulahallama heargevuodjima organiseremis. Dán rádjai eat leat lihkestuvvan dáinna, muhto ráđi áigu čuovvolit dán.

Lassin dihto surggiide, nugo heargevuodjimii ja njoarostallamii, maid sámi valáštallanorganisašuvnnaat organiserelijit dál, de oaivvilda Sámediggeráđi ahte lea stuorra vejolašvuohta geavahit maiddá eará árbevirolaš sámi aktivitehtahámiid vuodđun eanet dihto sámi gilvalan- ja lihkadansurggiid ovddideapmái. Ovdamearkan dása leat mánga gilvalansuorggi AWG:s mat leat vuolgan árbevirolaš aktivitehtain mat álgoálbmogiin lea ártkalaš guovlluin. Ráđi ávžžuha valáštallanorganisašuvnnaid čuovvolit dán lágan jurddašeami.

Sámediggeráđi registrere ahte valáštallansuorggis lea ollu doaibma, ja ahte lea ollu mávssolaš eaktodáhtolaš bargu sámi valáštallama organiseremis. Dattetge oaidná Sámediggeráđi ahte dán suorggi siskkobealde leat ollu hástalusat, erenoamážit sámi valáštallama organiseremis.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

46/181

Sámediggeráđi mielas lea dálá organiseren, ja erenoamážit Sámedikki rolla, unnán ulbmillaš. Ráđi oaivila mielde berrešii valáštallama iežas orgánain leat árjjaleappot rolla maiddá ekonomalaš váriid juohkimis mat addojuvvojit sámi valáštallamii geavahussii. Ráđi árvoštallama mielde soaittášii leat ulbmillaš jurddašit málle mas Sámediggi ja okta arvesuodjeorganisašuvdna sámi valáštallama siskkobealde šiehtadalašedje bajimus dási šiehtadusa mas leat sisdoallu ja ekonomalaš rámmat, ja mas maiddá speallanruđat sámi valáštallamii livčče mielde. Dán sáhtá buohtastahttit šiehtadusain mii Sámedikkis lea Sámi dáiddárráđiin, dáiddáršiehtadus. Sámediggeráđi čujuha maiddá movt dáiddárráđi lea organiserejuvvon. Sámi dáiddárráđi doaibmá arvesuodjeorganisašuvdnan guđa sierra sámi dáiddárorganisašuvdnii, ja doaibmá dáiddárorganisašuvnna oktasaš čállingoddin. Ráđi árvoštallama mielde sáhtášii dát leat organisašuvdnamále maid soaittášii leat ulbmillaš geahčadit sámi valáštallama várás. Ráđi ávžžuha sámi valáštallanorganisašuvnnaid árvoštallat sáhtášii go dát leat rivttes vuohki movt nannet sámi valáštallama organiserema, ja dasto váikkuhivččii dan ahte ekonomalaš resurssat geavahuvošedje ávkkáleappot. Dasto sulastahtá dát Norggas valáštallanmále mas departemeanta juolluda ruđaid geavahussii Norgga valáštallanlihttui, mii fas juohká ruđaid sierra lihtuide, valáštallansurggiide ja servviide. Sámi valáštallama siskkobealde lea maiddá deaŋalaš gozihit ja viidásetovddidit oktasaš sámi ovtasbarggu.

5 Arctic Winter Games (AWG) ja searvan riikkaidgaskasaš arenaide

Arctic Winter Games (AWG) lágida valáštallan- ja kulturdoaluid ártalaš guovlluid nuoraid várás geat leat 13-18 jagi boarrásat. Oasseváldit bohtet Alaskas, Kanadas, Ruonáeatnamis, Ruošša bealde ja Sámis. Sámi valáštallanlihttu SVL lea sámiid ovdas leamaš mielde guosseoasseváldin jagi 2004 rájes, ja válđoáššis leat leamaš mielde čuoigut, nieidaspábbačiekčit ja kulturbargit.

Doaluid ulmilin lea earret eará leamaš ovdánahttit kultuvrra ja kultuvrralaš áddejumi, fairplay, ustivuoda, persovnnalaš ovdáneami ja servodatovddideami. Ollu valáštallangilvvuid lassin lea kultuvrralaš ja sosiála lonuhallan guovddázis AWG:s. Buot servviin mat servet leat mielde olbmot geat galget leat mielde dáidda- ja kulturoasis iežaset guovllu ektui sierra doaluid oktavuodas dan áiggis go doalut bistet.

SVL-N láve lágidit team Sápmi searvama AWG:ii. Dát lea dahkkojuvvon hui ollu eaktodáhtolaš barguin SVL-N luohttámušolbmuid beales. Signálat SVL-N beales leat ahte AWG organiseren gáibida hui ollu resurssaid, ja váillahit stuorát hálddahaslaš kapasitehta vai lea vejolaš bisuhit kvalitehta ráhkanemiin ja AWG searvama čađaheamis.

2015:s lea Sámediggi iežas bušeahtas várren 550 000 ru doarjjan AWG:ii.

Sámi spábbačiekčamis riikkačiekčamiid ja čiekčanmátkkiide searvama bokte viiddis riikkaidgaskasaš ángiruššan. FA Sápmi lei mielde earret eará mielde dievdoservviin Conifa World cup čiekčamiin Staares 2014:s.

Golgotmánus 2015 lágiduvvojit vuosttaš máilmmidoalut álgoálbmogiidda Brasilias. Sámediggi lea ožžon bovdejumi brasilialaš Oslo ambassadevrra bokte dáid doaluide searvamis. Dát bovdejumi lea sáddejuvvon viidáseappot sámi valáštallanorganisašuvnnaide, muhto eai leat sáhtán vuoruhit searvama dálá ekonomalaš rámmaid siskkobealde.

5.1 Sámediggeráđi strategiija – AWG ja riikkaidgaskasaččat ángiruššan

Sámediggi Norgga bealde lea dan rájes go Sápmi vuosttaš gearddi searvvai AWG:ii 2004:s leamaš mielde ruhtadeamen searvama dán valáštallan- ja kulturdeavvadeapmái ártalaš nuoraid várás.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

47/181

Oasseváldit leat bohtán sihke Norgga-, Ruota- ja Suoma bealde. Čájehan lea ahte Suoma- ja Ruota bealde lea leamaš hástalus oazžut ruhtadeami oasseváldiid searvamii AWG:ii. Dát mearkkaša dan ahte Sámedikki doarjja SVL-N:ii lea válđoášsis addán vejolašvuođa Sámi searvat AWG:ii, ja Sámediggeráđi áigu váldit dán ovdan Sámi parlamentáralaš rádis.

Sámediggeráđi mielas lea deatalaš searvat AWG:ii. Searvan nanne siskkáldas gullelašvuođa sámi nuoraid gaska geat bohtet iešguđege guovlluin, ja dasa lassin nanne dat gullelašvuođa eará álgoálbmotjoavkkuiguin ja ártkalaš álbmotjoavkkuiguin mat servet AWG:ii. AWG:ii searvan lea addán SVL:ii ođđa ja gelddolaš dimenšuvnna. Dasto registrere ráđđi ahte searvama oktavuodas leat šaddan digaštallamat AWG:ii váldima ektui, ja lea jerrojuvvon leago riehta ahte nu nuorra valáštallit searvvašedje valáštallangiivvuide. Dát leat deatalaš áššečuolmmat ja ráđđi jáhkka ahte SVL organisašuvdna váldá dáid duođalaččat. Sámediggeráđi oaivila mielde lea deatalaš bisuhit min guossesearvama maiddá boahhteáiggi AWG doaluin, ja ráđđi háliida árvoštallat SVL-N signálaid dárbbu ektui oazžut eanet hálddahušlaš resurssaid ráhkanemiide ja team Sápmi searvama čađaheapmái AWG:s. Dasto oaivvilda ráđđi ahte livččii buorre nannet Sámi kultursearveoasi, ja erenoamážit AWG:s mii lágiduvvo Ruonáeatnamis 2016:s. Sámediggeráđi lea gulahallan, ja gulahallá ain lágan SVL-N:in go guoská Sámi searvamii AWG:ii.

Valáštallan lea arena mii árbevirolaččat addá buori vejolašvuođa ovttas bargat riikarájaid rastá. Riikkaidgaskasaš spábbačiekčandoalut nugo Conifa World cup ja máilmmigilvohallamat álgoálbmogiid várás Brasíllas ja AWG leat dasa ovdamearkan. Dán lágan doalut gáibidit ollu ekonomalaš resurssaid, ja Sámediggeráđi mielas lea hástalus buot dáid surggiid siskkobealde sáhttit ángiruššat.

6 Sámedikki valáštallanbálkkašupmi/valáštallanstipeanda nuoraide

Sámediggi lea háliidan movttiidahttit sámi nuoraid ángiruššat valáštallamiin. 2007:s ja 2008:s jugii Sámediggi valáštallanbálkkašumi sisa sáddejuvvon evttohusaid vuodul, ja válljii 2009 ja 2010 rájes almmuhit valáštallanstipeandaortnega maid sámi valáštalli nuorat sáhtte ohat. Jagi 2011 rájes viiddiduvvui ortnet guoskat maiddá dáidda- ja kulturdahkkiide. Valáštallan- ja kulturstipeanda ii juhkkjuvvon 2012:s iige 2013:s.

Valáštallanbálkkašupmi:

2007: Siv Anja Mienna ja Oda Unstad Utsi
2008: Odd Isak Kappfjell ja Finn Hågen Krogh

Valáštallanstipeanda:

2009: Aila Emilie Sarre ja Martin Hanssen Lillevik
2010: Henning Holti ja Anne Risten Sara

Kultur- ja valáštallanstipeanda:

2011: Silje Wilsgård, Krister Kjønnstø Karlsen, Marja Helene Fjellheim Mortensson ja Márjá Sofe Holmestrand Hætta,
2012: (Dán jagi ii lean ortnet)
2013: (Dán jagi ii lean ortnet)
2014: Aslak Ole Eira, Sarakka Gaup, Ole M. Sara Nedrejord, Ina-Theres Andrea Sparrok, Anne

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

48/181

6.1 Sámediggeráđi strategiija – Valáštallan-/kulturstipeanda

Sámediggeráđi mielas lea valáštallan- ja kulturstipeanda sámi nuoraide buorre váikkuhangaskaoapmi sámi nuoraid movttiidahttimii ánggiruššat dáidagiin, kultuvrrain ja valáštallamiin. Ráđđi oaidná ahte ortnegii lea stuorra beroštupmi, sihke go oaidnit man ollu bohtet ohcamat ja maiddá go guoská ortnega beroštupmái ja beaggimii. Ráđđi háliidivččii joatkit ortnegiin nu ahte biddjojuvvošedje ruđat dasa Sámedikki bušeahtas.

Dasa lassin go movttiidahttit nuoraid ánggiruššat valáštallamiin, de lea Sámediggeráđi mielas riehta ahte maiddá njunušvaláštallamii biddjojuvvo fuomášupmi, ja ráđđi áigu juohke ovttaskas oktavuodas árvvoštallat mainna lágiin rámidit ja doarjut sámi njunušvaláštalliid alla nationála dahje riikkaidgaskasaš dásis.

7 Stuorra valáštallandoalut Sámis

Jeavddalaččat lágiduvvojit stuorra valáštallandoalut guovlluin gos sámit ássat. Ovdamearkan dákkár doaluide leat Arctic Race of Norway, Finnmarksløpet, NM-doalut sierra surggiin ja Šáhka-OG 2014:s Romssas. Dán lágan doaluid oktavuodas oažžu Sámediggi dávjá jearaldagaid lágideddjiin ja eará aktevrain dain guovlluin gos doalut lágiduvvojit oažžut ekonomalaš doarjaga, ja dávjá sámi profilerendoaibmabijuide dáid dáhpáhusaid oktavuodas.

7.1 Sámediggeráđi strategiija – stuorra valáštallandoalut

Sámediggeráđi oaidná ahte daid rámmaid siskkobealde mat dál leat Sámedikki ohcanvuđot ortnegiin ii leat munni storrát váikkuhit dán suorggis. Ráđi mielas sáhtá dattetge dán lágan stuorra dáhpáhusain sámi báikegottiin leat stuorra árva ja stuorra oalgeváikkuhusat. Ráđđi lea dán vuođu 2015:s addán doarjaga Finnmarksløpet nammasaš doaluide, ja ráđđi árvvoštallá boahtteáiggis ovttasbarggu dáiguin beanavuodjindoaluiguin, ja ahte dát ovttasbargu laktojuvvo Sámedikki ovttasbargošiehtadussii Finnmarkku fylkkagiielddain. Dasto oaivvilda ráđđi ahte eará stuorra valáštallandoaluid ektui sáhtá leat ulbmillaš árvvoštallat doarjaga doaibmabijuide maid lágideaddji, dahje eará guoskevaš aktevrrat, dákkár oktavuodain álggahit ja main lea čielga mihttomearri oainnusmahttit ja nannet sámi dáidaga, kultuvrra dahje ealáhuseallima.

8 Čeahkkáigeassu - strategijat

Valáštallamis lea deatalaš rolla sámi servodagas. Sámediggeráđđái lea deatalaš ahte maiddá mii láchit valáštallandoaluid main sámi gullevašvuohta, sámi duogáš ja sámi kultuvra ja giella leat oassin lunddolaš vuogi mielde.

Deatalaš lea ahte gávdnojit buorit ja heivehuvvon valáštallanrusttegat. Speallanruhtaortnega bokte gávdnojit buorit ortnegat rusttegiid ruhtadeapmái valáštallama ja fysalaš doaimma várás. Sámediggeráđđi oaidná ahte smávva gielddaide ja smávva báikegottiide sáhtá leat hástalus nagodit duohtan dahkat dákkár rusttegiid huksema, muhto ráđi mielas lea váttis sáhttit vuoruhit ekonomalaš doarjaga valáštallanrusttegiid huksemii dáláš rámmaid siskkobealde. Ráđđi oaidná dattetge dárbbu

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

váldit erenoamáš ovddasvástádusa heargevuodjin- ja njoarostallanrusttegiin, ja lea rabas addit ekonomalaš doarjaga dákkár rusttegiin Sámedikki ohcanvuđot ortnegiin.

Sámediggeráđđi deattuha ahte organisašuvdnafriijavuolta galgá gustot sámi valáštallanorganisašuvnnaide. Sámedikki rolla vuosttažettiin lea váikkuhit ekonomalaš doarjaga organisatuvrralaš rámma siskkobealde mii ovdánahtá sámi valáštallama buori vuogi mielde. Sámediggeráđđi geahččá dáláš organiserema, ja Sámedikki rolla, unnán ulbmillažžan. Ráđđi oaivvilda ahte valáštallama iežasat orgánat berrejit oazžut eanet árjjalaš rolla maiddá ekonomalaš ruđaid juohkimis. Danne oaidná ráđđi ulbmillažžan árvvoštallat ođđa organisašuvdnamále mas Sámediggi ja arvesuodjeorganisašuvdna sámi valáštallama siskkobealde dahket jahkásaš valáštallanšiehtadusa, gč. sámi dáiddárráđi ja sámi dáiddáršiehtadusa organiserema. Ráđi árvvoštallama mielde sáhtášii dat nannet sámi valáštallama organiserema ja buoridit gulahallama Sámedikki ja sámi valáštallama gaskka.

Sámediggeráđđi oaidná ahte AWG lea deatalaš arena gos sámi nuorat ožžot vejolašvuoda beassat leat ovttas valáštallamis ja kultuvrralaččat eará álgoálbmoarjoavkkuiguin ja árktalaš álbmotjoavkkuiguin. Ráđi mielas lea valáštallan arena mii heive bures oktasaš doaluid ja ovttasbarggu lágideapmái riikarájaid rastá. Danne lea ráđi mielas buorre váikkuhit dan ahte sámi valáštallan- ja kulturbargu oazžu vejolašvuoda searvat maiddá riikkaidgaskasaš arenaide, muhto ráđđi oaidná maiddá hástalusá go guoská ekonomalaš beallái.

Sámedikki valáštallan- ja kulturstipeanda nuoraide lea buorre váikkuhangaskaoapmi movttiidahttit sámi nuoraid ángiruššat valáštallamiin ja sierra dáidda- ja kultursurggiiguin. Sámediggeráđđi lea mielas bisuhit ortnega.

Sámediggeráđđi oaidná ahte stuorra doalut ja dáhpáhusat nugo Arctic Race of Norway, Šáhka-OG ja Finnmarksløpet lágidemiin sáhtá leat stuorra árvu ja stuorra oalgeváikkuhusat sámi báikegottiide. Danne árvvoštallá ráđđi earret eará dahkat šiehtadusa boahpteáiggi ovttasbarggus Finnmarksløpet doaluiguin. Dasto oaivvilda ráđđi ahte eará stuorra valáštallandoaluid ektui sáhtá leat ulbmillaš árvvoštallat doarjaga doaimbajuide main lea čielga mihttomearri oainnusmahttit ja nannet sámi dáidaga, kultuvrra dahje ealáhusdoaimma.

Sámedikki dievasčoahkkin - 034/15

Mearkkašupmi - Árja Sámediggejoavku áirasiid Jan Åge Biti, Hartvik Hansen, Laila Susanne Vars ja Lars Oddmund Sandvik bokte, Johttisápmelaččaid listtu áirras Per A.Bæhr bokte, BB Sámediggejoavku áirras Vibeke Larsen bokte, NSR-NSR/SáB Sámediggejoavku áirras Kirsti Guvsam bokte ja Olgešbellodaga Sámediggejoavku

Rievdateapmi Norgga valáštallanlihtu lánkaásahusaide mat gusket valáštallanserviide namaide

Norgga valáštallanlihtu lánkaásahusat ja njuolggadusat addet dál vejolašvuoda miellahttojoavkkuide- ja serviide geavahit valáštallanjovkui, valáštallansearvi ja sullasaččaide sámi namahusa “valáštallan searvi”. Sámediggi oaivvilda ahte dát lánkaásahusat ja njuolggadusat leat boarásmuvvan. Sámediggi čujuha Sámelága paragrafii 1-1 “Lága ulbmil lea lágidit diliid nu ahte sámi álbmot Norggas sáhtá sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.” Sámediggi čujuha dasa ahte

sámegeiella lea virggálaš giella Norggas, girjedárogielain ja ođđadárogielain ovtadássásaččat:

Sámelága § 1-5 dadjá ahte “Sámegeiella ja dárogiella leat ovttaárvosaš gielat.” Sámedikki mielas lea deatalaš ahte maiddá sámi valáštallanjoavkkut galget sáhttit oainnusmahttit sámegeiela almmolaččat ja Norgga valáštallanlihtu dievaslaš lahttun.

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi váldit oktavuodá Norgga valáštallanlihtuin ja álggahit proseassa rievdadit lánkaásahusaid nu ahte Norgga valáštallanlihtu miellahttojoavkkut galgá sáhttit geavahit valáštallanjoavkkuide sámi namahusaid.

Mearkkašupmi - NSR Sámediggejoavku áirras Inger Elin Utsi bokte, Johttisápmelaččaid listtu áirras Per A.Bæhr bokte, BB Sámediggejoavku áirras Vibeke Larsen bokte ja Árja Sámediggejoavku áirras Lars Oddmund Sandvik bokte

Sámi valáštallama rámmaeavttut

Sámi valáštallan sorjá buriin ekonomalaš rámmaeavttuin. Sámediggi juohká speallaruđaid viidáseappot sámi valáštallamii. 2015.s mearridii Kulturdepartemeanta lasihit speallanruđaid juolludeami nannen dihtii Norgga báikkálaš valáštallama rámmaeavttuid. Doarjja joavkkuide ja servviide lassánii olles 40 proseanttain 2014 rájes.

Sámi valáštallan ii ožžon seamma lassáneami go valáštallan muđui Norggas. Ii lea lassáneapmi 2014 rájes 2015 rádjai. Sámi valáštallan dárbbasa lassáneami nannen dihtii vuođu eaktodáhtolašvuhtii ja miellahttovuđot valáštallandoaimmaide mánáid ja nuoraid várás. Sámediggi ferte bargat dan ala ahte rámmaeavttut nannejuvvojit speallanruđaid bokte.

Kulturdepartemeantaferte lasihit speallanruđaid sámi valáštallanáigumušaide nu mo dat dahkkojuvvo dáža valáštallanáigumušaide.

Mearkkašupmi - BB Sámediggejoavku áirras Vibeke Larsen bokte, Johttisápmelaččaid listtu áirras Per A.Bæhr bokte ja Árja Sámediggejoavku áirras Lars Oddmund Sandvik bokte

Mearkkašupmi sámediggeráđi čilgehussii sámi valáštallama birra

Organiserejuvvon valáštallan lea deatalaš juohke ođđaáiggi servodahkii ja Sámediggi ferte ekonomalaš eaktudeaddjin leat čielggas daid vuordámušaid ektui mat leat organiserejuvvon oppasámi valáštallanlihkadussii.

Sámi valáštallanlihkadus ferte boahhteáiggis leat organiserejuvvon goavdeorganisašuvnna vuollásažžan mii sihkkarastá einnostanvejolaš rámmaid dasa ahte organiseret sámi valáštallama. Ruđat valáštallamii eai galgga šaddat šiehtadallanáššin gaskal valáštallanlihkadusa ja Sámedikki, ja ekonomalaš vuđđui ferte maid gullat einnostanvejolaš doarjja Ruotas ja Suomas.

Valáštallanmokta ii leat várrejuvvon dušše bures doaibmi olbmuide ja boahhteáiggis ferte árvvoštallat ekonomalaš rámmaid dasa ahte organiseret valáštallama sámi valáštallanlihkadusa doaibmavádjigiidda. Sámi valáštallansárgárat mearkkašit ollu sámi iešdovdui ja rámisvuhtii ja berre árvvoštallat álggahit sámi valáštallanambassadevraprogramma.

Valáštallanrusttegat heargegilvohallama ja njoarosteamii várás leat mielde Kulturdepartemeantta mearrádusain doarjagiid birra valáštallanrusttegiidda, muhto rusttegiid vuoruheapmi siskkáldasat fylkkas, ii leat sihkkarastojuvvon. Dát sáhtta šaddat hástalussan go heargegilvohallan ja njoarosteapmi ii dakkár valáštallan mas leat ollu doaimmaheadjit. Vejolaš čoavddus vuoruhánstalusii lea ovttamielalašvuhta gaskal fylkka ja Sámedikki ovttasbargošiehtadusaid bokte

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

51/181

fylkkasuohkaniiguin.

Stuorra valáštallanlágideamit Sámis addet midjiide áidnalunddot vejolašvuoda oainnusin dahkat sámi leahkima, ja Sámediggi sáhtta leat mielde doarjumin vuottuid dahje oassálastimedáljaid maid vuodđun lea sámi kultuvra ja duodji ja kulturovdanbuktimiid sámi dáiddáriid bealis.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 23.09.15 dii. 17.35

Debáhtta álggahuvvui 25.09.15 dii. 13.30

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
	Kåre Olli, čoahkkinortnegii	
	Jørn Are Gaski, čoahkkinortnegii	
	Lars Oddmund Sandvik, čoahkkinortnegii	
1	Henrik Olsen, áššejođiheadji	
2	Vibeke Larsen	Inger Elin Kristina Utsi
		Inger Eline Eriksen
	Vibeke Larsen	
3	Lars Oddmund Sandvik	Beaska Niillas
		Inger Elin Kristina Utsi
4	Mathis Nilsen Eira	Marit Kirsten Anti Gaup
		Vibeke Larsen
	Mathis Nilsen Eira	
5	Inger Elin Kristina Utsi	Vibeke Larsen
		Lars Oddmund Sandvik
	Inger Elin Kristina Utsi	
	Lars Oddmund Sandvik, čoahkkinortnegii	
6	Johanne Marie Olaussen	Mathis Nilsen Eira
7	Viktor Inge Paulsen	Marit Kirsten Anti Gaup
8	Mariann Wollmann Magga	Inger Elin Kristina Utsi
	Mariann Wollmann Magga	
9	Inger Elin Kristina Utsi	
10	Ellen Kristina Saba	
11	Vibeke Larsen	
12	Per Andersen Bæhr	Marit Kirsten Anti Gaup
		Inger Elin Kristina Utsi

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

13	Tor Gunnar Nystad	Per Mathis Oskal
	Tor Gunnar Nystad	
14	Inger Eline Eriksen	Beaska Niillas
		Nora Marie Bransfjell
	Inger Eline Eriksen	
15	Henrik Olsen, áššejođiheadji	

DC - Mearrádus:

Sámediggi lea ságaškuššan sámediggeráđi čilgehusa sámi valástallama birra. Čilgehus lea biddjojuvvon mielddusin protokollii.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 25.09.15 dii. 14.45

Ášši 035/15	Sámedikki dievasčoahkkin
Ášši 006/15	Plána- ja finánsalávdegoddi

Sámedikki dieđáhus solidaritehta ja riikkaidgaskasaš barggu birra

	Áššennr. 15/406
--	--------------------

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	05.05.15	SR 058/15
Plána- ja finánsalávdegoddi	20. – 22.05.15	PFL 005/15
Sámedikki dievasčoahkkin	2. – 5.06.15	DC 24/15
Sámedikki dievasčoahkkin	23. – 25.09.15	DC

I Mildosat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

1. ÁLGGAHUS

Dán dieđáhusa mielde lea biddjojuvvon notáhta man namma lea “Oahpásmahttin Sámedikki riikkaidgaskasaš bargosurggiide”. Rávvet lohkat notáhta dieđáhusteavsttain fárrolaga. Notáhtas oaidnit ahte álgoálbmogiid rievttalaš dilli lea mealgat nannejuvvon manimus logijagiin, ja ahte riikkaidgaskasaš ovttasbarggus leat mielde ollu sierralágan aktevrrat.

1.1 SÁMEDIKKI RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU

Sámediggi ovddida dán dieđáhusa bokte bajimus ja guhkes áiggi politihka sámi riikkaidgaskasaš barggu birra. Sámi riikkaidgaskasaš politihka hábmejuvvo ja čađahuvvo ovttasráđiid sámedikkiid ja sámi servdodaga gaskka, ja ovttasráđiid stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskka riikkaidgaskasaš arenas. Dán oktavuodas lea sámi organisašuvnnain ja ášahusain deatalaš rolla.

Riikkaidgaskasaš politihka váldomihttomearrin Sámedikkis lea dán rádjai leamaš ahte: *álgoálbmogat mearridit sin iežaset ovdáneami ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat*. Mii áigut dán dieđáhusas viiddidit dán mihttomeari ja fokuseret ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa olles sisdoalu.

Ođđa bajimus mihttomearri lea ahte vuoigatvuođat ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas leat heivehuvvon láhkadahkosiin ja geavattaš politihkas ja váikkuhit min ja eará álgoálbmogiid árgabeavvi.

Dán mihttomeari juksama várás vuoruhit mii vihta ángiruššansuorggi:

1. Sámi ovttasbargu
2. Davviguovllut
3. ON álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođat
4. Ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta
5. Máilmmiviidosas hástalusat mat gusket álgoálbmogiidda

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa vuođđooaidnu vuođđuduvvá prinsihpaide nugo rievttalašvuohta, demokratiija, olmmošvuoigatvuođaid árvvus atnin, ovttalárganvuohta, ii vealaheapmi, buorre stivrenreaidu ja buorre jáhkku. Dat váikkuha eanet soabalašvuođa ja buoret ovttasbarggu stáhta ja álgoálbmoga gaskka. Julggaštusa sisdoalus leat mielde buot servodatsuorggit mat leat Sámedikki bargosurggiid siskobealde.

Julggaštusas leat ovdamearkka dihte artihkkalat ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sin kultuvrra birra iežaset gillii. Das leat mearrádusat álgoálbmogiid dearvvašvuođas,

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

54/181

mediain, vuoingnalaš ja oskkoldat árbevieruin, ja ahte álgoálbmogat galget sáhttit suodjalit ja ovddidit sin kulturárbbi, árbedieđuid ja sin kulturdovdaldagaid. Álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta guovlluide, eatnamiidda ja resurssaide maid árbevirolaččat leat eaiggádan dahje gos leat ássan. Álgoálbmogiin lea maiddái vuoigatvuohta suodjalit birrasa ja buvttadankapasitehta iežaset guovlluin. Álgoálbmogat galget sáhttit searvat mearrádusproseassaide, ja stáhtat galget konsultreret álgoálbmogiiguin juksan dihte sis friija ja dieđihuvvon ovdagihtii miehtama ovdal go lágat ja doaimbajut mat váikkuhit sidjiide mearriduvvojit. Erenoamážit lea álgoálbmogiin vuoigatvuohta ieža mearridit sin politihkalaš sajádaga, ja vuoigatvuohta friija ovdánahttit sin ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama.

Dát dieđáhus lea proseassa boadus mii lea leamaš Sámedikki, sámi siviila servodaga, relevánta eiseválddiid ja sámi ásašaid gaska. Bargu álggahuvvui 2014:s čilgehusain. Sámedikkis leat leamaš rávačoahkkimat Sámiráđiin, Barentsčállingottiin ja Barentsovttasbarggu álgoálbmotjoavkku jođiheddjiin, Árraniin mii oktii ordne sámi ásašaid davviguovlofierpmádaga Sáminorth, Gáldu – álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš, SNF Sámi NissonForum ja Mama Sara Education Foundation for Maasai School Children. Sámediggi lea gulahallan maiddái Sámi girkoráđiin. Dieđáhusárvalusa birra lea čilgejuvvon Sámi parlamentáralaš ráđđái, Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddái ja Sámedikki vuorasolbmuid ráđđái.

Sámi riikkaidgaskasaš politihka fievrriduvvo min beaivválaš barggu bokte. Mis lea doarjjan riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekti bargat sámepolitihkain nationála dásis ja árrjalaččat oasálastimii riikkaidgaskasaš arenas. Sáhka lea riikkaidgaskasaš ovttasbarggu oazžumis váttis ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš ja humaniteara áššiin, ja máilmmiviidosas olmmošvuoigatvuođaid gudnejahttima ovdánahttimis ja buohkaid vuođđofriijavuodain beroškeahhtá nális, sohkaalis, seksuála sojus, gielas dahje oskkoldagas.

Dieđáhusas čielggasmahttojuvvojit ángiruššansuorggit ollu mánggasuorggat áššesurggiin. Dás válddahuvvojit prinsihpat, mihtomearit ja strategiijat mat galget leat vuođđun min riikkaidgaskasaš bargui. Das čilgejuvvo manne, gos ja movt sámi álbmot bargá riikkaidgaskasaš arenas. Dieđáhusas láchčojuvvojit dillet movt mii nannoseappot sáhttit ovddidit ja gozihit min riikkaidgaskasaš doaimmaid.

1.2 RÁDDJEJUMIT

Ollu Sámedikki politihkalaš ovddasvástádussurggiide guoskevaš fágaossodagaiguin hálddahusa bokte gusket riikkaidgaskasaš áššit, nugo ovda mearkka dihte riikkaidgaskasaš šiehtadusat, šiehtadanbealit ja proseassat. Buot bealit eai váldojuvvo ovdan dán dieđáhusas. Dalle dat šattašii menddo stuoris. Guoskevaš fágasuorggit mat barget riikkaidgaskasaš áššiiguin, fertejit iežaset dieđáhusain fágasuorggi ja politihkkasuorggi siskobealde siskildit daid. Riikkaidgaskasaš dieđáhus mii ovddiduvvo dás ráddjejuvvo nu ahte fáttát mat meannuduvvojit eará dieđáhusain dahje čilgehusain dušše válddahuvvojit dan muttos go lea ulbmillaš.

Sámi riikkaidgaskasaš ovttasbargu juogaduvvo mánggá dássái, sorjá das makkár rollat sierra sámi aktevrain leat. Buot sámi ovttasbargu riikarájaid rastá ii leat riikkaidgaskasaš bargu, muhto mii oaidnit dávjá ahte oppasámi barggus lea riikkaidgaskasaš bealli. Ovdamearkka dihte Sámi Giellagáldu, man mihtomearrin lea ásašit bissovaš sámi giellaguovddáža, lea ovttasbargu Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid gaska. Dán proševttas lea riikkaidgaskasaš perspektiiva danne go EU Interreg prográmma ruhtada váldoasi das. Gielalaš ovttasbargu gal baicce lea sámi ovttasbargu.

Sámedikki barggus lea deatlaš dihtomielalaččat sirret oppasámi áššiid eret riikkaidgaskasaš áššiin. Dat ii leat álki, danne go gávdnojit mánggalágan dásit. Mihttomearrin ii leat buktit ovdan oppasámi beliid ollásit, go riikkaidgaskaš dieđáhusas fertet fokuseret riikkaidgaskasaš proseassaid maiguin Sámediggi bargá eanemusat ja mat dasa váikkuhit eanemusat. Dieđáhusas ráddjejuvvo danne muhtun muddui oppasámi ja davvirikkalaš ovttasbargu.

2. MIN POLITIHKALAŠ SAJÁDAT

2.1 SÁMEDIKKI ROLLA

Sámit leat sihke álbmot ja álgoálbmot árbevirolaš guovlluin Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša stáhtarájaid siste. Sámi álbmogis lea iešmearridanvuoigatvuohta. Mis lea oktavuoha oktasaš historjjá, kultuvrra ja sámegeielaid bokte, ja go mii ovttas leat geavahan min árbevirolaš eana-, vuotna- ja riddoguvolluid daidda gullevaš resurssaiguin. Oktavuoha sámiid gaska riikarájaid rastá lea vealtameahtun deatlaš árbevieruid suodjaleami ja sámi oktasašvuođa ja mánggabealatvuođa ovddideami dihte.

Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána vállejuvvon sámiid gaskkas, ja dat lea álgoálbmotparlameanta. Sámediggi galgá nannet sámiid politihkalaš sajádaga ja ovdánahttit sámiid beroštumiid. Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttas earáiguin go guoská sihke nationála ja riikkaidgaskasaš arenai. Ovttasge ii leat váldi bagadit Sámedikki. Mii ieža mearridit iežamet vuoruhemiid ja ovddideami.

Riikkaidgaskasaš riekti lea mearrideaddji deatlaš min vuoigatvuođaid ja beroštumiid ovdánahttimii ja goziheapmái ruovttus. Buot fágasurvgiid mat ovddiduvvojit sámedikki bušeahta bokte sáhtttá čatnat riikkaidgaskasaš bargui, ja dain lea rievttalaš vuolggasadji álbmotrievttis. Sáhttit namuhit sámegeielaid, dearvvašvuođa, ealáhusaid, rievtti árbevirolaš guovlluide ja daid resurssaide, dahje álbmotjoavkkuid ja indiviidaid vuoigatvuođaid, nugo mánáid dahje nissonolbmuid vuoigatvuođaid. Ovdamearkka dihte lea mánáidkonvenšuvdna guovddáš gaskaoapmi man bokte gozihit ahte sámi mánát besset geavahit iežaset sámegeiela mánáidsuodjalusvuogádagas.

Riikkaidgaskasaš bargu gáibida ollu resurssaid. Dasa dárbbasuvvojit sihke olmmošlaš, ekonomalaš ja tehnikkalaš resurssat. Deatlaš lihkostuvvaneavttut ovddasguvlui barggus lea ahte organiseret iežas barggu, bargat ulbmillaččat, doallat fierpmádagaid, juohkit dieđuid ja máhtu bilaterála oktavuoha ja multilaterála barggu bokte, doallat čielga politihkalaš rámmaid gozihan dihte iešmearridanrievtti, ja oažžut johtilit čielgasa goas riikkaidgaskasaš čoahkkimat dollojuvvojit. Oktiibuot lea deatlaš hukset oadjebasvuođa ja intergitehta min rollas ovttastuslaš álgoálbmotorgánan. Deatlaš lea doaibmat dihtomielalaččat iežas rolla ektui riikkaidgaskasaš barggus ja makkár ovddasvástádus čuovvu go árrjalaččat searvá riikkaidgaskasaš mearrádusproseassaide. Dárbbasuvvojit sierra resurssat go galgá searvat ollislaš ja beaktilis vuogi mielde riikkaidgaskasaš mearrádusproseassaide. Sámediggi lea bures doaibmi politihkalaš ja hálddahaslaš orgána mas leat fásta ekonomalaš rámmat, ja mis lea buoret vuolggasadji go eará álgoálbmotásahusain searvat árrjalaččat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda, ja dasto čuovvolit sámi áššiid nationála, regionála ja báikkálaš dásis.

Sámedikki bargosuorgái gullet sámelága mielde buot áššit mat dikki áddejumi mielde erenoamážit gusket sámi álbmogii. Sámedikki bušeahtta ja áššit maid dievasčoahkkin meannuda muitalit makkár árvvut, hástalusat, eahpevuoggalašvuođat ja vuoigatvuođat main sámi álbmot berošta, leat dat maid háliidit váikkuhit dahje rievdadit. Sámediggi lea vuosttazettiin politihkalaš orgána sámi álbmoga várás. lešmearridanriekti rahpá ollu bargovugiid main min doaibma vuolggahuvvo. Sámediggái lea deahtalaš ahte min doaibma lea čielgasit álbmotrievtti siskkobealde ja čuovvu dohkkehuvvon demokrátalaš prinsihpaid. Sámediggi bargá sámiid árgabeaivvi buoridemiin, vai sámit dovddašedje iežaset ovttárvosažžan eará nationalitehtaguin. Galgá leat ovttárvosaš riektegovva olles árbevirolaš sámi guovllus. Geavahas dat mearkkaša dan ahte sihkkarastit duohta ja seammalágan vejolašvuođa sámiid ja majoritehta álbmoga gaskka, ja sierra sámi guovlluid gaskka.

Álgoálbmogiid vuoigatvuođat nugo ovttárvosašvuohta, dásseárvu, dohkkeheapmi, áddejupmi, árvvus atnin ja dovddastus leat vuođđogeađgin Sámedikki solidaritehtii ja riikkaidgaskasaš bargui. Sámedikkis lea gierdavašvuohta sierraláganvuođaide, sihke sámi servodaga siskkobealde ja muđui máilmmiservodagas. Buohkat galget árvvus adnojuvvot beroškeahhta sin duogážis, kultuvrras ja identitehtas. Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte mii ovttas earáiguin váikkuhit ovttárvosašvuođa, solidaritehta ja ráfálaš ovttas leahkima sihkkarastima álbmogiid ja álbmotjoavkkuid gaskka. Buot álbmogat váikkuhit mánggabealatvuođa ja dan riggodaga mii gávdno iešguđege servodagain ja kultuvrrain, ja mii lea olmmošsohkagotti oktasaš árbi.

Stuorát fokus olggobealde ja industrijadoaimma plánat guovlluin mat árbevirolaččat gullet álgoálbmogiidda, das mielde sámi guovlu, dahká álgoálbmotorgána, nugo Sámediggi lea, oasebeallin stáhtaide ja ealáhusaktevrraide. Min vuoigatvuođat fertejit dohkkehuvvot ja heivehuvvot juohkelágan politihkkii mii guoská midjiide. Mii háliidat ahte min máhttu galgá váikkuhit politihka ovddideami sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis. Stáhtat galget buriin jáhkuin konsulteret ja ovttas bargat álgoálbmogiiguin sin iežaset ovddastuslaš ásašusaid bokte. Guovddážiis dás lea álgoálbmogiid vuoigatvuohta juogo addit dahje biehttalit addimis friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miehtama ovdal go addojuvvo lohpi prošeavttaide mat gusket sin guovlluide dahje eatnamiidda ja eará resurssaide. Dát guoská erenoamážit huksemiidda, ávkkástallamii dahje minerálaid roggamii, čáhce- dahje eará resurssaide. Midjiide lea deahtalaš ahte ealáhusdoaibma mii ávkkástallá resurssaiguin sámi guovlluin lea álbmotrievtti rámmaid siskkobealde.

Sámediggi áigu geahčadit vejolašvuođaid ja vugiid iežas resursarámmaid siskkobealde movt váikkuhit buriid čovdosiid máilmmiviidosaš hástalusaid mat gusket álgoálbmogiidda. Dávjá lea nu ahte lea earáid sivva máilmmiviidosaš hástalusaid, go sin geat fertejit eanemusat gillát daid geažil. Álgoálbmogiidda, geain lea lagat oktavuoha lundui go earáin ja leat das sorjavaččat, čuhcet negatiivvalaš birasrievdadusat garraseappot. Danne ferte álgoálbmotperspektiiva deattuhuvvot vásttolaččat nannosit stáhta beales dalle go čovdosat máilmmiviidosaš hástalusaid plánejuvvot ja čađahuvvot. Luondu lea vuođđun álgoálbmogiid eallimii ja kultuvrii ollislaččat. Árbevirolaš sámi oaidnu, ahte luondu lea dušše luoikkasin ja ahte dat galgá geavahuvvot dainna lággiin ahte dat sáhtta báhcit árbin boahtevaš sohka buolvvaide seammaláganin go mii dan oaččuimet, dávista riikkaidgaskaš doahpagii nana ceavzilis ovdáneamis. Dát oaidnu láide Sámedikki barggu máilmmiviidosaš hástalusaidiguin mat čuhcet álgoálbmogiidda.

2.2 MEARRÁDUSPROSEASSAIDE SEARVAN

Mearrádusproseassaide sáhtta searvat riikkaidgaskasaš, nationála, guovlulaš ja báikkálaš dásis. Deahtalaš lea searvat váikkuhan dihte ahte boađus lea álbmotrievtti siskkobealde. Mearrádus mii dahkkojuvvo riikkaidgaskasaš arenain ja guoská álgoálbmogiid dillái sáhtta váikkuhit sámi diliid buot dásiin. Danne lea deahtalaš árvvoštallat maid Sámediggi galgá bargat arenaid ektui nugo ON, EU,

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

57/181

Árktálaš ráđđi ja Barentsovttasbargu. Gávdnovit mánga ovdamearkka movt sámiide váikkuhit riikkaigaskasaš mearrádušproseassat. Ovdamearkka dihte mearrida EU lágaid ja njuolggadusaid mat gusket sámi ealáhusaide.

Sámediggi geavaha vejolašvuođaid raporteret riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid bearráigeahččanorgánaide, nugo áššedovdilávdegoddái ILO konvenšuvnna nr 169 hárrái álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain (ILO-169) ja lávdegoddái mii bearráigeahččá konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái. Deatalaš lea oazžut fokusii surggiid mat leat deatalaččat Sámediggái, ja raporteret. Ávžžuhuvvon lea ahte Norga rievdivččii minerálaš fas nugo dat lei 2009:s, nugo ILO-169 lávdegoddi lea rávven Norgga, maŋŋá dán lágan raporterenvuoru. Europaráđi unnitlogu gielaid soahpamuša čuovvleapmi lea čadnojuvvon eiseválddiid sámelága njuolggadusaid čuovvleapmái sámegea hálddašanguovlluid ektui. Sámediggi áigu sihkarastit seammalágan stáhtusa buot sámegeaide Norggas maid sámi geavahit, gulahallama bokte norgga eiseválddiiguin ja vejolaččat Europaráđiin. Sámediggi sáhtá árvvoštallat eanet geavahit vejolašvuođa raporteret bearráigeahččanorgánaide. Dasto fertet mii eanet árvvoštallat geavahit daid rávvagiid mat juo leat addojuvvon sámiid diliid birra, ja dasto čuovvilit bearráigeahččanorgánaid ođđa rávvagiid. Dát guoská measta buot fágasurvgiide ja ossodagaide Sámedikkis.

Sámedikkis ii leat automáhtalaš vejolašvuohta searvat čoahkkimiidda riikkaidgaskasaš arenain. Dat leat dábaččat rahpasat stáhtalaš lahtuide. ON:s leat badjel 4000 eaktodáhtalaš organisašuvnna (NGO, non-governmental organization) konsultatiivvalaš stáhtus ON ekonomalaš ja sosiála ráđiin (ECOSOC), ja dat sáhttet registreret iežaset čoahkkimiidda ON-vuogádagas. Sámedikkis ja eará álgoálbmotparlameanttain ii leat NGO stáhtus. Muhto čoahkkimiidda ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis (UNPFII) ja ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid áššedovdimekanismmas (EMRIP) lea Sámediggi ožžon akkrediterenortnega.

Sámedikkis lea buorre gulahallan Olgoriikadepartemeanttain ja fágadepartemeanttaiguin, ja sáhtá searvat ollu čoahkkimiidda stáhtalaš delegašuvnnaid mielde. Dasto háliida Sámediggi doaibmat iešheanalisa aktevrán riikkaidgaskasaš oktavuodain. Danne fertet bargat ja sihkarastit stuorát searvanvejolašvuođa buot riikkaidgaskasaš arenain mat meannudit álgoálbmotáššiid. Vásihusat čájehit ahte buorit čovdosat šaddet álgoálbmotáššiid go álgoálbmogat servet ovttárvosaččat ja árvvoštallat mearrádušproseassain, gos álgoálbmogiid ovddasteddjiin lea vejolašvuohta váikkuhit mearrádusa sisdoallui. Sámedikki bargu ON álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa oktavuodas oainnusmahtii dan. 2013:s lágidii Sámediggi máilmmivuođas álgoálbmotkonferánsa Álttás. Muhtun Sámedikki áirasat ledje Áltá 2103 konferánsas Sámi parlamentáralaš ráđi ja Árktálaš guovllu bokte. Áltá 2013 konferánsa loahppadokumeanta lei vuosttaš evttohus loahppadokumeanttan Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii, ja dan hábmejedje álgoálbmogat. Vaikko máilmmikonferánsa loahppadokumeanttas šiehtadallanproseassaid bokte stáhtaiguin ii leat dat seamma sisdoallu mii lei Áltá 2013 loahppadokumeanttas, de sáhtá oaidnit ahte muhtun oassi Máilmmikonferánsa loahppadokumeantta sisdoalus, lea seamma go Áltá 2013 konferánsa loahppadokumeanttas. Áltá 2013 konferánsa loahppadokumeanta lea almmolaš ON dokumeanta ja lea namuhuvvon Máilmmikonferánsa loahppadokumeantta juolgenohtas, ja lea deatalaš gáldu Máilmmikonferánsa loahppadokumentii. Dát čájeha ahte eaktun dohkálaš ja buriid čovdosiidda sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis lea ahte mii searvat daid mearrádušproseassaide mat gusket sámiid diliide. Mii áigut ain čuovvilit loahppadokumeantta sisdoalu sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Nationála dásis lea mis konsultašuvdnašiehtadus Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaska. Dat sihkarastá ollu dan ahte Sámediggi konsulterejuvvo ovdal go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dasto ferte konsultašuvdnamekanisma ovddidit gozihan dihte Sámedikki ja sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid rievtti miehtat ovdagihtii dahje biehttalit miehtamis ovdagihtii ovdal go mearrádušat mat váikkuhit min

mearriduvvojit dahje čađahuvvojit.

Hástalussan lea go vuoigatvuođaproseassat Norggas váldet guhkes áiggi, dahje sivvadit ovdánit áiggi mielde. Sámi vuoigatvuođalávdegotti II čuovvleapmi lea bisánan. Nubbi eará ášši lea minerálaš 2009 atnui váldin, mii ii leat čovdojuvvon. Sáhtta leat oiddolaš geahččat movt sáhtášii ovddidit gulahallama ja ovttasbarggu stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka vai oččošeimmet áššiid mat eai ovdán ovdánit. Movt oažžut politihkalaš dáhtu čuovvolit sámi áššiid dohkálaš áigemeeriid siste ja oažžut čovdosiid mat leat álbmotrievtti siskkoabealde, lea hástalus mainna Sámediggi ferte eanet bargat áiggis ovddasguvlui.

Gulahallama buorideapmi Olgoriikadepartemeanttain ja fágadepartemeanttaiguin áššiin mat gusket álgoálbmogiidda sáhtta leat ávkkálaš sihke Sámediggái ja stáhtii. Ovdamearkka dihte sáhtta vásihusaid solidaritehtabarggu oktavuodas lonuhallat. Dán suorggi lea Sámediggi duos dás guoskkahan ja mii gáibida buori áddejumi diliin mat čuožžilit eará osiin máilmmis. Olgoriikadepartemeanta oktiordne dávjá riikkaidgaskasaš searvama, juogo čoahkkimiin dahje fágalaš rávvagiid ektui bearráigeahččanorgánain, ja sáhtášii vástidit ulbmila ahte lávgadeappot ovttasbargat Olgoriikadepartemeanttain dán lágan áššiin. Buorre gulahallan guoskevaš departemeanttaiguin sihke ovdal, gasku ja maŋŋa raporterema bearráigeahččanorgánaide lea deatalaš. Deatalaš lea maiddái čuovvolit bearráigeahččanorgánaid rávvagiid norgga eiseválddiid ektui sihkkarastin dihte sámerievtti nationála čađaheami.

3. ÁNGIRUŠŠANSUORGGIT, MIHTTOMEARIT JA STRATEGIJAT

Dat vuoigatvuođat mat dohkkehuvvojit ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas leat unnimus standárddat mat sihkkarastet máilmmi álgoálbmogiid birgejumi, ja sin árvvolašvuođa ja čálgu. Julggaštusa sisdoallu dego čatná, mii geatnegahtta stáhtaid čađahit dan mearrádusaid. Sámediggi áigu váikkuhit heiveheami čađaheami.

Julggaštus lea deatalaš reaidu min barggus. Dat stivre gulahallama stáhta eiseválddiiguin ja eará aktevraiguin sihke regionála, nationála ja riikkaidgaskasaš dásis. Oiddolaš lea čatnat sámepolitiikka váikkuhangaskaomiid geavaheami ja relevánta áššemeannudeami julggaštusa artiikkaliidda. Dát nanne ja sihkkarastá julggaštusa geavaheami sámedikki barggus, ja dasto álkiduhtta rapoteremiid ja heivehandási mihtideami álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra. Go dihtomielalaččat geavaha vuoigatvuođaid mat leat julggaštusas, beaivválaš barggus, de lea álkit oažžut stuorát áddejumi mearrádusproseassaide mat gusket sámiide, ja váikkuhit dan ahte mii árjjalaččat sáhttit daiguin ávkkástallat.

Dálá ovttasbargostruktuurraid ja máilmmiviidosaš hástalusaid vuodul mat leat máilmmis, vuoruhit mii vihtta ángiruššansuorggi. Dat ovdan buktojuvvojit vuolábealde sierra, muhto dat galget geahčaduvvot fárrolaga ja dat sáhttet fátmastit nubbi nuppi.

Ángiruššansuorggit leat:

1. Sámi ovttasbargu
2. Davviguovllut
3. ON álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuodát
4. Ovttárvosašvuohta ja solidaritehta
5. Máilmmiviidosaš hástalusat mat gusket álgoálbmogiidda

Dieđáhusas čilgejuvvojit hástalusat, ja hábmejuvvojit mihttomearit ja strategiiat ángiruššansurggiid várás.

Mihttomeari juksama dihte fertet mii analyseret ja guorahallat min rolla ja ovddasvástádusa riikkaidgaskasaččat, ja dan fertet maiddá geahčadit fárrolaga gelbbolašvuodain, kapasitehtain ja ekonomijain.

3.1 SÁMI OVTTASBARGU

Sámi álbmot lea okta álbmot geain lea iešmearridanriekti. Stáhtaid rájain beroškeahttá galgá sámiin leat vejolašvuohta bisuhit oktavuoda ja suodjalit ja ovddidit kultuvrralaš beliid. Rájárásttideaddji sámi ovttasbargu lea guovddážis sámi servodateallimis. Sámi ovttasbargu riikarájaid rastá ii álohii leat riikkaidgaskasaš bargu, muhto ahte mii dájvja oaidnit ahte oppasámi barggus lea riikkaidgaskasaš dimenšuvdna (gč. oasi 1.2).

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámit galget sáhttit suodjalit ja ovddidit giellaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset sihke ovttaskas stáhtain ja riikarájaid rastá. SPR fuolaha daid áššiid politihkalaš meannudeami oktiordnema, mat gusket sámiide, ja ovddida geavatalaš ovttasbargovugiid sámedikkiid gaska.

Sámi parlamentáralaš ráđis ii leat iežas čállingoddi. Áigumuššan lea leamaš ahte sámedikkiid hálddahasat galget meannudit áššiid SPR ovddas, muhto dat ii leat doaibman bures. Hálddahasressursaid válun sáhtta dagahit ahte mearrádusat eai čuovvoluvvo ja oktilašvuohta fuotnána. Diehtjuohkinbargu SPR:s lea vuoruhuvvon vulos. SPR stivra árvvoštallá ahte ásahuvvošii sierra stába dáid doaimmaid goziheapmái.

Sámedikkiid bargu riikkaidgaskasaš áššiin galgá čađahuvvot Sámi parlamentáralaš ráđi bokte. SPR guhkes áiggi mihttomearrin lea searvat iežas kapasitehtain álgoálbmogiidda guoski čoahkkimiidda ja proseassaide. Sámi parlamentáralaš ráđis lea formálalaš ovttasbargu Suoma, Norgga ja Ruoŋa nationála eiseválddiiguin čoahkkimiid bokte sámedikkiid presideanttaid ja ministtariid, main lea ovddasvástádus sámi áššiin, gaska.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ohcan alccesis searvistáhtusa Árktalaš ráđis. SPR lea ohcan ollislaš lahttovuođa Davviriikkaid ráđis, gos sámedikkiin dál lea áicistáhtus. Davviriikkaid ráđđi lea almmolaš davviriikkalaš ovttasbarggu parlamentáralaš orgána, ja das leat lahtut Danmárkkus, Suomas, Islánda, Norggas ja Ruoŋas, ja Færsulluin, Ruonáeatnamis ja Álánda. Sešuvnnat leat forumat gos davviriikkaid parlamentarihkkarat ságastallet davviriikkalaš áššiid birra davviriikkaid stáhtaministariiguin ja fágaministariiguin. Sámi parlamentáralaš ráđis lea iežas EU-strategiija, ja galgá nannet barggus EU-áššiiguin. Árvvoštallojuvvo ahte ásahuvvošii dasa sierra kantuvra Brusselis.

Sámi parlamentáralaš ráđi barggus galgá leat faggi sámedikkiin. Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma birra raporterejuvvo dievasčoahkkimii sámediggeráđi dieđáhusa bokte. Berre árvvoštallat galggašii go Sámediggi jahkásaččat čilget SPR doaimma birra dievasčoahkkimii.

Sámi parlamentáralaš ráđis ii leat alddis bušeahtta. Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma ruhtaduvvo sámedikkiid dábálaš bušeahtta bokte. Sámedikkiid fertejit ieža vuoruhit ruđaid SPR ovttasbargui. SPR lea ávžžuhan Suoma, Norgga ja Ruoŋa ruhtadit dán doaimma.

Mihttomearit:

- Sámi parlamentáralaš ráđis lea institušuvdnan dahkkojuvvon ovttasbargu áššiin mat gusket sámiide mángga riikkas, dahje sámiide go lea okta álbmot.
- Sámi parlamentáralaš ráđđi galgá searvat iežas kapasitehtain riikkaidgaskasaš foraide.
- Sámi parlamentáralaš ráđđi galgá viidát ángiruššat riikkaidgaskasaččat.
- Sámedikkiid ovttasbargu nannejuvvo Sámi parlamentáralaš ráđi bokte.

Strategiijat:

Oččodit buoret rámmaeavttuid Sámi parlamentáralaš ráđđái, maddái buoret ekonomalaš ja hálddabusressursaid. Váikkuhit dan ahte diehtujuohkinbargu Sámi parlamentáralaš ráđis ovddiduvvo viidáseappot ja nannejuvvo.

Searvat árrjalaččat Sámi parlamentáralaš ráđi bokte relevánta riikkaidgaskasaš foraide.

Váikkuhit ekonomalaččat dan ahte Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma evalueren álggahuvvošii.

Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid ovddasteaddji orgánat sáhtáshedje searvat iežaset kapasitehtain relevánta riikkaidgaskasaš foraide.

Buoreddit diehtujuohkima lonuhallama ovttasbarggu birra Sámi parlamentáralaš ráđis.

Jahkásaččat čilget Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma birra Sámedikki dievasčoahkkimii.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

2005:s ovddidii áššedovdijoavku árvalusa *Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna*. Jagi 2011 rájes leat Suopma, Norga ja Ruotta šiehtadallan dán konvenšuvnna. Sámedikkít servet šiehtadallamiidda stáhtaid delegašuvnnaid bokte. Šiehtadallojuvvo earret eará artihkkala sámiid ja riikkaidgaskasaš ovddastus birra.

Sámit leat okta álbmot ja mii ássat njealji riikkas. Sámekonvenšuvdna sihkarastá midjiide seammalágan vuoigatvuođaid, mii lea eaktun dasa ahte mii ain galgat sáhttit ovdánit oktan álbmogin. Stáhtarájit eai galgga hehttet min kultuvrra, giela, ealáhusaid ja servodateallmia suodjaleami, doaimmaheami ja ovddideami.

Davviriikkain lea erenoamáš vejolašvuohta soahpat iežas álgoálbmogiin rájárastá konvenšuvnna mii goziha min vuoigatvuođaid rájarastideaddji álgoálbmogin. Dán lágan konvenšuvnna livččii

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

62/181

mearkašupmi olggobealde Davviriikkaid, go ollu álgoálbmogat máilmmis leat sirrejuvvon rájáiguin ja sis váilu buot fáttmasteaddji rámmadagus mii suodjalivččii sin oktán álbmogin. Davviriikkalaš sámeconvenšuvdna sáhtášii bidjat standárdda mii movttiidahtta stáhtaid gos leat rájárastá álgoálbmogat ásahtit gulahallama ja ráhkadit rámmaid maid bokte sihkkarastit sin vuoigatvuođaid. Davviriikkalaš sámeconvenšuvnnas lea danne árvu dobbelii Sámi rájaid.

Mihttomearri:

- Soahpat oktasaš rámmaid mat bures leat álbmotrievtti siskkobealde, sámiide go lea okta álbmot.

Strategiijat:

- Searvat šiehtadallamiidda, mat galget loahpahuuvot 2016:s.
- Váikkihit šiehtadallanproseassaide ja ovdánahttit daid.

Sámit Guoládatnjárggas

Deahtalaš lea váikkuhit dan ahte sámiide Ruošša bealde nannejuvvojit eavttut gozihit giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Ruošša beale sámit leat ovddastuvvon oktasaš sámi politihkalaš barggus sin guovtti organisašuvnna bokte, Guoládaga Sámiid Searvi (GSS)/ Association of Kola Saami (AKS), mii ásaheame 1989:s, ja Murmánsska guovllu Sámišearvi/ Official Organisation of Saami in Murmansk Oblast (OOSMO), mii ásaheame 1998:s. Dát guokte organisašuvnna barget oktilaččat sámiid giela, kultuvrra ja vuoigatvuođaid ovddidemiin dan olis go lea álgoálbmot. Goappašagat organisašuvnnat leat Sámiráđi lahtut ja servet bissovaččat Sámi parlamentáralaš ráđis.

Sámiid nuppi kongreassas 2010:s ásaheame Guoládaga Sámi Sobbar, sámiid čoahkkimin Ruošša bealde. Guoládaga Sámi Sobbar ozai lahttovuođa 2010:s Sámi parlamentáralaš ráđis. OOSMO doarjui ohcama go fas AKS ovddasteaddjit eai dorjon ohcama.

Sámi parlamentáralaš ráđđi doarju Ruošša beale sámiid barggu iežaset álbmotválljen orgána ásaheames. Sámediggái lea deahtalaš ahte láchčojuvvojit dilis nu ahte skáhppojuvvojit doarvái kapasitehta ja ekonomalaš resurssat vai sámit Ruošša bealde sáhtášedje searvat politihkalaččat árrjajalaš ja ollislaš vuogi mielde.

Barentsovttasbarggus lea bures lihkestuvvan olbmossámiid olbmui ovttasbargu, vuoruhuvvon surggiin nugo kultuvra, nuorat, biras, álgoálbmogat ja dearvašvuohta. Regionála Barentsovttasbargu fokusere ollu konkrehta proševttaid, ja formálalaš cakkiiid čoavdima ovttasbarggus. Olbmossámiid olbmui ovttasbargui sáhttet gullat kulturdoalu, gielladoaimmabijut ja ealáhusovttasbargu boazodoalu, guolástusaid ja turismma siskkobealde.

Mihttomearri:

- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájaid rastá.

Strategiijat:

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

63/181

- Doarjut Ruošša beale sámiid positiivvalaš ovddidanbarggu.
- Veahkehit Sámi parlamentáralaš ráđi birrabeavdekonferánssa čađaheamis Guoládatnjárggas 2015:s.
- Doarjut ja váikkuhit olbmos olbmui prošeavttaid maid dá álgoálbmogat servet.
- Ovddidit ja suodjalit buriid diehtjuohkingálduid.

1.

3.2 DAVVIGUOVLLUT

Davviguovlopolitihkas leat stuorra hástalusat álgoálbmogiidda, nationála eiseválddiide ja industrijaberoštumiide álgoálbmogiid eatnamiin. Das sáhttet leat dakkár váikkuhusat mat eai leat buorit álgoálbmogiidda, muhto rahpet seammás vejolašvuođaid buoret čálgui, luondduresurssaid ceavzilis ja vuoiggalaš hálddašeami bokte. Ealli sámi servodat lea bidjamin deatalaš eavttuid árvoháhkamii ja resursahálddašeapmái, maid dái máilmmiviidosas perspektiivvas. Danne ferte davviguovlopolitihka hábmejuvvot ja čađahuvvot gulahallama ja ovttasbarggu bokte Sámedikki, sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid, sámi beroštupmiorganisašuvnnaid, eiseválddiid ja ealáhusaktevrraid gaskka.

Eurohpá uniovdna (EU)

Min deataleamos hástalus eurohpá ektui lea sámiid beroštumiid goziheapmi EU guovdu. Ollu njuolggadusat ja direktiivvat leat vuolgán EU-vuogádagas. Njuolggadusat ja direktiivvat biebmooadjebasvuođa, veterinearapolitihka, fievrriidapolitihka, energijapolitihka ja biraspolitihka birra váikkuhit sámi beroštumiid mánggaláhkai. Sámeapolitihkalaš váikkuhanfápmu eurohpá oktavuodas eaktuda ahte mii máhttit formuleret, oainnusmahttit ja gulahallat politihkalaš mihttomeriid, gáibádusaid ja vuordámušaid mat fas buvttihit institušuvdnan dahkkojuvvon ortnegiid váikkuhanfámu ektui.

Sámediggi searvvai Norgga EU-lahttovuođa šiehtadallamiidda 1994:s. Ovdan šiehtaduvvui protokolla sámi álbmoga birra (sámeprotokolla). Protokolla guoská sámiide Suomas ja Ruotas, muhto ii leat EEO-šiehtadusa oassi. Sámeprotokollas dohkkehuvvo álgoálbmogiid árbevirolaš eanageavahanriekti vuodđun kultuvrra suodjaleapmái EU-rievttis.

Eai gávdno almmuhuvvon árvvoštallamat manne sámeprotokolla ii leat heivehuvvon EEO-šiehtadusas. Orru imaš go čadni protokolla sámi áššiin, mii lea ovdan šiehtaduvvon Norgga álgaga mielde ii leat EEO-šiehtadusa oassi. Sivvan lea várra dat go Norga ii šaddan EU lahttun. Ii leat dábálaš ahte EU rievtti laktit EEO šiehtadussii Norgga álgaga mielde. Sámeprotokolla šaddan ja čadni váikkuhus dál bealušta protokolla heiveheami EEO-šiehtadusas. Sámediggi áigu bargat dan ala.

Váikkuhanbargu, dahje feaskárástinbargu, lea deatalaš oassi EU vuogádaga politihkalaš eallimis, ja dat dohkkehuvvo EU ásahusain sihke dárbbášlažžan ja sávahahttin. Váikkuhanbarggus lea sáhka árjjalaš searvamis EU mearrádusproseassaide. EU mearrádusain sáhttet leat váikkuhusat sámiide, ja danne lea deatalaš ovdánahttit iežas posišuvnna EU vuogádaga ektui.

Sámediggi áigu láchit diliid nu ahte Sámi parlamentáralaš ráđđi sáhtta guorahallat movt sámedikki

sáhttet váikkuhit EU mearrádusproseassaide. Sávahahtti lea oažžut rámmaid mállen movt institušuvdnan dahkat ortnegiid sámi váikkuhanfámu várás EU:s. Lunddolaš lea ahte Suoma ja Ruota sámedikkít jođihit dákkár barggu danne go sis lea máhttu maid viežžat Suoma ja Ruota EU lahttovuođas.

Sámediggi sáhtta Davvi-Norgga fylkkagiieldaid ovttasbargošiehtadusaid bokte ruhtadit hospiterenortnega sámi nuoraid várás Davvi-Norgga EU kantuvrras Brusselis. Lea vejolaš ovddidit ovttasbarggu hospiterenortnegis sámi nuoraid várás Suoma ja Ruota regiovdnakantuvrrain.

Sámediggi láve leat mielde Eurohpapolitihkalaš forumis, mas leat čoahkkimat guktii jagis. Forum lea departemeantaid, fylkkagiieldaid, giieldaid ja Sámedikki deaivvadanbáiki. Ráđđehus lea ráhkadan strategijja EU ovttasbarggu várás mas dovddahuvvo ahte lea beroštupmi lávga ovttasbargat EU:in ja árrjalaččat searvat politihkalaš proseassaide Eurohpás. Váikkuhan dihte deatalaš mearrádusaide ferte Norga árrat ja deattuin leat mielde eurohpapolitihkalaš áššiin. Sámediggi áigu nannet gulahallama ja ovttasbarggu norgga eiseválddiiguin EU áššiin.

Mihttomearit:

- Sámeprotokolla šaddá EEO šiehtadusa oassin.
- Geahččalit váikkuhit EU ektui ovdal go mearriduvvojit njuolggadusat ja direktiivvat mat váikkuhit sámi beroštumiid, ealáhusaid ja báikegottiid.

Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi giela, kultuvrra ja ealáhusaid várás regionála ovttasbarggu bokte riikarájaid rastá Sámis.

Strategijjat:

- Váldit álgaga ja guorahallat sámi ovddastusa Brusselis Sámi parlamentáralaš ráđi bokte.
- Gulahallan Olgoriikadepartemeanttain EEO áššiid ja EU birra.
- Diehtjuohkinbargu Interreg birra sámi organisašuvnnaid, ásahusaid ja fitnodagaid ektui.
- Doarjut Interreg-prošeavttaid váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte.
- Válljet ovddasteddjiiid Bearráigeahččanlávdegoddái ja Stivrenlávdegottiide ja čuovvolit daid.

Árktalaš ovttasbargu

Árktis lea guovddáš suorgi riikkaidgaskasaš politihkas. Dálkkádatriveddadmiid ja eará hástalusaid geažil fertet mii gávdnat buriid čovdosiid birrasa, resurssaid ja energijja deattuhemiin. Čájehuvvo ahte sámi guovllus lassána beroštupmi ávkkástallat resurssaiguin ja ođđa areálageavaheapmi, ja gilvu luondduresurssaid alde lassána. Sihke márkanjearran ja politihkalaš fuomášupmi bidjá Sámi davviguovlopolitihka ja industriija guovddášii. Dán oktavuodas ii biddjojuvvo sámiide, go lea okta álbmot mas leat vuogátvuodát árbevirolaš guovlluide, dohkálaččat fuomášupmi.

Árktalaš ovttasbargui gullá dihke ovttasbargu stáhtaid ráđđehusaid gaskka Árktalaš ráđis ja ovttasbargu parlamentarihkariid čoahkkimiiguin. Álgoálbmogiin lea guovddáš sadji ovttasbargoorganain.

Árktalaš ráđđi lea konsenšuvdnaorgána. Das leat guhtta álgoálbmotorganisašuvnna maid stáhtus lea

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

65/181

bissovaš álgoálbmotsearvan (PP:t), das lea mielde maiddái Sámiráđđi. Dain lea hállan- ja evttohanriekti láhttoriikkaiguin dássálaga, muhto dain ii leat jienastanvuogatvuolta. Nu eai dat sáhte ge bissehit evttohusa veto bidjamiin, nugo lahttoriikkat sáhttet. Geavahusas ii leat dattetge geavvan nu ahte lahttoriikkat livčče mearridan áššiid PP:id dáhtu vuostá. Oktibuot 32 riikkas ja organisašuvnna lea áicistáhtus ráđis. Bissovaš álgoálbmotsearvit dorjot sierra čállingotti, Indigenous Peoples Secretariat (IPS). Dat lea Københámmánis muhto lea mearriduvvon ahte dat fárruhuvvo Romsii. IPS biddjovvuo seamma lokálaide Ártkalaš čállingottiin.

Ártkalaš ráđđi lea deatalaš fora gos ságastallat biraslaš hástalusaid ja ekonomalaš vejolašvuođaid Ártkisas. Dat lea guovlulaš ovttasbargoorgána mii doaibmá ovttasbarggu ja ovttasdoaimama ovdánahttimiin ártkalaš stáhtaid gaska oktasáš áššiin. Erenoamáš áigequovdilis áššin leat leamaš ceavzilis ovdáneapmi, birasgáhtten ja dálldádatrivdan. Ártkalaš ráđđi lea bargan ovttasbarggu nannemiin Ártkisas ja máhtu buoridemiin guovddáš áššesurggiid birra, nugo birrasa ja dálkkádatrivdama birra. Ártkalaš ráđis lea dál stuorát fokus maiddái buriid bohtosiid oazžumis go guoská kultuvrralaš ja ekonomalaš ovdáneami ceavzilvuhtii, lassin birrasii.

Riikarevišuvdna lea geahčadan eiseválddiid barggu Ártkalaš ráđiin áigodagas 1996 - 2014. Sámediggi lea veahkehan dieđuiguin. Riikarevišuvdna bargu lea oassi Ártkalaš ráđi multilaterála revišuvnna, masa Dánmárkkku, Norgga, Ruošša, Ruoŧa ja USA riikarevišuvnna leat searvan. Canadá ja Suoma riikarevišuvnna leat leamaš áicin. Okta váldogávdnosiin lea ahte Ártkalaš ráđđi ii leat dohkálaččat láchčan diliid álgoálbmogiid searvamii ráđi barggus. Álgoálbmotsearvamis prošeavttain leat erohusat ekonomalaš, fágalaš ja olmmošnávccaid geažil. Ártkalaš ráđis ii leat ruhtadanortnet mii sihkkarastáši álgoálbmogiid searvama barggus. Juohke riikkas lea ovddasvástáduš álgoálbmogiid searvama ruhtadeami. Iskkadeapmi čájehii ahte norgga barggu oktavuodas Ártkalaš ráđis leat rašisvuodát oktiordnema ja čuovvoleami oktavuodas.

Mihttomearit:

- Eanet fokus, searvan ja ángiruššan davviguovlopolitihkas sihkkarastin dihte ceavzilis ovdáneami álbmogiidda geat ášset davvin.
- Luondu geavahuvvo ja suodjaluvvo nu ahte dat addá vuođu kultuvrii ja buhtes birrasii boahhtevaš sohkaoluolvaide.

Strategiijat:

- Nannet álgoálbmogiidda kapasitehta, gelbbolašvuođa ja ruhtadeami searvat Ártkalaš ráđi bargui.
- Buoridit sámiid máhtuid davviguovlluid rievdamiid ja ovddideami birra ja fokuseret daid.
- Váldit álgaga ahte eanet formaliseret ovttasbarggu Sámiráđiin áššiid birra Ártkalaš ráđis.
- Vuoruhit resurssaid nu ahte sáhtta doaibmat árrjalaččat arenain gos lea sáhka davviguovlopolitihka birra, sihke nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat.
- Bargat dan ala ahte nannet álgoálbmogiid kapasitehta dainna lágiin ahte álgoálbmotčállingoddi IPS oazžu buoret ruhtadeami ja oktii lokaliseruvvuo Ártkalaš ráđi čállingottiin Romssas.
- Váldit ovdan Olgoriikadepartemeanttain dan ahte Sámiráđđi oččoši buoret ruhtadeami bargat barggus Ártkalaš ráđi siskobealde.
- Veahkehit ahte guovddáš raporttat Ártkalaš ráđis jorgaluvvojit sámegilli ja dovddusin dahkkojuvvojit sámi báikegottiin.
- Čuovvolit Guovdageainnu Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáža (ICR) ja

Boazoálbmogiid máilmmioktavuođa (WRH) prošeavtta, Eallin, mas leat mielde nuorat ja boazodoallu. Doarjut sin ođđa prošeavtta, Eallu, mas lea sáhka nuoraid birra Ártisas, dálkkádatrievdamiid ja biebmokultuvrra birra.

- Lágidit sirkumpolára oahppokonferánssa njukčamánu 2016, ja lágidit árttalaš guovlluid ministtarčoahkkima, gos bargojuvvo dan ala ahte ovttasbargošiehtadus oahpahussuorgái vuolláičállojuvvo.

Barentsovttasbargu

Barentsovttasbargu lea addán álgoálbmogiidda ja guovlluide davvin rolla ovttasbarggus Ruoššain. Álbmogis álbmogii ovttasbargu nannejuvvo daid álbmogiid gaska geat ellet davvin.

Barentsovttasbarggu olis leat čađahuvvon máŋga lihkostuvvan ovttasbargoprošeavtta, erenoamážit kultuvrra ja ealáhusa oktavuodas. Barentsovttasbargu lea nannehan sámi oktavuodadovddu sámiiguin Guoládatnjárggas.

Mihttomearit:

- Ovttasbargat sámiiguin riikarájaid rastá, erenoamážit sámiid deattuhemiin geat ássat Guoládatnjárggas.
- Ovttasdoaimmat eará álbmogiiguin ja álgoálbmogiiguin Barentsguovllus.

Strategiijat:

- Ovdánahttit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ođđa ávkkástallanvuđot industriija ektui Barentsguovllus.
- Váikkuhit álgoálbmogiid kultuvrra ja eallinvuođu suodjaleami Barentsguovllus.
- Vuoruhit resurssaid politihkalaš searvama ruhtadeapmái sámiide geat ássat Guoládatnjárggas, vai beasašedje searvat Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barentsovttasbargu ja eará relevánta riikkaidgaskasaš arenaide.
- Vuoruhit váikkuhangaskaomiid Sámedikki bušehtas riikkaidgaskasaš doaimbajuiide doarjaga bokte kulturdoaimbajuiide mat erenoamážit siskkildit sámiid geat ássat Guoládatnjárggas Ruošša bealde.
- Doarjut Guoládatnjárgga sámiid barggu sin politihkalaš, rievttálaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdánahttimis.
- Leat veahkin Árran julevsámi guovddáža prošeaktabarggu proseassa oktavuodas go lea kártemin ja evalueremin etihkalaš njuolggadusaid ekonomalaš doaimma várás davvin.

3.3 ON ÁLGOÁLBMOT- JA OLMMOŠVUOIGATVUOĐAT

Álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta ávkkástallat ollásit vuođđoolmmošvuoigatvuođiguin mat dohkkehuvvjit ON-soahpamušas, máilmmijulggastusas, riikkaidgaskasaš riektekonvenšuvnnain dahje dábálaš čadni ja dohkkehuvvon olmmošvuoigatvuođain.

Gáibiduvvo sierra politihkka ja reguleremat stáhtaid beales, dohkkehit, nannet ja suodjalit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid, ja bisuhit álgoálbmogiid vuoigatvuođa mearridit sin iežaset ovdáneami. Sámedikki rolla lea váikkuhit ahte álgoálbmogiid vuoigatvuođat heivehuvvojit nátionála ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Heiveheapmi galgá álohii dahkkojuvvot ovttasbargguin, gulahallamiin ja konsulteremiin guoskevaš álgoálbmogiin. Danne lea Sámediggi sorjavaš gulahallamis ja ovttasbarggu stáhta eiseválddiiguin juksan dihte iežas mihttomeriid.

Sámediggi bargá ollu ON orgánaid ektui sihke Genevas ja New York:s, maiddá Olmmošvuoigatvuođaráđiin ja váldochoahkkimiin. Dárbbu mielde lea Sámedikkis oktavuotta ON álgoálbmotáššiid erenoamáš dieđiheddjiin, ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumiin, ja ON áššedovdimekanismmain álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái. Dát golbma álgoálbmotmekanismma oktii ordnejit ángiruššama álgoálbmotsuorggis riikkaidgaskasaččat. EMRIP, ON Álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanismmas lea seamma akkrediderenortnet ON ekonomalaš ja sosiála ráđi bokte go mii ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis lea. Dán ráđjai lea Sámediggi searvan Norgga delegašuvnna bokte EMRIP sešuvnnaide. Sámedikkis ferte leat buorre fágaidgaskasaš ja oppasámi gulahallan jos galgá buori vuogi mielde sáhttit váikkuhit dan golmma álgoálbmotmekanismma bargui. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte EMRIP rievdaduvvošii bearráigeahččanorgánan ON álgoálbmogiid vuoigatvuođa julggaštusa heiveheapmái, dahje ahte eaktodáhtolaš raporterenejolašvuohta julggaštussii ásahuvvo.

Sámediggi lea barggus bokte riikkaidgaskasaš arenain ásahan lagaš ovttasbarggu ovddastuslaš álgoálbmotorganisašuvnnaiguin, stáhtaiguin dahje eará organisašuvnnaiguin ja ásahusaiguin. ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis leat čieža meroštallojuvvon sosiokultuvrralaš álgoálbmotguovllu: (1) Afrihká, (2) Asia, (3) Gaska- ja Mátta-Amerihkká ja Karibia, (4) Árttis, (5) Guovddáš- ja Nuorta-Eurohpá Ruoššain, Guovddáš-Asiain ja Kaukasusain, (6) Davvi-Amerihkká ja (7) Jaskesáhpeguovlu. Sámediggi hukse allianssaid sihke álgoálbmogiid ja stáhtaid gaskkas, ja searvá bilaterála ovttasbargui. Buorre ovdamearka dasa ahte mii leat lihkostuvvan, lea máilmmiviidosas ovttasbargu máilmmiviidosas oktiordnejoavkku bokte mii doaimmai Álgoálbmogiid máilmmikonferánssa ráđjai (WCIP 2014). Ollu stáhtat barge árjjalaččat dan ala ahte konferánssa loahppadokumeantta sisdoallu čađahuvvošii ja šattašii nu ahte álgoálbmogat miehtá máilmmi sáhtte dan dohkkehit. Máilmmikonferánssa loahppadokumeanta álgoálbmogiid birra vuođđuduvvá Áltá 2013 konferánssa loahppadokumentii. Erenoamážit sámiin ja inuihtain, geat gullet árttalaš guvlui ON:s, lea buorre gulahallan, ja mii sáhttit oahppat guđet guimmiideamet vásihusain ja oktavuodain.

Sámiid váttis resursadili sáhtta árvvoštallat čoavdit nu ahte ovttasbargat eará sámi ovddastuslaš organisašuvnnaiguin ovddastusa ektui riikkaidgaskasaš čoahkkimiin. Ovttasbargu sáhtta doaimmat dalle go lea politihkalaš ovttamielalašvuohta fáttá birra mii meannuduvvo riikkaidgaskasaš čoahkkimis. Ovdamearkka dihte sáhtta árvvoštallat dán lágan ovttasbarggu Sámedikki ja Sámiráđi gaskka Bissovaš forumii ja álgoálbmogiid áššedovdimekanismii searvama bokte. Ovddežis leat buorit vásáhusat ovttasbarggus sihke Árttalaš guovllus ja ovttasbarggu bokte proseassas álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa ektui.

Sámedikki bargu olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnaid raporteremiin bearráigeahččaorgánaide, gč. mildosa nr 1 čuoggá 2, nannejuvvo ovddasguvlui. Dát guoská buot fágasurggiide main lea sáhka sámiid siviila, politihkalaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođain.

Áiggis ovddas guvlui vuoruhuvvo Sámedikki iešheanalis oasseváldistáhtusa ovddideapmi ja sadjai oážžun dakkár riikkaidgaskasaš forain mat meannudit álgoálbmotáššiid. Áigumuššan lea sihkkarastit ahte mii ollislaš ja árrjalaš vuogi mielde sáhttit searvat mearrádušproseassaide mat gusket sámi áššiid.

Mihttomearit:

- Vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggaštusas leat heivehuvvon láhkadahkosiidda ja geavatlaš politihkkii, mat váikkuhit min ja eará álgoálbmogiid árgabeaivái.
- Álgoálbmogat mearridit iežaset ovdáneami, sis leat iežaset vuoruheami ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat ja nátionála dásis.
- Álgoálbmogiid ovddastuslaš iešstivreorgánain lea iešheanalis oasseváldistáhtus dain ON čoahkkimiin mat gusket álgoálbmotáššiid.
- Riikkaidgaskasaš ovddastus ON:s ovdánahttin dihte sámi beroštumiid ja vuoigatvuođaid.

Strategiijat:

- Ovdánahttit álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođaid min beaivválaš barggus, ja erenoamážit barggus sámediggebušehtain.
- Váikkuhit dan ahte ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa heiveheapmi nannejuvvo Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa loahppadokumeantta čuoovoleami bokte.
- Nannet ja ovddidit ON bearráigeahččanmekanismaid geavaheami.
- Čuoovvilit bearráigeahččanmekanismaid rávvagiid gulahaladettiin stáhtalaš eiseválddiiguin.
- Nannet min iežamet kapasitehta ja ekonomaláš rámmaid ovddidan dihte min riikkaidgaskasaš barggu.

3.4 OVTTAÁRVOSAŠVUOHTA JA SOLIDARITEHTA

Dásseárvu lea relevánta buohkaide, sorjjakeahhtá politihkalaš, sosiála ja kultuvrralaš oktavuodas. Dásseárvvu oktavuodas lea sáhka válldis ja vejolašvuođain, ja ahte ovttasge ii galgga váldojuvvot eret vejolašvuohta bealuštit iežas vuoigtavuođaid ja geavahit iežas resurssaid. Sámediggái lea deatalaš ahte álgoálbmogiin leat seammalágan vuoigatvuođat ja vejolašvuođat go muđui eará álbmogis stáhtas, ja ahte stáhtat heivehit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid.

Gávdnojit mánnga ovdamearkka dasa ahte álgoálbmotvuoigatvuođaid unnimus standárddat eai leat ollašuhthton eiseválddiid beales. Norggas ii leat šaddan duohta dásseárvu sámegeiela ja dárogeiela gaskka. Eará álgoálbmogiin leat sullasaš dahje vearrát hástalusat. Bahá lea ahte ollu álgoálbmotgielat jávket. Eará áigequovdilis suorggit leat negatiiva erohusmeannudeapmi dearvvašvuođa, mánáidgárddi, oahpu, barggolašvuođa oktavuodas, vearddaguid vuostá suodjaleamis, ekonomijja, ealáhusaid, giellageavaheami ektui, dahje das makkár vejolašvuohta álgoálbmogin lea ávkkástallat ja geavahit árbevirolaš guovlluid ja eatnamiid daidda gullelaš resurssaiguin. Dáiguin fágasurggiiguin bargá Sámediggi beaivválaččat sihkkarastin dihte buori vuođđoeavttu, ja maid sáhtá oaidnit sámedikki bušehtas, sámedikki hálddaha huksemis ja movt presideantta ja sámediggeráđi lahtuid ovddasvástádussuorggit leat juogaduvvon.

Rašis joavkkuid ja kultuvrraid suodjaleami oktavuodas servodagas, nugo álgoálbmotjoavkkuid ja sin kultuvrraid, soaitá fertet álgoálbmogiid beroštumiid erenoamážit deattuhit ovdal go politihkka, lágat dahje mearrádusat, mat gusket sidjiide, mearriduvvojit. Dán geažil soaitá dárbbasit álgoálbmogiid meannudit earáláhkai go stuorraservodaga álbmoga árjjalaš ja positiivvalaš erohusmeannudeami bokte. Dán lágan mearrádusat galget álohii dahkkojuvvot gulahallamiin ja ovttasbargguin guoskevaš álgoálbmogiin.

lešguđege joavkkuin álbmoga gaskkas leat sierra beroštumit ja hástalusat maid lea lunddolaš fokuseret sihkkarastin dihte ahte sin olmmošvuoigatvuođat doahttaluvvojit. Sámediggi áigu doarjut sierra joavkkuid álbmoga gaskkas, nugo boarrásiid, nissonolbmuid, mánáid, nuoraid, ja olbmuid geain lea fuotnánan doaibmanákca. Midjiide lea deaŋalaš ahte sin vuoigatvuođat gozihuvvojit geavatláš politihka ja riektegeavaheami bokte. Dasto háliidit mii čielgasit dadjat ahte dásseárvu galgá sihkkarastojuvvot buohkaide ja sorjjakeahtá indiviida seksuála sojus, sohkabealidentitehtas ja sohkabealdovddaldagas. Eanet rabasvuohta, máhttu ja miellaguottuid rievdatahttimat leat deaŋalaččat sihke báikkálaš, nationála ja regionála dásis. Jos standárddat bajiduvvojit olles álbmotjovkui, de das leat positiivvalaš váikkuhusat sihke oktasaččat ja individuála dásis. ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa čađaheapmi stáhtaid beales, sáhtá nannet joavkkuid vuoigatvuođaid. Sámediggi sáhtá nannet gulahallama eiseválddiiguin sámi mánáid, nuoraid, vuorasolbmuid, nissonolbmuid, almmáiolbmuid vuoigatvuođaid goziheami oktavuodas, ja individaid geain juogo lea doaibmahehttehus dahje eará seksuála sodju ja sohkabealidentitehta. Deaŋalaš lea dihtomielalaččat geavahit ja nannet raporterenvjolašvuođaid riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid bearráigeahččanmekanismaide. Dasto sáhtá leat relevánta searvat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda gos lea sáhka sin dilis, maddái gulahallama bisuheami ja dieđuid lonuhallama geažil earáiguin seamma áššesuorggi birra, ja dasto sihkkarastin dihte sin vuoigatvuođaid.

Solidaritehta oktavuodas lea sáhka oktiigullelašvuođas ja soabadeamis. Solidaritehtajurdda lea eanet go iežas beroštumi vuođul doaibman. Solidarilaččat sáhtá bargat mánngga láhkai, ja dat doaibma ovddiduvvo áiggi mielde. Dábalaš ovddidanbargu gohčoduvvo dávjá veahkin. Dan oktavuodas sáhtá addit ruhtadoarjaga, ávnnaslaš doarjaga, dahje fállat bargiid ja máhtu. Veahki sáhtá addit heahteveahkin humanitára heahtedilis, dahje dainna áigumušain ahte guhkkit áiggi ovddidit ekonomalaččat ja sosiálalaččat. Historjálaččat lea geafivuodá vuostá dáistaleapmi dat deataleamos mihtomearri veahkis. Norggas lea Norad Ovddidanbarggu direktoráhta. Dat lea Olgoriikkadepartemeantta vuollásaš fágaossodat, ja galgá sihkkarastit ahte norgga veahkis lea kvalitehta.

li leat áidna vuohki, ahte addit veahkkeruđaid go bargat solidaritalaččat. Sámediggi láve veahkehit maddái ruđaid addima bokte Mama Sara Education Foundation organisašuvdnii. Sámediggi geavaha

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

70/181

áiggi ja resurssaid riikkaidgaskasaš barggu oktavuodas dainna lágiin ahte nannet rámmaid máilmmi álgoálbmogiidda olmmošvuoigatvuođaid bokte. Mii leat mielde váikkuheamen guovddáš aktevrraid min barggu bokte, nugo Olgoriikadepartemeantta, Stáhta penšonkása olgoriikkas ja stáhtalaš norgga servviid ektui. Mii eaktudit ahte norgga searvvit ja investeremat eará álgoálbmotguovlluin čuvvot olmmošvuoigatvuođaid, maddái riikkaidgaskasaš álgoálbmotrievttit.

Álgoálbmogat miehtá máilmmi gullet eanemus marginaliserejuvvon joavkkuide, sihke ekonomalaččat, sosiálalaččat, kultuvrralaččat, siviila, politihkalaččat dahje gielalaččat, vuoigvuođalaččat, humanitára dahje eará láhkai. Ferte árrjalaččat bargat unnidan dihte geafivuodá álgoálbmogiid gaskkas. Sámediggi ávžžuha stáhtaid váikkuhit geafivuodá dáistaleami vuostá. Solidaritehtabarggu máhtovuodá ja Sámedikki vejolašvuođá ovddidit solidaralaš ovddasvástádusa sáhtta nannet fierpmádathuksema ja oahpu bokte. Sámedikki mielas lea dat, go lágidii máilmmividosas ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánssa Álttás 2013:s, solidaralaš veahkki máilmmi álgoálbmogiidda. WCIP 2014 loahppadokumeantta bokte lea doaibmajuin ávki ollu álgoálbmogiidda máilmmi dásis. Dat go ráhkadit nátionála doaibmaplánaid, strategiijaid ja doaibmajuid WCIP 2014 loahppadokumentii dávistemiin, sáhtta buoridit álgoálbmogiid dili máilmmis.

Sámediggi áigu dárkilit árvoštallat ovdal go vejolaš solidaritehtadovddaheamit addojuvvojit, ja áigu iskat gállduid ja áinnas gulahallat guoskevaš oasebeliiguin.

Mihttomearit:

- Čájehit solidaritehta eará álgoálbmogiiguin.
- Ásahit máilmmividosas ruhtadanortnega álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš bargui ja maid

álgoálbmogat hálddašit.

Strategiijat:

- Nannet ja ovddidit iežas ja eará álgoálbmogiid ovttáárvosašvuoda ja dásseárvvu solidaritehta bokte.
- Fokuseret álgoálbmogiid vuoigatvuođaid heiveheami.
- Ovdánahttit dásseárvoperspektiivvaid.
- Sihkarastit rámmaid ja vuoruhit resurssaid solidaritehta doibmii.
- Árvvoštallat solidaritehtadovddaldagaid.
- Ovddidit ja geavahit fierpmádaga.

3.5 MÁILMMIVIIDOSAŠ HÁSTALUSAT MAT GUSKET ÁLGOÁLBMOGIIDDA

Máilmmiservodat lea ON bokte mearridan ahte ferte bargat ulbmillaččat ja viidát gávdnan dihte čovdosiid máilmmiviidosaš hástalusaid, mat leat dálkkádatrivedamat, biologalaš mánggabealatvuoda massin, birasmirkkuid luoitin, resursaávkástallan ja dearvvašvuoda váttisvuodat, ja dasto ovddidanbargu gos geafivuoda vuostá dáistaleapmi lea váldomihttomearrin. Dasa lassin dagaha olmmošlaskan máilmmis ahte dađistaga ferte bidjat stuorát fokusa ceavzilis ovddideapmái. Máilmmi luondduresurssaid bahkkejit dađistaga eanet ávkástallit. Oktavuođat biras- ja ovddidanhástalusaid gaskka gáibidit dakkár politihka mii integreere ekonomijja, sosiála ovddideami ja birra.

ON biologalaš mánggabealatvuoda 1992 konvenšuvnna (CBD) ulbmilin lea biologalaš mánggabealatvuoda bisuheapmi ja geavaheapmi. Konvenšuvdna ávžžuha rievttalaččat juohkit daid ovdamuniid maid biologalaš mánggabealatvuoda geavaheapmi addá.

Oktavuohta genaresurssaid oažžuma ja álgoálbmogiid árbedieđuid gaskka lea guovddáš elemeanta CBD vuollásaš Nagoya-protokollas. Vaikko protokolla addá ge stuorát dávggasvuoda nátionála heiveheapmái, de nanne dat álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ollu surggiin.

Sámediggi lea norgga delegašuvnna bokte searvan riikkaidgaskasaš bargui biologalaš mánggabealatvuoda konvenšuvnnain, sihke oasebeliidčoahkkimiidda, árbedieđuid bargujoavkkus artihkkala 8 (j) vuolde ja barggus Nagoya-protokollain. Mii leat bargan dan ala ahte stáhtat galget árvvus atnit, suodjalit ja bisuhit álgoálbmogiid árbedieđuid. Eaktun dán geatnegasvuoda ollašuttimii lea ahte leat dieđut máhtu birra. Dat mearkkaša dan ahte sii geain lea máhttu fertejit guldaluvvot mearrádušproseassain ja politihka hábmemis luondduresurssaid ektui guovlluin gos álgoálbmogat ášset ja barget iežaset ealáhusaiguin. Norggas mii leat joavdan dobbelii DCB artihkkala 8 (j) heivehemiin árbedieđuid ektui luondduvaljodatlága čađaheami olis.

ON 1992 mannosáš dálkkádatkonvenšuvdna (UNFCCC) lea riikkaidgaskasaš dálkkádatbarggu rámma. Juohke jagi lágiduvvojit dálkkádatnunuščoahkkimat buohkaide geat leat vuolláičállán dálkkádatkonvenšuvdna. Šiehtadalloyvvo ođđa dálkkádatšiehtadus mii galgá gustot buot riikkaide. Ulbmilin lea soahpat ođđa šiehtadusa mii galgá boahit fápmui 2020:s. Dat šiehtadus čatná juridihkalaččat. Ođđa dálkkádatšiehtatus galgá plána mielde mearriduvvot 21. dálkkádatnunuščoahkkimis Parisas 2015:s.

Dálkkádatrievdamat gusket álgoálbmogiidda danne go sii dávjá ellet luonddus ja dan geažil čuhcet dálkkádatrievdamat. Dát guoská erenoamážit Ártisa álgoálbmogiidda, gos dálkkádatrievdamat dáhpáhuvvet johtilit. Dasa lassin leat arvevuovddit ja eará meahcceguovllut deatalaččat dálkkádatoktavuođas danne go dat čatnet dálddátgássaidd. Dáin vuvddiin ellet ollu máilmmi badjel 360 miljovna álgoálbmogis.

Sámediggi lei áigodagas 2009-2013 mielde norgga delegašuvnnas UNFCCC oasebeliid čoahkimiin. Doppe mii barggaimet erenoamážit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid nannemiin barggus REDD+ mii válddaha luoitimiid unnideami meahcchuhhtimis ja meahccegoarideamis ovddidanriikkain, ja masa gullá maiddái ceavzilis meahcchálddašeapmi, meahccesuodjaleapmi ja karbonsisdoalu lassáneapmi dálá mehciin. Min oktavuođas lea sáhka álgoálbmogiid ceazilis ovdánahttimis, geat ellet tropihkalaš mehciin ja vižžet doppe birgejumi. Sámediggi barggai dan ala ahte Norga galggai deattuhit olmmošvuoigatvuođaid dálkkádatšiehtadallamiin vai álgoálbmotperspektiiva ovdánahttojuvvo doppe gos lei relevánta ja vai ILO 169 biddjojuvvo vuođđun Norgga posišuvnnaide álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ektui.

Sámediggi ii leat vuoruhan searvat guovtti manjimuš dálkkádatčoahkkimii. Álgoálbmotperspektiiva dálkkádatšiehtadallamiin lea váiduduvvon manjja go mearriduvvui 19. oasebeliid čoahkkimis ahte guhkes áiggi dálkkádatdoaimbijut loahpahuvvojit, ja čuovvoluvvojit nátionála heiveheamis. Dálkkádatheiveheami ja dálkkádatruhtadeami ektui, dás mielde Ruoná foanda, lea dieđusge álgoálbmotperspektiiva ain relevánta viidáset šiehtadallamiin. Muhto váldofokus ovddas guvlui lea oazžut šiehtadusa luoitimiid geahpedeamis 2015:s.

Mii oaidnit ahte viehka stuorra álgoálbmotdelegašuvdna ain čuovvu dálkkádatšiehtadallamiid. Erenoamážit álgoálbmogat Mátta-Ámerihkás ja Asias. Vurdojuvvo ahte bohtet gitta 100 álgoálbmoga 21. dálkkádatnunuščoahkkimii Parisas juovlamánu álggus 2015. Go sámit leat áidna álgoálbmot Eurohpás, de vurdojuvvo ahte sámi álbmot lea mielde Parisas muhtun lágan lágideaddjin eará álgoálbmogiid ektui. Sámediggi lea háleštan Sámiráđiin movt ovttasbargu lágiduvvo Parisas, nugo mii dagaimet 15. oasálaščoahkkimis Københámmanis 2009:s. Dalle ledje inuihtat maiddái mielde dán ovttasbarggus.

Máilmmiorganisašuvdna ávnnaskeahtes rievttis (WIPO) lea ON erenoamášorgána, ja ovdánahtta ávnnaskeahtes rievtti suodjaleami riikkaidgaskasaččat ja ovttasbarggu copyright, gálvomearkkaid, industriija design ja pateantaid ektui. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea áicin WIPO stáhtaid gaskasaš lándegoddi ávnnaskeahtes rievttis, genehtalaš resurssain, árbedieđuin ja kulturdovddadagain (WIPO/GRTKF/IGC). Dás šiehtadalloyvvo riikkaidgaskasaš instrumeantta birra dáid vuoigatvuođaid várás. Sámediggái dieđihuvvo ja dat addá rávvagiid Norgga šiehtadallandeleagašuvdnii, ja searvá dasto delegašuvnnas dárbbu mielde ja dalle go mis lea hálddahušlaš kapasitehta dasa.

Sámediggi oččoda čovdosiid maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmogiid vuoigatvuođat ja beroštumit suodjaluvvojit árrjalaččat, go guoská árbedieđuid ja árbevirolaš kulturdovddaldagaid geavahanvejolašvuhit ja ávkkástallamii. Mii doarjut čadni njuolggadusaid mat geatnegahttet stáhtaid váldit atnui rievttálaš suodjalanvuogádaga man oktavuođas álgoálbmogiidda ja báikegottiide addojuvvojit sierra vuoigatvuođat daid kulturdovddaldagaid máhtu ja oktovuogitvuođa badjel, maid

leat ovddidan.

WIPO váldochoahkkimat leat 2014:s bissehan stáhtaid gaskasaš šiehtadallamiid 2015:s, muhto vurdojuvvo ahte bohtá ođđa mearrádus das ahte šiehtadallamat álggahuvvojit fas 2016:s.

Norggas leat čieža báikki UNESCO máilmmiárbelisttas. Juohke riika ráhkada listta mas evttoha báikkiid maid sáhttet jurddašit nomineret. Dát evttohuslista gohčoduvvo tentatiiva listan. Sámediggi oččoda njeallje kulturमितoguvllu Várjjaga sámiid boares ássan- ja geavahusguovlluin árvvoštallojuvvo máilmmiárbelistii, oktasaš máilmmiárbebaikin maid oktasaš namma lea Várjjat siida. Ráfáidahttojuvvo kulturमितoguvlu Ceavccageađgi Unjárgga gielddas lea váldobáiki, ja lassin bohtet Ruovdenjunluovtta ássansadji, maiddái Unjárgga gielddas, bivdoroggevuogádat Gollevárri Deanu gielddas ja bivdorusttet Noiddiidčearru Báhcavuona gielddas, gos Sámediggi ovttas Finnmárkku fylkkagielddain lea čađahan viiddis registreren- ja kártenbarggu.

Sámediggi vuordá ahte Ceavccageađgi dasa čadnojuvvo guovlluiguin boadášii Norgga tentatiiva máilmmiárbelistii johtilit, vai nominašuvdnabarggu sáhtášii álggahit. Dat go árkatalaš álgoálbmogiin livččii buoret ovddastus nannešii listta, ja dasto oainnusmahtášii sámi kultuvrra ja nannešii sámi identitehta.

Mihttomearit:

- Lea máhttu ja bures fuomášit movt dálkkádatrievdamat váikkuhit álgoálbmogiidda.
- Sihkkarastit ahte rievttit árbedieđuid ja árbevirolaš kulturdovdalgaid ektui suodjaluvvojit.
- Várjjat siida ásahuvvo sámi máilmmiárbebaikin.

Strategiijat:

- Searvat dálkkádatšiehtadallančoahkkimiidda Eurohpás dalle go mis lea rolla máilmmi álgoálbmogiid lágideaddjin, ja muđui go relevánta šiehtadallanfáttát dálkkádatheiveheami, dálkkádatdoaimbajuid ja dálkkádatruhtadeami ektui gusket álgoálbmogiidda.
- Čuovvolit barggu árbedieđuin ja kulturdovdaldagain CBD:s, WIPO:s ja Davviriikkalaš sámekonvenšuvnnas.
- Bargat Norgga tentatiiva listii bidjamiin ja searvat árjjalaččat dan čuovvu nominašuvdnabargui.

4. EKONOMALAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT

Sihke kapasitehta ja ekonomiiija geažil fertet mii dađistaga árvvoštallat ja vuoruhit searvama riikkaidgaskasaš arenaide dalle go lea eanemus ávkkálaš álgoálbmogiid vuoigatvuođaid sihkkarastimii ja ovddideapmái. Deađalaš lea fuomášit movt mii beaktilis vugiin sáhtášeimmet viidáset ovddidit solidaritehtabarggu eará álgoálbmogiiguin ja gozihit min oktasaš beroštumiid. Dát dieđáhus galgá doaimmat gaskaoapmin buriid čovdosiid gávdnamii Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

74/181

2015:s juolluduvvui 889 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas. Dán juolludeamis hálldaša Sámediggi 426 miljon ru. Sámedikki 2015 bušehtas lea sierra kapihtal mas leat váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. Dasa leat biddjojuvvon 2,5 miljon ru ekonomalaš váikkuhangaskaoamit. Dasto leat eará ruđat doarjaga bokte riikkaidgaskasaš doaibmabijuide mat vuoruhuvvojit kulturdoaibmabijuid vuolde. Dasa lassin rehkenastojuvvojit vuoigatvuođa ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodaga hálldahusresurssat, mat leat oktiibuot 10 jahkedoaimma. Muđui guoskkahit sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu eanaš fágasurggiid Sámedikki doaimmas. Danne leat strategiijat ja doaibmabijut maiddái eará kapihtaliin bušehtas. Mii áigut čuovvolit WCIP 2014 bohtosiid, ja bušehtta lea dan oktavuodas guovddáš váikkuhangaskaoapmi.

Go galgá sáhttit doaibmat nu ollu go vejolaš sorjjakeahtá, de ruhtada Sámediggi iežas riikkaidgaskasaš barggu iežas bušehtas. Min iešmearridanvuoigatvuođa olis vuoruhit mii makkár riikkaidgaskasaš čoahkkimiida mii searvat. Mis jearahit dađistaga eanet ja eanet searvat čoahkkimiidda maid stáhta eiseválddit lágidit eará riikkaiguin dalle go álgoálbmotperspektiiva lea guovddášis. Dát guoská erenoamážit stáhtaide ja álgoálbmogiidda Máttá-Amerihkás mat leat ratifiseren ILO 169, ja mat háliidit oahppat sámi vásihusain konsultašuvnnaid ektui ja eana- ja resursavuoigatvuođaid ektui. Muhtun oktavuodain sáhtta leat buorre čoavddus ahte eará aktevrrat go Sámediggi ovddastit fáttáid mat gusket sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii. Mis leat áigequovdilis ášahusat nugo Sámi allaskuvla, Gáldu, Árran/Sáminorth ja earát mat sáhttet bargat dan. Eará oktavuodain lea lunddolaš ahte Sámediggi, sámiid ovddastuslaš orgánan Norggas, deaivvada álgoálbmogiiguin eará osiin máilmmis.

Dieđáhusa sisdoallu ii buvttit makkárge rievdadusaid Sámedikki hálldahuslaš organiseremii riikkaidgaskasaš áššiid barggu ektui. Vuoruhuvvon ángiruššansurggiid sáhtta ruhtadit Sámedikki bušehttarámmaid revideremiin. Dieđáhus čuovvoluvvo Sámedikki jahkásaš bušehtain, doaibmaplánas ja čuovvolannotáhtain. Čuovvoleamis lea lágva oktavuodta Sámi parlamentáralaš ráđđái, ja oktilas proseassaide riikkaidgaskasaččat.

Plána- ja finánsalávdegoddi - 005/15

PFL - Mearráduš:

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Norgga Sámiid Riikasearvvi (NSR), Bargiidbellodaga sámediggejoavkku (Bb), Olgešbellodaga, Árja, Áarjel-Saemiej Giehl, Nordkalottfolket ja Ovddádusbellodaga evttohus

Evttohus 1

Sámedikki dieđáhus solidaritehta ja riikkaidgaskasaš barggu birra, meannudeapmi mañiduvvo

Čállit:
Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

75/181

čakčamánu dievasčoahkkimii.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 024/15

DC - Mearrádus:

Ášši manjduvvo

Plána- ja finánsalávdegoddi - 006/15

PFL - Mearrádus:

006/15: Sámedikki dieđáhus solidaritehta ja riikkaidgaskasaš barggu birra

PFL 006/15:

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Sametingets plan- og finanskomiteé har behandlet Sametingsmelding om solidaritet og internasjonalt arbeid. Sametingsmeldingen er et overordnet styringsdokument og følges opp gjennom årlige budsjettvedtak og sametingsrådets daglige politiske virksomhet.

Mearkkašumit

Komiteens flertall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Piera Heika Muotka og Beaska Niillas, medlemmene fra Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap) Vibeke Larsen, Knut Store og Ronny Wilhelmsen, medlemmet fra Árja Laila Susanne Vars, medlemmet fra Høyre (H) Ellen Kristina Saba, medlemmet fra Áarjel-Saemiej Giel Jovna Z. Dunfjell og medlemmet fra Fremskrittspartiet (FrP) Geir Are Winther fremmet følgende merknad:

Deanučázadat čáhceguovlun:

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

76/181

Reguleremat ja dárkkisteapmi leat oktasaš ovddasvástádus Suomain. Dát eanetlohku doarju Deanu gieldda das ahte ferte vuodđuduvvot riikkaidgaskasaš čáhceguovllolávdegoddi, masa gielddat goappašiid bealde riikaráj servet, ovttas áššáiguoski eiseválddiiguin goappašiid riikkain. Evttohuuvvo vuodđudit dán lávdegotti Norgga-Suoma mánggagielddalaš ovttasbargoorgan, mas leat formálalaš šiehtadusat vuodđun, ja masa buot gielddain ja eará oassálastiin leat definerejuvvon geatnegasvuodát mii guoská oassálastimii ja bargguide. Dán ovttasbarggus berrejit leat sihke Deanu ja Kárášjoga giella Norgga bealde ja Ohcejohka Suoma bealde. Lea hui dehálaš ahte čielggaduvvo vuđolaččat Suoma regionála eiseválddiiguin gielddaid ovddasvástádusas sihke Norgga ja Suoma bealde. Oktasaš Norgga-Suoma doaibmaprogramma ferte hábmejuvvo. Ávžžuhuvvo ahte čáhceregiovdnaeiseváldi geahččala oččodit formálalaš šiehtadusa Suoma eiseválddiiguin dán birra, oassin riikkaidgaskasaš čáhceguovllolávdegotti vuodđudeamis.

Dát rájáidrasttildeaddji mánggagielddalaš ovttasbargu šaddá áige- ja resursagáibideaddji, earret eará erohusaid dihte hálddašeamis ja dulkadárbbu geažil. Dán vuodul berrejit čáhcerregionálaeiseválddit várret liige ruđa riikkaidgaskasaš čáhceguovlluid bargguide, mat leat oaivvilduvvon buhtadussan dulka- ja jorgalangoluid ovddas, ja eanet mátk- ja čoahtkingoluide. Boahá leat dehálaš ahte biddjojitt johtui diehtjouhkindoaimmat báikkálaš olbmuid várás. Sámegeiela geavaheapmi hálddašanplánabarggus ferte čielggaduvvot. Dát eanetlohku eaktuda ahte heivehuvvo sámegeiela geavaheapmái go deaivvadit álbmogiin čoahtkimiid oktavuođas jna., ja ahte plánadokumeanttat (maiddá doaibmaprogramma) jorgaluvvojitt sámegeilli. Viidáset eaktuda dát eanetlohku ahte árbevirolaš máhttu ja báikkálaš geavaheapmi deattuhuvvojitt hálddašanplána barggus.

Eará eanetlohku, Norgga sámiid riikasearvvi lahtut Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Piera Heika Muotka ja Beaska Niillas, sámedikki bargiidbellodatjoavkku lahtut Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Árja lahttu Laila Susanne Vars, Olgešbellodaga lahttu Ellen Kristina Saba ja Árjel-Saemiej Giel lahttu Jovna Z. Dunfjell ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Mearraluossabivdu

Mearraluossabivdu lea deatalaš ealáhus sámiide. Ealáhusa leat vuosttažettiin doaimmahuvvon oassin lotnolasealáhusain ovttas boazodoaluin, eanadoaluin ja eará guolástemiin. Mearraluossabivdu fuolaha ja ovddida boares árbevieruid ja ovddasta maid deatalaš sámi giellaarena. Ollu mearraluossabivdit leat sámegeielagat ja mearraluossabivdu gullá sámi kulturvuđđosii.

Árrat 1990-logus ledje eanet go golbma duhátt olbmot geat diedihedje sállaša gidde bivdosiiguin (gáidánuhtiiguin ja mohkkefirpmiiguin). Oaniduvvon bivdináiggitt leat beallidan sihke geavahuvvon bivdosajiid logu ja guolásteddiid logu.

Muhtun guovlluide Nuorta-Finnmárkkus mielddisbuktá Birasdirektoráhta muddenevttohus bivdojándorlogu beallideami – dálá ortnegis mas leat 3 beaivvi vahkkui geassemánus, šaddet dál 2 beaivvi vahkkui áigodagas 8.6 – 30.6. Iešguđet bivdosajit ožžot luosa iešguđet bieggahálttiin, ja go leat dušše 2 beaivvi vahkkui oanehis áigodagas, de minimaliserejuvvo bivdu. Váldosivvan dáidda muddemiidda lea go Ruošša eiseválddit NASCO bokte leat gáibidan ahte Norga ferte gáržžidit mearraluossabivddu Várjjatvuona guovllus, vai stuorát oassi luosas galgá sáhttit johtit Guoládatnjárgga jogaide gođđat. Dattetge ii leat duođastuvvon ahte mealgat uhcit luosat mannet ruovttoluotta dohko. Gulaskuddannotáhta teakstaoasis Riikkaidgaskasaš ovddasvástádusa birra čujuhuvvo dasa ahte Norga lea váldán badjelasas mánga álbmotrievttálaš geatnegasvuodá sámiid ektui go dat lea álgoálbmot, ratifiseren dihtii ON- konvenšuvnna eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain, konvenšuvnna biologalaš šláddjivuodá birra, ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 mii nanne álgoálbmogiid vuoigatvuodá luondduresurssaide iežaset eanaguovlluin, ja ahte dakkár vuoigatvuodáide gullá dáid álbmogiid vuoigatvuodá oassálastit dáid guovlluid geavaheapmái, stivremii ja áimmahuššamii.

Luonddušláddjivuodálagá vuodul fertejit eiseválddit čađahit doaibmabijuid go máddodat lea áitojuvvon. Dat galgá dahkkojuvvo máhtu vuodul. Dat ferte mearkkašit ahte go váilu máhttu dan birra manne máddodat lea uhcon, de ferte háhkat dan máhtu. Go guoská lussii, de leat dušše dahkkojuvvon registreremat ii ge čilgejuvvon makkár registreremat leat geavahuvvon.

Dán eanetlogu mihttomearri lea oazžut guhkiduvvot mearraluossabivddu bivdináiggitt sihkkarastin dihtii vuodđoealáhusaide vejolašvuodá doaimmahit lotnolasealáhusaid main lea sisabohtu, sihkkarastin dihtii árbedieđu ja sihkkarastin dihtii dan vuoigatvuodá mii lea oamastuvvon virolašvuodá

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

77/181

ja dološ áiggi rájes geavaheami vuodul.

Goalmát eanetlohku, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut, Bargiidbellodaga sámediggejoavkku lahtut, Árja lahttu, Olgešbellodaga lahttu ja Áarjel-Saemiej Giel lahttu ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Gulahallan Ruoššain

Eanet go guoktelot jagi leat gonagasriika Norga ja Ruošša stáhtaovttastupmi huksen bistevas ja buori ránnjádili. Earret eará Barentsovttasbarggus leat ránnjázagat ovttasbargan álbmogis-álbmogii-prošeavttain seammás go politihkalaš jođiheaddjit stáhtalaš ja regionála dásis leat digaštallan áigeguovdilis áššiid mat gusket álgoálbmogiidda ja olbmuide muđui dán guovtti stáhtas.

Norga lea 2014 čavčča ja 2015:s čuvvon EO ja NATO linnjá mii guoská ránnjáriikii nuortan, go lea searvan ránggáštusaide ja go olggušta ovttasbarggu stáhta dásis. Ráđdehus ii hálit veahkehit oazžut bajás Ruošša girdi mii báhčcui Deanuvutnii go lei soahti Hitlera vuostá 1942:s, ja Ráđdehus lea unnidan ovttasbarggu Ruoššain olu.

Dát eanetlohku ii dohkket ahte álbmotrievttit rihkkojuvvojit, muhto dát eanetlohku muittuha ahte siviilaálmot Ruoššas, sihke álgoálbmogat ja earát, šaddet dustet ain stuorit demokrátalaš hástalusaid. Dát eanetlohku ballá ahte váilevas gulahallan gaskal Norgga ja Ruošša sáhtta mielddisbuktit duodalaš váikkhusaid sápmelaččaide ja eará álgoálbmogiidda, sihke indiviiddaide ja sin organisašuvnnaide.

Álgoálbmogat Barentsregionnas ja Árttis loktejit badjelis namuhuvvon hástalusaid stáhtalaš dássái Barentsráđi ja Árttalaš ráđi ovddasteami bokte, muhto Norga ferte joatkit loktet dákkár áššiid bilaterála čeahkimiin, vai sáhtta bidjat gáibádusaid ja váikkuhit dasa ahte álgoálbmogiid dilli Ruoššas buorrána.

Dát eanetlohku ávžžuha Ráđdehusa ovddidit iesheanalaš politihka ránnjástáhta ektui, ja váldit fas doibmii dan bilaterála gulahallama mii lea leamaš Ruošša stáhtain.

Ovddádusbellodaga lahttu, ovddidii čuovvovaš mearkkašumi:

Sámedikki dieđáhus solidaritehta- ja riikkaidgaskasaš barggu birra

Lahttu mearkkaša ahte dát dieđáhus lea dahkon dan boasttuipmárdusa vuodul ahte sápmelaččat leat álgoálbmogat ILO 169 mielde. Ovddádusbellodaga mielas dát konvenšuvdna ii guoskka sápmelaččaide. Seammás lea áibbas dohkálaš ahte sápmelaččat davvikalohtas ovttasbarget ja dollet oktavuodaid.

Danin ii leat ágga dasa ahte Norgga sápmelaččain galget Sámedikki bokte leat viiddis riikkaidgaskasaš ovttasbarggut. go Norgga vearromáksit ruhtadit sámedikki doaimma, de lea danin vai áimmahuššet sámi giela, kultuvrra ja historjjá – Norggas.

Danin ii leat mihtun ahte ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus lea váldon mielde lágaide ja praktihkalaš politihkkii Norggas. Sáhtta lohkat ahte leat juste vuoigatvuohta- ja buhtadusháliidus osiin sámis ja sámedikki bealis mii váikkuha bistevas soahpatmeahtunvuhtii ja eahpeharmonijai gaskal servodaga muđui ja sápmelaččaid davvin. Láhkvuođusteapmi dás boahtá baicca mielddisbuktit eanet vuostálasvuođaid go unnidit daid, ii ge leat mielde ovddideame prinsihpaid vuoiggalašvuođas, demokratijas, dohkkeheamis olmmošvuoigatvuođain, ovttaláhkásašvuođas, eahpevealaheamis, buori stivrenláhkis ja buori oskkus.

Dán vuodul ii oainne lahttu ahte Sámedikkis galgá makkárga riikkaidgaskasaš ángiruššan, eanet go dat mii lea lundolaš sápmelaččaiguin Davvikalohtas.

Evttohus

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvis, sámedikki bargiidbellodatjoavkkus, Árja, Olgešbellodat ja Áarjel-Saemiej Giel

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

78/181

Evttodus 1

1.1 SÁMEDIKKI RIIKKOIDGASKASAŠ BARGU 2. teakstaoassi

Teaksta vuovttas teakstaoasis, nubbi cealkka:

Sámi riikkaidgaskasaš politihkka hábmejuvvo ja čađahuvvo ovttasráđiid sámedikkiid ja sámi servodaga gaskka, ja ovttasráđiid stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskka riikkaidgaskasaš arenas. Dán oktavuodas lea sámi organisašuvnnain ja ásašusain deatalaš rolla.

Rievdaduvvo dánin:

Sámi riikkaidgaskasaš politihkka hábmejuvvo ja čađahuvvo ovttasráđiid sámedikkiid ja sámi servodaga gaskka, ja ovttasráđiid stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskka riikkaidgaskasaš arenas. Sámi organisašuvnnain ja ásašusain lea deatalaš rolla sihke Sámedikki ovttasbargoguoibmin ja iehčanas oassálastin riikkaidgaskasaččat.

Teaksta nuppi teakstaoasis:

Riikkaidgaskasaš politihkka váldomihttomearrin Sámedikkis lea dán rádjai leamaš ahte: álgoálbmogat mearridit sin iežaset ovdáneami ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Mii áigut dán dieđáhusas viiddidit dán mihttomeari ja fokuseret ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa olles sisdoalu.

Rievdaduvvo dánin:

Sámedikki váldomihttomearri min riikkaidgaskasaš barggus lea fuolahit sámi ja álgoálbmotberoštumiid riikkaidgaskasaččat ja čađahit iešmearridanvuoigatvuođa iežamet ovdáneami ektui. Dán barggu vuolggašadjin leat dat vuodđovuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmotjulggaštusas. Mii áigut dán dieđáhusas konkretiseret iežamet mihttomeari deattuhettiin olles sisdoalu ON julggaštusas álgoálbmotvuoigatvuođaid birra.

Teaksta goalmát teakstaoasis:

Ođđa bajimus mihttomearri lea ahte vuoigatvuođat ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas leat heivehuvvon láchkadahkosiin ja geavatlaš politihkas ja váikkuhit min ja eará álgoálbmogiid árgabeaivvi.

Rievdaduvvo dánin:

Sámiid iešmearridanvuoigatvuođa implementeremii lea áibbas dárbbalaš ahte ON álgoálbmotjulggaštusa vuoigatvuođat árvvusadnojuvvojit, váldujuvvojit mielde nationála lágaid ja rievdaduvvojit geavatlaš politihkkan.

Teaksta njealját teakstaoasis:

Dán mihttomeari juksama várás vuoruhit mii vihtta ánggiruššansuorggi:

Rievdaduvvo dánin:

Sámedikkis lea čuovvovaš vihtta ánggiruššansuorggi min riikkaidgaskasaš barggu várás:

Teaksta viđát teakstaoasis, nubbi ja goalmát cealkka sihkkujuvvojit:

Dat váikkuha eanet soabalašvuođa ja buoret ovttasbarggu stáhta ja álgoálbmoga gaskka. Julggaštusa sisdoalus leat mielde buot servodatsuorggit mat leat Sámedikki bargosurggiid siskkobealde.

Teaksta guđát teakstaoasis:

Julggaštusas leat ovdamearkka dihte artihkkalat ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta oazžut oahpahusa sin kultuvrra birra iežaset gillii. Das leat mearrádusat álgoálbmogiid dearvvašvuođas, mediain, vuoigatvuođas ja oskkoldat árbevieruin, ja ahte álgoálbmogat galget sáhttit suodjalit ja ovddidit sin kulturárbbi, árbedieđuid ja sin kulturdovdaldagaid. Álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta guovlluide, eatnamiidda ja resurssaide maid árbevirolaččat leat eaiggádan dahje gos leat ássan. Álgoálbmogiin lea maid vuoigatvuohta suodjalit birra ja buvttadankapasitehta iežaset guovlluin. Álgoálbmogat galget sáhttit searvat mearrádusproseassaide, ja stáhtat galget konsultreret álgoálbmogiiguin juksan dihte sis friija ja dieđihuvvon ovdagihtii miehtama ovdal go látat ja doaimabijut mat váikkuhit sidjiide mearriduvvojit. Erenoamážit lea álgoálbmogiin vuoigatvuohta ieža mearridit sin politihkalaš sajádaga, ja vuoigatvuohta friija ovdánahttit sin ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama.

Rievdaduvvo dánin:

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Álgoálbmotjulggaštus lea vuodđuduvvon álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa prinsihppii, vuoigatvuohta mii mearkkaša ahte álgoálbmogat galget ieža beassat mearridit iežaset politihkalaš dili ja friija ovddidit iežaset ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami. Iešmearridanvuoigatvuhtii gullet maiddái vuoigatvuođat mat čatnasit álgoálbmogiid dearvvašvuhtii, ohppui, oahpahussii iežaset gillii ja kultuvrii, mediaide, vuoigatvuođat ja oskkolaš árbevieruide ja vuoigatvuhtii áimmahuššat ja ovddidit iežaset kulturárbbi, árbedieđu ja kulturovdanbuktima. Vuodđobealli álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođas lea vuoigatvuohta eatnamiidda, territoriaide ja resurssaide deatalaš ávnnaslaš vuodđun álgoálbmogiid kultuvrii.

Teaksta gávccát teakstaoasis, vuosttaš ja nubbi cealkka sihkkovvujit:

Sámi riikkaidgaskasaš politihkka fievrividuvvo min beaivválaš barggu bokte. Mis lea doarjjan riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekti bargat sámeapolitihkain nationála dásis ja árrjalaččat oasálastimii riikkaidgaskasaš arenas.

Rievdaduvvo dánin:

Sámediggi bargá beaivválaččat riikkaidgaskasaš áššiiguin ja geavaha riikkaidgaskasaš álgoálbmotrievtti árrjalaččat vuodđun sámeapolitihkkii sihke nationálaččat, davvirikkalaččat ja davviguovlluin muđui. Sámedikki mihttomearrin lea ain doaibmat árrjalaš oasálastin riikkaidgaskasaš arenas, ovttasbarggus eará sámi parlameanttaiguin min oktasaš Sámi Parlamentáralaš Ráđi ja siviila sámi servodaga bokte.

Teaksta manjimus teakstaoasis, manjimus cealkka:

Dieđáhusas láhččojuvvujit dilin movt mii nannoseappot sáhttit ovddidit ja gozihit min riikkaidgaskasaš doaimmaid.

Rievdaduvvo dánin:

Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhus galgá váikkuhit dasa ahte Sámediggi buorebut sáhtta ovddidit ja nannet min riikkaidgaskasaš barggu.

1.2 RÁDDJEJUMIT

Teaksta vuosttaš teakstaoasis:

Ollu Sámedikki politihkalaš ovddasvástádussurggiide guoskevaš fágaossodagaiguin hálddahusa bokte gusket riikkaidgaskasaš áššit, nugo ovdá mearkka dihte riikkaidgaskasaš šiehtadusat, šiehtadanbealit ja proseassat. Buot bealit eai váldojuvvo ovdan dán dieđáhusas. Dalle dat šattašii menddo stuoris. Guoskevaš fágasuorggit mat barget riikkaidgaskasaš áššiiguin, fertejit iežaset dieđáhusain fágasuorggi ja politihkkasuorggi siskobealde siskildit daid. Riikkaidgaskasaš dieđáhus mii ovddiduvvo dás ráddjejuvvo nu ahte fáttát mat meannuduvvujit eará dieđáhusain dahje čilgehusain dušše válddahuvvujit dan muttos go lea ulbmillaš.

Rievdaduvvo dánin:

Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhus ii leat ollislaš riikkaidgaskasaš politihkkasuorggis, danne dat ii gieđahala buot beliid Sámedikki riikkaidgaskasaš doaimmain. Dieđáhus gieđahallá ja váldá ovdan min riikkaidgaskasaš barggu deataleamos beliid.

Teaksta goalmát teakstaoasis:

Sámedikki barggus lea deatalaš dihtomielalaččat sirret oppasámi áššiid eret riikkaidgaskasaš áššiin. Dat ii leat álki, danne go gávdnojit mánggalágan dásit. Mihttomearrin ii leat buktit ovdan oppasámi beliid ollásit, go riikkaidgaskasaš dieđáhusas fertet fokuseret riikkaidgaskasaš proseassaid maiguin Sámediggi bargá eanemusat ja mat dasa váikkuhit eanemusat. Dieđáhusas ráddjejuvvo danne muhtun muddui oppasámi ja davvirikkalaš ovttasbargu.

Sadjái boahdá:

Sáhtta leat váttis earuhit oppasámi ja riikkaidgaskasaš áššiid sámeapolitihka oktavuodas. Dattetge lea deatalaš ahte Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhus maiddái deattuha sámi ovttasbarggu, dannego dat lea deatalaš bealli Sámedikki riikkaidgaskasaš barggus, vaikke vel buot sámi rájaidrastideaddji ovttasbargu ii dárbaš leat riikkaidgaskasaš lágán.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

80/181

2 MIN POLITIHKALAŠ SAJÁDAT

2.1 SÁMEDIKKI ROLLA

Teaksta nuppi teakstaoasis, maŋimus cealkka:
Mii ieža mearridit iežamet vuoruhemiid ja ovddideami.

Rievdaduvvo dánin:

Sámediggi mearrida ieš iežas vuoruhemiid ja ovddida iežas politihka sámi álbmoga mandáhta vuodul ja gulahallama bokte iežamet servodagaiguin.

Teaksta njealját teakstaoasis, nuppi cealkaga rájes:

Deatalaš lihkestuvvaneavttut ovddasguvlui barggus lea ahte organiseret iežas barggu, bargat ulbmillaččat, doallat fierpmádagaid, juohkit dieđuid ja máhtu bilaterála oktavuoda ja multilaterála barggu bokte, doallat čielga politihkalaš rámmaid gozihan dihte iešmearridanrievtti, ja oažžut johtilit čielgasa goas riikkaidgaskasaš čoahkkimat dollojuvvojit. Oktiibuot lea deatalaš hukset oadjebasvuoda ja intergitehta min rollas ovtastuslaš álgoálbmotorgánan. Deatalaš lea doaibmat dihtomielalaččat iežas rolla ektui riikkaidgaskasaš barggus ja makkár ovddasvástádus čuovvu go árrjalaččat searvá riikkaidgaskasaš mearrádusproseassaide. Dárbbášuvvojit sierra resurssat go galgá searvat ollislaš ja beaktilis vuogi mielde riikkaidgaskasaš mearrádusproseassaide. Sámediggi lea bures doaibmi politihkalaš ja hálddahaslaš orgána mas leat fásta ekonomalaš rámmat, ja mis lea buoret vuolggasadjji go eará álgoálbmotásahusain searvat árrjalaččat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda, ja dasto čuovvolit sámi áššiid nationála, regionála ja báikkálaš dásis.

Rievdaduvvo dánin:

Jus galgat lihkestuvvat iežamet riikkaidgaskasaš bargguin, de mis fertejit leat čielga mihttomearit, mii fertet hukset fierpmádagaid, juogadit dieđuid ja máhtu eará oassálastiiguin ja mis galget leat čielga rámmat dasa ahte fuolahit sámiid iešmearridanvuogitvuoda riikkaidgaskasaččat. Sámediggi galgá leat ovddastuslaš ja mis galgá leat alla integritehta iežamet rollas álgoálbmotparlameantan. Dasa gáibiduvvo ahte mis maid lea čielga ja nana mandáhta ja luohtámuš sámi álbmogis. Sámediggi háliida oassálastit ollislaš ja beaktilis vuogiin riikkaidgaskasaš mearridanproseassain. Dasa gáibiduvvo sihke bures doaibmi politihkalaš ja hálddahaslaš orgána, ja dohkálaš ekonomalaš rámmat. Go viehka johtilit ovddiduvvojit vuogit fuolahit álgoálbmotvuogitvuodaid riikkaidgaskasaččat, de dat gáibida eanet resurssaid Sámedikkis nannen dihtii min riikkaidgaskasaš oassálastima. Vaikke vel Sámedikkis lea ge buoret ekonomalaš vuolggasadjji go ollu eará álgoálbmotásahusain, de lea ain nu ahte Sámedikki riikkaidgaskasaš návccain váilot ovdánanvejolašvuodát ráddjejuvvon ekonomalaš rámmaid geažil.

2.2 MEARRÁDUSPROSEASSAIDE SEARVAN

Teaksta nuppi teakstaoasis:

Sámediggi geavaha vejolašvuodaid raporteret riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid bearráigeahččanorgánaide, nugo áššedovdilávdegoddái ILO konvenšuvnna nr 169 hárrái álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain (ILO-169) ja lávdegoddái mii bearráigeahččá konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuogitvuodaid hárrái.

Rievdaduvvo dánin:

Sámediggi sádde áigodagaid mielde raprottaid iešguđet riikkaidgaskasaš gozihanorgánaide, nu go Áššedovdilávdegoddái ILO konvenšuvnna nr. 169 várás eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, Olmmošvuogitvuodálávdegoddái mii goziha ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuogitvuodaid birra (SP) ja Nállevealahanlávdegoddái (CERD) mii goziha Nállevealahankonvenšuvnna (iCERD).

3.1 SÁMI OVTTASBARGU

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

Lasseteaksta maŋŋá maŋimus teakstaoasi ovdal mihttomeari:

Danne lea davviriikkalaš sámekonvenšuvnna stuorra árvi mii rasttida Sámi rájaid. Eurohpárádis lea leamaš ja lea mearkkašupmi olmmošvuogitvuodaid ovddideapmái ja ráđđi mearrida sihke

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

81/181

konvenšuvnnaid ja rávvagiid das mo olmmošvuoigatvuođat galget fuolahuvvot Eurohpás. Lea lunddolaš árvvoštallat gulahallama Eurohpáráđiin davviriikkalaš sámekonvenšuvnna birra.

Sámit Guoládatnjárggas

Lasáhus strategiijaide:

Gulahallama bokte ráđđehusain sihkkarastit ahte álbmogis álbmogiidda ruđat maiddá fuolahit álbmogis álbmogiidda ovttasbarggu Guoládatnjárggas.

3.2 DAVVIGUOVLLUT

Eurohpá uniovdna (EU)

Lasseteaksta, 6. teakstaoassi álgá ná:

EU ovddida ja mearrida politihka mii guoská sámiid árgabeivái ja rádjerasttideaddji ovttasbargui, ja danne lea lunddolaš ahte Sámediggi árvvoštallá iežas leahkima davvinnorgga EU-kantuvrras Brusselis.

Lasáhus strategiijaide

Ságaškuššat sámi ovddasteami Davvi-Norgga EU-kantuvrras Brusselis fylkkasuohkaniiguin

Barentsovttasbargu

Lasáhus 1. teakstaoassái

Ruošša ránnjávuođapolitihka lea buvttihan reakšuvnnaid máilmmiservodaga bealis ja váttásmahtán viidásat ovttasbargoovdáneami gaskal Norgga ja Ruošša. Dat sáhtta maiddá váikkuhit ovttasbargui sámiiguin ja eará álgoálbmogiiguin Ruošša bealde. Dán dilis lea deatalaš nannet álbmogis-álbmogiidda-ovttasbarggu ja doaibmat vuojeheadjin dasa ahte Norga, beroškeahhtá ránggáštusain, bisuha gulahallama Ruoššain.

Barentsguovllu luondduresurssaide lea stuorra beroštupmi gávppálaš oassálastiid bealis. Gávppálaš ávkkástallan luondduresurssaiguin lea dávjá áittan árbevirolaš ealáhusaide ja kultuvraide aiddo fal dannego álgoálbmotvuoigatvuođat eai fuolahuvvo riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja standárddaid vuođul. Etihkalaš njuolggadusaid ásaheapmi ja geavaheapmi ekonomalaš doaimmaid várás álgoálbmotguovlluin lea mielde unnideamen áitaga álgoálbmotealáhusaide ja -kultuvraide.

3.3 ON ÁLGOÁLBMOT- JA OLMMOŠVUOIGATVUOĐAT

Ođđa teakstaoassi maŋŋá 3. teakstaoasi

2014 čavčča dohkkehii Sturradiggi ođđa vuođđolága mas olmmošvuoigatvuođat ožžon deatlet rolla, muhto sámiid stáhtus sierra álbmogin ja álgoálbmogin ii nannejuvvon Vuođđolágas. Sihke Suopma ja Ruotta leat vuođđolága bokte nannen sámiid stáhtusa álbmogin ja álgoálbmogin. Livččii lunddolaš ahte maiddá Norga čuovvola seamma riekteovdáneami go ránnjáriikkain ja nanne sámiid álgoálbmotstáhtusa Vuođđolágas.

Sturradiggi mearridii 2015 giđa lága nationála olmmošvuoigatvuođaidásahusaid birra. Norgga nationála olmmošvuoigatvuođaidásahusa váldobargamuššan lea ovddidit ja suodjalit olmmošvuoigatvuođaid Vuođđolága, olmmošvuoigatvuođalága vuođul ja eará lágaid, riikkaidgaskasaš soahpamušaid ja álbmotrievtti vuođul muđui.

Nationála olmmošvuoigatvuođaásahus galgá maiddá gozihit ja raporteret álgoálbmotvuoigatvuođaid ektui ja sin gelbbolašvuođa ja návccaid álgoálbmotvuoigatvuođain ferte sihkkarastit ja nannet ovddasguvli.

Lasáhus strategiijaide

- Čuovvolit Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa loahppadokumeantta árijalaš oassálastima bokte stáhta ON-sáttagottiide.
- Bargat dan ala ahte sámiid stáhtus sierra álbmogin ja álgoálbmogin nannejuvvo vuođđolágas.
- Gulahallama bokte Sturradikkiin sihkkarastit ja nannet álgoálbmotgelbbolašvuođa ja -návccaid Nationála olmmošvuoigatvuođaidásahusas.

3.5 MÁILMMIVIIDOSAŠ HÁSTALUSAT MAT GUSKET ÁLGOÁLBMOGIIDDA

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

82/181

Ođđa teakstaoassi maŋŋá 9. teakstaoasi

Máilmmi álgoálbmogat vásihit sihke njuolggá ja struktuvrralaš vealaheami. ON nállevealahankonvenšuvdna (CERD) galgá fuolahit ahte joavkkuin beroškeahtá duogážis galget leat seamma vejolašvuodát ja vuogiatvuodát. Maiddái Norgga vásihuvvo struktuvrralaš vealaheami ja rasisma sihke sápmelaččaid ja eará minoritehtaid ektui. Juohke ráđđehusas Norggas lea ovddasvástádus vuosttaldit vealaheami ja rasismma, ja Sámediggi áigu čuovvolit dan evaluerema maid ON lea dahkan Norgga áŋgiruššamis vealaheami ja rasismma vuostá.

Lasáhus strategiijaide

- Čuovvolit Norgga barggu vealaheami ja rasismma vuostá ja ráhkadit sierra raportta CERD:i dárbbu mielde.

Evttohus 2

Lasáhus čuoggái Árttalaš ovttasbargu, lasáhus galgá sisa maŋŋá nubbi maŋŋimus teakstaoasi:

2014 čavčča válddii Árttalaš ráđđi álgaga ásahit Arctic Economic Council (AEC). Áigumuššan lei ráhkadit rámmaid gulahallamii gaskal Árttalaš ráđi ja ealáhusdoaimmaheddjiid Árttis. Dát galgá leat mielde bidjamin ekonomalaš ovdáneami badjelebbui áššelistii árttalaš ovttasbargu.

Evttohus 3

Lasáhus čuoggái 3.1 Sámi ovttasbargu, "strategiiijat":

Sámedikkat nannejit gulahallama iežaset riikkaidgaskasaš barggu birra iešguđet ulbmiljoavkkuiguin sámi servodagas.

Cealkaga rievdeapmi Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna vuolde, "mihtomearri", lasihuvvo "ja álgoálbmot" cealkaga lohppii.

Lasáhus čuoggái 3.1 Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna, "strategiiijat":

Sámediggi nanne gulahallama barggu birra davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain iešguđet ulbmiljoavkkuiguin sámi servodagas. Oahpásmahttit konvenšuvdnabarggu buorebut iešguđet sámi birrasiidda.

Lasáhus čuoggái Árttalaš ovttasbargu, goalmmát ja guđát kuvlačuokkis "strategiiijat" vuolde:

"Sámiráđiin ja eará guoskevaš álgoálbmotásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin"

"Sámiráđđi ja eará guoskevaš álgoálbmotásahusat ja organisašuvnnat"

Lasáhus čuoggái 3.3 "strategiiijat":

Nannet gulahallama Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra iešguđet ON-forain siviila sámi servodagain.

Lasáhus čuoggái 3.4 "strategiiijat":

Álggahit iešguđet doaimbajuid searvvahan dihtii sierranas joavkkuid sámi servodagas dan bargui ahte nannet sin dáseárvovuogiatvuodaid.

Lasáhus čuoggái 3.5 "strategiiijat"

Váikkuhit árrjalaččat dasa ahte ásahuvvo Árbediehtoguovddáš nannen dihtii duodaštanbarggu ja sihkarastin dihtii sámi árbedieđu, ja doarjun dihtii birrasiid mat barget árbedieđuin.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

83/181

Sámedikki dievasčoahkkin - 035/15

Mearkkašupmi - Árja Sámediggejoavku árras Laila Susanne Vars bokte, Johttisápmelaččaid listtu árras Per A.Bæhr bokte, Árjel-Saemiej Gielh árras Ellinor Marita Jáma bokte, BB Sámediggejoavku, Olgešbellodaga Sámediggejoavku árras Ellen Kristina Saba bokte ja NSR-NSR/Sáb Sámediggejoavku árras Kirsti Guvsam bokte

ILO konvenšuvnna nr 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain Norggas, mas lea earenomaš fokus identifiseremii ja dohkkeheapmái álgoálbmogiid eanan- ja resurssavuoigatvuođain konvenšuvnna artihkkala 13, 14 ja 15 mielde.

Sámediggi čujuha ahte lea 25 jagi dassái go Norga ratifiserii ILO-konvenšuvnna nr 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain (ILO-169) jagis 1990.

2015:s lea 10 jagi áigi dassái go Finnmároláhka doaibmagođii, mii lei njuolggat konsekveansa das go Norga ratifiserii ILO 169. Finnmárokommisuvnna ja Finnmárkku meahcceduopmostuolu ásaheapmi leat dehálaš doaimmat main lea áigumuš áimmahuššat ahte Finnmároláhka dávista ILO 169:in.

Sámediggi oaivvilda ahte Finnmároláhka ja mekanismmat mat šaddet lága vuodul, dain lea vuđolaš mearkkašupmi sihkkarastit ahte norgga riekti čuovvu gustojeaddji álbmotrievtti go guoská sápmelaččaid vuoigatvuođaide eatnamiidda ja resurssaide Finnmárkkus. Sámediggi čujuha viidásit ahte Sámedikkis lei eaktun go dohkkehii Finnmárolága, ahte láhka ja dan mekanismmat identifiserejit ja dohkkehit álgoálbmoga vuoigatvuođaid eatnamiidda ja resurssaide sin guovllus, galge čuovvut álbmotrievtti. Finnmárolága § 3 deattuha ahte Finnmároláhka galgá dávistit álbmotriektái, ja maiddá ILO 169. Mearrádus addá ILO 169 ovdasaji Finnmárolága mearrádusaide jus ILO 169 addá garrasit suodjalusa go Finnmároláhka. Sámediggi čujuha ahte Finnmárokommisuvnna raporttat unnán čalmmustahttet movt kommisuvnna čielggadusat váikkuhit álgoálbmogiid eanan- ja resurssavuoigatvuođaid kártemii ja dohkkeheapmái (sihke geavahan ja eaiggáduššanrievtti eatnamiidda ja čáziide). Sámediggi oaidná dien oktavuodas lunddolažžan árvoštallat mot čoavddus mii lea Finnmárolágas go guoská kártet ja dohkkehit sámiiid vuoigatvuođaid eatnamiidda ja resurssaide (erenomáziid artihkkaliin 13, 14 ja 15), ollašuttet ILO-konvenšuvnna dásiid. Sámediggi oaidná maid ahte lea lunddolaš álggahit barggu geahččat Finnmárkkuopmodaga rolla go guoská kártet ja dohkkehit álgoálbmogiid rivttiid Finnmárkkus. Sámediggi bidjá vuodđun ahte Finnmárkkuopmodat Finnmárokommisuvnna raporttaid meannudeami vuodul váikkuha ahte ILO 169 artihkkalat 13, 14 ja 15 ollašuvvet. Lea dattetge dehálaš čielggadit doaibmá go láhka dan ulbmiliid mielde go guoská sámiiid vuoigatvuođaid kártemii ja dohkkeheapmái. Dát lea maid dehálaš čovdosiidda maid vállje go guoská sámiiid vuoigatvuođaid kártemii ja dohkkeheapmái olggobealde Finnmárkkus. (Sámi vuoigatvuođalávdegoddi 2).

Evttohus - Árras Toril B. Kåven, Nordkalottfolket

1. ÁlggahusÁlgoálbmogiid rievttálaš dilli lea mealgadiet nannejuvvon marjimus logijagiin, ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu nannet álgoálbmogiid saji fáttmasta maiddá ollu iešguđet oassálastiid. Sámi álbmot Norggas lea suodjaluvvon vuodđolága bokte, ja mis lea govda politihkalaš ovttamielalašvuohta sámiiid álbmoga saji ektui servodagas.

Globaliserejuvnon máilmmis mas leat rabas ráját ja interneahhta, deattuhuvvojit dál erohusat, soahti ja vealaheapmi riikkaid ja álbmotjoavkkuid gaskkas ja siskkáldasat riikkain, eanet go goassege ovdal leamaš. Fievrridanlinját leat otnon, ja dan geažil leat ožžon vejolašvuođa doarjut ja váikkuhit eanet rehálaš máilbmái.

2. Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu vuodđuSámedikki riikkaidgaskasaš bargu galgá vuodđuduvvot dasa ahte sámiiid leat okta álbmot, ja riikkaid ráját eai galgga botket min searvevuoda (Váhčira sámekonferánsa 1971). Sápmelaččain Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas lea oktasaš historjá ja kultuvra, ja dát berre leat geađgejuolgin min riikkaidgaskasaš barggus. Dainna mihtomeriin ahte mis

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

84/181

galgá leat nana Sámediggi mas lea luohhtámuš álbmogis, galgá Sámediggi bargat riikkaidgaskasaš áššečilgehusaiguin mat leat deatalaččat sámiide buot davvi riikkain, ja váikkuhit dasa ahte loktejuvvo sámiid stáhtus olggobealde Norgga.

Iešguđet oktavuodain oaidnit ahte nissoniin ja mánáin lea uhcimus árvu ja sii vealahuvvojit ja deddojuvvojit duppalit; vuos čearddalaš duogáža geažil minoritehtan dahje álgoálbmogin, ja dasto sohka beali geažil. Midjiide lea biddjojuvvon erenoamáš ovddasvástádus das ahte fuolahit servodaga rašimus joavkkuid, ja Sámediggi háliida bidjat erenoamáš deattu dasa ahte loktet stáhtusa, ja bearráigeahččat ahte nissonat ja mánát suodjaluvvojit ja meannuduvvojit dásseárvosaččat buot iežas riikkaidgaskasaš bargglus.

3. Áŋgiruššansuorggit Globaliserejuvvon máilmmis lea stuorra hástalus vuoruhit iešguđet hástalusaid gaskkas riikkaidgaskasaš barggus. Dáinna vuolggasajiin čujuhuvvojit čuovvovaš áŋgiruššansuorggit:

3.1. Dásseárvu, servodatovddideapmi ja solidaritehta Davviguovlluin

Álgoálbmogat leat ásaheavvon politihkalaš doaban, ja lea vuolggahan iešguđet digaštallamiid das ahte gii álgoálbmot. Sámit álgoálbmogin lea dál dohkkehuvvon viidát Norggas, vaikke vel dat ii leat seamma dohkkehuvvon eará riikkain gos mis lea sámi álbmot. Sámedikki mihttomearri lea bargat dan ala ahte sámi álbmogis lea dásseárvosaš álgoálbmotstáhtus buot sámi guovlluin, ii leat nu ahte sámit mat ássat Ruotas, Suomas dahje Ruoššas leat uhcit álgoálbmogat go sámit Norggas.

Berre maid čielggadit guđe muddui gávdnojit eará minoritehtat mat maid gullet álgoálbmotdoahpagii davviriikkain, ovdamearkka dihtii kvenat. Dál ii leat iešalddis Sámedikki bargamuš, muhto Sámediggi lea posiitiiva dasa ahte loktet eará minoritehtaid seamma álgoálbmotdássái go dasa mii sámiin lea, jus čájehuvvo ahte earát ge ollašuttet álgoálbmotdefinišuvvna.

Sámediggi áigu ovtasbargat iešguđetlágan organisašuvvnaiguin ja ásaheavvon mat váikkuhit eanet ovtasbargui kultuvrra, ealahusa ja servodatovddideami oktavuodas davveguovlluin. Dát lea deatalaš bargu sihkarastin dihtii ahte buot davviguovlluid sámiin lea dásseárvosaš stáhtus ja dásseárvosaš vuoigatvuođat, ja čatnat min oktii davvi álbmogin oktasaš kultuvrrain.

Sámediggi áigu barggus bokte bargat dan ala ahte iešguđet riikkat eai atte sierravuoigatvuođaid muhtun sámi joavkkuide dahje ealahusaid, ovddabeallái earáid. Dat háddješii sámi joavkkuid siskkáldasat, ja attášii stáhtii buorre vejolašvuođa spiehkastahttit deatalaš digaštallama dásseárvosašvuođa birra ja vejolašvuođa birra doaimmahit iežas erenoamáš ealahusa, kultuvrra ja giela davveguovlluid sámiid ja eará ássiid gaskkas. Dan dáfus lea Davviriikkalaš Sámekonvenšuvdna deatalaš, ja Sámediggi áigu bargat dan ala ahte maiddái vuotnaguolásteddiin ja meahcásteddiin geat bivde, čohkkejit ja guolástit, galget leat seamma dásseárvosaš vuoigatvuođat ja stáhtus go sámiin muđui ge.

3.2. Álgoálbmogat, minoritehtat ja olmmošvuoigatvuođat

Sihke ILO ja ON ja eará orgánaid bokte doaimmahuvvo deatalaš bargu loktet stáhtusa ja addit álgoálbmogiidda ja minoritehtaide vuođovuoigatvuođaid seamma láhkai go iešguđet riikkaid eará álbmogiidda.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte nannet álgoálbmogiid ja minoritehtaid vuoigatvuođaid riikkaidgaskasaš barggu bokte. Gulahallan ja oassálastin riikkaidgaskasaš forain váikkuha buoret áddejupmái álgoálbmot hástalusaid birra.

3.3. Mánát ja nissonat álgoálbmot- ja minoritehtaservodagas

Mánát ja nissonat vásihit ollu rihkkumiid, givssideami, vealaheami ja rasismma man vuostá sis ii leat vejolaš suddjet iežaset. Erenoamážit buotlágan seksuála rihkkumat ja ránggáštusvuloš dagut main seksualiserejuvvon veahkaváldi geavahuvvo, leat olmmošmeahtun dávggut mat čuhcet garrasit

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

85/181

sidjiide geaidda dat guoská, ja dagahit traumaid mat fievrriiduvvojit viidáseappot buolvvas bulvii. Dákkár veahkaváldi mielddisbuktá stuorát deaddima mii dávjá ii oidno, muhto lea váttis gieđahallat.

Rihkkumat nissoniid ja mánáid vuostá álgoálbmot- ja minoritehtaservodagain galgá leat geađgejuolgin Sámedikki riikkaidgaskasaš barggus. Sámediggi dohkkeha ahte buot kultuvra ii leat buorre kultuvra, ja doppe gos leat kultuvrrat mat dorjot veahkaválddi ja rihkkumiid mánáid vuostá, lea erenoamáš deatalaš lasihit ángiruššama.

3.4. Riikkaidgaskasaš bargu stuorradikki ja ráđđehusa bokte

Sámedikkis leat ráđđejuvvon resurssat dasa ahte bargat riikkaidgaskasaš bargguin. Seamma deatalaš go ekonomalaš resurssat maid mii hálddašit, lea dat maid sáhtá bargat stuorradikki ja ráđđehusa ektui riikkaidgaskasaš suorggis.

Sámedikki barggu bokte riikkaidgaskasaš čuolbmačilgehusaiguin áigu Sámediggi konsulteret stuorradikki ja ráđđehus deatalaš ángiruššansurggiid birra dakkár fáttáin go veahkaváldi ja rihkkumat nissoniid ja mánáid vuostá álgoálbmot- ja minoritehtaservodagain. Go stuorradiggi ja ráđđehus jorahit doarjaga ja ángiruššama dáidda guovlluide, de Sámediggi juksá stuorát ja buoret bohtosiid buot rašimusaid bealis.

4. Riikkaidgaskasaš barggu čuovvoleapmiDáid strategijaid vuođul áigu Sámediggi ráhkadit doaibmaplána Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui, ja addit dárkilet vuoruhemiid das guđe ásahusaid, organisašuvnnaid ja servodathuksejeddji bargguid galgá vuoruhit.

Evttohus - Áirras Jovna Zakharias Dunfjell, ÁaSG

3.3 ON ÁLGOÁLBMOT- JA OLMMOŠVUOIGATVUOĐAT

Mihttomeriid vuolde boahá ná 2. čuoggá ovdii:

- Álgoálbmogiid ovddasteaddji politihkalaš orgánat nannejuvvojit ja dohkkehuvvojit stáhtain, nu ahte álgoálbmogat sáhttet doaimmahit iešmearrideami iežaset ovdáneami ektui, ja maid ovddidit iežaset vuoigatvuođaid ja beroštumiid našunála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

3.4 OVTTAÁRVOSAŠVUOHTA JA SOLIDARITEHTA

Viđat teakstaossi:

rievdá dás

Solidaritehta oktavuodas lea sáhka oktiigullelašvuodas ja soabadeamis. Solidaritehtajurdda lea eanet go iežas beroštumi vuođul doaibman. Solidarilaččat sáhtá bargat mángga láhkai, ja dat doaibma ovddiduvvo áiggi mielde. Dábálaš ovddidanbargu gohčoduvvo dávjá veahkkin. Dan oktavuodas sáhtá addit ruhtadoarjaga, ávnnaslaš doarjaga, dahje fállat bargiid ja máhtu. Veahki sáhtá addit heahteveahkkin humanitára heahtedilis, dahje dainna áigumušain ahte guhkkit áiggi ovddidit ekonomalaččat ja sosiálalaččat. Historjálaččat lea geafivuodá vuostá dáistaleapmi dat deataleamos mihtomeari veahkis. Norggas lea Norad Ovddidanbarggu direktoráhta. Dat lea Olgoriikkadepartemeantta vuollásaš fágaossodat, ja galgá sihkarastit ahte norgga veahkis lea kvalitehta.

Rievdaduvvo ná:

Solidaritehtas lea sáhka oktiigullelašvuodas, oktavuodas, ovddasvástádus goappašiid beliin ja oktasaš mihtut. Solidaritehtajurdda lea bargat eanet go dušše iežas beroštumiid ovddas. Sámi álbmot lea mángga dáfus olahan guhkkeli iežas rahčamis vuoigatvuođaid ovddas go eará álgoálbmogat, muhto juogada seammás seammalágan hástalusaid. Danin lea dehálaš ahte Sámediggi mii lea sápmelaččaid ovddasteaddji orgána, láidesta ja čájeha solidaritehta eará álgoálbmogiidda ja sin rahčamušaide. Solidaritehtalaččat sáhtá bargat mángga láhkai, ja dat doaibma ovddiduvvo áiggi

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

86/181

mielde. Dábálaš ovddidanbargu gohčoduvvo dávjá veahkin. Dan oktavuodas sáhtá addit ruhtadoarjaga, ávnnaslaš doarjaga, dahje fállat bargiid ja máhtu. Veahki sáhtá addit heahteveahkin humanitára heahtedilis, dahje dainna áigumušain ahte guhkkit áiggi ovddidit ekonomalaččat ja sosiálalaččat. Historjálaččat lea geafivuoda vuostá dáistaleapmi dat deaŋaleamos mihttomearri veahkis. Norggas lea Norad Ovddidanbarggu direktoráhta. Dat lea Olgoriikadepartemeantta vuollásaš fágaossodat, ja galgá sihkkarastit ahte norgga veahkis lea kvalitehta. Sámediggi juolluda maid veahkkeruđaid go doarju Mama Sara Education Foundation.

Guđat teakstaoassi:

Sihkkut cealkaga “Sámediggi láve veahkehit maiddá ruđaid addima bokte Mama Sara Education Foundation organisašuvdnii.”

Rievdatit cealkaga: ” Mii leat mielde váikkuheamen guovddáš aktevrraid min bargu bokte, nugo Olgoriikadepartemeantta, Stáhta penšunkássa olgoriikkas ja stáhtalaš norgga servviid ektui.”.

Dánin:

”ležamet barggu bokte leat mii mielde váikkuheamen guovddáš aktevrraid, nu go Olgoriikadepartemeantta, Stáhta penšunkássa olgoriikkas ja stáhtalaš norgga servviid.”

Ođđa guđat teakstaoassi šaddá ná:

li leat áidna vuohki, ahte addit veahkkeruđaid go bargat solidaritehtalaččat. Sámediggi geavaha áiggi ja resurssaid riikkaidgaskasaš barggu oktavuodas dainna lágiin ahte nannet rámmaid máilmmi álgoálbmogiidda olmmošvuoigatvuođaid bokte. *ležamet barggu bokte leat mii mielde váikkuheamen guovddáš aktevrraid, nu go Olgoriikadepartemeantta, Stáhta penšunkássa olgoriikkas ja stáhtalaš norgga servviid.* Mii eaktudit ahte norgga searvvit ja investeremat eará álgoálbmotguovlluin čuvvot olmmošvuoigatvuođaid, maiddá riikkaidgaskasaš álgoálbmotrievttit.

Ođđa čihččet teakstaoassi: Treanda ja njuolggadusat Norgga veahkkepolitihkas váikkuhit máilmmi álgoálbmogiidda. Danin lea dehálaš ahte Sámediggi váruha ahte dát politihka čađahuvvo álgoálbmogiid searvama ja miehtama mielde, heivehuvvon sin dárbbuide ja vuoruhemiide ovdánahttima ektui. Eanet fokus ealáhusinvesteremiidda oassin Norgga veahkkestrategiijas ii ábut čuohcat álgoálbmogiid vuoigatvuođaide omd. eananguovlluide ja territoriaide.

Ođđa gávccát teakstaoassi: Resurssabohkan álgoálbmotguovlluin lea váttisvuohta mii lassána ja lea stuorimus áittan álgoálbmogiid materiálalaš ja kultuvrralaš eallinvuđđui. Sámi álbmot diehtá ieš ahte lea vealtameahtun, ahte eanaguovllut leat olahannuttus ja ahte sáhtá daid háldet, jus ain galgá sáhttit eallit álbmogin. Álgoálbmotaktevrrat váldet dávjá Sámedikkiin oktavuoda go vásihit ahte Norgga ealáhusat gáržžidit sin vuoigatvuođaid. Sámedikki solidaritehtabargu berre vuoruhit doarjut áššiid main álgoálbmogiid vuoigatvuođat gáržžiduvvot areálasabahkkemiin, erenoamážit doppe gos Norgga beroštumit leat oassin. Sámedikkis leat ovttasbarggus eará sámi institušuvnnaiguin ja organisašuvnnaiguin ollu vásihusat gulahallamis ja giččuin ealáhusaiguin (stáhtalaš ja priváhta), ja lea čájehuvvon ahte das lea nanu váikkuhanfápmu.

Lasáhus mihttomeriid vuollái:

- Váikkuhit Norgga ovdánahttinpolitihkkii (veahke- ja olmmošvuoigatvuođabargguin) sihkkarastindihte álgoálbmogiid iešmearrideami, dárbbuid ja vuoruhemiid ovdánahttinbargguin.
- Nannet fierpmádaga ja diehtujuohkinrávnji álgoálbmogiiguin buot regiovnain.

Lasáhusat strategiijaide:

- Rievdatit sánádaga: árvvoštallat ja *doaimmahit* solidaritehtacealkimiid.
- Čuovvolit ja váikkuhit Norgga ovdánahttinpolitihkkii. Bivdit ahte “Norgga rahčan buoridit barggu álgoálbmogiiguin ovdánahttinovttasbarggus” (UD) mii bođii 2004:s ođastuvvo loahppadokumeantta mielde mii čállojuvvui maŋŋil Máilmmikonferánsa.

- Čuovvolit ja váikkuhit ráđđehusa bargui Našunála doaibmaplánain Ealáhusaide ja Olmmošvuoigatvuođaide sihkkarastindihte ealáhusaid ovddasvástádusrolla ja seailluhanrolla álgoálbmogiid vuoigatvuođain investeremiid bokte.
- Leahkit sáhkaguoddin álgoálbmogiidda geat vásihit ahte Norgga investeremat eai doahttal álbmotrievtti.

3.5 MÁILMMIVIIDOSAŠ HÁSTALUSAT

Ođđa teakstaoassi loahpageahčái (ovdalii mihttomeriid)

Treanda máilmmiviidosas ekonomijjas váikkuha álgoálbmogiid birashástalusaide, muhto maiddá eaggátvuhtii, oľahanmuddui ja vejolašvuhtii geavahit luondduresurssaid. Jearru metállain, mineráľain, vuvddiin, čázis ja eará resurssain, lasiha noađi álgoálbmogiid territoriaide ja áitá álgoálbmogiid materiálalaš ja kultuvrralaš eallinvuođu. Luondduresurssaid bohkan dáhpáhuvvá dávjá álgoálbmogiid rievtti vuostá iešmearrideapmái iežaset eatnamiid badjel. Sámediggi galgá doarjut álgoálbmogiid ovddasteaddji institušuvnnaid ja sin gáibádusaid das ahte sin gáibáduš konsulterenriektái ja friddja ja dieđihuvvon miehtamii dollojuvvo plánain ja sisabahkkemiin mat váikkuhit sin eallimii ja eatnamiidda. Dát boahťa maid erenoamážit ovdan loahppadokumeanttas máilmmikonferánsas”.

Mihttomearit:

Rievdadit vuosttaš čuoggá dás: ” Lea máhttu ja bures fuomášit movt dálkkádatrievdamat váikkuhit álgoálbmogiidda.”

Dánin:

”Lea máhttu ja bures fuomášit *sivaid*, ja movt dálkkádatrievdamat váikkuhit álgoálbmogiidda.”

4. EKONOMALAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT

3. teakstaoassi. Rievdadit 4. cealkaga dás: “Dát guoská erenoamážit stáhtaide ja álgoálbmogiidda Mátta-Amerihkás.”

Dánin:

”Dát guoská erenoamážit stáhtaide ja álgoálbmogiidda *Gaska-* ja Mátta-Amerihkás.”

Doarjja lávdegotti mearkkašumiide:

Johttisápmelaččaid listtu áirras Per A.Bæhr bokte ja Áarjel-Saemiej Gielh áirras Ellinor Marita Jáma bokte dorjot lávdegotti eanetlogu mearkkašumi.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 24.09.15 dii. 09.00

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 34 jienain 3 jiena vuostá
- Evttohus 5 mearriduvvui 32 jienain 5 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 32 jienain 5 jiena vuostá
- Evttohus 2 mearriduvvui 32 jienain 5 jiena vuostá
- Evttohus 3 mearriduvvui 32 jienain 5 jiena vuostá
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 32 jienain 5 jiena vuostá

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

88/181

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Vibeke Larsen, áššejodiheddji	
2	Piera Heaika Muotka	
3	Christina Henriksen	
4	Jovna Zakarias Dunfjell	Vibeke Larsen
		Piera Heaika Muotka
		Ronny Wilhelmsen
	Jovna Zakarias Dunfjell	
5	Láilá Susanne Vars	Piera Heaika Muotka
		Vibeke Larsen
		Mathis Nilsen Eira
	Láilá Susanne Vars	
6	Mariann Wollmann Magga	Christina Henriksen
		Ellen Kristina Saba
	Mariann Wollmann Magga	
7	Toril Bakken Kåven	Vibeke Larsen
		Kirsti Guvsám
		Mariann Wollmann Magga
	Toril Bakken Kåven	
8	Aud Marthinsen	Vibeke Larsen
		Piera Heaika Muotka
		Ronny Wilhelmsen
	Aud Marthinsen	
9	Ronny Wilhelmsen	Piera Heaika Muotka
	Ronny Wilhelmsen	
10	Vibeke Larsen	
11	Laila Nystad	
12	Aili Keskitalo	
13	Kirsti Guvsám	
14	Christina Henriksen	
15	Per Andersen Bæhr	
16	Ellen Kristina Saba	
17	Láilá Susanne Vars	
18	Ronny Wilhelmsen	
19	Vibeke Larsen	
20	Ellinor Marita Jåma	
21	Vibeke Larsen, áššejodiheddji	

DC - Mearrádus:

1. ÁLGGAHUS

Dán dieđáhusa mielde lea biddjojuvvon notáhta man namma lea “Oahpásmahttin Sámedikki

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

riikkaidgaskasaš bargosurggiide”. Rávvet lohkat notáhta dieđáhusteavsttain fárrolaga. Notáhtas oaidnit ahte álgoálbmogiid rievttálaš dilli lea mealgat nannejuvvon manjimuš logijagiin, ja ahte riikkaidgaskasaš ovttasbarggus leat mielde ollu sierralágan aktevvrat.

1.1 SÁMEDIKKI RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU

Sámediggi ovddida dán dieđáhusa bokte bajimuš ja guhkes áiggi politihka sámi riikkaidgaskasaš barggu birra. Sámi riikkaidgaskasaš politihkka hábmejuvvo ja čađahuvvo ovttasráđiid sámedikkiid ja sámi servodaga gaskka, ja ovttasráđiid stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskka riikkaidgaskasaš arenas. Sámi organisašuvnnain ja ásašusain lea deatálaš rolla sihke Sámedikki ovttasbargoguoibmin ja iehčanas oassálastin riikkaidgaskasaččat.

Sámedikki váldomihttomearri min riikkaidgaskasaš barggus lea fuolahit sámi ja álgoálbmotberoštumiid riikkaidgaskasaččat ja čađahit iešmearridanvuoigatvuođa iežamet ovdáneami ektui. Dán barggu vuolggasadjin leat dat vuođđovuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmotjulggaštusas. Mii áigut dán dieđáhusas konkretiseret iežamet mihttomeari deattuhettiin olles sisdoalu ON julggaštusas álgoálbmotvuoigatvuođaid birra.

Sámiid iešmearridanvuoigatvuođa implementeremii lea áibbas dárbbalaš ahte ON álgoálbmotjulggaštusa vuoigatvuođat árvvusadnojuvvojit, váldojuvvojit mielde nationála lágaid ja rievdaduvvojit geavtlaš politihkkan.

Sámedikkis lea čuovvovaš vihtta ángiruššansuorggi min riikkaidgaskasaš barggu várás:

1. Sámi ovttasbargu
2. Davviguovllut
3. ON álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođat
4. Ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta
5. Máilmmiviidosas hástalusat mat gusket álgoálbmogiidda

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa vuođđooaidnu vuođđuduvvá prinsihpaide nugo rievttalašvuohta, demokratija, olmmošvuoigatvuođaid árvvus atnin, ovttalárganvuohta, ii vealaheapmi, buorre stivrenreaidu ja buorre jáhkku.

Álgoálbmotjulggaštus lea vuođđuduvvon álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa prinsihppii, vuoigatvuohta mii mearkaša ahte álgoálbmogat galget ieža beassat mearridit iežaset politihkalaš dili ja friija ovddidit iežaset ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami. Iešmearridanvuoigatvuhtii gullet maiddá vuoigatvuođat mat čatnasit álgoálbmogiid dearvvašvuhtii, ohppui, oahpahussii iežaset gillii ja kultuvrii, mediaide, vuoigatvuođat ja oskkolaš árbevieruide ja vuoigatvuhtii áimmahuššat ja ovddidit iežaset kulturárbbi, árbedieđu ja kulturovdanbuktima. Vuođđobealli álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođas lea vuoigatvuohta eatnamiidda, territoriaide ja resurssaide deatálaš ávnnaslaš vuođđun álgoálbmogiid kultuvrii.

Dát dieđáhus lea proseassa boadus mii lea leamaš Sámedikki, sámi siviila servodaga, relevánta eiseváldiid ja sámi ásašusaid gaskka. Bargu álggahuvvui 2014:s čilgehusain. Sámedikkis leat leamaš rávačoahkkimat Sámiráđiin, Barentscállingottiin ja Barentsovttasbarggu álgoálbmotjoavkku jođiheddjiin, Árraniin mii oktii ordne sámi ásašusaid davviguovlofierpmádaga Sáminorth, Gáldu – álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš, SNF Sámi NissonForum ja Mama Sara Education Foundation for Maasai School Children. Sámediggi lea gulahallan maiddá Sámi girkoráđiin. Dieđáhusárvalusa birra lea čilgejuvvon Sámi parlamentáralaš ráđđái, Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddá ja Sámedikki vuorasolbmuid ráđđái.

Sámediggi bargá beaivválaččat riikkaidgaskasaš áššiiguin ja geavaha riikkaidgaskasaš álgoálbmotrievtti árrjalaččat vuođđun sámedipolitihkkii sihke nationálaččat, davviriikkalaččat ja davviguovlluin muđui. Sámedikki mihttomearrin lea ain doaibmat árrjalaš oassálastin riikkaidgaskasaš arenas, ovttasbarggus eará sámi parlameanttaiguin min oktasaš Sámi Parlamentáralaš Ráđi ja siviila sámi servodaga bokte.

Sáhka lea riikkaidgaskasaš ovttasbarggu oazžumis váttis ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš ja humaniteara áššiin, ja máilmmiviidosas olmmošvuoigatvuođaid gudnejahttima ovdánahttimis ja

buohkaid vuodđofriijavuodain beroškeahttä nális, sohkahealis, seksuála sojus, gielas dahje oskkoldagas.

Dieđáhusas čielggasmahttojuvvojit ángirusšansuorggit ollu mánggasuorggat áššesurggiin. Dás válddahuvvojit prinsihpat, mihttomearit ja strategiijat mat galget leat vuodđun min riikkaidgaskasaš bargui. Das čilgejuvvo manne, gos ja movt sámi álbmot bargá riikkaidgaskasaš arenas. Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhus galgá váikkuhit dasa ahte Sámediggi buorebut sáhtta ovddidit ja nannet min riikkaidgaskasaš barggu.

1.2 RÁDDJEJUMIT

Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhus ii leat ollislaš riikkaidgaskasaš politihkkasuorggis, danne dat ii gieđahala buot beliid Sámedikki riikkaidgaskasaš doaimmain. Dieđáhus gieđahallá ja váldá ovdan min riikkaidgaskasaš barggu deataleamos beliid.

Sámi riikkaidgaskasaš ovttasbargu juogaduvvo mánggá dássái, sorjá das makkár rollat sierra sámi aktevrrain leat. Buot sámi ovttasbargu riikarájaid rastá ii leat riikkaidgaskasaš bargu, muhto mii oaidnit dávjá ahte oppasámi barggus lea riikkaidgaskasaš bealli. Ovdamearkka dihte Sámi Giellagáldu, man mihttomearrin lea ásahit bissovaš sámi giellaguovddáža, lea ovttasbargu Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid gaskka. Dán prošeavttas lea riikkaidgaskasaš perspektiiva danne go EU Interreg prográmma ruhtada váldooasi das. Gielalaš ovttasbargu gal baicce lea sámi ovttasbargu.

Sáhtta leat váttis earuhit oppasámi ja riikkaidgaskasaš áššiid sámedipolihka oktavuodas. Dattetge lea deatalaš ahte Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhus maiddá deattuha sámi ovttasbarggu, danne go dat lea deatalaš bealli Sámedikki riikkaidgaskasaš barggus, vaikke vel buot sámi rájaidrastideaddji ovttasbargu ii dárbbas leat riikkaidgaskasaš lágán.

2. MIN POLITIHKALAŠ SAJÁDAT

2.1 SÁMEDIKKI ROLLA

Sámit leat sihke álbmot ja álgoálbmot árbevirolaš guovlluin Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša stáhtarájaid siste. Sámi álbmogis lea iešmearridanvuoigatvuohta. Mis lea oktavuoha oktasaš historjjá, kultuvrra ja sámegielaid bokte, ja go mii ovttas leat geavahan min árbevirolaš eana-, vuotna- ja riddoguvlluid daidda gullelaš resurssaiguin. Oktavuoha sámiid gaskka riikarájaid rastá lea vealtameahtun deatalaš árbevieruid suodjaleami ja sámi oktasašvuođa ja mánggabealatvuođa ovddideami dihte.

Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána válljejuvvon sámiid gaskkas, ja dat lea álgoálbmotparlameanta. Sámediggi galgá nannet sámiid politihkalaš sajádaga ja ovdánahttit sámiid beroštumiid. Sámediggi lea iešheanalis aktevra ovttas earáiguin go guoská sihke nationála ja riikkaidgaskasaš arenai. Ovttasge ii leat váldi bagadit Sámedikki. Sámediggi mearrida ieš iežas vuoruhemiid ja ovddida iežas politihka sámi álbmoga mandáhta vuodul ja gulahallama bokte iežamet servodagaiguin.

Riikkaidgaskasaš riekti lea mearrideaddji deatalaš min vuoigatvuođaid ja beroštumiid ovdánahttimii ja goziheapmái ruovttus. Buot fágasurggiid mat ovddiduvvojit sámedikki bušeahta bokte sáhtta čatnat riikkaidgaskasaš bargui, ja dain lea rievttalaš vuolggasadjá álbmotrievttis. Sáhttit namuhit sámegielaid, dearvvašvuođa, ealáhusaid, rievtti árbevirolaš guovlluide ja daid resurssaide, dahje álbmotjoavkkuid ja indiviidaid vuoigatvuođaid, nugo mánáid dahje nissonolbmuid vuoigatvuođaid. Ovdamearkka dihte lea mánáidkonvenšuvdna guovddáš gaskaoapmi man bokte gozihit ahte sámi mánát besset geavahit iežaset sámegiela mánáidsuodjalusvuogádagas.

Riikkaidgaskasaš bargu gáibida ollu resurssaid. Dasa dárbbasuvvojit sihke olmmošlaš, ekonomalaš ja tehnikkalaš resurssat. Jus galgat lihkestuvvat iežamet riikkaidgaskasaš bargguin, de mis fertejit leat čielga mihttomearit, mii fertet hukset fierpmádagaid, juogadit dieđuid ja máhtu eará oassálastiiguin ja mis galget leat čielga rámmat dasa ahte fuolahit sámiid iešmearridanvuoigatvuođa riikkaidgaskasaččat. Sámediggi galgá leat ovddastuslaš ja mis galgá leat alla integritehta iežamet

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

91/181

rollas álgoálbmotparlameantan. Dasa gáibiduvvo ahte mis maid lea čielga ja nana mandáhta ja luohttámuš sámi álbmogis. Sámediggi háliida oassálastit ollislaš ja beaktilis vugiin riikkaidgaskasaš mearridanproseassain. Dasa gáibiduvvo sihke bures doaibmi politihkalaš ja hálddahuslaš orgána, ja dohkálaš ekonomalaš rámmat. Go viehka johtilit ovddiduvvojit vuogit fuolahit álgoálbmotvuogitvuodaid riikkaidgaskasaččat, de dat gáibida eanet resurssaid Sámedikkis nannen dihtii min riikkaidgaskasaš oassálastima. Vaikke vel Sámedikkis lea ge buoret ekonomalaš vuolggasadji go ollu eará álgoálbmotásahusain, de lea ain nu ahte Sámedikki riikkaidgaskasaš návccain váilot ovdánanvejolašvuodát ráddjejuvvon ekonomalaš rámmaid geažil.

Sámedikki bargosuorgái gullet sámelága mielde buot áššit mat dikki áddejumi mielde erenoamážit gusket sámi álbmogii. Sámedikki bušeahtta ja áššit maid dievasčoahkin meannuda muitalit makkár árvvut, hástalusat, eahpevuoggalašvuodát ja vuogitvuodát main sámi álbmot berošta, leat dat maid háliidit váikkuhit dahje rievdadit. Sámediggi lea vuosttažettiin politihkalaš orgána sámi álbmoga várás. lešmearridanriekti rahpá ollu bargovugiid main min doaibma vuolggahuvvo. Sámediggái lea deatalaš ahte min doaibma lea čielgasit álbmotrievtti siskkobealde ja čuovvu dohkkehuvvon demokrátalaš prinsihpaid. Sámediggi bargá sámiid árgabeaivi buoridemiin, vai sámit dovddašedje iežaset ovttárvosažžan eará nationalitehtaguin. Galgá leat ovttárvosaš riektegovva olles árbevirolaš sámi guovllus. Geavahusas dat mearkkaša dan ahte sihkarastit duohta ja seammalágan vejolašvuodá sámiid ja majoritehta álbmoga gaskka, ja sierra sámi guovlluid gaskka.

Álgoálbmogiid vuogitvuodát nugo ovttárvosašvuohhta, dásseárvu, dohkkeheapmi, áddejupmi, árvvus atnin ja dovddastus leat vuodđogeađgin Sámedikki solidaritehtii ja riikkaidgaskasaš bargui. Sámedikkis lea gierdavašvuohhta sierraláganvuodáide, sihke sámi servodaga siskkobealde ja muđui máilmmiservodagas. Buohkat galget árvvus adnojuvot beroškeahhta sin duogážis, kultuvrras ja identitehtas. Sámedikkis lea ovddasvástáduš das ahte mii ovttas earáiguin váikkuhit ovttárvosašvuodá, solidaritehta ja ráfálaš ovttas leahkima sihkarastima álbmogiid ja álbmotjoavkkuid gaskka. Buot álbmogat váikkuhit mánggabealatvuodá ja dan riggodaga mii gávdno iešguđege servodagain ja kultuvrrain, ja mii lea olmmošohkagotti oktasaš árbi.

Stuorát fokus olggobealde ja industriijadoaimma plánat guovlluin mat árbevirolaččat gullet álgoálbmogiidda, das mielde sámi guovlu, dahká álgoálbmotorgána, nugo Sámediggi lea, oasebeallin stáhtaide ja ealáhusaktevrraide. Min vuogitvuodát fertejit dohkkehuvvot ja heivehuvvot juohkelágan politihkkii mii guoská midjiide. Mii háliidat ahte min máhttu galgá váikkuhit politihka ovddideami sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis. Stáhtat galget buriin jáhkuin konsulteret ja ovttas bargat álgoálbmogiiguin sin iežaset ovddastuslaš ásahusaid bokte. Guovddázis dás lea álgoálbmogiid vuogitvuohhta juogo addit dahje biehttalit addimis friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miehtama ovdal go addojuvvo lohpi proševttaide mat gusket sin guovlluide dahje eatnamiidda ja eará resurssaide. Dát guoská erenoamážit huksemiidda, ávkkástallamii dahje minerálaid roggamii, čáhce- dahje eará resurssaide. Midjiide lea deatalaš ahte ealáhusdoaimma mii ávkkástallá resurssaiguin sámi guovlluin lea álbmotrievtti rámmaid siskkobealde.

Sámediggi áigu geahčadit vejolašvuodaid ja vugiid iežas resursarámmaid siskkobealde movt váikkuhit buriid čovdosiid máilmmiviidosaš hástalusaid mat gusket álgoálbmogiidda. Dávjá lea nu ahte lea earáid sivva máilmmiviidosaš hástalusaid, go sin geat fertejit eanemusat gillát daid geažil. Álgoálbmogiidda, geain lea lagat oktavuohhta lundui go earáin ja leat das sorjavaččat, čuhcet negatiivlaš birasrievdadusat garraseappot. Danne ferte álgoálbmotperspektiiva deattuhuvvot vásttolaččat nannosit stáhta beales dalle go čovdosat máilmmiviidosaš hástalusaid plánejuvvojit ja čađahuvvojit. Luondu lea vuodđun álgoálbmogiid eallimii ja kultuvrii ollislaččat. Árbevirolaš sámi oaidnu, ahte luondu lea dušše luoikkasin ja ahte dat galgá geavahuvvot dainna lágiin ahte dat sáhtta báhcit árbin boahtevaš sohka buolvvaide seammaláganin go mii dan oaččuimet, dávista riikkaidgaskaš doahpagii nana ceavzilis ovdáneamis. Dát oaidnu láide Sámedikki barggu máilmmiviidosaš hástalusaidiguin mat čuhcet álgoálbmogiidda.

2.2 MEARRÁDUSPROSEASSAIDE SEARVAN

Mearrádusproseassaide sáhtta searvat riikkaidgaskasaš, nationála, guovlulaš ja báikkálaš dásis. Deatalaš lea searvat váikkuhan dihte ahte boadus lea álbmotrievtti siskkobealde. Mearrádus mii dahkkojuvvo riikkaidgaskasaš arenain ja guoská álgoálbmogiid dillái sáhtta váikkuhit sámi diliid buot dásiin. Danne lea deatalaš árvoštallat maid Sámediggi galgá bargat arenaid ektui nugo ON, EU,

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

92/181

Árktálaš ráđđi ja Barentsovttasbargu. Gávdnovit mánga ovdamearkka movt sámiide váikkuhit riikkaigaskasaš mearrádušproseassat. Ovdamearkka dihte mearrida EU lágaid ja njuolggadusaid mat gusket sámi ealáhusaide.

Sámediggi sádde áigodagaid mielde raporttaid iešguđet riikkaidgaskasaš gozihanorgánaide, nu go Áššedovdilávdegoddái ILO konvenšuvnna nr. 169 várás eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, Olmmošvuoigatvuođalávdegoddái mii goziha ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (SP) ja Nállevealahanlávdegoddái (CERD) mii goziha Nállevealahankonvenšuvnna (iCERD).

Deatalaš lea oažžut fokusii surggiid mat leat deatalaččat Sámediggái, ja reporteret. Ávžžuhuvvon lea ahte Norga rievdadivččii minerálaš fas nugo dat lei 2009:s, nugo ILO-169 lávdegoddi lea rávven Norgga, maŋŋá dán lágan reporterenvuoru. Eurohparáđi unnitlogu gielaid soahpamuša čuovvleapmi lea čadnojuvvon eiseváldiid sámelága njuolggadusaid čuovvleapmái sámegiela hálddašanguovlluid ektui. Sámediggi áigu sihkarastit seammalágan stáhtusa buot sámegielaide Norggas maid sámi geavahit, gulahallama bokte norgga eiseválddiiguin ja vejolaččat Eurohparáđiin. Sámediggi sáhtta árvvoštallat eanet geavahit vejolávuoda reporteret bearráigeahččanorgánaide. Dasto fertet mii eanet árrjalaččat geavahit daid rávvagiid mat juo leat addojuvvon sámiid diliid birra, ja dasto čuovvolit bearráigeahččanorgánaid ođđa rávvagiid. Dát guoská measta buot fágasurggiide ja ossodagaide Sámedikkis.

Sámedikkis ii leat automáhtalaš vejolašvuohta searvat čoahkkimiidda riikkaidgaskasaš arenain. Dat leat dábaláččat rahpasat stáhtalaš lahtuide. ON:s leat badjel 4000 eaktodáhtalaš organisašuvnnas (NGO, non-governmental organization) konsultatiivalaš stáhtus ON ekonomalaš ja sosiála ráđiin (ECOSOC), ja dat sáhttet registreret iežaset čoahkkimiidda ON-vuogádagas. Sámedikkis ja eará álgoálbmotparlameanttain ii leat NGO stáhtus. Muhto čoahkkimiidda ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis (UNPFII) ja ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid áššedovdimekanismmas (EMRIP) lea Sámediggi ožžon akkrediterenortnega.

Sámedikkis lea buorre gulahallan Olgoriikadepartemeanttain ja fágadepartemeanttaiguin, ja sáhtta searvat ollu čoahkkimiidda stáhtalaš delegašuvnnaid mielde. Dasto háliida Sámediggi doaimat iešheanalit aktevrán riikkaidgaskasaš oktavuodain. Danne fertet bargat ja sihkarastit stuorat searvanvejolašvuođa buot riikkaidgaskasaš arenain mat meannudit álgoálbmotáššiid. Vásihusat čájehit ahte buorit čovdosat šaddet álgoálbmotáššiid go álgoálbmogat servet ovtaárvosaččat ja árrjalaččat mearrádušproseassain, gos álgoálbmogiid ovdasteddjiin lea vejolašvuohta váikkuhit mearráduša sisdollui. Sámedikki bargu ON álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa oktavuodas oainnusmahtii dan. 2013:s lágidii Sámediggi máilmmividosas álgoálbmotkonferánssa Áltás. Muhtun Sámedikki áirasat ledje Áltá 2103 konferánssas Sámi parlamentáralaš ráđi ja Árktálaš guovllu bokte. Áltá 2013 konferánssa loahppadokumeanta lei vuosttaš evttohus loahppadokumeantan Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii, ja dan hábmejedje álgoálbmogat. Vaikko máilmmikonferánssa loahppadokumeanttas šiehtadallanproseassaid bokte stáhtaiguin ii leat dat seamma sisdoallu mii lei Áltá 2013 loahppadokumeanttas, de sáhtta oaidnit ahte muhtun oassi Máilmmikonferánssa loahppadokumeantta sisdoalus, lea seamma go Áltá 2013 konferánssa loahppadokumeanttas. Áltá 2013 konferánssa loahppadokumeanta lea almmolaš ON dokumeanta ja lea namuhuvvon Máilmmikonferánssa loahppadokumeantta juolgenohtas, ja lea deatalaš gáldu Máilmmikonferánssa loahppadokumentii. Dát čájeha ahte eaktun dohkálaš ja buriid čovdosiidda sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis lea ahte mii searvat daid mearrádušproseassaide mat gusket sámiid diliide. Mii áigut ain čuovvolit loahppadokumeantta sisdoalu sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Nationála dásis lea mis konsultašuvdnašiehtadus Sámedikki ja stáhta eiseváldiid gaska. Dat sihkarastá ollu dan ahte Sámediggi konsulterejuvvo ovdal go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dasto ferte konsultašuvdnamekanismma ovddidit gozihan dihte Sámedikki ja sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid rievtti miehtat ovdagihtii dahje biehttalit miehtamis ovdagihtii ovdal go mearrádušat mat váikkuhit min mearriduvvojit dahje čadahuvojit.

Hástalussan lea go vuoigatvuođaproseassat Norggas váldet guhkes áiggi, dahje sivvadit ovdánit áiggi mielde. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II čuovvleapmi lea bisánan. Nubbi eará ášši lea minerálaš 2009 atnui váldin, mii ii leat čovdojuvvon. Sáhtta leat oiddolaš geahččat movt sáhtášii ovddidit gulahallama ja ovttasbarggu stáhta eiseváldiid ja Sámedikki gaska vai oččošeimmet áššiid mat eai

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

93/181

ovdán ovdánit. Movt oažžut politihkalaš dáhtu čuovvolit sámi áššiid dohkálaš áigemeeriid siste ja oažžut čovdosiid mat leat álbmotrievtti siskkoabealde, lea hástalus mainna Sámediggi ferte eanet bargat áiggis ovddasguvlui.

Gulahallama buorideapmi Olgoriikadepartemeanttain ja fágadepartemeanttaiguin áššiin mat gusket álgoálbmogiidda sáhtta leat ávkkálaš sihke Sámediggái ja stáhtii. Ovdamearkka dihte sáhtta vásihusaid solidaritehtabarggu oktavuodas lonuhallat. Dán suorggi lea Sámediggi duos dás guoskkahan ja mii gáibida buori áddejumi diliin mat čuožžilit eará osiin máilmmis. Olgoriikadepartemeanta oktiordne dávjá riikkaidgaskasaš searvama, juogo čoahkkimiin dahje fágalaš rávvagiid ektui bearráigeahččanorgánain, ja sáhtášii vástidit ulbmila ahte lávgadeappot ovttasbargat Olgoriikadepartemeanttain dán lágan áššiin. Buorre gulahallan guoskevaš departemeanttaiguin sihke ovdal, gasku ja maŋŋá raporterema bearráigeahččanorgánaide lea deatalaš. Deatalaš lea maiddái čuovvolit bearráigeahččanorgánaid rávvagiid norgga eiseválddiid ektui sihkkarastin dihte sámerievtti nationála čađaheami.

3. ÁNGIRUŠŠANSUORGGIT, MIHTTOMEARIT JA STRATEGIIJAT

Dat vuoigatvuođat mat dohkkehuvvojit ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas leat unnimus standárddat mat sihkkarastet máilmmi álgoálbmogiid birgejumi, ja sin árvvolašvuođa ja čálggu. Julggaštusa sisoallu dego čatná, mii geatnegahtta stáhtaid čađahit dan mearrádusaid. Sámediggi áigu váikkuhit heiveheami čađaheami.

Julggaštus lea deatalaš reaidu min barggus. Dat stivre gulahallama stáhta eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin sihke regionála, nationála ja riikkaidgaskasaš dásis. Oiddolaš lea čatnat sáme politihka váikkuhangaskaomiid geavaheami ja relevánta áššemeannudeami julggaštusa artihkkaliidda. Dát nanne ja sihkkarastá julggaštusa geavaheami sámedikki barggus, ja dasto álkiduhtta raporteremiid ja heivehandási mihtideami álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra. Go dihtomielalaččat geavaha vuoigatvuođaid mat leat julggaštusas, beaivválaš barggus, de lea álkit oažžut stuorát áddejumi mearrádusproseassaide mat gusket sámiide, ja váikkuhit dan ahte mii árjjalaččat sáhttit daiguin ávkkástallat.

Dálá ovttasbargostruktuurraid ja máilmmiviidosas hástalusaid vuođul mat leat máilmmis, vuoruhit mii vihtta ángiruššansuorggi. Dat ovdan buktojuvvojit vuolábealde sierra, muhto dat galget geahčaduvvot fárolaga ja dat sáhttet fátmastit nubbi nuppi.

Ángiruššansuorggit leat:

1. Sámi ovttasbargu
2. Davviguovllut
3. ON álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođat
4. Ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta
5. Máilmmiviidosas hástalusat mat gusket álgoálbmogiidda

Dieđáhusas čilgejuvvojit hástalusat, ja hábmejuvvojit mihttomearit ja strategiiat ángiruššansurggiid várás.

Mihttomeari juksama dihte fertet mii analyseret ja guorahallat min rolla ja ovddasvástádusa riikkaidgaskasaččat, ja dan fertet maiddái geahčadit fárolaga gelbbolašvuođain, kapasitehtain ja ekonomijain.

3.1 SÁMI OVTTASBARGU

Sámi álbmot lea okta álbmot geain lea iešmearridanriekti. Stáhtaid rájain beroškeahhtá galgá sámiin leat vejolašvuohta bisuhit oktavuodá ja suodjalit ja ovddidit kultuvrralaš beliid. Rájárástideaddji sámi ovttasbargu lea guovddázis sámi servodateallimis. Sámi ovttasbargu riikarájaid rastá ii álohii leat riikkaidgaskasaš bargu, muhto ahte mii dávjá oaidnit ahte oppasámi barggus lea riikkaidgaskasaš dimenšuvdna(gč. oasi 1.2).

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámit galget sáhttit suodjalit ja ovddidit giellaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset sihke ovttaskas stáhtain ja riikarájaid rastá. SPR fuolaha daid áššiid politihkalaš meannudeami oktiordnema, mat gusket sámiide, ja ovddida geavtlaš ovttasbargovugiid sámedikkiid gaskka.

Sámi parlamentáralaš ráđis ii leat iežas čállingoddi. Áigumuššan lea leamaš ahte sámedikkiid hálddahusat galget meannudit áššiid SPR ovddas, muhto dat ii leat doaibman bures. Hálddahusressursaid váilun sáhtá dagahit ahte mearrádusat eai čuovvoluvvo ja oktilašvuohta fuotnána. Diehtjuohkinbargu SPR:s lea vuoruhuvvon vulos. SPR stivra árvvoštallá ahte ášahuvvošii sierra stába dáid doaimmaid goziheapmái.

Sámedikkiid bargu riikkaidgaskasaš áššiin galgá čađahuvvot Sámi parlamentáralaš ráđi bokte. SPR guhkes áiggi mihttomearrin lea searvat iežas kapasitehtain álgoálbmogiidda guoski čoahkkimiidda ja proseassaide. Sámi parlamentáralaš ráđis lea formálalaš ovttasbargu Suoma, Norgga ja Ruota nationála eiseválddiiguin čoahkkimiid bokte sámedikkiid presideanttaid ja ministariid, main lea ovddasvástádus sámi áššiin, gaskka.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ohcan alccesis searvistáhtusa Árktalaš ráđis. SPR lea ohcan ollislaš lahttovuođa Davviriikkaid ráđis, gos sámedikkiin dál lea áicistáhtus. Davviriikkaid ráđđi lea almmolaš davviriikkalaš ovttasbarggu parlamentáralaš orgána, ja das leat lahtut Danmárkkus, Suomas, Islánnas, Norggas ja Ruotas, ja Færsulluin, Ruonáeatnamis ja Álánnas. Sešuvnnat leat forumat gos davviriikkaid parlamentarihkkarat ságastallet davviriikkalaš áššiid birra davviriikkaid stáhtaministariiguin ja fágaministariiguin. Sámi parlamentáralaš ráđis lea iežas EU-strategiija, ja galgá nannet barggus EU-áššiiguin. Árvvoštallojuvvo ahte ášahuvvošii dasa sierra kantuvra Brusselis.

Sámi parlamentáralaš ráđi barggus galgá leat faggi sámedikkiin. Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma birra raporterejuvvo dievasčoahkkimii sámediggeráđi dieđáhusa bokte. Berre árvvoštallat galggašii go Sámediggi jahkásaččat čilget SPR doaimma birra dievasčoahkkimii.

Sámi parlamentáralaš ráđis ii leat alddis bušeahhta. Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma ruhtaduvvo sámedikkiid dábalaš bušeahhta bokte. Sámedikkis fertet ieža vuoruhit ruđaid SPR ovttasbargui. SPR lea ávžžuhan Suoma, Norgga ja Ruota ruhtadit dán doaimma.

Mihttomearit:

- Sámi parlamentáralaš ráđis lea institušuvdnan dahkkojuvvon ovttasbargu áššiin mat gusket sámiide mángga riikkas, dahje sámiide go lea okta álbmot.
- Sámi parlamentáralaš ráđđi galgá searvat iežas kapasitehtain riikkaidgaskasaš foraide.
- Sámi parlamentáralaš ráđđi galgá viidát ángiruššat riikkaidgaskasaččat.
- Sámedikkiid ovttasbargu nannejuvvo Sámi parlamentáralaš ráđi bokte.

Strategiijat:

- Oččodit buoret rámmaeavttuid Sámi parlamentáralaš ráđđái, maiddá buoret ekonomalaš ja hálddahusressursaid. Váikkuhit dan ahte diehtjuohkinbargu Sámi parlamentáralaš ráđis ovddiduvvo viidáseappot ja nannejuvvo.
- Searvat árijalaččat Sámi parlamentáralaš ráđi bokte relevánta riikkaidgaskasaš foraide.
- Váikkuhit ekonomalaččat dan ahte Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma evalueren álggahuvvošii.
- Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid ovddasteaddji orgánat sáhtáshedje searvat iežaset kapasitehtain relevánta riikkaidgaskasaš foraide.
- Buoret diehtjuohkima lonuhallama ovttasbarggu birra Sámi parlamentáralaš ráđis.
- Jahkásaččat čilget Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma birra Sámedikki dievasčoahkkimii.
- Sámedikkis nannejit gulahallama iežaset riikkaidgaskasaš barggu birra iešguđet ulbmiljoavkkuiguin sámi servodagas.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

2005:s ovddidii áššedovdijoavku árvalusa *Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna*. Jagi 2011 rájes leat Suopma, Norga ja Ruotta šiehtadallan dán konvenšuvnna. Sámedikket servet šiehtadallamiidda stáhtaid delegašuvnnaid bokte. Šiehtadallojuvvo earret eará artihkkala sámiid ja riikkaidgaskasaš ovddastus birra.

Sámit leat okta álbmot ja mii ássat njealji riikkas. Sámekonvenšuvdna sihkarastá midjiide seammalágan vuoigatvuođaid, mii lea eaktun dasa ahte mii ain galgat sáhttit ovdánit oktan álbmogin. Stáhtarájit eai galgga hehttet min kultuvrra, giela, ealáhusaid ja servodateallmia suodjaleami, doaimmaheami ja ovddideami.

Davviriikkain lea erenoamáš vejolašvuotta soahpat iežas álgoálbmogiin rájárastá konvenšuvnna mii goziha min vuoigatvuođaid rájarasttideaddji álgoálbmogin. Dán lágan konvenšuvnna livččii mearkkašupmi olggobealde Davviriikkaid, go ollu álgoálbmogat máilmmis leat sirrejuvvon rájáiguin ja sis váilu buot fáttmasteaddji rámmadagus mii suodjalivččii sin oktan álbmogin. Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna sáhtášii bidjat standárdda mii movttiidahtta stáhtaid gos leat rájárastá álgoálbmogat ásahit gulahallama ja ráhkadit rámmaid maid bokte sihkarastit sin vuoigatvuođaid. Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna lea danne árvu dobbelii Sámi rájaid.

Danne lea davviriikkalaš sámekonvenšuvnna stuorra árvu mii rasttida Sámi rájaid. Eurohpárádis lea leamaš ja lea mearkkašupmi olmmošvuoigatvuođaid ovddideapmái ja ráđđi mearrida sihke konvenšuvnnaid ja rávvagiid das mo olmmošvuoigatvuođat galget fuolahuvvot Eurohpás. Lea lunddolaš árvvoštallat gulahallama Eurohpárádiin davviriikkalaš sámekonvenšuvnna birra.

Mihttomearri:

- Soahpat oktasaš rámmaid mat bures leat álbmotrievtti siskkobealde, sámiiide go lea okta álbmot ja álgoálbmot.

Strategiijat:

- Searvat šiehtadallamiidda, mat galget loahpahuuvot 2016:s.
- Váikkihit šiehtadallanproseassaide ja ovdánahttit daid.
- Sámediggi nanne gulahallama barggu birra davviriikkalaš sámekonvenšuvnna iešguđet ulbmiljoavkkuiguin sámi servodagas. Oahpásmahttit konvenšuvdnabarggu buorebut iešguđet sámi birrasiidda.

Sámit Guoládatnjárggas

Deatalaš lea váikkuhit dan ahte sámiiide Ruošša bealde nannejuvvojit eavttut gozihit giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Ruošša beale sámit leat ovddastuvvon oktasaš sámi politihkalaš barggus sin guovtti organisašuvnna bokte, Guoládaga Sámiid Searvi (GSS)/ Association of Kola Saami (AKS), mii ásahuvvui 1989:s, ja Murmánska guovllu Sámišearvi/ Official Organisation of Saami in Murmansk Oblast (OOSMO), mii ásahuvvui 1998:s. Dát guokte organisašuvnna barget oktilaččat sámiiid giela, kultuvrra ja vuoigatvuođaid ovddideamiin dan olis go lea álgoálbmot. Goappašagat organisašuvnna leat Sámiráđi lahtut ja servet bissovaččat Sámi parlamentáralaš ráđis.

Sámiiid nuppi kongreassas 2010:s ásahuvvui Guoládaga Sámi Sobbar, sámiiid čoahkkimin Ruošša bealde. Guoládaga Sámi Sobbar ozai lahttovuođa 2010:s Sámi parlamentáralaš ráđis. OOSMO doarjui ohcama go fas AKS ovddasteaddjit eai dorjon ohcama.

Sámi parlamentáralaš ráđđi doarju Ruošša beale sámiiid barggu iežaset álbmotválljen orgána ásaheames. Sámediggái lea deatalaš ahte láchčojuvvojit diliit nu ahte skáhppojuvvojit doarvái kapasitehta ja ekonomalaš resurssat vai sámit Ruošša bealde sáhtášedje searvat politihkalaččat

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

96/181

árjjalaš ja ollislaš vuogi mielde.

Barentsovtasbarggus lea bures lihkestuvvan olbmoss olbmui ovtasbargu, vuoruhuvvon surggiin nugo kultuvra, nuorat, biras, álgoálbmogat ja dearvvašvuotta. Regionála Barentsovtasbargu fokusere ollu konkrehta prošeavttaid, ja formálalaš cakkiiid čoavdima ovtasbarggus. Olbmoss olbmui ovtasbargui sáhttet gullat kulturdoalu, gielladoaimmabijut ja ealáhusovttasbargu boazodoalu, guolástusaid ja turismma siskobealde.

Mihttomearri:

- Viiddis ovtasbargu sámiid gaska riikarájaid rastá.

Strategiijat:

- Doarjut Ruošša beale sámiid positiivvalaš ovddidanbarggu.
- Veahkehit Sámi parlamentáralaš ráđi birrabevdekonferánssa čađaheamis Guoládatnjárggas 2015:s.
- Doarjut ja váikkuhit olbmoss olbmui prošeavttaid maid dá álgoálbmogat servet.
- Ovddidit ja suodjalit buriid diehtjuohkingálduid.
- Gulahallama bokte ráđdehusain sihkarastit ahte álbmogis álbmogiidda ruđat maid dá fuolahit álbmogis álbmogiidda ovtasbarggu Guoládatnjárggas.

3.2 DAVVIGUOVLLUT

Davviguovlopolitihkas leat stuorra hástalusat álgoálbmogiidda, nationála eiseválddiide ja industriijaberoštumiide álgoálbmogiid eatnamiin. Das sáhttet leat dakkár váikkuhusat mat eai leat buorit álgoálbmogiidda, muhto rahpet seammás vejolašvuodaid buoret čálgui, luondduresurssaid ceavzilis ja vuoiggalaš hálddašeami bokte. Ealli sámi servodat lea bidjamin deatalaš eavttuid árvohákkamii ja resursahálddašeapmái, maid dá máilmmiviidosas perspektiivvas. Danne ferte davviguovlopolitihka hábmejuvvot ja čađahuvvot gulahallama ja ovtasbarggu bokte Sámedikki, sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid, sámi beroštupmiorganisašuvnnaid, eiseválddiid ja ealáhusaktevrraid gaska.

Eurohpá uniovdna (EU)

Min deataleamos hástalus eurohpá ektui lea sámiid beroštumiid goziheapmi EU guovdu. Ollu njuolggadusat ja direktiivvat leat vuolgán EU-vuogádagas. Njuolggadusat ja direktiivvat biebmoadjebasvuoda, veterinearapolitihka, fievrriidapolitihka, energiiapolitihka ja biraspolitihka birra váikkuhit sámi beroštumiid mánggaláhkai. Sámeapolitihkalaš váikkuhanfápmu eurohpá oktavuodas eaktuda ahte mii máhttit formuleret, oainnusmahttit ja gulahallat politihkalaš mihttomeriid, gáibádusaid ja vuordámušaid mat fas buvttihit institušuvdnan dahkkojuvvon ortnegiid váikkuhanfápmu ektui.

Sámediggi searvvai Norgga EU-lahttovuoda šiehtadallamiidda 1994:s. Ovdan šiehtaduvvui protokolla sámi álbmoga birra (sámeprotokolla). Protokolla guoská sámiide Suomas ja Ruotas, muhto ii leat EEO-šiehtadusa oassi. Sámeprotokollas dohkkehuvvo álgoálbmogiid árbevirolaš eanageavahanriekti vuodđun kultuvrra suodjaleapmái EU-rievttis.

Eai gávdno almmuhuvvon árvvoštallamat manne sámeprotokolla ii leat heivehuvvon EEO-šiehtadusas. Orru imaš go čadni protokolla sámi áššiin, mii lea ovdan šiehtaduvvon Norgga álgaga mielde ii leat EEO-šiehtadusa oassi. Sivvan lea várra dat go Norga ii šaddan EU lahttun. Ii leat dábalas ahte EU rievtti laktit EEO šiehtadussii Norgga álgaga mielde. Sámeprotokolla šaddan ja čadni váikkuhus dál bealušta protokolla heiveheami EEO-šiehtadusas. Sámediggi áigu bargat dan ala. Váikkuhanbargu, dahje feaskarástinbargu, lea deatalaš oassi EU vuogádaga politihkalaš eallimis, ja dat dohkkehuvvo EU áshusain sihke dárbbaslažžan ja sávahahttin. Váikkuhanbarggus lea sáhka árjjalaš searvamis EU mearrádusproseassaide. EU mearrádusain sáhttet leat váikkuhusat sámiide, ja danne lea deatalaš ovdánahttit iežas posišuvnna EU vuogádaga ektui.

Sámediggi áigu láchit diliid nu ahte Sámi parlamentáralaš ráđi sáhtta guorahallat movt sámedikkit sáhttet váikkuhit EU mearrádusproseassaide. Sávahahtti lea oažžut rámmaid mállen movt

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

97/181

institušuvdnan dahkat ortnegiid sámi váikkuhanfámu várás EU:s. Lunddolaš lea ahte Suoma ja Ruota sámedikkít jođihit dákkár barggu danne go sis lea máhttu maid viežžat Suoma ja Ruota EU lahttovuođas.

EU ovddida ja mearrida politihka mii guoská sámiid árgabeaivái ja rádjerasttideaddji ovttasbargui, ja danne lea lunddolaš ahte Sámediggi árvvoštallá iežas leahkima davvinorgga EU-kantuvrras Brusselis. Sámediggi sáhtta Davvi-Norgga fylkkagielddaid ovttasbargošiehtadusaid bokte ruhtadit hospiterenortnega sámi nuoraid várás Davvi-Norgga EU kantuvrras Brusselis. Lea vejolaš ovddidit ovttasbarggu hospiterenortnegis sámi nuoraid várás Suoma ja Ruota regiovdnakantuvrrain.

Sámediggi láve leat mielde Eurohpapolitihkalaš forumis, mas leat čoahkkimat guktii jagis. Forum lea departemeantaid, fylkkagielddaid, gielddaid ja Sámedikki deaivvadanbáiki. Ráđđehus lea ráhkadan strategiija EU ovttasbarggu várás mas dovddahuvvo ahte lea beroštupmi lávga ovttasbargat EU:in ja árrjalaččat searvat politihkalaš proseassaide Eurohpás. Váikkuhan dihte deatalaš mearrádusaide ferte Norga árrat ja deattuinn leat mielde eurohpapolitihkalaš áššiin. Sámediggi áigu nannet gulahallama ja ovttasbarggu norgga eiseválddiiguin EU áššiin.

Mihttomearit:

- Sámeprotokolla šaddá EEO šiehtadusa oassin.
- Geahččalit váikkuhit EU ektui ovdal go mearriduvvojit njuolggadusat ja direktiivvat mat váikkuhit sámi beroštumiid, ealáhusaid ja báikegottiid.
- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi giela, kultuvrra ja ealáhusaid várás regionála ovttasbarggu bokte riikarájaid rastá Sámis.

Strategiijat:

- Váldit álgaga ja guorahallat sámi ovddastusa Brusselis Sámi parlamentáralaš ráđi bokte.
- Gulahallan Olgoriikadepartemeanttain EEO áššiid ja EU birra.
- Diehtujuohkinbargu Interreg birra sámi organisašuvnnaid, ásašusaid ja fitnodagaid ektui.
- Doarjut Interreg-prošeavttaid váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte.
- Válljet ovddasteddjiid Bearráigeahččanlávdegoddái ja Stivrenlávdegottiide ja čuovvolit daid.
- Ságaškuššat sámi ovddasteami Davvi-Norgga EU-kantuvrras Brusselis fylkkasuohkaniiguin

Árktalaš ovttasbargu

Árktis lea guovddáš suorgi riikkaidgaskasaš politihkas. Dálkkádatriveddemiid ja eará hástalusaid geažil fertet mii gávdnat buriid čovdosiid birra, resurssaid ja energiija deattuhemiin. Čájehuvvo ahte sámi guovllus lassána beroštupmi ávkástallat resurssaiguin ja ođđa areálageavaheami, ja gilvu luondduresurssaid alde lassána. Sihke márkanjearran ja politihkalaš fuomášupmi bidjá Sámi davviguovlopolitihka ja industriija guovddáži. Dán oktavuodas ii biddjojuvvo sámiide, go lea okta álbmot mas leat vuoigatvuođat árbevirolaš guovlluide, dohkálaččat fuomášupmi.

Árktalaš ovttasbargui gullá dihte ovttasbargu stáhtaid ráđđehusaid gaska Árktalaš ráđis ja ovttasbargu parlamentariihkkariid čoahkkimiiguin. Álgoálbmogiin lea guovddáš sadji ovttasbargoorgánain.

Árktalaš ráđđi lea konsenšuvdnaorgána. Das leat guhtta álgoálbmotorganisašuvnna maid stáhtus lea bissovaš álgoálbmotsearvan (PP:t), das lea mielde maidái Sámiráđđi. Dain lea hállan- ja evttohanrieki láhttoriikkaiguin dássálaga, muhto dain ii leatjenastanvuoigatvuohta. Nu eai dat sáhte ge bissehit evttohusa veto bidjamiin, nugo lahttoriikkat sáhttet. Geavahusas ii leat dattetge geavvan nu ahte lahttoriikkat livčče mearridan áššiid PP:ide dáhtu vuostá. Oktiibuot 32 riikkas ja organisašuvnna lea áicistáhtus ráđis. Bissovaš álgoálbmotsearviit dorjot sierra čállingotti, Indigenous Peoples Secretariat (IPS). Dat lea Københámmis muhto lea mearriduvvon ahte dat fárruhuvvo Romsii. IPS biddjojuvvo seamma lokálaide Árktalaš čállingottiin.

Árktalaš ráđđi lea deatalaš fora gos ságastallat biraslaš hástalusaid ja ekonomalaš vejolašvuođaid Árktisas. Dat lea guovlulaš ovttasbargoorgána mii doaibmá ovttasbarggu ja ovttasdoaibmama

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

98/181

ovdánahttimiin árkatalaš stáhtaid gaskka oktasaš áššiin. Erenoamáš áigequovdilis áššin leat leamaš ceavzilis ovdáneapmi, birasgáhtten ja dálldádatrievdan. Árkatalaš ráđđi lea bargan ovttasbarggu nannemiin Árkttis ja máhtu buoridemiin guovddáš áššesurggiid birra, nugo birrasa ja dálkkádatrievdama birra. Árkatalaš ráđis lea dál stuorát fokus maiddái buriid bohtosiid oažžumis go guoská kultuvrralaš ja ekonomalaš ovdáneami ceavzilvuhtii, lassin birrasii.

2014 čavčča válddii Árkatalaš ráđđi álgaga ásahit Arctic Economic Council (AEC). Áigumuššan lei ráhkadit rámmaid gulahallamii gaskal Árkatalaš ráđi ja ealáhusdoaimmaheddjiid Árkttis. Dát galgá leat mielde bidjamin ekonomalaš ovdáneami badjelebbui áššelistii árkatalaš ovttasbarggu.

Riikarevišuvdna lea geahčadan eiseválddiid barggu Árkatalaš ráđiin áigodagas 1996 - 2014. Sámediggi lea veahkehan dieđuiquin. Riikarevišuvdna bargu lea oassi Árkatalaš ráđi multilaterála revišuvnnas, masa Dánmárkku, Norgga, Ruošša, Ruoŋa ja USA riikarevišuvnnat leat searvan. Canadá ja Suoma riikarevišuvnnat leat leamaš áicin. Okta váldogávdnosiin lea ahte Árkatalaš ráđđi ii leat dohkálaččat láhčán diliid álgoálbmogiid searvamii ráđi barggus. Álgoálbmotsearvamis prošeavttain leat erohusat ekonomalaš, fágalaš ja olmmošnávvcaid geažil. Árkatalaš ráđis ii leat ruhtadanortnet mii sihkkarastáši álgoálbmogiid searvama barggus. Juohke riikkas lea ovddasvástádus álgoálbmogiid searvama ruhtadeamis. Iskkadeapmi čájehii ahte norgga barggu oktavuodas Árkatalaš ráđis leat rašisvuodát oktiordnema ja čuovvoleami oktavuodas.

Mihttomearit:

- Eanet fokus, searvan ja ángiruššan davviguovlopolitihkas sihkkarastin dihte ceavzilis ovdáneami álbmogiidda geat ássat davvin.
- Luondu geavahuvvo ja suodjaluvvo nu ahte dat addá vuođu kultuvrii ja buhtes birrasii boahhtevaš sohkabuolvvaide.

Strategijjat:

- Nannet álgoálbmogiidda kapasitehta, gelbbolašvuođa ja ruhtadeami searvat Árkatalaš ráđi bargui.
- Buoridit sámiid máhtuid davviguovvluid rievdamiid ja ovddideami birra ja fokuseret daid.
- Váldit álgaga ahte eanet formaliseret ovttasbarggu Sámiráđiin ja eará guoskevaš álgoálbmotásahusaiguin ja organisašuvnnaiguináššiid birra Árkatalaš ráđis.
- Vuoruhit resurssaid nu ahte sáhtta doaibmat árrjalaččat arenain gos lea sáhka davviguovlopolitihka birra, sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.
- Bargat dan ala ahte nannet álgoálbmogiid kapasitehta dainna lágiin ahte álgoálbmotčállingoddi IPS oažžu buoret ruhtadeami ja oktii lokaliserejuvvo Árkatalaš ráđi čállingottiin Romssas.
- Váldit ovdan Olgoriikadepartemeanttain dan ahte Sámiráđđi ja eará guoskevaš álgoálbmotásahusat ja organisašuvnnat oččoši buoret ruhtadeami bargat barggus Árkatalaš ráđi sikkobealde.
- Veahkehit ahte guovddáš raporttat Árkatalaš ráđis jorgaluvvojit sámegeallii ja dovddusin dahkkojuvvojit sámi báikegottiin.
- Čuovvolit Guovdageainnu Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáža (ICR) ja Boazoálbmogiid máilmmioktavuođa (WRH) prošeavtta, Eallin, mas leat mielde nuorat ja boazodoallu. Doarjut sin ođđa prošeavtta, Eallu, mas lea sáhka nuoraid birra Árkttis, dálkkádatrievdamiid ja biebmokultuvrra birra.
- Lágidit sirkumpolára oahppokonferánsa njukčamánu 2016, ja lágidit árkatalaš guovvluid ministtarčoahkkima, gos bargojuvvo dan ala ahte ovttasbargošiehtadus oahpahussuorgái vuolláičállojuvvo.

Barentsovttasbargu

Barentsovttasbargu lea addán álgoálbmogiidda ja guovlluide davvin rolla ovttasbarggus Ruoššain. Álbmogis álbmogi ovttasbargu nannejuvvo daid álbmogiid gaskka geat ellet davvin. Barentsovttasbargu olis leat čađahuvvon mánga lihkostuvvan ovttasbargoprošeavtta, erenoamážit kultuvrra ja ealáhusa oktavuodas. Barentsovttasbargu lea nannehan sámi oktavuodadovddu sámiiguin

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

99/181

Guoládatnjárggas.

Ruošša ránnjávuođapolitihkka lea buvttihan reakšuvnnaid máilmmiservodaga bealis ja váttásmahttán viidásat ovttasbargoovdáneami gaskal Norgga ja Ruošša. Dat sáhttá maiddá váikkuhit ovttasbargui sámiiiguin ja eará álgoálbmogiiguin Ruošša bealde. Dán dilis lea deatalaš nannet álbmogis-álbmogiidda-ovttasbarggu ja doaibmat vuojeheadjain dasa ahte Norga, beroškeahhtá ránggáštusain, bisuha gulahallama Ruoššain.

Barentsguovllu luondduresurssaide lea stuorra beroštupmi gávppálaš oassálastiid bealis. Gávppálaš ávkástallan luondduresurssaiguin lea dávjá áittan árbevirolaš ealáhusaide ja kultuvrraide aiddo fal dannego álgoálbmotvuoigatvuođat eai fuolahuvvo riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja standárddaid vuođul. Etihkalaš njuolggadusaid ásaheapmi ja geavaheapmi ekonomalaš doaimmaid várás álgoálbmotguovlluin lea mielde unnideamen áitaga álgoálbmotealáhusaide ja -kultuvrraide.

Mihttomearit:

- Ovttasbargat sámiiiguin riikarájaid rastá, erenoamážit sámiiid deattuhemiin geat ássat Guoládatnjárggas.
- Ovttasdoaibmat eará álbmogiiguin ja álgoálbmogiiguin Barentsguovllus.

Strategiijat:

- Ovdánahttit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ođđa ávkástallanvuđot industriija ektui Barentsguovllus.
- Váikkuhit álgoálbmogiid kultuvrra ja eallinvuođu suodjaleami Barentsguovllus.
- Vuoruhit resurssaid politihkalaš searvama ruhtadeapmái sámiiide geat ássat Guoládatnjárggas, vai beasašedje searvat Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barentsovttasbargu ja eará relevánta riikkaidgaskasaš arenaide.
- Vuoruhit váikkuhangaskaomiid Sámedikki bušeahhtas riikkaidgaskasaš doaibmabijuide doarjaga bokte kulturdoaibmabijuide mat erenoamážit siskkildit sámiiid geat ássat Guoládatnjárggas Ruošša bealde.
- Doarjut Guoládatnjárgga sámiiid barggu sin politihkalaš, rievttálaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdánahttimis.
- Leat veahkkinn Árran julevsámi guovddáža prošekt barggu proseassa oktavuodas go lea kártemin ja evalueremin etihkalaš njuolggadusaid ekonomalaš doaimma várás davvin.

3.3 ON ÁLGOÁLBMOT- JA OLMMOŠVUOIGATVUOĐAT

Álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta ávkástallat ollásit vuođđoolmmošvuoigatvuođiguin mat dohkkehuvvojit ON-soahpamušas, máilmmijulggáštusas, riikkaidgaskasaš riektekonvenšuvnnain dahje dábálaš čadni ja dohkkehuvvon olmmošvuoigatvuođain.

Gáibiduvvo sierra politihkka ja reguleremat stáhtaid beales, dohkkehut, nannet ja suodjalit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid, ja bisuhit álgoálbmogiid vuoigatvuođa mearridit sin iežaset ovdáneami. Sámedikki rolla lea váikkuhit ahte álgoálbmogiid vuoigatvuođat heivehuvvojit nátionála ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Heiveheapmi galgá álohii dahkkojuvvot ovttasbargguin, gulahallamiin ja konsulteremiin guoskevaš álgoálbmogiin. Danne lea Sámediggi sorjavaš gulahallamis ja ovttasbarggu stáhta eiseválddiiguin juksan dihte iežas mihttomeriid.

Sámediggi bargá ollu ON orgánaid ektuisihke Genevas ja New York:s, maiddá Olmmošvuoigatvuođaráđiin ja váldochoahkkimiin. Dárbbu mielde lea Sámedikkis oktavuodas ON álgoálbmotáššiid erenoamáš diediheddjiin, ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumiin, ja ON áššedovdimekanismmain álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái. Dát golbma álgoálbmotmekanismma oktii ordnejit ángiruššama álgoálbmotsuorggis riikkaidgaskasaččat. EMRIP, ON Álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanismmas lea seamma akkrediderenortnet ON ekonomalaš ja sosiála ráđi bokte go mii ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis lea. Dán rádjai lea Sámediggi searvan Norgga delegašuvnna bokte EMRIP sešuvnnaide. Sámedikkis ferte leat buorre

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

100/181

fágaidgaskasaš ja oppasámi gulahallan jos galgá buori vuogi mielde sáhttit váikkuhit dan golmma álgoálbmotmekanismma bargui. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte EMRIP rievdaduvvošii bearráigeahččanorgánan ON álgoálbmogiid vuoigatvuođa julggaštusa heiveheapmái, dahje ahte eaktodáhtolaš raporterenejolašvuohta julggaštussii ásahuvvo.

2014 čavčča dohkkehii Sturradiggi ođđa vuođđolága mas olmmošvuoigatvuođat ožžon deatalet rolla, muhto sámiid stáhtus sierra álbmogin ja álgoálbmogin ii nannejuvvon Vuođđolágas. Sihke Suopma ja Ruotta leat vuođđolága bokte nannen sámiid stáhtusa álbmogin ja álgoálbmogin. Livččii lunddolaš ahte maiddái Norga čuovvola seamma riekteovdáneami go ránnjáriikkain ja nanne sámiid álgoálbmotstáhtusa Vuođđolágas.

Sturradiggi mearridii 2015 giđa lága nationála olmmošvuoigatvuođaidásahusaid birra. Norgga nationála olmmošvuoigatvuođaidásahusa váldobargamuššan lea ovddidit ja suodjalit olmmošvuoigatvuođaid Vuođđolága, olmmošvuoigatvuođalága vuođul ja eará lágaid, riikkaidgaskasaš soahpamušaid ja álbmotrievtti vuođul muđui.

Nationála olmmošvuoigatvuođaásahus galgá maiddái gozihit ja raporteret álgoálbmotvuoigatvuođaid ektui ja sin gelbbolašvuođa ja návccaid álgoálbmotvuoigatvuođain ferte sihkarastit ja nannet ovddasguvlui.

Sámediggi lea barggus bokte riikkaidgaskasaš arenain ásahan lagaš ovttasbarggu ovddastuslaš álgoálbmotorganisašuvnnaiguin, stáhtaiguin dahje eará organisašuvnnaiguin ja ásahusaiguin. ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis leat čieža meroštallojuvvon sosiokultuvrralaš álgoálbmotguovllu: (1) Afrihká, (2) Asia, (3) Gaska- ja Máttá-Amerihkká ja Karibia, (4) Árttis, (5) Guovddáš- ja Nuorta-Eurohpá Ruoššain, Guovddáš-Asiain ja Kaukasusain, (6) Davvi-Amerihkká ja (7) Jaskesáhpeguovlu. Sámediggi hukse allianssaid sihke álgoálbmogiid ja stáhtaid gaskkas, ja searvá bilaterála ovttasbargui. Buorre ovdamearka dasa ahte mii leat lihkostuvvan, lea máilmmiviidosas ovttasbargu máilmmiviidosas oktiordnejoavkku bokte mii doaimmai Álgoálbmogiid máilmmikonferánssa rádjai (WCIP 2014). Ollu stáhtat barge árrjalaččat dan ala ahte konferánssa loahppadokumeantta sisdoallu čađahuvvošii ja šattašii nu ahte álgoálbmogat miehtá máilmmi sáhtte dan dohkkehit. Máilmmikonferánssa loahppadokumeanta álgoálbmogiid birra vuođđuduvvá Álttá 2013 konferánssa loahppadokumentii. Erenoamážit sámiin ja inuihtain, geat gullet árttalaš guvlui ON:s, lea buorre gulahallan, ja mii sáhttit oahppat guđet guimmiideamet vásihusain ja oktavuodain.

Sámiid váttis resursadili sáhtta árvvoštallat čoavdit nu ahte ovttasbargat eará sámi ovddastuslaš organisašuvnnaiguin ovddastusa ektui riikkaidgaskasaš čoahkkimiin. Ovttasbargu sáhtta doaimmat dalle go lea politihkalaš ovttamielalašvuohta fáttá birra mii meannuduvvo riikkaidgaskasaš čoahkkimis. Ovdamearka dihte sáhtta árvvoštallat dán lágan ovttasbarggu Sámedikki ja Sámiráđi gaskka Bissovaš forumii ja álgoálbmogiid áššedovdimekanismii searvama bokte. Ovddežis leat buorit vásáhusat ovttasbarggus sihke Árttalaš guovllus ja ovttasbarggu bokte proseassas álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa ektui.

Sámedikki bargu olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnaid raporteremiin bearráigeahččaorgánaide, gč. mildosa nr 1 čuoggá 2, nannejuvvo ovddasguvlui. Dát guoská buot fágasurggiide main lea sáhka sámiid siviila, politihkalaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođain.

Áiggis ovddas guvlui vuoruhuvvo Sámedikki iešheanalis oasseváldistáhtusa ovddideapmi ja sadjái oážžun dakkár riikkaidgaskasaš forain mat meannudit álgoálbmotáššiid. Áigumuššan lea sihkarastit ahte mii ollislaš ja árrjalaš vuogi mielde sáhttit searvat mearrádušproseassaide mat gusket sámi áššide.

Mihttomearit:

- Vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggaštusas leat heivehuvvon láhkadahkosiidda ja geavtlaš politihkkii, mat váikkuhit min ja eará álgoálbmogiid árgabeaivái.
- Álgoálbmogiid ovddasteaddji politihkalaš orgánat nannejuvvojit ja dohkkehuvvojit stáhtain, nu ahte álgoálbmogat sáhttet doaimmahit iešmearrideami iežaset ovdáneami ektui, ja maid ovddidit iežaset vuoigatvuođaid ja beroštumiid našunála dásis ja riikkaidgaskasaččat.
- Álgoálbmogiid ovddastuslaš iešstivrenorgánain lea iešheanalis oasseváldistáhtus dain ON čoahkkimiin mat gusket álgoálbmotáššide.

- Riikkaidgaskasaš ovddastus ON:s ovdánahttin dihte sámi beroštumiid ja vuoigatvuođaid.

Strategiijat:

- Ovdánahttit álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođaid min beaivválaš barggus, ja erenoamážit barggus sámediggebušehtain.
- Váikkuhit dan ahte ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa heiveheapmi nannejuvvo Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa loahppadokumeantta čuovvoleami bokte.
- Nannet ja ovddidit ON bearráigeahččanmekanismmaid geavaheami.
- Čuovvolit bearráigeahččanmekanismmaid rávvagiid gulahaladettiin stáhtalaš eiseválddiiguin.
- Nannet min iežamet kapasitehta ja ekonomalaš rámmaid ovddidan dihte min riikkaidgaskasašbarggu.
- Čuovvolit Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa loahppadokumeantta árijjalaš oassálastima bokte stáhta ON-sáttagottiide.
- Bargat dan ala ahte sámiid stáhtus sierra álbmogin ja álgoálbmogin nannejuvvo vuođđolágas.
- Gulahallama bokte Stuorradikkiin sihkkarastit ja nannet álgoálbmotgelbbolašvuođa ja - návccaid Nationála olmmošvuoigatvuođaidásahusas.
- Nannet gulahallama Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra iešguđet ON-forain siviila sámi servodagain.

3.4 OVTTAÁRVOSAŠVUOHTA JA SOLIDARITEHTA

Dásseárvu lea relevánta buohkaide, sorjjakeahtá politihkalaš, sosiála ja kultuvrralaš oktavuodas. Dásseárvu oktavuodas lea sáhka válddis ja vejolašvuođain, ja ahte ovttasge ii galgga váldojuvvot eret vejolašvuohta bealuštit iežas vuoigtavuođaid ja geavahit iežas resurssaid. Sámediggái lea deatalaš ahte álgoálbmogiin leat seammalágan vuoigatvuođat ja vejolašvuođat go muđui eará álbmogis stáhtas, ja ahte stáhtat heivehit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid.

Gávdnovit mánga ovdamearkka dasa ahte álgoálbmotvuoigatvuođaid unnimus standárddat eai leat ollašuttot eiseváldiid beales. Norggas ii leat šaddan duohta dásseárvu sámegiela ja dárogiela gaska. Eará álgoálbmogiin leat sullasaš dahje vearrát hástalusat. Bahá lea ahte ollu álgoálbmotgielat jávket. Eará áigequovdilis suorggit leat negatiiva erohusmeannudeapmi dearvašvuođa, mánáidgárddi, oahpu, barggolašvuođa oktavuodas, vearddaguid vuostá suodjaleamis, ekonomijja, ealáhusaid, giellageavaheami ektui, dahje das makkár vejolašvuohta álgoálbmogin lea ávkkestallat ja geavahit árbevirolaš guovlluid ja eatnamiid daidda gullelaš resurssaiguin. Dáiguin fágasurggiiguin bargá Sámediggi beaivválaččat sihkkarastin dihte buori vuođđoeavttu, ja maid sáhtá oaidnit sámedikki bušehtas, sámedikki hálddaha huksemis ja movt presideantta ja sámediggeráđi lahtuid ovddasvástádussuorggit leat juogaduvvon.

Rašis joavkkuid ja kultuvrraid suodjaleami oktavuodasservodagas, nugo álgoálbmotjoavkkuid ja sin kultuvrraid, soaitá fertet álgoálbmogiid beroštumiid erenoamážit deattuhit ovdal go politihka, lágat dahje mearrádušat, mat gusket sidjiide, mearriduvvojit. Dán geažil soaitá dárbbášit álgoálbmogiid meannudit earáláhkai go stuorraservodaga álbmoga árijjalaš ja positiivvalaš erohusmeannudeami bokte. Dán lágan mearrádušat galget álohii dahkkojuvvot gulahallamiin ja ovttasbargguin guoskevaš álgoálbmogiin.

Iešguđege joavkkuin álbmoga gaskkas leat sierra beroštumit ja hástalusat maid lea lunddolaš fokuseret sihkkarastin dihte ahte sin olmmošvuoigatvuođat doahttaluvvojit. Sámediggi áigu doarjut sierra joavkkuid álbmoga gaskkas, nugo boarrásiid, nissonolbmuid, mánáid, nuoraid, ja olbmuid geain lea fuotnánan doaibmanákca. Midjiide lea deatalaš ahte sin vuoigatvuođat gozihuvvojit geavtlaš politihka ja riektegeavaheami bokte. Dasto háliidit mii čielgasit dadjat ahte dásseárvu galgá sihkkarastojuvvot buohkaide ja sorjjakeahtá indiviida seksuála sojus, sohkabealidentitehtas ja sohkabealdovddaldagas. Eanet rabasvuohta, máhttu ja miellaguottuid rievddadhtimat leat deatalaččat sihke báikkálaš, nationála ja regionála dásis. Jos standárddat bajiduvvojit olles álbmotjoavkkui, de das leat positiivvalaš váikkuhusat sihke oktasaččat ja individuála dásis. ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa čađaheapmi stáhtaid beales, sáhtá nannet joavkkuid vuoigatvuođaid. Sámediggi sáhtá

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

102/181

nannet gulahallama eiseválddiiguin sámi mánáid, nuoraid, vuorasolbmuid, nissonolbmuid, almmáiolbmuid vuoigatvuođaid goziheami oktavuodas, ja individaid gain juogo lea doaibmahehttehus dahje eará seksuála sodju ja sohka bealidentitehta. Deatalaš lea dihtomielaččat geavahit ja nannet raporternevejolašvuođaid riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid bearráigeahččanmekanismaide. Dasto sáhtta leat relevánta searvat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda gos lea sáhka sin dilis, maiddái gulahallama bisuheami ja dieđuid lonuhallama geažil earáiguin seamma áššesuorggi birra, ja dasto sihkkarastin dihte sin vuoigatvuođaid.

Solidaritehtas lea sáhka oktiigullelašvuođas, oktavuodas, ovddasvástádus goappašiid beliin ja oktasaš mihtut. Solidaritehtajurdda lea bargat eanet go dušše iežas beroštumiid ovddas. Sámi álbmot lea mángga dáfus olahan guhkkeli iežas rahčamis vuoigatvuođaid ovddas go eará álgoálbmogat, muhto juogada seammás seammalágan hástalusaid. Danin lea dehálaš ahte Sámediggi mii lea sápmelaččaid ovddasteaddji orgána, láidesta ja čájeha solidaritehta eará álgoálbmogiidda ja sin rahčamušaide. Solidaritehtalaččat sáhtta bargat mánggaláhkai, ja dat doaibma ovddiduvvo áiggi mielde. Dábálaš ovddidanbargu gohčoduvvo dávjá veahkin. Dan oktavuodas sáhtta addit ruhtadoarjaga, ávnnaslaš doarjaga, dahje fállat bargiid ja máhtu. Veahki sáhtta addit heahteveahkin humanitára heahtedilis, dahjedainna áigumušain ahte guhkkit áiggi ovddidit ekonomalaččat ja sosiálaččat. Historjálaččat lea geafivuodá vuostá dáistaleapmi dat deataleamos mihttomearri veahkis. Norggas lea Norad Ovddidanbarggu direktoráhta. Dat lea Olgoriikkadepartemeantta vuollásaš fágaossodat, ja galgá sihkkarastit ahte norgga veahkis lea kvalitehta. Sámediggi juolluda maid veahkkeruđaid go doarju Mama Sara Education Foundation.

Li leat áidna vuohki, ahte addit veahkkeruđaid go bargat solidaritehtalaččat. Sámediggi geavaha áiggi ja resurssaid riikkaidgaskasaš barggu oktavuodas dainna lágiin ahte nannet rámmaid máilmmi álgoálbmogiidda olmmošvuoigatvuođaid bokte. Iežamet barggu bokte leat mii mielde váikkuheamen guovddáš aktevráid, nu go Olgoriikkadepartemeantta, Stáhta penšunkássa olgoriikkas ja stáhtalaš norgga servviid. Mii eaktudit ahte norgga searvvit ja investeremat eará álgoálbmotguovlluin čuvvot olmmošvuoigatvuođaid, maiddái riikkaidgaskasaš álgoálbmotrievttit.

Treanda ja njuolggadusat Norgga veahkkepolitihkas váikkuhit máilmmi álgoálbmogiidda. Danin lea dehálaš ahte Sámediggi váruha ahte dát politihkka čađahuvvo álgoálbmogiid searvama ja miehtama mielde, heivehuvvon sin dárbbuide ja vuoruhemiide ovdánahttima ektui. Eanet fokus ealáhusinvesteremiidda oassin Norgga veahkkestrategiijas ii ábut čuohcat álgoálbmogiid vuoigatvuođaide omd. eananguovlluide ja territoriaide.

Resurssabohkan álgoálbmotguovlluin lea váttisvuohta mii lassána ja lea stuorimus áittan álgoálbmogiid materiálaš ja kultuvrralaš eallinvuđđui. Sámi álbmot diehtá ieš ahte lea vealtameahtun, ahte eanaguovllut leat olahanmuhtus ja ahte sáhtta daid háldet, jus ain galgá sáhttit eallit álbmogin. Álgoálbmotaktevrrat váldet dávjá Sámedikkiin oktavuodá go vásihit ahte Norgga ealáhusat gáržžidit sin vuoigatvuođaid. Sámedikki solidaritehtabargu berre vuoruhit doarjut áššiid main álgoálbmogiid vuoigatvuođat gáržžiduvvojit areálasabahkkemiin, erenoamážit doppe gos Norgga beroštumit leat oassin. Sámedikkis leat ovttasbarggus eará sámi institušuvnnaiguin ja organisašuvnnaiguin ollu vásihusat gulahallamis ja giččuin ealáhusaiguin (stáhtalaš ja priváhta), ja lea čájehuvvon ahte das lea nanu váikkuhanfápmu.

Álgoálbmogat miehtá máilmmi gullet eanemus marginaliserejuvvon joavkkuide, sihke ekonomalaččat, sosiálaččat, kultuvrralaččat, siviila, politihkalaččat dahje gielalaččat, vuoingalaččat, humanitára dahje eará láhkai. Ferte árjjalaččat bargat unnidan dihte geafivuodá álgoálbmogiid gaskkas. Sámediggi ávžžuha stáhtaid váikkuhit geafivuodá dáistaleami vuostá. Solidaritehtabarggu máhttovuođu ja Sámedikki vejolašvuođa ovddidit solidaralaš ovddasvástádusa sáhtta nannet fierpmádathuksema ja oahpu bokte. Sámedikki mielas lea dat, go lágidii máilmmiviidosas ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánssa Álttás 2013:s, solidaralaš veahki máilmmi álgoálbmogiidda. WCIP 2014 loahppadokumeantta bokte lea doaibmabijuin ávki ollu álgoálbmogiidda máilmmi dásis. Dat go ráhkadit nátionála doaibmaplánaid, strategiijaid ja doaibmabijuid WCIP 2014 loahppadokumentii dávistemiin, sáhtta buoridit álgoálbmogiid dili máilmmis.

Sámediggi áigu dárkkilit árvoštallat ovdal go vejolaš solidaritehtadovddaheamit addojuvvojit, ja áigu iskat gálduid ja áinnas gulahallat guoskevaš oasebeliiguin.

Mihttomearit:

Čállit:
Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

103/181

- Čájehit solidaritehta eará álgoálbmogiiguin.
- Ásahit máilmmiviidosas ruhtadanortnega álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš bargui ja maid álgoálbmogat hálddašit.
- Váikkuhit Norgga ovdánahttinpolitihkkii (veahke- ja olmmošvuoigatvuođabargguin) sihkkarastindihte álgoálbmogiid iešmearrideami, dárbbuid ja vuoruhemiid ovdánahttinbargguin.
- Nannet fierpmádaga ja diehtjuohkinrávnnji álgoálbmogiiguin buot regiovnnain.

Strategiijat:

- Nannet ja ovddidit iežas ja eará álgoálbmogiid ovttáárvosašvuođa ja dásseárvvu solidaritehta bokte.
- Fokuseret álgoálbmogiid vuoigatvuođaid heiveheami.
- Ovdánahttit dásseárvoperspektiivvaid.
- Sihkkarastit rámmaid ja vuoruhit resurssaid solidaritehta doibmii.
- Árvoštallat ja doaimmahit solidaritehtacealkimiid.
- Ovddidit ja geavahit fierpmádaga.
- Álggahit iešguđet doaibmajuid searvvahan dihtii sierranas joavkkuid sámi servodagas dan bargui ahte nannet sin dásseárvovuoigatvuođaid.
- Čuovvolit ja váikkuhit Norgga ovdánahttinpolitihkkii. Bivdit ahte "Norgga rahčan buoridit barggu álgoálbmogiiguin ovdánahttinovttasbarggus" (UD) mii bođii 2004:s ođastuvvo loahppadokumeantta mielde mii čállojuvvui maŋŋil Máilmmikonferánsa.
- Čuovvolit ja váikkuhit ráđđehusa bargui Našunála doaibmaplánain Ealáhusaide ja Olmmošvuoigatvuođaide sihkkarastindihte ealáhusaid ovddasvástádusrolla ja seailuhanrolla álgoálbmogiid vuoigatvuođain investeremiid bokte.
- Veahkehit álgoálbmogiidgeat vásihit ahte Norgga investeremat eai doahttal álbmotrievtti.

3.5 MÁILMMIVIIDOSAŠ HÁSTALUSAT MAT GUSKET ÁLGOÁLBMOGIIDDA

Máilmmiservodat lea ON bokte mearridan ahte ferte bargat ulbmillaččat ja viidát gávdnan dihte čovdosiid máilmmiviidosas hástalusaide, mat leat dálkkádatrievdamat, biologalaš mánggabealatvuođa massin, birasmirkkuid luoitin, resursaávkástallan ja dearvvašvuođa váttisvuođat, ja dasto ovddidanbargu gos geafivuoda vuostá dáistaleapmi lea váldomihhtomearrin. Dasa lassin dagaha olmmošlaskan máilmmis ahte dađistaga ferte bidjat stuorát fokusa ceavzilis ovddideapmái. Máilmmi luondduresurssaide bahkkejit dađistaga eanet ávkástallit. Oktavuođat biras- ja ovddidanhástalusaid gaskka gáibidit dakkár politihka mii integreere ekonomijja, sosiála ovddideami ja birrasa.

ON biologalaš mánggabealatvuođa 1992 konvenšuvnna (CBD) ulbmilin lea biologalaš mánggabealatvuođa bisuheapmi ja geavaheapmi. Konvenšuvdna ávžžuha rievttalaččat juohkit daid ovdamuniid maid biologalaš mánggabealatvuođa geavaheapmi addá.

Oktavuohta genaresurssaid oažžuma ja álgoálbmogiid árbedieđuid gaskka lea guovddáš elemeanta CBD vuollásaš Nagoya-protokollas. Vaikko protokolla addáge stuorát dávggasvuođa nationála heiveheapmái, de nanne dat álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ollu surggiin.

Sámediggi lea norgga delegašuvnna bokte searvan riikkaidgaskasaš bargui biologalaš mánggabealatvuođa konvenšuvnnain, sihke oasebeliidčoahkkimiidda, árbedieđuid bargujoavkkus artihkkala 8 (j) vuolde ja barggus Nagoya-protokollain. Mii leat bargan dan ala ahte stáhtat galget árvvus atnit, suodjalit ja bisuhit álgoálbmogiid árbedieđuid. Eaktun dán geatnegasvuođa ollašuttimii lea ahte leat dieđut máhtu birra. Dat mearkaša dan ahte sii geain lea máhttu fertejit guldaluvvot mearrádusproseassain ja politihka hábmemis luondduresurssaid ektui guovlluin gos álgoálbmogat áppet ja barget iežaset ealáhusaiguin. Norggas mii leat joavdan dobbelii DCB artihkkala 8 (j) heivehemiin árbedieđuid ektui luondduvalljodatlaga čađaheami olis.

ON 1992 mannosas dálkkádatkonvenšuvdna (UNFCCC) lea riikkaidgaskasaš dálkkádatbarggu rámma. Juohke jagi lágiduvvojit dálkkádatnunuščoahkkimat buohkaide geat leat vuolláičállán dálkkádatkonvenšuvnna. Šiehtadallojuvvo ođđa dálkkádatšiehtadus mii galgá gustot buot riikkaide. Ulbmilin lea soahpat ođđa šiehtadusa mii galgá boahit fápmui 2020:s. Dat šiehtadus čatná

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

104/181

juridihkalaččat. Ođđa dálkkádatšiehtatus galgá plána mielde mearriduvvot 21. dálkkádatnjunuščoahkkimis Parisas 2015:s.

Dálkkádatrievdamat gusket álgoálbmogiidda danne go sii dávjá ellet luonddus ja dan geažil čuhcet dálkkádatrievdamat. Dát guoská erenoamážit Ártisa álgoálbmogiidda, gos dálkkádatrievdamat dáhpáhuvvet johtilit. Dasa lassin leat arvevuovddit ja eará meahcceguovllut deatalaččat dálkkádatoktavuođas danne go dat čatnet dálddádatgássaidd. Dáin vuvddiin ellet ollu máilmmi badjel 360 miljovna álgoálbmogis.

Sámediggi lei áigodagas 2009-2013 mielde norgga delegašuvnnas UNFCCC oasebeliid čoahkkimiin. Doppe mii bargaimet erenoamážit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid nannemiin barggus REDD+ mii válddaha luoitiimiid unnideami meahccehuhttimis ja meahccegoarideamis ovddidanriikkain, ja masa gullá maiddái ceavzilis meahccehálddašeapmi, meahccesuodjaleapmi ja karbonsidoalu lassáneapmi dálá mehciin. Min oktavuođas lea sáhka álgoálbmogiid ceazilis ovdánahttimis, geat ellet tropihkalaš mehciin ja vižžet doppe birgejumi. Sámediggi barggai dan ala ahte Norga galggai deattuhit olmmošvuoigatvuodaid dálkkádatšiehtadallamiin vai álgoálbmotperspektiiva ovdánahttojuvvo doppe gos lei relevánta ja vai ILO 169 biddjojuvvo vuodđun Norgga posišuvnnaide álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ektui.

Sámediggi ii leat vuoruhan searvat guovtti manjmuš dálkkádatčoahkkimii. Álgoálbmotperspektiiva dálkkádatšiehtadallamiin lea váiduduvvon manjja go mearriduvvui 19. oasebeliid čoahkkimis ahte guhkes áiggi dálkkádatdoaimabijut loahpahuvvojit, ja čuovvoluvvojit nátionála heiveheamis. Dálkkádatheiveheami ja dálkkádatruhtadeami ektui, dás mielde Ruoná foanda, lea dieđusge álgoálbmotperspektiiva ain relevánta viidáset šiehtadallamiin. Muhto váldofokus ovddas guvlui lea oazžut šiehtadusa luoitiimiid geahpedeamis 2015:s.

Mii oaidnit ahte viehka stuorra álgoálbmotdelegašuvdna ain čuovvu dálkkádatšiehtadallamiid. Erenoamážit álgoálbmogat Mátta-Ámerihkás ja Asias. Vurdojuvvo ahte bohtet gitta 100 álgoálbmoga 21. dálkkádatnjunuščoahkkimii Parisas juovlamánu álggus 2015. Go sámit leat áidna álgoálbmot Eurohpás, de vurdojuvvo ahte sámi álbmot lea mielde Parisas muhtun lágan lágideaddjin eará álgoálbmogiid ektui. Sámediggi lea háleštan Sámiráđiin movt ovttasbargu lágiduvvo Parisas, nugo mii dagaimet 15. oasálaščoahkkimis Københámmanis 2009:s. Dalle ledje inuihtat maiddái mielde dán ovttasbarggus.

Máilmmi álgoálbmogat vásihit sihke njuolgga ja struktuvrralaš vealaheami. ON nállevealahankonvenšuvdna (CERD) galgá fuolahit ahte joavkkuin beroškeahttá duogázis galget leat seamma vejolašvuodát ja vuoigatvuodát. Maiddái Norgga vásihuvvo struktuvrralaš vealaheapmi ja rasisma sihke sápmelaččaid ja eará minoritehtaid ektui. Juohke ráđđehusas Norggas lea ovddasvástádus vuostaldit vealaheami ja rasismma, ja Sámediggi áigu čuovvolit dan evaluerema maid ON lea dahkan Norgga ángiruššamis vealaheami ja rasismma vuostá.

Máilmmiorganisašuvdna ávnnaskeahtes rievttis (WIPO) lea ON erenoamášorgána, ja ovdánahtttá ávnnaskeahtes rievtti suodjaleami riikkaidgaskasaččat ja ovttasbarggu copyright, gálvomearkkaid, industriija design ja pateantaid ektui. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea áicin WIPO stáhtaid gaskasaš lávdegoddi ávnnaskeahtes rievttis, genehtalaš resurssain, árbedieđuin ja kulturdovdadagain (WIPO/GRTKF/IGC). Dás šiehtadallojuvvo riikkaidgaskasaš instrumeantta birra dáid vuoigatvuodaid várás. Sámediggái dieđihuvvo ja dat addá rávvagiid Norgga šiehtadallandeleagašuvdnii, ja searvá dasto delegašuvnnas dárbbu mielde ja dalle go mis lea hálddahušlaš kapasitehta dasa.

Sámediggi oččoda čovdosiid maiguin sihkarastit ahte álgoálbmogiid vuoigatvuodát ja beroštumit suodjaluvvojit árijalaččat, go guoská árbedieđuid ja árbevirolaš kulturdovdaldagaid geavahanvejolašvuhit ja ávkkástallamii. Mii doarjut čadni njuolggadusaid mat geatnegahttet stáhtaid váldit atnui rievttálaš suodjalanvuogádaga man oktavuođas álgoálbmogiidda ja báikegottiide addojuvvojit sierra vuoigatvuodát daid kulturdovdaldagaid máhtu ja oktovuogitvuodá badjel, maid leat ovddidan.

WIPO váldočoahkkimat leat 2014:s bissehan stáhtaid gaskasaš šiehtadallamiid 2015:s, muhto vurdojuvvo ahte boahtá ođđa mearrádus das ahte šiehtadallamat álggahuvvojit fas 2016:s.

Norggas leat čieža báikki UNESCO máilmmiárbelisttas. Juohke riika ráhkada lista mas evttoha

báikkiid maid sáhttet jurddašit nomineret. Dát evttohuslista gohčoduvvo tentatiiva listan. Sámediggi oččoda njeallje kulturmitoguovllu Várjjaga sámiid boares ássan- ja geavahusguovlluin árvoštallojuvot máilmmiárbelistii, oktasaš máilmmiárbebaikin maid oktasaš namma lea Várjjat siida. Ráfáidahttojuvvon kulturmitoguovlu Ceavccageađgi Unjárgga gielddas lea váldobáiki, ja lassin bohtet Ruovdenjunluovtta ássansadji, maiddái Unjárgga gielddas, bivdoroggevuogádat Gollevárri Deanu gielddas ja bivdorsttet Noiddiidčearru Báhcavuona gielddas, gos Sámediggi ovttas Finnmárkku fylkkagielddain lea čađahan viiddis registreren- ja kártenbarggu.

Sámediggi vuordá ahte Ceavccageađgi dasa čadnojuvvon guovlluiguin boadášii Norgga tentatiiva máilmmiárbelistii johtilit, vai nominašuvdnabarggu sáhtášii álggahit. Dat go árkatalaš álgoálbmogiin livččii buoret ovddastus nannešii listta, ja dasto oainnusmahtášii sámi kultuvrra ja nannešii sámi identitehta.

Treanda máilmmiviidosaš ekonomiijas váikkuha álgoálbmogiid birashástalusaide, muhto maiddái eaiggátvuhtii, oľahanmuđdui ja vejolašvuhtii geavahit luondduresurssaid. Jearru metállain, mineráľain, vuvddiin, čázis ja eará resurssain, lasiha noađi álgoálbmogiid territoriaide ja áitá álgoálbmogiid materiáľalaš ja kultuvrralaš eallinvuođu. Luondduresurssaid bohkan dáhpáhuvvá dávjá álgoálbmogiid rievtti vuostá iešmearrideapmái iežaset eatnamiid badjel. Sámediggi galgá doarjut álgoálbmogiid ovddasteaddji institušuvnnaid ja sin gáibádusaid das ahte sin gáibádus konsulterenriektái ja friddja ja dieđihuvvon miehtamii dollojuvvo plánain ja sisabahkkemiin mat váikkuhit sin eallimii ja eatnamiidda. Dát bohtá maid erenoamážit ovdan loahppadokumeanttas máilmmikonferánssas.

Mihttomearit:

- Lea máhttu ja bures fuomášit sivaide, ja movt dálkkádatrievdamat váikkuhit álgoálbmogiidda.
- Sihkkarastit ahte rievttit árbedieđuid ja árbevirolaš kulturdovdalgaide ektui suodjaluvvojit.
- Várjjat siida ásahuvvo sámi máilmmiárbebaikin.

Strategiijat:

- Searvat dálkkádatšiehtadallančoahkkimiidda Eurohpás dalle go mis lea rolla máilmmi álgoálbmogiid lágideaddjin, ja muđui go relevánta siehtadallanfáttát dálkkádatheiveheami, dálkkádatdoaimbajuid ja dálkkádatruhtadeami ektui gusket álgoálbmogiidda.
- Čuovvolit barggu árbedieđuin ja kulturdovdaldagain CBD:s, WIPO:s ja Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna.
- Bargat Norgga tentatiiva listii bidjamiin ja searvat árjjalaččatdan čuovvu nominašuvdnabargui.
- Čuovvolit Norgga barggu vealaheami ja rasimma vuostá ja ráhkadit sierra raportta CERD:i dárbbu miele.
- Váikkuhit árjjalaččat dasa ahte ásahuvvo Árbediehtoguovddáš nannen dihtii duođastanbarggu ja sihkkarastin dihtii sámi árbedieđu, ja doarjun dihtii birrašiid mat barget árbedieđuin.

4. EKONOMALAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT

Sihke kapasitehta ja ekonomiija geažil fertet mii dađistaga árvoštallat ja vuoruhit searvama riikkaidgaskasaš arenaide dalle go lea eanemus ávkkálaš álgoálbmogiid vuoigatvuođaid sihkkarastimii ja ovddideapmái. Deaťalaš lea fuomášit movt mii beaktillis vugiin sáhtášeimmet viidáset ovddidit solidaritehtabarggu eará álgoálbmogiiguin ja gozihit min oktasaš beroštumiid. Dát dieđáhus galgá doaimmat gaskaoapmin buriid čovdosiid gávdnamii Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

2015:s juolluduvvui 889 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušeahas. Dán juolludeamis hálldaša Sámediggi 426 miljon ru. Sámedikki 2015 bušeahas lea sierra kapihtal mas leat váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. Dasa leat biddjojuvvon 2,5 miljon ru ekonomalaš váikkuhangaskaoamit. Dasto leat eará ruđat doarjaga bokte riikkaidgaskasaš doaimbajuide mat vuoruhuvvojit kulturdoaimbajuid vuolde. Dasa lassin rehkenastojuvvojit vuoigatvuođa ja

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

106/181

riikkaidgaskasaš áššiid ossodaga hálddahasressat, mat leat oktiibuot 10 jahkedoaimma. Muđui guoskkahit sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu eanaš fágasurggiid Sámedikki doaimmas. Danne leat strategiijat ja doaibmajijut maidđái eará kapihttaliin bušehtas. Mii áigut čuovvolit WCIP 2014 bohtosiid, ja bušeahhta lea dan oktavuodas guovddáš váikkuhangaskaoapmi.

Go galgá sáhttit doaibmat nu ollu go vejolaš sorjjakeahhtá, de ruhtada Sámediggi iežas riikkaidgaskasaš barggu iežas bušehtas. Min iešmearridanvuogatuodá olis vuoruhit mii makkár riikkaidgaskasaš čoahkkimiida mii searvat. Mis jearahit dađistaga eanet ja eanet searvat čoahkkimiidda maid stáhta eiseválddit lágidit eará riikkaiguin dalle go álgoálbmotperspektiiva lea guovddážiis. Dát guoská erenoamážit stáhtaide ja álgoálbmogiidda Gaska- jaMátta-Amerihkás mat leat ratifiseren ILO 169, ja mat háliidit oahppat sámi vásihusain konsultašuvnnaid ektui ja eana- ja resursavuogatuodaid ektui. Muhtun oktavuodain sáhtta leat buorre čoavddus ahte eará aktevrrat go Sámediggi ovddastit fáttáid mat gusket sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii. Mis leat áigevuodilis ásahasat nugo Sámi allaskuvla, Gáldu, Árran/Sáminorth ja earát mat sáhttet bargat dan. Eará oktavuodain lea lunddolaš ahte Sámediggi, sámiid ovddastuslaš orgánan Norggas, deaivvada álgoálbmogiiguin eará osiin máilmmis.

Diedáhusa sisdoallu ii buvttit makkárgie rievdadusaid Sámedikki hálddahaslaš organiseremii riikkaidgaskasaš áššiid barggu ektui. Vuoruhuvvon ángiruššansurggiid sáhtta ruhtadit Sámedikki bušehttarámmaid revideremiin. Diedáhus čuovvoluvvo Sámedikki jahkásaš bušehtain, doaibmaplánas ja čuovvolannotáhtain. Čuovvoleamis lea lávga oktavuoha Sámi parlamentáralaš ráđđái, ja oktilas proseassaide riikkaidgaskasaččat.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 24.09.15 dii. 11.20

Ášši 036/15	Sámedikki dievasčoahkkin
-------------	--------------------------

Ášši 005/15	Ealáhus- ja kulturlávdegoddi
-------------	------------------------------

Sámi mátkeeallin – strategijja viidásat ovddideami várás

	Áššennr. 14/6428
--	---------------------

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	21.08.15	SR 097/15
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	21.– 22.09.15	EKL
Sámedikki dievasčoahkkin	23. – 25.09.15	DC 036/15

I Mildosat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámi mátkeeallima ovddidanprošeakta 2016

Sámediggi oaivvilda ahte ain lea dárbu ovddidit sámi mátkeealáhusa ovddidanprošeavttain Sámi Mátkeeallima várás golmma jahkái 2016 rájes.

Ovttas váikkuhangaskaoapmeapparáhtain muđui áigu Sámediggi gulahallat NordNorsk Reiseliv AS:in vejolašvuođa birra vulget go prošeaktaeaiiggádiin. Dan láhkai jotkojuvvošii dárbbalaš ovddidanprošeakta sámi mátkeeallima várás, seammás go dat čadnojuvvošii lagabui dálá mátkeeallimii ja Davvi-Norgga mátkeeallima hájánaan márkanapparáhtii. Sámedikki guhkesáiggi mihttomearri lea ásahtit rájáidrastideaddji ovttasbarggu sámi mátkeeallima várás. Bargu dainna ulbmiliin lea oassi prošeavttas.

Eaktun lea ahte prošeakta oazžu sierra prošeaktajođiheaddji ja stivrenjoavkku mas leat mielde sámi mátkeealáhus ja váikkuhangaskaoapmeapparáhta, dás maiddá Sámediggi, mii sáhtta gozihit barggu hui dárkilit.

Eaktun lea maid ahte lullisámi guovlluid mátkeealáhusfitnodagat besset searvat ođđa prošeaktii.

Sámediggeráđi áigu ovddidit dievasčoahkkimii stuorát ášši mátkeeallima birra jagi 2016 mielde. Sámediggi galgá leat eaktudeaddji sámi mátkeeallima ovddideapmái ja áigu dan oktavuodas earret eará árvvoštallat kártet vejolaš eaiiggátvuodaeavttuid searvvis NordNorsk Reiseliv AS.

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 005/15

EKL - Mearrádus:

Álgu

Sámediggi lea leamaš mielde ruhtadeamen 3-jahkásaš prošeavtta sámi mátkeeallima ovddideami várás, mii loahpahuuvvá 2015. Dan oktavuodas lea Sámediggi meannudan strategijja sámi mátkeeallima viidásat ovddideami várás.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

108/181

Mearkkašumit

Lávdegoddi mearkkašupmi, Bargiidbellodaga (Bb) lahtut Mariann Wollmann Magga, Marit Kirsten A. Gaup ja Per Mathis Oskal, Norgga Sámiid Riikasearvvi (NSR) lahtut Mathis Nilsen Eira, Tor Gunnar Nystad ja Nora Marie Bransfjell, Norgga SámiidRiikasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/Sáb) lahttu Christina Henriksen, Árja lahttu Jan Áge Biti, Nordkalottfolket lahttu Kjetil Romsdal, Johttisápmelaččaid listtu lahttu Per Andersen Bæhr, Sámit lulde lahttu Marie Therese N. Aslaksen ja Dáloniid listtu lahttu Nils Anders Rasmus:

Mátkeeláhusat rievddadit ja ovdánit ovtta ládje. Sámi kultuvra, sámi gielat ja biebmorbevierut miehtá riika, leat erenoamážat Norggas. Dát sáhtta mielddisbuktit eanet mátkkošteami sámi guovlluin. Lávdegoddi, earret go Ovddádusbellodat, háliida ahte guossit geat bohtet Norgii, dahje sámi guovlluide vásihit sámi kultuvrra, galget gávdnat albmuvođa ja jáhkehahttivuođa maid sii vurdet. Dalle lea dehálaš eaktun ahte sápmelaččat ieža sáhttet searvat hábmet ovdáneami mii lea dán ealáhusas ja sápmelaččat fertejit ieža hálddašit iežaset historjjá, álgovuođu ja orruma. Biebmoelemeanta lea okta deháleamos ovdamuniin mii sámi mátkeeláhusas lea ovdáneami vejolašvuođas. Dán ferte geahččat dan oktavuodas go beroštupmi lassána báikkálaš lahkaboahhti bibmui, ja mas lea deaddu sámi biepmuide. Eaiggátvuohta sámi kultuvrii ferte sihkkarastojuvvot.

Dehálaš mátkeeláhusa ovdáneapmái lea oažžut áigái vuogádaga mii árvvoštallá ealáhusa ja dan mielde addá duođaštusa, ja buktagiid merkemis lea oassin dás. Mearkagálvohuksen berre leat mihttomearrin mátkeeláhusas, nu go duodjebuktagat merkejuvvojit “Sámiid duodji” mearkkain. Seamma ferte dahkat oapmedállobuktagiin sámi guovlluin ja sámi produseanttain.

Guolástanmátkkošteapmi lea maid ealáhus mii stuorra. Lávdegoddi, earret go ovddádusbellodat, oaivvildit ahte galgá dahkat juoidá nu ahte sihkarvuohta lassána. Okta maid sáhtta dahkat, lea ahte nu gohčoduvvon “oahpisteaddji” galgá leat fárus, mas lea ja gii sáhtta ávkkástallat iežas báikkálaš ja árbevirolaš máhtuin luonddus mátkkošteamen gussiiguin/turistaiguin.

Sihkkarastin dihte ovdáneami ealáhusas, de ferte searvan Dutkan- ja Ovdánahttinprográmmaide vuoruhuvvot. Lagas oktavuoha FOU-birrasiin sáhtta mielddisbuktit ahte ovddidanprošeavttat ožžot eanet ávkki. Seamma ládje ferte váikkuhangaskaoapmeapparátta váldit mielde smávva/unnafitnodagažiid, nu go sámi mátkeeláhusat dávjá leat. Jus galgat oažžut ovddos buriid, nanu fitnodagaid, de lea dárbbalaš ahte dat sturrot. Lea unnán ruhta sámi guovlluin, ja ásahit gilvvagordne-foandda nu go eará ealáhusaid várás lea, lea deahálaš gaskkaoapmi lasihit sámi mátkeeláhusa.

Fierpmádathukseami ferte láchčojuvvot sadji, eanet ángiruššamii, prošeavttaide ja aktevrraide, ja váikkuhangaskaoapmeapparátta ferte sáhttit fállat searvama dákkár ángiruššamiidda.

Mearkkašupmi Nordkalottfolket lahtus Kjetil Romsdal ja Dáloniid listtu lahtus Nils Anders Rasmus:

Sámi mátkeallin dárbbalaš prošeavttaid ja doaibmabijuid ovdáneami várás ja mat dorjot dan mii lea báikkálaš, eakti ja áidnalunddot. Guhkesáiggi ángiruššan dánna “mearkagálvuvuin” sáhtta Sámi mátkeallin šaddat hui deaŋalaš ealáhussan sámi servodahkii.

Sámi kultuvra lea áidnalunddot ja árvvolaš, ja danne ferte sámi mátkeallinvásáhusaid eaiggáduššat báikkálaččat. Min mielas lea buorre joatkit dán ovddidanprošeavtta, muhto min mielas ii leat Nord Norsk Reiseliv AS oasseaiggáduššan dat vuohki mo oažžut dán ovdáneami.

Nord Norsk Reiseliv AS lea stuorra oassálasti ealáhusas, ja mis leat ollu ovdamearkkat mat čájehit ahte mihtilmas smávva mátkeeallinfitnodagat láhppojit dákkár organiseremis. Ii ge dat leat dakkár fitnodat mii fátmasta olles guovllu gos lea sámi mátkeeallin, ja dalle ferte maddái ohat eaiggáduššama dakkár fitnodagain mat fátmastit guovlluid mat leat Davvi-Norgga máttabealde.

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohus Ovddádusbellodagas:

Lasihuvvo ášši mañimus teakstaosi mañábeallai

Sámediggi doarju ovdáneami mátkeealáhusain Norggas, ja man vuodđu lea sámevuohtha, ja áigu láchit dása buori dili. Leat ealáhusa aktevrrat mat fertejit bargat dan barggu, almmolaš ekonomalaš doarjagiin ja/dahje ahte almmolašvuohtha lea heiveheaddjin. Ii leat áigeguovdil doarjut ovdamearkka dihte Sámedikki oasseeaiggátvuohtha Nordnorsk reiseliv AS:s.

Sámediggái lea dehálaš láchit mátkeealáhusa ovdánanealáhussan davvin, muhto oaidná ahte jurddašuvvo beare unnit ja gáržžet áššis ja notáhtas.

Lasseevttohus:

Áššis mii meannuduvvo 2016:s, berre speallankasino mas leat sámevuohtha ja guovssahas fáddán, ja mii sáhtta geasuhit turisttaid Finnmárukui, digaštallojuvvot ángiruššansuorgin. Mearkavisti mas leat sámi govat ja guovssahas fáddán, muhtin guovddáš báikái, ja ovtta árbevirolaš mátkeealáhusain.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 036/15

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 24.09.15 dii. 11.20

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 31 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

110/181

- Evttohus 1 hilgojuvvui 29 jienain 2 jiena vuostá
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Mariann Wollmann Magga, áššejođiheaddji	Ellen Kristina Saba
	Mariann Wollmann Magga	
2	Tor Gunnar Nystad	
3	Arthur Johan Tørfoss	Inger Elin Kristina Utsi
		Mariann Wollmann Magga
		Jovna Zakarias Dunfjell
	Arthur Johan Tørfoss	
4	Jan Åge Biti	Ellen Kristina Saba
	Jan Åge Biti	
5	Marit Kirsten Anti Gaup	Ellen Kristina Saba
		Per Andersen Bæhr
		Jan Åge Biti
	Marit Kirsten Anti Gaup	
6	Per Mathis Oskal	Per Andersen Bæhr
	Per Mathis Oskal	
	Mariann Wollmann Magga, čoahkkinortnegii	
7	Kjetil Romsdal	Inger Elin Kristina Utsi
	Kjetil Romsdal	
8	Silje Karine Muotka	
9	Nora Marie Bransfjell	
10	Viktor Inge Paulsen	John Kappfjell
	Viktor Inge Paulsen	
11	Ellinor Marita Jåma	
12	Inger Elin Kristina Utsi	
13	Piera Heaika Muotka	
14	Per Andersen Bæhr	
15	Christina Henriksen	
16	Mariann Wollmann Magga	
17	Mariann Wollmann Magga, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Sámi mátkeeallima ovddidanprošeakta 2016

Sámediggi oaivvilda ahte ain lea dárbu ovddidit sámi mátkeealáhusa ovddidanprošeavttain Sámi Mátkeeallima várás golmma jahkái 2016 rájes.

Ovttas váikkuhangaskaoapmeapparáhtain muđui áigu Sámediggi gulahallat Nordnorsk Reiseliv

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

111/181

AS:in vejolašvuoda birra vulget go prošeaktaeiggádiin. Dan lánkai jotkojuvvošii dárbblaš ovdidanprošeakta sámi mátkeeallima várás, seammás go dat čadnojuvvošii lagabui dálá mátkeeallimii ja Davvi-Norgga mátkeeallima hárvánan márkanapparáhtii. Sámedikki guhkesáiggi mihttomearri lea ásahtit rájaidrasttideaddji ovttasbarggu sámi mátkeeallima várás. Bargu dainna ulbmiliin lea oassi prošeavttas.

Eaktun lea ahte prošeakta oažžu sierra prošeaktajođiheaddji ja stivrenjoavkku mas leat mielde sámi mátkeealáhus ja váikkuhangaskaoapmeapparáhta, dás maiddá Sámediggi, mii sáhtta gozihit barggu hui dárkilit.

Eaktun lea maid ahte lullisámi guovlluid mátkeealáhusfitnodagat besset searvat ođđa prošeaktii.

Sámediggeráđđi áigu ovddidit dievasčoahkkimii stuorát ášši mátkeeallima birra jagi 2016 mielde. Sámediggi galgá leat eaktudeaddji sámi mátkeeallima ovddideapmái ja áigu dan oktavuodas earret eará árvvoštallat kártet vejolaš eiggátvuodaeavttuid searvvis NordNorsk Reiseliv AS.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 24.09.15 dii. 12.35

Ášši 037/15	Sámedikki dievasčoahkkin
Ášši 006/15	Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi

Rievdaduvvon sátnádeapmi Vuodđolága paragrafas 108 ja Vuodđoláhka sámegillii

	Áššennr. 14/883
--	--------------------

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	17.08.15	SR 095/15
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi:	21.–22.09.15	BFOL
Sámedikki dievasčoahkkin	23. – 25.09.15	DC 037/15

I Mildosat

Ášši SR 095/15 Rievdaduvvon Sátnádeapmi Vuodđolága paragrafas 108 ja Vuodđoláhka sámegillii

Notat av 17.02.2015 fra Sametinget til Carsten Smith. Forespørsel om betenkning om endringer av Grunnlovens § 108

Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven
<https://www.stortinget.no/Global/pdf/Dokumentserien/2011-2012/dok16-201112.pdf>

Høringsbrev fra Sametinget av Carsten Smiths betenkning av 29.07.2015

Høringsuttalelse fra Østamene i Neiden

Høringsuttalelse fra Sámi Nisson Forum

Høringsuttalelse fra Gáldu

Høringsuttalelse fra Nasjonal institusjon for menneskerettigheter

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi bivdá Stuorradikki áirasiid ovddidit evttohusa rievdaduvvon sátnádeami birra Vuodđolága paragrafas 108 mii láchčá meannudeapmái ja mearrideapmái stuorradiggeáigodagas 2017-2021. Sámediggi čujuha smiehtamuššii professor Carsten Smith evttohusa birra rievdadit sátnádeami.

Sámediggi bivdá ahte ovddiduvvo ja dohkkehuvvo čuovvovaš evttohus, mii ollašuhttá gáibádusaid dakkár sátnádeapmái mii guorrasa dohkkehuvvon almmolaš giellageavaheapmái ja sápmelaččaid stáhtusii álbmotrievtti vuodul:

“Lea stáhta eiseválddiid ovddasvástádus láchčit dili nu ahte sámi álbmot, riikka álgoálbmogin, sáhtá sihkkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.”

Sámediggi gávnna ahte sámegiella ja dárogiella Norgga lága vuodul leat ovtaárvosaš gielat. Vuodđoláhka sámegillii livččii vuoimmálaš cealkámuš dan deađalaš oasis demokratiija- ja servodatovddideamis, mii ovddastuvvo sápmelaččaid dohkkehemiin álbmogin ja álgoálbmogin ja Sámedikki ásehemiin sápmelaččaid álbmotválljen orgánan.

Sámediggi bivdá ahte Stuorradiggi ovttasráđiid Sámedikkiin nammada bargojoavkku erenoamáš čehppodagain sámegeilas ja sámi riektediehtagis man bargun lea čállit Vuodđolága sámegillii gustovaš riehtačállinnorpmaid vuodul nu ahte teaksta sámegillii šattašii dásseárvosažžan Vuodđolága teavsttain girjedárogillii ja ođđadárogillii.

Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi - 006/15

BFOL - Mearrádus:

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahpahuslávdegoddi lea meannudan ášši 037/15 - Rievdaduvvon sátnádeapmi Vuodđolága paragrafas 108 ja Vuodđoláhka sámegillii.

Lávdegotti árvalus lea ná:

Evttohus Nordkalottfolket lahtus Kjellrun Wilhelmsen:

Evttohus 1:

Sámediggi doarju otná sátnádeami Vuodđolága paragrafas 108.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat mearkkašumit dahje eanet evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 037/15

Mearkkašupmi Árja áirasiid Jan Áge Biti, Hartvik Hansen, Laila Susanne Vars ja Lars Oddmund Sandvik bokte, NSR-NSR/Sáb áirasa Kirsti Guvsam bokte, Bargiidbellodaga áirasa Kåre Olli bokte, ÁaSG áirasa Ellinor Marita Jáma bokte, Johttisámilistu áirras Per A. Bæhr bokte ja Olgešbellodaga áirras Lars Filip Paulsen bokte.

Sápmelaččat leat álgoálbmogat Suomas, Norggas ja Ruotas ja okta álgoálbmogiin Ruoššas.

Sámit leat álgoálbmogat Suomas, Norggas ja Ruotas ja okta álgoálbmogiin Ruoššas. Norgga sámepolitihka váldodovddastus lea ahte Norga lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamii; dáččaid ja sápmelaččaid. Dán guovtti álbmogis galget seammá vuogatvuodát ovdánahtti iežaset eavttuid vuodul.

Suoma vuodđolágas lea sámiid álgoálbmotstáhtus čielgasit deattuhuvvon. Guovddáš eiseválddit leat 1970-logu politihkalaš dohkkeheami bokte deattuhan ahte Ruota sámiin lea muhtun muddui álgoálbmotstáhtus ja našunála lágaid dohkkeheami bokte minoritehtagielaid Ruotas. Dasa lassin lea ruota vuodđoláhka dohkkehan ahte sápmelaččat lea sierra álbmot. Sámit leat okta Ruošša álgoálbmogiin geaid vuogatvuodáid suodjala Ruošša federašuvnna vuodđoláhka ja nátionála lágat. Norggas leat sápmelaččat ILO-konvenšuvnna nr. 169 ratifiserema bokte dohkkehuvvon álgoálbmogiin ja čearddaálbmogiin iehčanas stáhtain.

Norgga vuodđolágas § 108 lea sámiid stáhtus iehčanas álbmotjoavkun dohkkehuvvon, muhto sámit

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

114/181

Norggas váillahit čielgasit dohkkeheami Vuodđolágas ahte sis lea álgoálbmot ja álbmot stáhtus.

Sámiid álgoálbmotstáhtus lea vuodđun odđaaigásaš sámepolitihka ja álbmotválljejuvvon Sámedikki ásaheames, sámiid ovddasteaddji orgána. Sámediggi lea álgoálbmotparlameanta mii sihkarastá ahte sámiin dego minoritehtan, álgoálbmot ja álbmot lea almmolaš jietna Norggas. Norggas válljejit sápmelaččat Sámedikki áirasiid mat galget ovddidit sámiid álgoálbmogiin našunála ja internašunála dásis. Dat lea ovttaoaivilvuolta norgga almmolašvuodas ahte sámit leat riika álgoálbmot ja vuostefámut mat eai háliit dohkkehit sámiid álgoálbmotstáhtusa ovddidit oainnuid mat mannet riika ráđđejeaddji politihkalaš oainnu vuostá.

Davviriika 2005 sámekonvenšuvnnas evttohusastis evttohuvo ahte heivehit davviriika lágaid sihkarastindihte Suoma, Norgga ja Ruota sámiide iešmearridanrivttiid dego iehčanas álbmot ja álgoálbmot. Konvenšuvdnaevttohusas § 2 deattuhuvvo ahte:

“Sápmelaččat leat Suoma, Norgga ja Ruota álgoálbmot”

Suopma, Norga ja Ruotta leat, go leat dorjon ON álgoálbmotjulggaštusa ON válđočoahkkimis 2007:s, maid geatnegahtton nannet sámiid álgoálbmotstáhtusa našunála lága bokte.

Sámedikki oainnu mielde lea vealtameahtton mearkkašupmi internašunála álgoálbmotrivttiid implementeremis ahte sámiid álgoálbmotstáhtus dohkkehuvvo čielgasit Norgga konstitušuvnnas. Dát speadjalastá dan mii dál juo lea gustovaš riekti ja mii maid dávista norgga sámepolitihka prinsihpalaš vuodus.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 24.09.15 dii. 15.00.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Árvalus 1 hilgojuvvui 32 jienain 5 jiena vuostá.

Bajaššaddan-, fuolahus ja oahppolávdegotti evttohus mearriduvvui 32 jienain 5 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1.	Sandra Márjá West, áššejođiheadji	Mariann Wollmann Magga
	Sandra Márjá West	
2.	Kåre Olli	Kirsti Guvsàm
		Laila Susanne Vars
	Kåre Olli	
3.	Kjellrun Wilhelmsen	Inger Elin Kristina Utsi
		Kirsti Guvsàm
		Kåre Olli
	Kjellrun Wilhelmsen	
4.	Lars Filip Paulsen	Sandra Márjá West
5.	Laila Susanne Vars	
6.	Inger Elin Kristina Utsi	Laila Susanne Vars

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

115/181

	Inger Elin Kristina Utsi	
7.	Ellinor Marita Jåma	Lars Filip Paulsen
		Hartvik Hansen
		Inger Elin Kristina Utsi
8.	Kirsti Guvsàm	
9.	Olof Anders Kuhmunen	
10.	Hartvik Hansen	Kjellrun Wilhelmsen
	Hartvik Hansen	
11.	Viktor Inge Paulsen	
12.	Aili Keskitalo	
13.	Arthur Johan Tørfoss	
14.	Per A. Bæhr	
15.	Vibeke Larsen	
16.	Toril Bakken Kåven	Piera Heaika Muotka
		Inger Elin Kristina Utsi
		Hartvik Hansen
	Toril Bakken Kåven	
17.	Kåre Olli	
18.	Laila Susanne Vars	
19.	Per A. Bæhr	
20.	Kirsti Guvsàm	
21.	Sandra Márjá West	

DC - Mearrádus:

Sámediggi bivdá Stuorradikki áirasiid ovddidit evttohusa rievdaduvvon sátnádeami birra Vuodđolága paragrafas 108 mii láchčá meannudeapmái ja mearrideapmái stuorradiggeáigodagas 2017-2021. Sámediggi čujuha smiehtamuššii professor Carsten Smith evttohusa birra rievdadit sátnádeami.

Sámediggi bivdá ahte ovddiduvvo ja dohkkehuvvo čuovvovaš evttohus, mii ollašuhtá gáibádusaid dakkár sátnádeapmái mii guorrasa dohkkehuvvon almmolaš giellageavaheapmái ja sápmelaččaid stáhtusii álbmotrievtti vuodul:

“Lea stáhta eiseváldiid ovddasvástádus láchit dili nu ahte sámi álbmot, riikka álgoálbmogin, sáhtá sihkkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.”

Sámediggi gávnna ahte sámegiella ja dárogiella Norgga lága vuodul leat ovtaárvošaš gielat. Vuodđoláhka sámegillii livččii vuoimmálaš cealkámuš dan deatalaš oasis demokratiija- ja servodatovddideamis, mii ovddastuvvo sápmelaččaid dohkkehemiin álbmogin ja álgoálbmogin ja Sámedikki ásaheamiin sápmelaččaid álbmotválljen orgánan.

Sámediggi bivdá ahte Stuorradiggi ovttasráđiid Sámedikkiin nammada bargojoavkku erenoamáš čehppodagain sámegielas ja sámi riektediehtagis man bargun lea čállit Vuodđolága sámegillii gustovaš riektačállinnorpmaid vuodul nu ahte teaksta sámegillii šattašii dásseárvosažžan Vuodđolága teavsttain girjedárogillii ja ođđadárogillii.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 24.09.15 dii. 16.40.

Ášši 038/15

Sámedikki dievasčoahkkin

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

116/181

Báástede - Sámi kulturárbbi máhcaheapmi

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	21.08.15	SR 098/15
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	21.–22.09.15	EKL
Sámedikki dievasčoahkkin	23. – 25.09.15	SP 038/15

I Mildosat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámi servodat galgá ieš beassat hálldašit iežas kulturárbbi. Dát vuoigatvuohta lea sápmelaččain danne go dat lea álgoálbmot ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid vuođul. Sámediggái lea deatalaš ahte oasis dan sámi kulturárbbis mii lea Norgga álbmotmuseas, máhcahuvvot dan 6 sámi museii maid Sámediggi hálldaša.

Vai dan sáhtá čađahit, de fertejit čuovvovaš eavttut leat ollašuhthtojuvvon:

1. Sámi museain ferte leat doarvái vurkenvejolašvuođat
2. Sámi museain fertejit leat doarvái resurssat museadoibmii
3. Máhcahanproseassa dárbbáša ekonomalaš resurssaid

Sámediggi vuordá ahte Stáhta, mas leat geatnegasvuođat sápmelaččaid ektui, juolluda doarvái ekonomalaš resurssaid sámi kulturárbbi máhcaheapmái Norgga álbmotmuseas ja kulturhistorjjálaš museas (UiO).

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 006/15

EKL - Mearrádus:
Álgu

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši Bååstede sámi kulturábbi máhcaheami birra, ja ovddida árvalusa.

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohus Bargiid bellodagas (BB), Árjas, Norgga Sámiid Riikasearvvis (NSR), Norgga Sámiid Riikasearvvis /Sámeálbmot bellodagas (NSR/Sáb), Nordkalottfolket, Johttisápmelaččaid listtus, Dáloniid listtus ja Sámiin lulde:

Ođđa teakstaossi maŋŋá 1. teakstaosi:

Báikkálaš Norgga museaid ja eará davviriikkaid museaid main leat sámi dávvirat oamastusas, ferte árvoštallat galget go váldojuvvot mielde viidásat máhcahan bargui.

Lasáhus – ođđa 3. čuokkis

3. Museaid čájáhusdiliit ja návccat fertejit leat nu ahte dat devdet museafágalaš gáibádusaid.

Evttohus 2

Molssaevttolaš evttohus (boahdá sámediggeráđi árvalusa sadjái) Ovddádusbellodagas:

Báástede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi

Kulturmuittuid áimmahuššan gáibida nanu fágabirrasiid ja gelbbolašvuoda. Dan ovdii go fievrridit ruovttoluotta sámi kulturárbbi Norgga álbmotmuseas dan guđa sámi museii, de ferte baicca jearrat leat go guhitta smávva sámi musea dat rievttis dahkku áimmahuššat dán kulturárbbi. Ulbmil ferte leat ahte sámi kulturmuittuin váldojuvvo bures ja dohkálaččat vára boahhte buolvvaide, čájáhusa bokte mii addá máhtu ja ipmárdusa álbmogii, eai ge čihkkojuvvo eret boaittobealbáikkiin.

Ovddiduvvo čuovvovaš evttohus:

Sámediggi áigu bargat dan nammii ahte sámi museat šaddet oktan musean, ja ahte dát ásahuvvo báikái mii buktá vuođu nanu museafágalaš gelbbolašvuhtii ja stuorit galledanlogu. Áltá dahje Romsa leat danin lunddolaš báikkit. Ášši ovddiduvvo sámediggái jagis 2016.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 038/15

Mearkkašupmi Olgešbellodaga áirras Lars Filip Paulsen bokte ja ÁaSG áirras Jovna Z. Dunfjell bokte.

Dorjot lávdegotti evttohusa 1.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 24.09.15 dii. 17.00.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvui 33 jienain 2 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 33 jienain 2 jiena vuostá
- Kultur ja ealáhuslávdegotti evttohus mearriduvvui 33 jienain 2 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

119/181

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1.	Kjetil Romsdal, áššejođiheaddji	
2.	Mathis N. Eira	
3.	Arthur Johan Tørfoss	Sandra Márjá West
		Mariann Wollmann Magga
		Inger Elin Kristina Utsi
	Arthur Johan Tørfoss	
4.	Jan Åge Biti	
5.	Lars Filip Paulsen	Kirsti Guvsàm
6.	Nora Marie Bransfjell	
7.	Marit Kirsten A. Gaup	
8.	Vibeke Larsen	Piera Heaika Muotka
9.	Per Mathis Oskal	
10.	Christina Henriksen	
11.	Kåre Olli	
12.	Viktor Inge Paulsen	
13.	Henrik Olsen	Mariann Wollmann Magga
	Henrik Olsen	
14.	Jovna Zakarias Dunfjell	Kirsti Guvsàm
15.	Lars Filip Paulsen	
16.	Tor Gunnar Nystad	
17.	Kjetil Romsdal, áššejođijeaddji	
	Mariann Wollmann Magga, čoahkkinnortnegii	

DC - Mearrádus:

Sámi servodat galgá ieš beassat hálddašit iežas kulturárbbi. Dát vuoigatvuohta lea sápmelaččain danne go dat lea álgoálbmot ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid vuođu. Sámediggái lea deatalaš ahte oasit dan sámi kulturárbbis mii lea Norgga álbmotmuseas, máhcahuvvot dan 6 sámi museii maid Sámediggi hálddaša.

Báikkálaš Norgga museaid ja eará davviriikkaid museaid main leat sámi dávviratoamastusas, ferte árvvoštallat galget go váldjuvvot mielde viidásat máhcahan bargui.

Vai dan sáhtá čađahit, de fertejit čuovvovaš eavttut leat ollašuttuuvvon:

1. Sámi museain ferte leat doarvái vurkenvejolašvuođat
2. Sámi museain fertejit leat doarvái resurssat museadoibmii
3. Máhcahanproseassa dárbbáša ekonomalaš resurssaid.
4. Museaid čájáhusdilit ja návccat fertejit leat nu ahte dat devdet museafágalaš gáibádusaid.

Sámediggi vuordá ahte Stáhta, mas leat geatnegasvuođat sápmelaččaid ektui, juolluda doarvái ekonomalaš resurssaid sámi kulturárbbi máhcaheapmái Norgga álbmotmuseas ja kulturhistorjjálaš museas (UiO).

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 24.09.15 dii. 18.00.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

120/181

Ášši 039/15	Sámedikki dievasčoahkkin
-------------	--------------------------

Ášši 007/15	Plána- ja finánsalávdegoddi
-------------	-----------------------------

Sámedikki 2017 bušeahhtadárbu

	Áššennr. 15/2494
--	---------------------

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	21.08.15	SR
Plána- ja finánsalávdegotti	21. – 22.09.15	PFL
Sámedikki dievasčoahkkin	23.09.15	DC 39/15

I Mildosat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

1 Álggahus

Sámediggi lea našunála parlameanta Norgga sámi álbmoga várás. Dan čađa sihkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin iežamet giela, kultuvrra ja iežamet servodaga. Sámediggi lea demokrátalaš ávnnas sámi iešmearrideapmái ja ávkkálaš ja dárbbalaš bálvalusaid ja fáladagaid ovddideapmái sámi álbmogii. Sámediggi lea sápmelaččaid jietna riikkas ja riikkaidgaskaččat.

Norgga stáhta lea huksejuvvon guovtti álbmoga eatnama nala, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mielddisbuktá ahte sámi gielas, kultuvrras ja servodagas galget prinsihpalaččat leat seamma vejolašvuođat ovdáneapmái ja suddjemii go dárogielas ja dáža kultuvrras. Mii galgat ieža defineret min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahhteáiggi. Jus mis leat dát vuoigatvuođat ja vejolašvuođat mat dáža servodagas leat, de lea dát iešmearrideapmi duohtavuođas. Iešmearrideapmi mii galgá hálddašuvvot

gulahallama ja ovttasbarggu bokte servodagain min birra.

Sámedikki bušeahtta lea jahkásaččat lassánan 1989 rájes. Muhto oassi stáhtabušeahtas mii juolluduvvo sámi ulbmiliidda šaddá unnit ja unnit go buohtastahtá juolludemiiguin eará servodatulbmiliidda. Danin lea vuođđu navdit ahte rámmaeavttut sámi servodatovdánahttimii šaddet ain heajubut go dat mii lea stuoraservodagas ja majoritehtakultuvrras.

Álbmogin leat mis ain dat seamma vuordámušat ovdánahttimii sámi servodagas, go servodagas muđui leat vuordámušat Norgga stuoraservodahkii, dáža kultuvrii ja gillii. Dat máksá ahte Sámedikkis áiggi mielde lea unnit ja unnit vejolašvuohta ovdanbuktit čovdosiid ja doaibmajuid mat leat heivehuvvon sámi servodaga dárbbuide ja vuordámušaide, jus dát ii rievdda.

2 Bušeahttaprosedyrat

Sámediggi ovddasta sápmelaččaid álgoálbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbuktá ahte Sámedikkis ferte leat friddjavuohta bidjat eavttuid, hábmet ja hálldašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasbargoprosedyrat gaskal Stuoradikki, ráđđehusa ja Sámedikki galget sihkkarastit ahte Sámediggi sáhtá vuhtiiváldit dán rolla.

Sámediggi lea odne áidna álbmotválljejuvvon orgána Norggas mas ii leat sierra sisabohtovuogádat. Sámedikkis ii leat mielmearridanváldi sturrodagas ii ge ruđaid várremis mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušeahta bokte. Dán dili sáhtá gohčodit garrasis sisabahkkemin iešmearrideamis mii sápmelaččain galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Dálá vuogádat mas lea rámmabušeahtta Sámediggái ja bohtá guđa departemeanttas, ja bušeahtta sámi ulbmiliidda bohtá logi departemeanttas, mielddisbuktá hástalusaid dasa ahte olahit ollislaš sámpolitiikka, ja veahttuda maid Sámedikki dohkkejumi ja ovddasvástádusa. Sámediggi lea bivdán ráđđehusas ahte mii ovttas árvvoštallat ja veardádallat lea go vejolaš čohkket juolludemiid Sámediggái ovttá bušeahttaoasttas. Sámediggi ja Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta leat danin bidjan johtui barggu árvvoštallat ovdamuniid ja heajut beliid dán árvalusas.

Ođđa bušeahttaproseassa sáhtášii addit buoret vuođu guorahallat bušeahttagažaldagaid jahkásaš konsultašuvnnain manjit áiggis.

3 2017 Bušeahttadárbu

Sámediggi vuordá ahte jagi 2017 bušeahtta lassánivččii nationála ángiruššamiidda dávistettiin ja ahte

bušeahtas eai livčče dakkár ruđat mat leat merkejuvvon juo ráđđehus beales vuoruheapmin.

Bušehtadárbbus leat sihke ulbmilat Sámedikki bušeahtas ja sámi ulbmilat olggobealde Sámedikki bušeahta.

2017 lasáhusa dárbbus leat olggosgolut ruđaid hálddašeamis mielde. Dát dahká 20 % lasáhusas.

Sámediggeráđđi áigu lagabuidda vuoruhit bušehtadárbbuid jahkái 2017.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš barggut	2 000 000
Giella	18 000 000
Kultuvra	90 300 000
Mánáidgárddit	6 600 000
Vuođđooahpahus	41 000 000
Alit oahppu ja dutkan	5 150 000
Dearvvašvuohta ja sosiála	3 000 000
Areálat ja biras	2 300 000
Kulturmuutosuodjalus	2 000 000
Ealáhusat	15 000 000
Ovttasbargošiehtadusat	3 000 000
Sámi siviilaservodat	1 000 000
Submi	189 350 000

4 Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš barggut

Váldomihttomearri:

- Vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas leat váldon oassin lágain ja praktihkalaš politihkas main lea dadjamaš min ja eará álgoálbmogiid árgabeaivái.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Riikkaidgaskasaš barggut	500 000
Parlamentarihkkárkonferánsa	1 500 000
Submi	2 000 000

4.1 Riikkaidgaskasaš barggut

Lea dárbu lasihit poastta ekonomalaš váikkuhangaskaomiide riikkaidgaskasaš áššiide. Lea dahkkon šiehtadus Sámedikki riikkaidgaskasaš áirasiin mii lea oassin álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 čuovvoleamis. Sámediggi áigu, dán rámma siskobealde, bidjat erenoamáš fuomášumi mánáide ja nuoraide.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 500 000 ruvnno.

4.2 SPR ja Parlamentarihkkárkonferánsa

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea parlamentáralaš ovtasbargoorgána Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiide, ja mas Ruošša sámiin leat bistevas oassálastit. Delegašuvvna olggosgoluid searvat SPR-čoahkkimiidda ja muđui ovdasteapmái máksá iešguđet sámediggi.

Troandima ávvudeami 2017 oktavuodas galgá dollot Parlamentarihkkárkonferánsa. Dán konferánsii lea bušeahttadárbu 1 500 000 ruvnno.

Norgga sámediggi doaibmá SPR čállingoddin 2017:s.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 500 000 ruvnno.

5 Giella

Váldomihttomeari:

2. Lasihit sámegiela geavaheddjiid logu ja eanet geavaheami sámegielain.
- 3.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Sámás mánáin	1 000 000
Nuoraiddeaivvadeapmi	200 000
Hospiterenortnet	200 000
Ovttasbargu ja ovttasdoaiman suohkaniiguin sámegeiela hálddašanguovllus ja sámi giellaguovddážiiguin	400 000
Giellalávdegotti barggu čuovvoleapmi	600 000
Giellakonferánsa	300 000
Diehtujuohkindoaimmaheapmi institušuvnnaide ja geavahedjiide sámi guovlluin	500 000
Guovttegielatruđat suohkaniidda	7 000 000
Guovttegielatruđat fylkkasuohkaniidda	800 000
Sámi giellaguovddázat	4 000 000
Ohcanvuđot doarjagat: Sámi giellaproševttat	3 000 000
Submi	18 000 000

5.1 Sámás mánáin

Sámediggi oaidná dárbbu lasihit diehtujuohkima mánggagielatvuoda birra ja dan ávkki birra sihke váhnemiidda, dearvašvuodastašuvnnaide ja jortamoraide. Sámediggi háliida bidjat johtui kampánja "Sámás mánáin" 2016:s mii lea oaiuvilduvvon váhnemiid ja dearvašvuodabargiid várás. Mii háliidit maid ovttasbargat sámi guovlluiguin Ruožas ja Suomas. Sihke bargu gaskkustit ja juohkit dieđuid, ja materiálahábmen gáibida eanet ruđalaš návccaid.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

5.2 Nuoraiddeaivvadeapmi

Sámediggi lea ollu jagiid juolludan stipeandda ohppiide joatkkaskuvllas geain lea sámegeiela fágan. Dát oahppit leat boahteáiggi fágaolbmot sámi servodagas. Lea dehálaš movttiidahttit válljet sámegeiela fágan seammás go lea ávkkálaš ahte ovttaskas oahppi oaidná ávkki ja mearkkašumi sámegeiela gelbbolašvuodas.

Sámedikkis lea mihttomearri lágidit nuoraiddeaivvadeami 2017:s joatkkaskuvllaohppiide geain lea sámegeiela fágan. Sámediggi doaivu ahte dákkár deaivvadeami leat ávkkálaččat ja movttiidahtti, ja mii leat plánen lágidit dákkár deaivvadeamiid jahkásaččat.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 200 000 ruvnno.

5.3 Hospiterenortnet

Mánnga guovllus lea sámegiella nu rašes dilis ahte lea meastta veadjemeahttun bargu doalvvuhit dan boahte bulvii. Lagasbirrasis gullo unnán sámegiella, ja gáibádusat ahte “huma nu ahte buohkat ipmirdit” sáhtta fargga jávohuhttit sámi jienaid almmolašvuodas. Bearrašiin main dušše nubbi váhnen lea sámegiela, ii leat vejolašvuhta ge go eanas áiggi manná doppe ságastallan dárogillii. Giellakurssat ja giellaleairrat leat buktán muhtin olbmuid dan muddui ahte ipmirdit álkis sámegiela, muhto ieža eai sámás nu ollu. Sin gaskkas lea soames hárvve gii duođas háliida sámegiela geavahangiellan árgabeaivvis. Sin dat ferte veahkehit rievttis geidnui.

Máilmmis muđui leat mii oahppan ahte gávdnojit guokte málle mat buktet bohtosiid go geahččá giellaoahppamii: au pair-ortnet ja giellaskuvllat nu go EF ja AFS, gos oahpahallit orrot bearrašiid luhtte dan riikkas gos oahpahallet sámegiela. Go dát doaima eará gielain, de lea bures jáhkehahtti ahte dat doaima sámegiela ektui maid.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 200 000 ruvno.

5.4 Ovttasbargu ja ovttasdoaimman suohkaniiguin sámegiela hálddašanguovllus ja sámi giellaguovddážiiguin

Sámediggi rievdadii 2011:s juolludaneavttuid guovttegielatruđaide suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda sámegiela hálddašanguovllus. 2012:s vuolláičállojuvvo ovttasbargošiehtadusat ovdánahttindoarjaga geavaheami dihte juohke suohkaniin. Seammás mearriduvvui ahte ortnet galgá árvoštallojuvvo manjil golbma jagi. Ortnet árvoštallojuvvo 2015:s.

Sámedikki niehku suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda sámegiela hálddašanguovllus lea ahte mis leat suohkanat mat láchčēt dili eanet sámegiela geavaheapmái ja ahte doarjjaortnegat leat heivehuvvon suohkaniid dárbbuide. Árvoštallanraporta guovttegielatruđaid geavaheami birra čuovvoluvvo ja veardádallojuvvo suohkanreformma ja giellalávdegotti raportta oktavuodas. Sámediggi lea juo oaidnán dárbbu láchčēt buoret dili oazžut eanet ovttasbarggu ja gulahallama gaskal Sámedikki ja suohkana, čoahkkimiid, kurssaid ja workshop bokte. Danin boahtá leat lunddolaš geahččat strategijaidgiellaarenaid ovdánahttimii ja háhkat lunddolaš gielladoaimmaid main bakkálaš dárbbut leat vuodđun.

Giellaguovddážiid evalueren lea čuovvoluvvon Sámedikki sámi giellaguovddážiid strategijain. Dán strategijaplánas lea biddjon fokus muhtin strategijaide sihkkarastindihte buriid rámmaeavttuid sámi giellaguovddážiidda. Strategijaid čuovvolanbargu bistá mánnga jagi, ja Sámediggi dárbbasa eanet rámmaid vai sáhtta ovttasbargat giellaguovddážiiguin dán barggu birra.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 400 000 ruvno.

5.5 Giellalávdegotti barggu čuovvoleapmi

Jus galgat sáhttit doaimmahit iešmearrideami iežamet gielaid ektui, de ferte Sámedikkis leat vealtameahtun váikkuhanfápmu lágalaš, ekonomalaš ja organiserema rámmaeavttuid hábmemii sámi gielaid ektui. Seammás ferte Sámediggi doaimmahit iešstivrema ámmáha bokte dahkat iešheanalaš mearrádusaid sámi giellagažaldagain.

Viiddis ovtastuvvon almmolaš lávdegoddi man ráđđehus lea vuodđudan čakčamánu 2014:s, galgá gitta guovvamánu 2016 geahčadit gustovaš ortnegiid, doaibmajuid ja njuolggadusaid sámi gielaid ektui Norggas. Lávdegoddi galgá árvvoštallat movt dát sáhttet heivehuvvot dálá organiseremii almmolaš sektoris ja sihkkarastit doaimmalaš ja ovtadássásaš almmolaš bálvalusaid sámegeallii.

Sámediggi galgá árvvoštallat lávdegotti árvalusa, ja čađahit proseassaid ja konsulteremiid maid lea dárbbalaš. Lea dárbu ahte várrejuvvo ruhta čuovvolit giellalávdegotti barggu.

2017:s dárbbasuovvo lasi: 600 000 ruvnno.

5.6 Giellakonferánsa

Sámediggi lágidii giellakonferánsaid sihke 2011.s ja 2013:s, ja oaččuimet buriid mearkkašumiid ruovttoluotta. Konferánsat čohkkejit olbmuid iešguđet giellabirrasii ja digaštallet áigeuovdilis hástalusaid ja fáttáid mat guoskkahit sámegealla ovdánahttimii. Sámedikki mielas lea dehálaš lágidit dákkár konferánsaid gos sámegealla dilli digaštallojuvvo. Konferánsat čohkkejit sin geat barget sámegeallain ja geain lea beroštupmi dasa, ja addet Sámediggái ávkkálaš dieđuid ja mearkkašumiid. Sámedikkis lea áigumuš lágidit giellakonferánsaid juohke nuppi jagi.

2017:s dárbbasuovvo lasi: 300 000 ruvnno.

5.7 Diehtujuohkindoaimmaheapmi institušuvnnaide ja geavaheddjiide sámi guovlluin

Sihke institušuvnnat, organisašuvnnat ja ovttaskas olbmot vásihit ahte sii gávdnet unnán diehtujuohkima iežaset vuoigatvuođaid birra oahpahussii ja sámegealla geavaheapmái almmolaš báikkii. Sámediggi oažžu dávjá jearaldagaid vuoigatvuođaid birra mat geavaheddjiin leat oahpahussii sámegeallas ja sámegeallii, váiddaorganaid birra ja makkár institušuvnnain lea ovddasvástádus masa. Sámediggi oaidná dárbbu dasa ahte hábmejuvvo diehtujuohkinmateriála lágaid birra ja vuoigatvuođaid birra mat gusket sámegeallii. Dákkár diehtujuohkinmateriálas ferte leat álkit ipmirdahtti ja álki geavahit, ja daid ferte sáhttit juohkit skuvllaide, váhnemiidda, suohkaniidda sámegealla hálddašanguovllus ja nu ain.

2017:s dárbbasuovvo lasi: 500 000 ruvnno.

5.8 Guovttegielatruđat suohkaniidda

Vai suohkaniin sámegeiela hálddašanguovllus galgá leat vejolaš nannet ja ovddidit giellabargguid suohkanis, de lea dárbu lasihit guovttegielatdoarjaga suohkaniidda sámegeiela hálddašanguovllus. Vurdojuvvo ahte ođđa suohkanat ohcet čálihuuvvot hálddašanguvlui boahte jagiid.

Dasa lassin lea Aarporte suohkan mearridan ohcat čálihuuvvot sámegeiela hálddašanguvlui 2017 rájes.

2017:s dárbbasuuvvo lasi: 7 000 000 ruvnno.

5.9 Guovttegielatruđat fylkkasuohkaniidda

Vai fylkkasuohkaniin sámegeiela hálddašanguovllus galgá leat vejolaš nannet ja ovddidit giellabargguid, de lea dárbu lasihit guovttegielatdoarjaga fylkkasuohkaniidda sámegeiela hálddašanguovllus.

2017:s dárbbasuuvvo lasi: 800 000 ruvnno.

5.10 Sámi giellaguovddážit

Sámi giellaguovddážit leat dehálaččat sámegeiela ovddideamis. Dat leat erenoamáš dehálaččat lagasbirrasii ja fáallet ollu doaimmaid iežaset guovlluin. Giellaguovddážit leat dehálaš ja beaktiis ovttasbargit Sámedikkiin, vai nagodit čađahit giellapolitiikka. Giellaguovddážiid stuorimus hástalus lea go ii leat einnostahtti ekonomiiija. Giellaguovddážiin lea dárbu lasihit olmmošlaš ja ekonomalaš resurssaid, ja buoret vejolašvuohta guhkesáiggi plánemii. Dusten dihte dán dárbbu, álggahii Sámediggi doaimplánaid máŋgga jagi badjel, ja lasihii doaimmadoarjaga.

Lasáhus sámi giellaguovddážiidda ákkastallojuvvo rievdaduvvon ruhtadanortnegiin, mas lea lasihuvvon doaimmadoarjja, ja giellaguovddážiid lohku mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte, lea lassánan.

2017:s dárbbasuuvvo lasi: 4 000 000 ruvnno.

5.11 Ohcanvuđot doarjagat: Sámi giellaprošeavttat

Sámediggi vásiha ahte gielladoaimmat ja fokus sámegillii lea lassánan miehtá riikka. Eanet ja eanet institušuvnnat ja organisašuvnnat háliidit čalmmustahttit, nannet ja ovddidit sámegiela lagasbirrasis. Sámedikki mielas lea erenoamáš dehálaš ahte iešguđet aktevrrat oassálastet bargui nannet ja ovddidit sámegiela, ja oidnet dárbbu dasa ahte dát poasta lassána.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 3 000 000 ruvnno.

6 Kultuvra

Váldomihttomearri:

Ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja mii lea olahanmuttus buohkaide.

	2017:s dárbbášuvvo lasi
Tråante 2017	12 500 000
Sámi museat	15 000 000
Saemien Sijte	2 500 000
Bååstede ruovttoluottafievrridanprošeakta	10 000 000
Sámi kulturinstitušuvnnat	11 000 000
Internašunála Sámi Filbmainstituhtta	1 000 000
Kulturdoaimmat	2 500 000
Girjjálašvuoha	6 500 000
Sámedikki bibliotehka	1 100 000
Sámi girjebusset	4 200 000
Lullisámi gelbbolašvuodábibliotehka	2 000 000
Juoigan ja musihkka	5 000 000
Teáhter	5 000 000
Media	6 000 000
Sámi valáštallan	2 000 000
Sámi dáiddáršiehtadus	4 000 000
Submi	90 300 000

6.1 Tråante 2017

Ávvudeapmi 2017 lea dehálaš našunála dáhpáhus mii čalmmustahttojuvvo našunála ávvudemiin ja sámi ávvudeapmi. Ávvudeami mihttomearri lea čalmmustahttit, gaskkustit máhtu sámiid birra, sámi kultuvrra ja historjjá birra 100-jagi áigodagas. Ávvudeapmi galgá mielddisbuktit oassálastima ja searvama demokratiijii, ja láchit dili ávvudemiide maiddái olggobealde Trøndelága fylkkaid.

Sámediggi háliida deattuhit dan historjjálaš dáhpáhusa sámiid historjjás mii dáhpáhuvai guovvamánu 6.b. 1917:s Troandimis. Sámediggi lea ovttasbargoguimmiiguin Lulli-Trøndelága fylkkasuohkaniin ja Troandin gielddain searvan čalmmustahttit dáhpáhusa ja ovdamanninissona Elsa Laula Renberg ávvudeamiin 2017:s. Dát galgá leat našunála, regionála ja báikkálaš čalmmustahttin ja okta oktasaš sámi ávvudeapmi, mas sámi kultuvra, giella, historjá ja servodatgažaldagat leat oidnosis. Dát dáhpáhuvvá iešguđetlágan lágidemiid bokte, čájáhusaid bokte, mánáid- ja nuoraiddoaimmaid bokte, valáštallama bokte, logaldallamat, seminárat, workshop, konsearttat, teáhterat, márkanat, filmmat, digaštallamat ja girkolaš lágiideamit. Dat galgá leat deaivvadanbáikin sámiide miehtá Sámi, seammás go galgá váikkuhit lassi máhttui ja beroštupmái sámi kultuvrii ja servodahkii. Ávvudeapmi galgá leat rabas ja searvadahtti buohkaide geat orrot Norggas. Dat galgá leat mielde gaskkustit kulturárbbi mii gullá ávvudeapmái.

Ávvudeapmi galgá váikkuhit demokratiija searvamii ja beroštupmái. Dehálaš ágga hukset ávvudeami demokrátalaš árvuide lea ahte dat ii galgga leat dušše historjjá čalmmustahttin, muhto das galgá maid mearkkašupmi ja áigequovdilvuohta dál ja boahhteáiggis. Mii geahččalit maid oazžut áigái iešguđetlágan ovttasbarggu ávvudandoaluid ruhtadeapmái. Mii árvvoštallat maid ásahit ođđa ortnega mas vejolaš akteverrat sáhttet ohcat doarjaga.

Sámedikki dárbu lea árvvoštallojuvvon leat 12,5 miljovna ruvno čađahit našunála ávvudeami ja oktasaš sámi ávvudeami 2017:s.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 12 500 000 ruvno.

6.2 Sámi museat

Sámi museat leat dehálaš institušuvnnat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat arenat kulturárbbi ja árbevirolaš máhtu seailuheapmái boahhte buolvvaide. Sámedikkis lea 2002 rájes leamaš hálddašanovdasvástádus guđa ovttahttojuvvon sámi museii. Sámi museat eai leat ožžon oasi ekonomalaš lasáhusas maŋŋil museareformma.

Lea dárbu vuoruhit sámi museaide eanet ruđa ja čielga vuordámuša ovddidit museaid ja vára váldit musea servodatovdasvástádusas. Sámi museain lea dárbu 15 miljovna eanet ruhtii.

St.prp. nr. 1 (2007-2008) boahdá ovdan ahte sámi dáiddamusea lea okta dain huksenprošeavttain mii ferte vuoruhuvvot lagamus jagiid. Plána lea maid namuhuvvon stuoradiggedieđáhusas nr. 28 (2007-2008) Sámepolitihkka, čuokkis 15.6 Investeremat. Sámedikkis lea ain vuordámuš duohtandahkat prošeavtta Sámi dáiddamusea viessoláigoortnega bokte, mii lea gitta dálá visttis mas Riddoduottarmusea lea, maŋŋil 2011 huksenprográmma man Statsbygg lea čađahan.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 15 000 000 ruvno.

Stuoradiggi juolludii 2015:s 3 000 000 ruvno ođđa vistái Saemien Sijte lahka. Sámediggi lea ollu jagiid lasihan rámmaid Saemien Sijte:ii vai sáhttet hukset organisašuvnna dainna ulbmiliin ahte šaddet doaimmat ođđa visttis. Dán áigu Sámediggi joatkit maiddái 2017:s ja boahdá leat dárbu 2 500 000 ruvno lasáhussii Saemien Sijte:ii.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 2 500 000 ruvno.

6.3 Bååstede ruovttoluottafievrridanprošeakta

Bååstede ruovttoluottafievrridanprošeakta lea nannosit vuoruhuvvon Sámedikki bealis. Dat lea dehálaš ja guovddáš oassi sámi kulturárbbi hálddašeamis. Prošeavtta rámma lea meroštallojuvvon 17 miljón ruvdnui iežas prosessii ja 20 miljovvna ruvdnui magariinnaid buorideapmái ja huksemii daid dinggaid várás mat galget ruovttoluottafievrriduvvot sámi servodagaide. 2017:s lea dárbu 5 miljovvna ruvdnui prosessii ja 5 miljovvna ruvdnui magariinnaid buorideapmái ja huksemii, oktiibuot logi miljovvna ruvno.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 10 000 000 ruvno.

6.4 Sámi kulturinstitušuvnnat

Sámi kulturinstitušuvnnat leat dehálaš aktevrrat ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Dat leat dehálaš vuodđostruktuvran sámi dáiddáriidda. Dat galget leat ođđahutkamiidda, doaimmahemiide, ovddideapmái ja gaskkusteapmái arenan, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddázis. Sámedikki mielas lea dehálaš ovddidit gulahallama sámi kulturinstitušuvnnaiguin ja láchit dili nu ahte institušuvnnat ožžot vejolašvuoda ovdánit nanu fágalaš institušuvdnan.

Sámi kulturvistit ja kulturgaskkustaninstitušuvnnat leat doaimmat mat leat vuodđuduvvon ja doibmet sámi servodatoktavuođas ja sámi almmolašvuodas. Sámi institušuvnnat leat áibbas guovddázis jus galgá olahit nanu, doaibmi ja ovdánahtti servodaga mii vuhtiiváldá sámi giella, kultuvrra ja servodaga.

Lea maid dárbu lasihit ruđa dihto ja guhká plánejuvvon huksenáššiide, nu go visttii prošekteremii Várdobáikki guovddázii márkosámi guvlui Evenáššái/ Skánihii. Institušuvdna lea dál loahpahan nuppástuhttinproseassa oasussearvin, juoga mii lea leamaš eaktun vai sáhtá álgit prošekteret sámi kulturvistti Várdobáiki.

Eanet ja eanet olbmot sámi álbmogis fárrejit stuorit čoahkkebáikkiide ja gávpogiidda. Sámediggi oaidná dárbbu sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin, mat maid sáhttet leat arenan sámi dáidaga ja kultuvrra vásihusaide ja gaskkusteapmái. Sámediggi áigu ovttasbarggus suohkaniiguin láchčit dili sámi deaivvadanbáikkiid várás gávpogiin.

Lea dárbu lasihit 11 miljovna ruvnno sámi kulturvistiide ja kulturgaskkustanásahusaide.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 11 000 000 ruvnno.

6.5 Internašunála Sámi Filbmainstituhtta

Internašunála Sámi Filbmainstituhtta (ISFI) oažžu doaibmaruđaid dušše Sámedikki bokte. Sámediggi lea 2015:s juolludan 1 140 000 ruvnno, muhto dát ii govčča ISFI dárbbu doaibmaruđaide.

TV- ráidduid ja filmmaid ovddideamis šaddá lassidárbu doaibmaruđaide, geahča stuoradiggedieđáhusa nr. 30 (2014-2015) Filbmapolitihkka boahhteáiggis.

Kulturdepartemeanta lea čujuhan ISFI eará regionála ruhtadeapmái, muhto fylkkasuohkanat čujuhit ISFI našunála ruhtadeapmái. Nu guhká go fylkkasuohkanat ii ge Kulturdepartemeantta oainne vejolašvuođa veahkehit ruhtadit soaimma, de lea Sámedikkis dárbu oažžut 1 miljovna ruvnno lasáhusa doaimmahit Internašunála Sámi Filbmainstituhtta.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

6.6 Kulturdoaimmat

Sámi servodahkii lea dehálaš ahte sámi kultuvra ovdána mángga ja iešguđet lágan kulturlágidemiid bokte miehtá riikka, sihke stuorit gávpogiin ja čoahkkebáikkiin. Ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin eai leat dušše mihttun sámepolitihkas, muhto maiddá dehálaš árvun. Dáidda ja kultuvra leat oaivadeami, smiehttama, máhtu ja vásihusa gáldot buot ahkahaččaide. Girjás kulturfálaldat sámi mánáide ja nuoraide lea dehálaš buori bajásšaddamii, ja addá movtta bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain maiddá mañnil eallimis. Sámi vuorrasat leat resursaolbmot buot kulturdoaimmain ja erenoamážit árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmanemiin. Girjás sámi kultureallin addá ealli báikegottiid go dat mielddisbuktá doaimmaid, gullelašvuođa, loaktima ja identitehta. Riekti seailuhit, vásihit ja ovddidit min sámi dáidda- ja kultureallima lea árvu mii lea vuođđun Sámedikki kulturpolitihkas. Sámediggi oaidná doaimmaid lassáneami iešguđet kulturdoaimmain, ja lea mañimus jagiid sádden ollu ohcamiid ruovttoluotta go eai leat ruđat. Sámedikki mielas lea dárbbášlaš lasihit ruđa

kulturulbmiliidda, mat vuhtiiváldet kultursuorggi dárbbuid.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 2 500 000 ruvno.

6.7 Girjjálašvuohta

Sámi girjjálašvuohta lea dehálaš čájehanvuohti sámi kultuvrras. Dárbu sámegielat girjjálašvuhtii ja almmuhemiide lea lassánan sakka maŋimus jagiid, erenoamážit oassin giellaovdánahttimis ja giellaohpahusas olles sámi álbmogii. Sámediggi oaidná ahte beroštupmi lea lassánan sámi girjjálašvuhtii.

Sámediggi áigu doarjut buriid girjjálašvuođaprošeavttaid, sihke girjehámis ja digitála hámis. Girjjálašvuođa máilbmi lea rievdamme, ja hásttuha Sámedikki, girječálliid ja girjefidnosuorggi. Ođđa digitála čovdosat mielddisbuktet ahte girjjálašvuohta buvttaduvvo, gaskkustuvvo ja lohkojuvvo eará ládje. Ulbmil lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit galget sihke váikkuhit girjealmmuheapmái ja girjjálašvuođaalmmuheapmái ođđa digitála vuogádagain. Ohcanvuđot ortnegiid rámmat sámi musihka ja girjjálašvuođa várás ohccojuvvo danin lasihuvvot 3 miljon ruvnnuin 2017:s.

Sámegielat girjjálašvuhtii lea dárbu lassánan nuoraide gaskal 13-20 jahkásaččaide. Dál gávdnojit unnán sámegielat girjjit dán ahkejovkui ja lea dehálaš giellaovddideapmái ahte maiddái dán joavkkus lea girjjálašvuohta olahanmuttus. Leat lassánan jearaldagat bivnuhisgirjjálašvuhtii nuoraide mat leat jorgaluvvon sámegielaide, ja Sámediggi oaidná ahte lea dárbu lasihit ruđa juste dán ulbmilii. Dása lea dárbu 2 miljovna ruvno lasáhusa 2017:s.

Sámediggi lea ásahan prošeavtta mii movttiidahtta eanet sámegielat almmuhemiide čáppagirjjálašvuođas nuoraid várás. Prošeakta rekrutere nuorra girječálliid ja easkaalgán girječálliid geat čállet sámegillii. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte oassálastit ožžot duohta vejolašvuođa ovddidit mánusa bagadallama bokte oahppan fágaolbmui/ mentoriin, gelbbolašvuođaloktemii, ja fierpmádatčoahkkanemiide. Dása lea virgáibiddjon prošeaktajođiheaddji 100 % virggis, ja fágalaš bagadalli 40 % virggis. Dán prošeaktii lea dárbu 1,5 miljon ruvdnui 2017:s.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 6 500 000 ruvno.

6.8 Sámedikki bibliotehka ja sámi girjebusset

Sámedikki bibliotehka galgá leat sámi girjjálašvuođa ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuođaguovddáš, ja galgá doaibmat hálddašanbibliotekkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Bibliotekii eai leat biddjojuvvon eanet resurssat vaikko das leat ollu ođđa barggut, nugo earret eará ođđa hálldašandoaimmat. Sámedikki bibliotekha dárbbáša eanet bibliotekafágalaš resurssaid bargat sámi sisdoalu gaskkustemiin ja ovddidemiin bibliotekain ja nationála áŋgiruššamiid oktavuođas bibliotekasuorggi siskkobealde. Dása dárbbášuvvo 1 miljon ruvdno lasi.

Sámedikki bibliotekha lágida jahkásaččat konferánssa sámi girjjálašvuođa ja kultuvrra birra. Bušeahhtadárbu dán konferánsii lea 100 000 ruvnno.

Girjebusset leat sihke bibliotekha ja dehálaš deaivvadanbáikkid sámi álbmogii, ja leat gáldon sámi gillii, kultuvrii ja historjái. Sámediggi háliida árvoštallat doarjjaortnegiid sámi girjebussiide. Dása lea dárbu 500 000 ruvnno lasáhussii.

Nordlándda fylkkabibliotekha, mii lea guossoheaddjibibliotekha lullisámi girjebussii, Gærjah, leat addán dieđu ahte sis lea dárbu sisaoastit ođđa girjebusse 2017:s.

Muhtin stuora hástalus sámi girjebussiide lea go luoikkaheapmi lea njiedjan. Beaktillis gaskkusteami bokte ja ovttasbarggus girjebussiiguin áigu Sámedikki bibliotekha áŋgiruššat lasihit máhtu sámi girjjálašvuođa birra, nu ahte luoikkaheapmi maid lassána. Girjebussiin lea dárbu eanet resurssaide, earret eará gaskkusteapmái ja kulturlágidemiide.

Sámediggi áigu ásahit lullisámi gelbbolašvuođabibliotekha, oassin sijti Jarne:ii Aarportes.

2017:s dárbbášuvvo lasi:

Sámedikki bibliotekha: 1 100 000 ruvnno.

Sámi girjebusset: 4 200 000 ruvnno.

Lullisámi gelbbolašvuođabibliotekha: 2 000 000 ruvnno.

6.9 Juoigan ja musihkka

Sámediggi leat 2015:s nammadan bargojoavkku juoigamii ja sámi musihkkii. Oassi das maid dát bargojoavkku lea erenoamážit geahčadan, lea dárbu nanu fágabirrasii juoigama ja sámi musihka várás, ja vejolašvuođa ovdánahttit sámi musihkkasuorggi árvogevlli.

Dasa lassin lea dárbu nannet doarjjaapparáhta mii lea sámi juoigama ja sámi musihka várás. Máilmmidásis lea musihkkasuorgi rievdamme, ja mii fertet danin sihkkarastit ahte sámi musihkka oažžu oasi dán ovdáneamis. Lea dárbu ámmát aktevrraide geat sáhttet doaibmat gaskkusteaddjin gaskal ovttaskas aktevrraid ja artisttaid ja musihkkamáilmmi muđui. Dán bokte sáhtta sámi musihkkamáilbmi boahtit ámmátdássái ja olahit sihke našunála ja riikkaidgaskasaš dásis, seammás go musihkkárat sáhttet bidjat buot searaid dasa maid sii leat čeahpimusat, namalassii dan dáiddalaš beallái.

Sámediggi oaidná dárbbu 5 miljon ruvdnui 2017:s nanosmahttit sámi juoigan- ja musihkkabirrasa.

2017:s dárbbasuovvo lasi: 5 000 000 ruvnno.

6.10 Teáhter

Sámedikki ulbmilin lea addit ásahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuođaid ovddidit iežaset dáiddalašvuođa ja fága nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja gaskkustanarenan, ja sámegeiela geavaheami ja oainnusmahttima várás. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadusa, ja sámi lávdedáidaga gaskkusteami, ja maiddái nannet teáhteriid nu ahte sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid, ja vai gávdnojit kvalitehtadáfus buorit fáldaldagat lávdedáidagis mánáide ja nuoraide, mánáiguin ja nuoraiguin.

Beaivváš Sámi Našunálateáhteris lea guhká juo leamaš plánat hukset ođđa teáhtervisti alceseaset. Sámediggi lea maŋimus jagiin lasihan juolludusa Beaivvážii jeavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuođa ráhkkanit lasihit doaimmaid dassáži go teáhtervisti gárvána. Sámediggái lea deatalaš ahte ráđđehus dál vuoruhá virsti huksema teáhterii ja ahte bargu álggahuvvo farggamusat. Jus Beaivváš galgá leat nanus olmmošlaš ja gelbbolašvuođa dáfus lasihit doaimmaid maŋgil go ođđa virsti válbmana, de lea dárbu ain lassi juolludemiide. Ođđa sámi neavttáriid rekruteren lea okta vuoruhuvvon doaimmain. 2017:s lea dárbu lasihit 5 miljovvna ruvnno sámi teáhteriidda.

2017:s dárbbasuovvo lasi: 5 000 000 ruvnno.

6.11 Media

Lea dárbu nannet sámi mediafáldalaga. Lea dárbu lasihit doarjaga almmuhit prentosiid, ja sámegeielat

lagasrádio- ja lagastv-sáddagiid buvttadeapmái.

Ferte fálojuvvot viiddis mediafálaldat mii vuhtiiváldá buot sámi giellaguovlluid. Ovdamearka buori mediafálaldagas lea Nuoraj-tv mii lea sámegeielat neahtta-tv maid julevsámi nuorat leat dahkan nuoraid várás. Lullisámi nuoraide lea dárbu sámegeielat neahtta-tv fálaldahkii. Nuori-tv lea plánema dásis, ja dat lea mielde lasiheami giellageavaheami maiddái lullisámi guovlluin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 6 000 000 ruvnno.

Sámediggái lea maid dehálaš ahte preassadoarjja sámi aviissaide bisuhuvvo ja nannejuvvo.

6.12 Sámi valástallan

Valástallamis lea guovddáš sadi sámi servodagas. Lea dehálaš ahte sámi valástallanorganisašuvnnat sáhttet organiseret ja láchčit dili valástallamii ja lihcadeapmái, maiddái go geahččá álbmotdearvvašvuođaperspektiivvas. Doaimmaid bokte nu go heargevuodjima, njoarosteamii ja spábbačiekčamis sámi riikajoavkku bokte, váikkuhit dát organisašuvnnat nannemii sámi oktiigullevašvuođas ja identitehtas, erenoamážit sámi mánáide ja nuoraide. Lea maid dehálaš ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuođa sáhttit oassálastit Arctic Winter Games (AWG), gos sii valástallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte ožžot nannejuvvot oktavuoda ja oktiigullevašvuođa nuoraiguin eará álgoálbmotjoavkkuin ja árttalaš álbmogiiin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 2 000 000 ruvnno.

6.13 Sámi dáiddáršiehtadus

Sámedikkis lea mihttomearrin fuolahit ahte sámi dáiddáriin leat buorit ja einnostahtti rámmaeavttut iežaset dáiddalaš doaimmas. Okta deháleamos váikkuhangaskaomiin dása lea dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi. Dáiddáršiehtadusa bokte oažžu Sámi dáiddárráđi, oktan dan vuolit dáiddárorganisašuvnnaiguin, vejolašvuođa atnit stuorit ovddasvástádusa sámi dáidaga ovdáneamis. Sámi dáiddárráđi ovddidii jahkásaš šiehtadallamiin iežaset ruhtadárbbu jođihit organisašuvnnaid, dáiddárstipendii, dáidaga sisaoastinortnegii, girjjálašvuhtii ja juoigamii/ musihkkii, dáiddafágalaš konsuleanttaide ja dáiddafondii ruđa. Jus dáid dárbbuid galgá nagodit dustet, de lea dárbu stuora lassáneapmái dáiddáršiehtadusa ruđain.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 4 000 000 ruvnno.

7 Mánáidgárddit

Váldomihttomearri:

4. Sámi giella, kultuvra, árbevierut ja vuodđoárvvut oidnosis mánáidgárddis.

	2017:s dárbbašuvvo lasi
Bargu mánáidgárdeáššiiguin	1 000 000
Prošeakta sámi mánáidgárdefálaldaga kvalitehta birra	600 000
Giellačeahppi	3 600 000
Ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat	1 400 000
Submi	6 600 000

7.1 Bargu mánáidgárdeáššiiguin

Sámedikkis dan rájes go sámediggedieđáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra meannuduvvui, leamaš guhkes proseassa ráhkadit doaimaplána doaimabijuiguin. Sámedikki ovddasvástádus mánáidgárdesuorggis lea stuorát ja eanet viidát dán ovddideami geažil. Servodagas leat stuorát vuordámušat mánáidgárddiide ja earret eará mánáidgárdefálaldagaid kvalitehtii. Sámediggi lea maiddái leamaš manjimus jagiin eanet mielde mánáidgárdepolitihkalaš áššiin sihke báikkálaččat, fylkka dási ja riikka dásis.

Sámediggi lea mielde sierra proseassain, earret eará

5. Mánáidgárdelága rievdadeamis
6. Bargan mánáidgárdeplána ođasmahttimiin
7. Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin
8. Doarjjameannudeapmi
9. Mearrádusaid čuovvodeapmi ja semináraid lágideapmi mánáidgárdebargiide

Mii oaidnit ahte lea deatalaš doallat oktavuodá mánáidgárddiiguin ja galledit daid ja gulahallat gielddaiguin. Dát mearkaša dan ahte lea dárbu nannet kapasitehta mánáidgárdesuorggis.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

7.2 Prošeakta sámi mánáidgárdefálaldaga kvalitehta birra

Mii háliidit álggahit prošeavtta mas fokuserejuvvo

10. Sámi mánáidgárddiid sisdoallu
11. Sámi árvovuodđu
12. Rávvagat movt dán čuovvolit ovttaskas mánáidgárddiin

Mihttomearrin lea ahte mánáidgárddit galget váldit geavahussii giellalávgunmáliid, nannet beaivválaš giela mánáidgárddiin ja nannet sámi árbedieđuid mánáidgárddiid bargiid gaskkas. Ángiruššan mánáidgárddiid sisdoalu ektui, sáhtta váikkuhit buori kvalitehta sámi mánáidgárdefálaldagas.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 600 000 ruvnno.

7.3 Giellačeahppi

Dárbu lea lasihit ruđaid giellačeahppi doarjagii. Giellačeahppi galgá geavahuvvot gielalaš resursaolmmožin mánáidgárddis lassín dábálaš bargiide. Giellačeahppi bargá vuodđogielain ja oahpaha sániid, tearpmaid ja doahpagiid. Mihttomearrin lea nannet ja viidásetovddidit mánáid sámegeielaid. Sámegeiela dilis leat erohusat guovllus guvlui, ja mánáidgárddiid ektui leat stuorra hástalusat. Erenoamáš deatalaš lea nannet mátta- ja julevsámegeielaid.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 600 000 ruvnno.

7.4 Ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat

Gielddain lea ovddasvástádus das ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáide sámi distrivttain vuodđuduvvá sámi gillii ja kultuvrii. Eará gielddain galget dilis láchčojuvvot nu ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovddidit sin giela ja kultuvrra. Čájeha dattetge ahte buot gielddain ii leat vejolašvuohta addit sámi mánáidgárdefálaldaga. Danne lea dárbu ásahit ođđa doarjjaortnega mii sáhtta váikkuhit ođđa sámi mánáidgárdefálaldagaid álggaheami, erenoamážit julev- ja máttasámi guovlluin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 400 000 ruvno.

8 Vuodđooahpahus

Váldomihttomearri:

13. Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbasuvvojit vai sáhtá gáhttet ja ovddidit sámi servodagaid.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Oahpponeavvut	30 000 000
Oahppoplánabargu	3 000 000
Sámi lohanguovddáš	6 000 000
Givssidaneastadanbargu	1 000 000
Sámegiela oahpahus vuodđoskuvllas	1 000 000
Submi	41 000 000

8.1 Oahpponeavvut

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ovddideamis. Sámediggi addá doarjaga ođđa oahpponeavvuid ráhkadeapmái, dálá oahpponeavvuid heiveheapmái, jorgaleapmái ja ođđasis deaddileapmái.

Ain váilot oahpponeavvut mat dávistit gustovaš oahppoplánaide. Dás leat ollu maŋŋonan, dan geažil go mánggaid jagiid leat váilon ekonomalaš várit dárbbuid gokčamii. Daiguin ekonomalaš rámmaiguin mat Sámedikkis dál leat ii leat vejolaš fuolahit ahte buot fágain livčče visotgokči oahpponeavvut buot gielaide ja oahpponeavvut ohppiide geain lea sierra láchččojuvvon oahpahus. Eanemusat váilot julev- ja máttasámegiela oahpponeavvut. Oahpponeavvut fágaide mat eai leat guovddášfágat váilot oalát ja joatkkaskuvllaid várás eai measta oppa gávdnoge sámi oahpponeavvut.

Ain dárbbasuvvojit ollu sierra láchččojuvvon sámi oahpponeavvut mánáide ja ohppiide geain leat sierralágan oahpanválttisvuođat.

Digitála oahpponeavvut šaddet dađistaga deataleappot skuvllaide. Sámegiel oahpahus dáhpáhuvá

eanaš gáiddusoahpahusa bokte, ja nu leat buorit digitála oahpponeavvut dárbbaslaččat. Maiddá dás leat sámi oahpponeavvut bázahallan ollu dárbbuid ektui. Sámediggái lea hástalussan dat ahte digitála oahpponeavvuid lea hui divrras ráhkadit. Muhto daid lea de álkit ja hálbbit ođasmahttit.

Oahppoplánaid ođasmahttin 2013:s, dárogielas, sámegielas, eangalaskielas, servodatfágas ja luonddufágain, mielddisbuktá ahte dárbbasuvvojit ođasmahttojuvvo oahpponeavvut.

Ludvigsen-lávdegotti čielggadusat boahpteáiggi skuvlla birra, NAČ 2014:7 Oahppi oahppama birra boahpteáiggi skuvllas. Máhttovuođu ja NAČ 2014: Oahppi oahppama birra boahpteáiggi skuvllas, soaitá várra dagahit ahte oahppoplánaid ferte viidát ođasmahttit boahtevaš jagiin.

Čájeha ahte ovdal juolluduvvon oahpponeavvoprošeavttaid gaskamearálaš haddi oahpponeavvu nammii ovttá fágas, dihto ceahkkái, lei gaskal 1,5 – 2 miljon ruvnno. Čájeha ahte bázahallama geažil, ođđa oahpponeavvuide ja digitála oahpponeavvuid vuoruheapmái dárbbasa lasihit 30 miljon ru, otnáš bušehtas mii lea 21 miljon ru 51 miljon ruvnu 2017:s.

Sámediggi bidjá vuodđun mihttomeriid mat leat Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami doaibmaplánas jagiide 2015 – 2018. Mihttomearrin lea oažžut visotgokči oahpponeavvuid sámegillii buot fágain, buot dásiin, buot gielaide, ja dihto meari fáddágirjiid ja lassin oahpparesurssaid mánáide geain leat sierra dárbbut.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 30 000 000 ruvnno.

8.2 Oahppoplánabargu

Ludvigsen-lávdegoddi evttoha ollu buriid rievdadusaid, nugo fága- ja oahppoplánaid rievdadusaid. Go oaidnit ahte dát šaddá ollu viidát ođastus go ovddeš oahppoplánaid ođasteamit, vurdojuvvo ahte Sámediggái lasihuvvo juolludus.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 000 000 ruvnno.

8.3 Sámi lohanguovddáš

Sámi lohanguovddáš lea nátionála resursaguovddáš mii lea erenoamážit oahpahusvuogádaga várás mánáidgárddi rájes gitta alit ohppui. Guovddášis lea ovddasvástádus davvi-, mátta- ja julevsámegielain. Ovttas- Aktan- Aktesne oahpponeavvoportála bissovaš doaibma gullá maiddá guovddáša bargguide. Sámediggi oaivvilda ahte dán oahpponeavvoportálii ferte sihkarastit dárbbaslaš ja einnostan vejolaš ruhtadeami nu ahte dan sáhtá viidásetovddidit deatalaš

doaimbaidjun sámi oahpponeavvuid ovddideapmái ja olámuddui oažžumii.

Norggas leat 10 nationála guovddáža, main lea čoavddarolla sierra ángiruššansurggiin ovddidit oahpahusa kvalitehta. Sámi lohkanguovddáš ii leat dán 10 guovddáža gaskkas. Deatalaš lea addit Sámi lohkanguovddáži seammalágan rámmaeavttuid go mat eará nationála guovddážiin leat, ja ahte guovddáža ruhtadeapmi loktejuvvo seamma dássái eará guovddážiiguin.

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte eará nationála guovddážat oččošedje ovddasvástádusa maiddá sámi ohppiid oahpahasas, mii lea lunddolaš danne go gávdnojit sierra guovddážat ovdamearkka dihte luonddufágii ja matematihkkii sámi skuvlla várás. Vaikko sámegeiella lea almmolaš giella Norggas, de eai dovda guovddážat iežaset riikkaviidosaš ovddasvástádusa das ahte ávdnasat galggašedje leat maiddá sámegeilli.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 6 000 000 ruvnno.

8.4 Givssidaneastadanbargu

NAČ:s 2015:2 Å høre til – Váikkuhangaskaoamit oadjebas psykososiála skuvlabirrasa várás, bohtá ovdan ahte lea deatalaš vuostálastit sámi mánáid givssideami norgga skuvllas. Muhto seamma deatalaš lea vuostálastit givssideami sámi skuvllas. Ohppiidskadeami ja Álbmotinstituhtha logut čájehit ahte ohppiid oassi geat loavkiduvvojit ja givssiduvvojit sámi guovlluin lea allat, go buohtastahtá muđui riikkas.

Dárbu lea álgit ráhkadit diehtujuohkin- ja oahppoávdnasiid mat gusket givssidanproblematihkkii sihke ohppiid ja vanhemiid várás. Dán bargui ferte maiddá siskkildit barggu mii guoská loavkideapmái seksuála soju geažil.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

8.5 Sámegeiella oahpahas vuodđoskuvllas

Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegeiella nubbingiellan, eai oahpa giella doarvá bures nu ahte šattašedje doaimbi guovttegielagin, ja leat ollu hástalusat sámegeiella oahpahasas ektui. Dát vuodustuvvo raporttain, Sámi logut muitalit.

Deatalaš lea álggahit doaimbajuid dán ovdáneami jorgalahttima várás. Okta sivva mii gessojuvvo ovdan raporttain, lea ahte oahpahasas ii geavahuvvo rivttes oahpahas mále. Raporttat čájehit ahte vanhemat leat cuiggodan mále mii geavahuvvo fága sámegeiella nubbingiellan oahpahasas juo 1990-

logus. Dat lea duođaštuvvon raporttas Sámegeiela oahpahus nubbingiellan, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 evalueremis. Dattetge ii leat nuppigeiela oahpasmálla rievdaduvvon dalle go Máhttolokten – sámi 2006:s váldojuvvui atnui. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maidáahte ahte oahppit eai šatta doaibmi guovtgeielagin dan málla man mielde man vuodul sámegeiella nubbingiellan oahpahuvo Norggas. Dutkiid mielas dat ii leat buorre málla.

Sámediggi dárbbáša eanet ruđaid nana oahpasmálliid ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

9 Alit oahppu ja dutkan

Váldomihttomearri:

14. Sámi alit oahppu ja dutkan addá máhtu ja olmmošlaš návccaid ekonomalaš, kultuvrralaš ja sosiála ovddideapmái sámi servodagas.

	2017:s dárbbášuvvo lasi
Sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta	1 650 000
Árbediehtoguovddáš – Guovddáš sámi árbevirolaš máhtu várás	3 500 000
Submi	5 150 000

9.1 Sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta

Sámi servodagas lassána dárbu oažžut sámegeielat bargofámu sierra ámmáhiid oktavuodas geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta. Erenoamážit guoská dát daid gielddaide mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Maidáahte eará gielddain lea stuorra dárbu oažžut sámegeielagiid sihke mánáidgárddiide, skuvllaide ja dearvvašvuođaásahusaide. Dasa lassin lea dárbbáša ahte eanet olbmot váldet alit oahpu sámegeielas.

Sámediggi juolluda stipeandda alit ohppui, doaibmabidjun lasihit rekruterema vuoruhuvvon oahpuide. Jus galgat nákcet bisuhit dahje lasihit stipeandda sturrodaga, de fertejit juolludeamit lasihuvvot. Lea

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

142/181

dárbblaš movttiidahttit oahpuide sámi gielain ja iešguđet lágan oahpaheaddjioahpuide. Buoridandihte vuođofálaldagaid dearvvašvuođasuorggis, erenoamážit sámi mánáide ja vuorrasiidda, vuoruhuvvo maid stipeanda buohccidivššárstudeanttaide geain lea sámeigiella vuosttaš- dahje nubbigiella.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 650 000 ruvnno.

9.2 Árbediehtoguoovddáš – Guovddáš sámi árbevirolaš máhtu várás

Sámediggi ja Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta leat ovttaoavilis ahte Árbediehtoguoovddáš – Guovddáš sámi árbevirolaš máhtu várás ferte ásahuvvot oassin barggus duođaštit, sealluhit ja gaskkustit sámi árbevirolaš máhtu ođđa buolvvaide.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 3 500 000 ruvnno.

10 Dearvvašvuohta ja sosiála

Váldomihttomearri:

15. Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, maid vuolggasadjin leat sámi giella ja kultuvra. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide.

	2017:s dárbbášuvvo lasi
Dearvvašvuođapolitihkalaš dieđáhusaid ja doaibmaplánaid doaibmabijuid čuovvoleapmi	1 000 000
Veahkaválddi čuovvoleapmi lagas oktavuodain	1 000 000
Mánáidsuodjaluslága čuovvoleapmi ja dieđáhusa čuovvoleapmi sadjásašruovttuid birra	1 000 000
Submi	3 000 000

Sámediggi vásiha ahte ráđdehusas lea stuorra fokus sihke dearvvašvuhtii, sosiálai ja mánáidsuodjalussii, ja ahte sii háliidit Sámedikki mielde dán bargui. Sámediggái lea deatalaš ahte ráđdehusa fokus maiddái galgá bohtit sámi buhcciide ja geavaheddjiide ávkin, muhto vásiha ahte dat lea resursagáibideadjin. Sámedikkis eai leat doarvái resurssat dasa ahte oassálastit buot

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

143/181

proseassaide.

Seammás addá sámi servodaga duktan ođđa máhtu dearvvašvuođa- ja sosiála suorggis, masa dárbbášuvvojit doaibmabijut. Sámi dearvvašvuodaduktama guovddáš loahpahii dearvvašvuođa- ja eallindilleiskkadeami Saminor 2 jagis 2014. Dán duktama dieđut eai leat vel guorahallojuvvon, muhto muhtun dieđut leat biddjojuvvon ovdan.

Sámi našuvnnalaš gealboguovddáš – psykalaš dearvvašvuodasuddjen ja gárrendilledikšu (SÁNAG) lea almmuhan duktama veahkaválddi birra lagas gaskavuođain mii čájeha ahte sámi servodat dieđiha dávjjit veahkaválddi birra lagas gaskavuođain go dan mii lea álbmogis muđui. Duktamis biddjojuvvojit Saminor 2 dieđut vuođđun, ja dat čájehit ahte 49 proseantta sámi nissoniin leat vásihan veahkaválddi ja 22 proseantta leat fas vásihan seksuála veahkaválddi. Logut go guoská daid eará nissoniidda mat eai leat sámenissonat, leat namalassii 35 ja 16 proseantta. Maiddái sámi dievddut vásihit eanet veahkaválddi go čearddalaš dáža albmát.

Dát logut gáibidit ahte sámi servodat álggaha doaibmabijuid. Sámi dutkanásahusat main lea dárbbášlaš máhtu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis, fertejit oazžut dárbbášlaš resurssaid vai sáhttet čiekŋaleappot guorahallat dieđuid, earret eará sivaidd. Veahkkeapparáhta mas lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohhta, ferte oazžut doarvái resurssaid dasa ahte veahkehit sin geat gillájit. Sámediggái lea oktilis fokus fáddái deatalaš, ja dakko bokte ahte loktet fáttá min ovttasbargoguimmiide nu go guovddáš ja báikkálaš eiseválddiide, sámi ásausaide ja earáide. Veahkaváldi váikkuha sihke sámi servodaga mánáid ja rávesolbmuid dearvvašvuođa ja eallindili. Sámediggi oaidná ahte veahkaválddi eastadeapmi lea sihke resursagáibideaddji ja eaktuda liige resurssaid.

Sámediggái lea deatalaš ahte sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut váldojuvvojit vuhtii go sii leat mánáidsuodjalusa fuolahusas. Dat eaktuda ahte mánáid vuoigatvuođat fuolahuvvojit guovddáš stivrendokumeanttain. Sámediggi oaidná dárbbu nannet sámi mánáid vuoigatvuođaid vuhtiiváldima lágain, láhkaásahusain ja bajimus ánggiruššamiin. Danne dárbbášuvvojit liigeresurssat dasa ahte searvat árijjalaččat dan mánáidsuodjalussuorggi organiserema ja lágaid guorahallamii maid Ráđđehus lea dieđihan.

2017:s dárbbášuvvo lasi:

Dearvvašvuodapolitihkalaš dieđáhusaid ja doaibmaplánaid doaibmabijuid čuovvoleapmi: 1 000 000 ruvno.

Veahkaválddi čuovvoleapmi lagas oktavuođain: 1 000 000 ruvno.

Mánáidsuodjaluslága čuovvoleapmi ja dieđáhusa čuovvoleapmi sadjásašruovttuid birra: 1 000 000

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

144/181

ruvno.

11 Areálat ja biras

Váldomihttomearri:

16. Guoddilis luonddu ja resursavuođu hálddašeami vuođul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Sámedikki areálaáššebarggu čuovvoleapmi ja ovddideapmi	1 000 000
Sámedikki suodjalanguovloáirasiid čoahkkaneamit	300 000
Konkrehta huksendoaimbijuid olggobealde fágalaš árvoštallama čađaheapmi álbmotrievtti vuođul	1 000 000
Submi	2 300 000

11.1 Sámedikki areálaáššebarggu čuovvoleapmi ja ovddideapmi

Sámedikkis lea stuorra ovddasvástádus sámi guovlluid areálaid, resurssaid ja birrasiid hálddašeamis. Sámedikki mielas lea deatalaš duddjot luohhtámuša, loktet gelbbolašvuođa ja eanedit návccaid dán suoggis. Sámedikki hálldahus dárbbáša eanet resurssaid dán fágasuorgái.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

11.2 Sámedikki suodjalanguovloáirasiid čoahkkaneamit

Sámediggi háliida ahte sámi áirasat álbmotmeahcce- ja suodjalanguovlostivrraid várás lágiduvvojit čoahkkaneami ja áinnas jahkásaš čoahkkaneamit. Dakkár čoahkkaneamiid mihttomearri lea láchit deatalaš dieđuid ja vásáhusaid lonohallamii suodjalanguovlobarggus sámi áirasiid gaskkas. Čoahkkaneamiin lea maid stuorra mearkkašupmi Sámediggái mii váldá vuostá dieđuid stivrabarggus. Čoavddasánit lea de gelbbolašvuođalokten, fierpmádathuksen ja sámi jiena nannen suodjalanguovlluid báikkálaš hálddašeamis.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 300 000 ruvno.

11.3 Konkrehta huksendoaimbajuid olggobealde fágalaš árvoštallama čadaheapmi álbmotrievtti vuodul

Energijahuksenáššiin lea dárbu deattuhit sámi kultuvrra ja ealáhusaid vuhtiiváldima, ja árvoštallat geanohuhttet go vai hehttejit go doaimbajut sakka árbevirolaš sámi ealáhusdoaimmaheami. Dat gáibida sihke buriid ja jáhkehahti váikkuhusguorahallamiid ja dáiddolaš rievttálaš árvoštallamiid álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra sin ávnnaslaš kulturvuđđosii. Dakkár rievttálaš gelbbolašvuoda eat sáhte vuordit ahte NČE:s dahje departemeanttas lea. Danne háliida Sámediggi ahte čađahuvvojit olggobealde juridihkalaš kvalitehtaárvoštallamat, dahje vejolaččat árvoštallamat 1. dahje 2. Energijadoaimbajiu váikkuhusain ávnnaslaš sámi kulturvuđđosa ektui.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

11.4 Finnmárolága čuovvoleapmi

Finnmárokommisjuvndnii ja Meahcceduopmostullui ferte sihkarasti ruđaid dasa ahte čađahit dan mandáhta mii kommisjuvndnii lea addojuvvon almmá dárbbasmehtun manjideamiid haga. Juolludeapmi Finnmárokommisjuvndnii ferte merkejuvvot stáhtabušeahas.

12 Kulturmuitosuodjalus

Váldomihttomearri:

17. Duodaštit, gaskkustit ja hálddašit daid dieđuid vássánaiggiis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Sámi kulturmuittut digitála hámis – prošeakta – Askeladdena ođasmahttin	1 000 000
Seailluhan- ja gaskkustandoaimmat Ceavccageađggi/ Mortensnes kulturmuittosuodjalanguovllus	1 000 000
Submi	2 000 000

12.1 Sámi kulturmuittut digitála hámis – prošeakta –

Askeladdena ođasmahttin

Dál biddjojit buot registrerejuvvon sámi kulturmuittut Riikaantikvára guovddáš diehtovuđđui, Askeladdenii. Muhto mis leat ain buorre oassi registrerejuvvon sámi kulturmuittut iežamet arkiivvas. Dát eai gávdno digitála hámis. Dákkár registreremat mielddisbuktet ollu liigebarggu go galgá ohat dieđuid. Dát guoská maid nu gohčoduvvon Brislingenii, diehtovuđđu mas leat kulturmuittoregistreremat lullisámi guovllus. Saemien Sijte lei dán arkiivva čohkkema duogábealde.

Jurdda dáinna proševttain lea beassat digitaliseret buot dán materiála. Registreremat biddjojit dasto Askeladdenii.

Bargu mielddisbuktá dárbbu eanet bargonávccaide kulturmuittojuhkosis. Bargu digitaliseret báhcán kulturmuittuid Brislingenii dahkko lagas ovtasbarggus Saemien Sijtein.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

12.2 Sealluhan- ja gaskkustandoaimmat Ceavccageađgi/ Mortensnes kulturmuittosuodjalanguovllus

Sámediggi lea ollu jagiid bargan oazžut ráfáiduhhton guovllu Ceavccageađi/ Mortensnes Unjárgga gielddas, ovtas goddebivdobáikkiiguin ja geađgeáiggebáikkiiguin Báhcavuona, Deanu ja Unjárgga gielddain árvvoštallojuvvo nammaduvvot oktiičaskojuvvon máilmmiárbebaikin UNESCO máilmmiárbelisttus.

Várjjat sámi museas lea álo leamaš ovddasvástádus praktihkalaš hálddašeapmái, ja lea soames proševttaid bokte čađahan mearkašahtti ovddidanbarggu.

Lea dárbu viiddis systemáhtalaš sealluhan-, ođasmahttin- ja gaskkustanbargui, sihke danin vai váldit ovddasvástádusa kulturmuittuide ja maddái háhkat vuodu máilmmiárbebaikin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

13 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

18. Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodđuduvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii, ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Vuodđoealáhusat	8 000 000
Juohkelágan ealáhuseallin, árvohákan ja ođđaásaheamit	2 000 000
Kulturealáhusat	5 000 000
Submi	15 000 000

13.1 Vuodđoealáhusat

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohká. Vaikko vuodđoealáhusat addetge ain eanemusat barggu, de njiedjá barggolašvuhta dain ge, spiehkastahkan lea boazodoallu. Dán váldá Sámediggi duođas ja ollu ángiruššan lea danne čadnojuvvon dáid ealáhusaid gáhttemii ja ovddideapmái.

Sámedikkis lea čielga politihka das ahte sámiin leat vuogiatvuodát guolástussii ja eará mariidnaresurssaide riddolagaš sámi servodagas. Ollašuhttin dihte celkojuvvon ávkástallanrievtti, lea dárbu láchit diliid doaimma nannemii ja ovddideapmái go guoská guolástussii sihke mearas ja nannámis. Riddolagaš fatnasat váikkuhit sakka ássama ja barggolašvuoda bisuheami, ja dárbbasuvvojit váikkuhangaskaoamit fatnasiid lasiheapmái ja ođasmahttimii ja ealáhussii rekrutterema sihkkarastimii. Báikká čadnojuvvon fatnasat maid dárbbasit gádderusttega vai lea vejolaš vuovdit guliid. Ferte nannet vuostáiváldinrusttegiid sihkkarastin dihte viidáset doaimma ja bisuhan dihte dálá guolástusdoaimma báikkálaš riddo- ja vuotnaguovlluin. Oažžun dihte nannoseappot, eanet gánnáhahti ja geasuheadji guolástusealáhusa, de ferte boahteáiggis maiddá bidjat fokusa innovatiivvalaš doaimbajuide buoridan dihte árvoháhkama ja mariidna varasávdnasiid viidáset nállašuhttima.

Árktalaš eanadoalus lea vejolašvuhta ovdánit ceavzilis eanadoallun sámi guovlluin. Sámediggi háliida nannet rekrutteren- ja árvoháhkandoaimbajuid sámi guovlluid eanadoalus.

Báikkálaččat buvttaduvvon biepmuin ángiruššamii dárbbasuvvojit varas biebmogávvut mat leat buvttaduvvon báikkálaččat. Olbmot jearahit eanet báikkálaš biepmu dál go ovdal. Das lea oktavuoha earret eará dása ahte báikkálaš borramuša lea oadjebas borrat, ja ahte dat lea eanet birasáddjái dan geažil go gávvut eai leat fievrividuvvon guhkes gaskkaid.

Hástalusson lea eanet dovddusin dahkat báikkálaččat buvttaduvvon borramuša. Mearkagálvohuksen

lea guhkes áiggi ja gáibideaddji proseassa, ja mii gáibida ovttasbarggu borramušbuvttadeddjiid gaskka. Buorre beaggin buktagiid ektui ja fokuseren kvalitehtii buvttadeddjiid gaskkas lea mearrideaddji deatlaš jos galggaš oažžut saji márkanis. Ovttasbargu guolástusa, eanadoalu ja boazodoalu gaskka nannešii borramušbuvttadeami sámi guovlluin.

Ain lea dárbu ođasmahttit doaibmavisttiid eanadoalus. Maŋŋá jagi 2024 ii leat šat lohpi doallat hiŋgaliid návehis, ja ealáhus fertte váldit eret hiŋgaliid ja bidjat sadjái livvadansajiid. Lábbábiertomárkanis lea vejolašvuotta viiddidit buvttadusa sihke dálá doaluin ja ođđa doaluin.

Boazodoallolága rievdateapmi lea hástán Sámedikki váldit čielgaseappot rolla barggus boazodoalloáššiiguin. Boazodoalu vuođu buorebut vuhtii váldin ealáhussan ja kultuvran eaktuda ahte Sámediggi lea nannoseappot mielde ja ovttasbargá stuorra áššiin mat leat deatalaččat boazodollui.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 8 000 000 ruvnno.

13.2 Juohkelágan ealáhuseallin, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Sámediggi áigu eanet bargat ovttasbargoprošeavttaid, gelbbolašvuođabajideami ja doaibmabijuid ovdii mat buoridit ásahandávjodaga. Mii áigut árvoháhkkanat ohcalit ja dahkat ovttasbarggu FoU-birrasiiguin mat sáhttet váikkuhit innovašuvnnaid dávjodaga lasiheami sámi guovlluin. Dárbbasit innovašuvnnaid mángga dásis, nappo sámi guovlluin ollásit, ja fitnodatdásis, ovdamearkka dihte duojis, vásihusain ja borramušas. Oppalaččat lea dárbu lasihit ealáhushutkama ovdánahttin dihte eanet ođđaásahemiid sámi guovlluin.

Prošeavttain, Sámi mátkeealáhusat jotkojuvvo 2017:s, ja dasto áigut viidáseappot ángiruššat sámi mátkeealáhusaiguin julev- ja máttasámi guovlluin. Vejolaš ovttasbargui sámi mátkeealáhusaiguin Ruoŋa ja Suoma bealde dárbbasuvvojit maidái eanet resurssat.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 2 000 000 ruvnno sámi mátkeealáhusaide.

13.3 Kulturealáhusat

Sámi kulturealáhusain lea stuorra vejolašvuodát šaddat deataleamos ealáhussan. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat laskan johtilit maŋimuš 10 jagis dan ektui maid muđui Norggas ja Davvi-Norggas. 2013:s ovddidii Sámediggi iežas golmma jagáš doaibmaplána sámi kulturealáhusaid várás. Sámediggi joatká ja nanne ángiruššama 2017:s.

Berre árvostallojuvvot ođđa dávgešis váikkuhangaskaoapmi man bokte sáhtta addit doarjaga

buvttaovddideapmái, gávppálaš áigumušain. Ásahan bargit sáhttet leat vejolašvuohtan, ja ođđa ortnet lea jurddašuvvon juo ásahan bargiide geain leat gávppálaš áigumušat sin buktagiid ektui.

Ággan lea dat ahte suorgi dál báhcá hui ollu olggobeallái daid váikkuhangaskaomiid ektui mat mis leat. Dál mii sáhttit addit doarjaga dušše fabrikka huksemii, muhto eat sisdoalu buvttadeapmái. Kulturealáhusas dáhpáhuvvá árvohákan kreatiiva proseassas dalle go buvtta ovddiduvvo, ja eai nu gallásis leat dárbu stuorra investeremiidda dávviriid ektui.

Vurdojuvvo ahte Dáhttu-programmain jotkojuvvo/ dat čuovvoluvvo 2017:s.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 5 000 000 ruvnno.

13.4 Duodji

Duodji ealáhusšiehtadus, mii šiehtadalloyuvvo duodjeorganisašuvnnaid ja Sámedikki gaskka, lea Sámedikki deataleamos reaidu duodji ovddideamis. Ealáhusšiehtadusas leat earret eará doaibmadoarjjaortnet duojáriidda, investeren- ja ovddidandoarjja, čálgoortnegat, duodji vuovdin ja doarjja organisašuvnnaide.

Sámedikki mihttomearrin lea ásahit eanet bargosajiid duodji vuodul ja áŋgiruššama ulbmilin duodjis lea nannet fitnodagaid ekonomalaš ceavzilvuoda. Sámi design ja mearkagálvohuksen leat deatalaš áŋgiruššansuorggit vai sáhttá ovddidit ođđa sámi buktagiid ja eanet dovddusin dahkat duodjebuktagiid. Mearkagálvohuksen addá maddái ostiide vejolašvuoda diehtit ahte dan maid sii ostet lea duodji ja ahte buktagiin lea kvalitehta. Dás ferte ovtas bargat duodjeealáhusain ii dušše Norggas, muhto maddái Ruotas, Suomas ja Ruoššas.

Daid mihttomeriid ja strategijaid oktavuodas mat ovdan buktojuvvojit duodjedieđáhusas njukčamánu 2016 áigut mii árvvoštallat duodjeorganisašuvnnaid ja Duodjeinstituhta doaimma.

14 Ovtasbargošiehtadusat

Váldomihttomearri:

19. Árijjalaš ja ulbmillaš ovtasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannendihte ja ovddidandihte sámi kultuvrra, giela ja servodaga.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Ovttasbargošiehtadusat	3 000 000
Submi	3 000 000

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkasuohkaniin, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin ja lullisámi guovllu fylkkasuohkaniiguin (Nordlándá, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárku). Sámediggi lea viidáset dahkan ovttasbargošiehtadusa gávpotsuohkaniiguin Romssain ja Bådádjoin. Šiehtadusat váikkuhit sámi giela, kultuvrra ja servodaga nannemii ja čalmmustahttimii, ovttasbargus báikkálaš ja regionála eiseválddiiguin.

Sámediggi juolluda doarjaga ovttasbargoprošeavttaide dain fylkkasuohkaniin ja suohkaniin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus. Dákkár ovttasbargoprošeavttaid ruhtadeapmái jearahuvvo hui ollu ruhta.

Sámediggi áigu bidjat eanet deattu bargat olggosguvlui fitnodagaid, ovdánahttinbirrasiid ja suohkaniid vuostá. Sámediggi áigu nannet ovttasbarggu válljejuvvon suohkaniiguin, mat ovttas Sámedikkiin áigot bidjat erenoamáš ollu návccaid buoridit báikegottiid geasuheaddji orrunbáikin ja bargosadjin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 000 000 ruvnno.

15 Sámi siviilaservodat

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Doarjja sámi organisašuvvnaide	1 000 000
Submi	1 000 000

Sámi organisašuvvnnat leat dehálaš oassin sámi demokratijas/ siviilaservodagas. Danin lea dehálaš bisuhit mánggabealat organisašuvdnagova ja sihkarastit organisašuvvnaide bistevaš ekonomálaš vuoddu.

Lea dárbu lasihit doarjaga sámi organisašuvvnaide.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

Plána- ja finánsalávdegoddi - 007/15

PFL - Mearrádus:

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álgu

Sámedikki plána- ja finánsalávdegoddi lea meannudan ášši 39/15 Sámedikki 2017 bušeahtadárbu.

Mearkkašumit

Lávdegotti lahtut Ovddádusbellodagas Geir Are Winther ja Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven ovddideigga čuovvovaš mearkkašumi:

Sámedikki 2017 bušeahtadárbu

Sámedikkis lea dárbu ekonomijii vai sáhtá čađahit doaimmaid mat sihkarastet sámi kultuvrra, ealáhusa ja servodaga ovdáneami. Seammás go ekonomalaš váikkuhangaskaoamit leat dehálaččat dasa ahte čoavdit dehálaš hástalusaid sámi servodagas, de lea stuora dárbu váikkuhangaskaomiide ja rámmaeavttuid rievdeapmái, ja go rámmaeavttut rivdet, de sáhttit olahit ovddideami servodagas masa ii sáhte váikkuhit ekonomijain Dát lahtut háliidit dás fokuseret muhtin rámmaeavttuid maid berre rievdadit vai sáhtá nannet sámi kultuvrra, servodaga ja ealáhusaid.

Plána- ja huksenláhka

Plána- ja huksenláhka regulere sihke priváhta huksema proseassa, ja huksenprošeavttaid, hui dárkilit. Dát lea váldán eret olbmui vejolašvuođa hukset boares sámi huksenmetodaiguin, ja dáiguin viiddis gáibádusaiguin lea meastta veadjemeahtun hukset dearvvašlaš viesuid main lea lunddolaš ventilašuvdna. Dál bággehallat hukset viesuid mat leat áibbas gokčojuvvo plastihkain ja dihtorstivrejeddji áibmomolsunrusttet, mii hejot doaibmá erenoamážit guovlluin gos sáhtá šaddat 40-50 buolašeahki dálvet. Dat mii čudiidjagiid lea doaibman, lea ođđa láhkaásahusaid mielde šaddan várálažžan ja birasvahaččat, vaikko buolvvaid vásihusat čájehit movt galgá hukset dearvašeamos viesuidavviguovlluin ja Norggas. Leat maid hirbmat dárkilis njuolggadusat jus áigu hukset liigevisttáža mas leat oadđensajit, iežas viesu lusa, juoga mii lea leamaš hui dábalaš davviguovlluin.

Plána- ja huksenláhka regulere ovdamearkka dihte maid makkár guovlluide okta suohkan sáhtá reguleret areálaid, ja doppe lea boazodollui addon sierra stáhtus ovdalii eará ealáhusaid sámi guovlluin. Dát lea vealaheapmi eará ealáhusain.

Plána- ja huksenláhka gáibida ollislaš ja viiddis álkideami vai sáhtá doaibmat beaktilit ii ge hehte ealáhusovddideami ja sámi kultuvrra.

Kulturmuitaláhka:

Kulturmuittuin ferte váldit vára, muhto suddjejuvvo objeavttaid lohku, mat leat seammalágánat, ferte ráddjejuvvot nu ahte dat eai mielddisbuvtte stuora ráddjemiid areálageavaheapmái, ealáhusdoaimmaheapmái ja árbevirolaš geavaheapmái guovlluin.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

152/181

Mohtorjohtolatláhka:

Mohtorjohtolatláhka ferte reviderejuvvot nu ahte árbevirolaš geavaheapmi meahcis ain sáhttá jotkojuvvot nu ahte ii leat hehttehussan doaimmahit kultuvrralaš ávkkásteami ja háhkama. Dál lea iešguđet lágan meannudeapmi olbmui ja ealáhusain dán suorggis. Muhtin ealáhusaide ii guoskka láhka ja vudjet hehttekeahhtá ealáhusas, go fas earát ellet agibeavve sierralobiin iežaset ealáhusdoaimmaheamis. Dát lea njuolggut hehttehussan ealáhusovddideapmái. Mohtorjohtolatláhka lea boaresáigásaš ii ge leat heivehuvvon dálá servodahkii, ja ferte ollislaččat ođastuvvot.

Suodjalanplánat:

Suodjalanproseassat main ii leat báikkálaš čatnaseapmi, ferte ráddjejuvvot. Min oaivil lea ahte árbevirolaš geavaheapmi luonddus lea buoremus suodjaleapmi dáppe davvin. Seailuheami, ávkkástallama ja guođoheami bokte váldit mii vára guovlluin ja siskkáldas justiša láchá dili nu ahte eai šatta sisabahkkemat. Suodjaleapmi hehtte ealáhusaid, ávkkástallanárbevieruid ja sámi kulturdoaimmaheami, ja ferte ráddjejuvvot garrasit guovlluin gos juo orrot unnán olbmot. Suodjalanproseassat jeaggeeatnamiin Finnmárkkus, ferte bissehuvvot doppe gos dat lea hehttehussan sámi ealáhusaide.

Boazodoalloláhka:

Boazodoalloláhka ferte sihkarastit ahte boazodollui lea seamma riektesihkarvuohta iežaset ealáhusas, seamma ládje go buot eará ealáhusdoaimmaheddjiin. Seammás ii galgga láhka addit vejolašvuođa boazodollui vealtameahhtun eiseválddi ovdalii dáloniid, áššiin mat gusket meahcásteapmái, go dáloniin leat unnimusat lihka nanu vuoigatvuođat geavahit ja ávkkástallat luondduguovlluin. Árbevirolaččat lea buohkain leamaš lihka riekti vándddardit ja meahccái, muhto láhka lea buktán stuora erohusaid gaskal iešguđet sámi álbmotjoavkkuid. Mii háliidit ruovttoluotta balánsa nu go ovdal lei, gaskal meahcásteddjiid ja boazodolluid.

Guolástanvuoigatvuođat:

Vuotnaguolásteaddjit fertejit oažžut ruovttoluotta vuoigatvuođaid buot guolásteapmái vuonaid siste. Go váilot guollevuostáiváldinbáikkit, de ferte sáhttit vuovdit káijas. Earrevuolideapmi ferte vuosttažettiin guoskat áhpebivdofatnasiidda.

Proseassat rievdadit lága fertejit biddjot johtui farggamusat, ja bivdit beassat searvá lávdegottiide mat buktet rievdadusevttohusaid lágaide. Dán vuogi mielde sáhttet ollu sámiid hástalusat hoahpuhuvvot láchkarievdademiin ja doaimbajuiin main lea ávki buot olmuide, ja mii ii mielddisbuvtte stuora bušeahttalasáhusaid.

Árvalus

Árvalus Norgga sámiid riikasearvvis (NSR) Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Piera Heika Muotka ja Beaska Niillas, Sámedikki bargiidbellodaga joavkku lahttu Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Árja lahttu Laila Susanne Vars, Olgešbellodaga lahttu Ellen Kristine Saba ja Áarjel-Saemiej Giel lahttu Jovna Z. Dunfjell ja Nordkalottfolket lahttu buktet čuovvovaš mearkkašumi:

1.evttohus

Lasáhus manñil manjimus teakstaoasi 1. kapihttalis Álgu:

Máhttu ja dieđut sápmelaččaid ja sámi diliid birra lea ain váilevaš stuoraservodagas. Guottut hábmejuvvojit boasttu dieđuid vuođul ja mearrádusat dahkkojit almmá háhkamis soarvá dieđuid ášševuođđun. Sámediggi ferte iežas barggu bokte ja ovttasbarggu bokte siviila sámi servodagain nannet diehtjouhkinbarggu sápmelaččaid birra ja sámi diliid birra. Dán bargui fertejit ekonomalaš rámmaeavttut Sámedikki iežas diehtjouhkinbargui ja siviila sámi servodahkii buoriduvvot.

Lasáhus Ealáhuskapihttalii 13

Sámi kultuvrra vuovdin- ja gaskkustanvuoigatvuođaid čielggadeapmi.

Dál leat ollu akteverrat mat vuovdet sámi kultuvrra ja áđaid. Erenoamážit mátkeealáhusas, oaidnit mii ollu vuovdima sámi kultuvrras ja historjjas. Duojs lea ráhkaduvvon vuogádat mii kvalitehtasihkkarastá ja addá lobi vuovdit sámi giehtaduoji.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

153/181

Lea lunddolaš ahte sámi servodagas lea eaiggátvuohta ja vuoigatvuođat iežaset kultuvrii, historjái ja kultuvrralaš áđaide. Áššis 36/15 lea namuhuvvon ahte galgá ráhkaduvvot strategiija sámi mátkeealáhusaid viidásetovddideamis, jagi 2016 mielde. Dán oktavuođas oaidná Sámediggi ahte lea dárbu kártet sámi kultuvrra, historjjá ja kultuvrralaš áđaid, ja defineret daid. Viidáset lea dárbu čielggadit vejolašvuođa movt sámi servodat sáhtta sihkkarastit kvalitehta ja vuoigatvuođaid. Dát bargu ferte dahkkot ovttasbarggus Suoma ja Ruota sámedikkiiguin. 2017 bušeahhtadárbbus ja ovdos guvlui, berrejit ruđat kártemii, defineremii ja doaibmajuiide váldot mielde, nu go ovdamearka dihte pateantavuoigatvuođaid oastimii, 1 500 000 ruvnno.

Lasáhus maŋŋil vuosttaš teakstaoasi 13.2 Mánnggabealat ealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit. Lea dárbu sierra gilvvagordnefondii mii lea erenoamážit fitnodathutkamiid ja ođđaálggahandoaimmaid várás sámi guovlluin. Dárbu 2017:s: 4 000 000 ruvnno.

2.evttohus

Evttohus Norgga sámiid riikasearvvis, sámedikki bargiidbellodatjoavkkus, Olgeš, Árja, Áarjel-Saemiej Giel ja Nordkalottfolket

Rievadanárvalus tabeallas:

Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš barggut rievdaduvvot 2 miljovnnas 4 miljovdnii.	
mánáidgárdi	rievdaduvvo 6,6 miljovnnas 8,6 miljovdnii
Dearvvašvuohta ja sosiála	rievdaduvvo 3 miljovnnas 4 miljovdnii
Ealáhusat	rievdaduvvo 15 miljovnnas 17 miljovdnii

4.Álgoálbmotvuoigatvuođat
Juridihkalaš veahkki vuoigatvuođagažaldagain 2 miljon ruvnno.

7.Mánáidgárddit
Kampánja ja prošeaktaruđat sámi mánáidgárdepedagogaid rekruteremii, 2 miljon ruvnno.

10.Dearvvašvuohta ja sosiála
Kampánja ja prošeaktaruđat sámi buohccidivššáriid ja dearvvašvuođabargiid rekruteremii, 1 miljon ruvnno.

13.Ealáhusat
Nannet sámi vuođđoealáhusaid, dása gullet maid prošeaktaruđat mat geasuhit innovatiiva nuoraid dihtomárkanbuktagiid buvttadeapmái; boazodoalus/ bohccobiergu ja oavddut, meahcásteapmi/ meahccebuktagat, guolásteapmi/ mearrabuktagat ja ártalaš eanadoallu/ ekologalaš vuođđoávdnasat, 2 miljon ruvnno.

3.evttohus

Ođđa cealkka kapihtal 6.2 Sámi museat

Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte RiddoDuottarMuseat (RDM) beassá ásahit Dokumenterenguovddáža Áltá/Guovdageaidnu-áššis.

Ođđa njealját teakstaoassi kapihtal 6.4:s Sámi kulturinstitušuvnnat

Sámediggi oaidná maid dárbbu sáhttit veahkehit ekonomalaččat ovdaprošeaktaruđaigne ovddidit ođđa kulturvisteproševttaid ja plánet ođđa kulturgaskustaninstitušuvnnaid.

Rievdadus 6.10 Teáhter, nubbi teakstaoassi, maŋimus cealkka:

"Jahkái 2017 lea dárbu lasihit 7,5 miljon ruvnno sámi teáhteriidda, ja Beavvaš Sámi Nášunálteahter" vuoruhuvvo.

Ođđa maŋimus teakstaoassi:

Čállit:
Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

Lasáhusdárbu 2017:s: 7,5 miljon ruvno.

Kapihtal 6.11 Media: Nubbi teakstaoassi, nubbi cealkka rievdaduvvo dánin:

"Ovdamearkkat buriin mediafálaldagain nuoraide leat Š-bláđđi, sámi nuoraidmagasiidna, mas leat čállosat golmma sámegeillii ja Nuoraj-TV mii lea sámegeilat neahtta-TV fálaldat julevsámi nuorain julevsámi nuoraide."

Goalmmát cealkka rievdaduvvo dánin: "Lea dárbu sámegeilat neahtta-TV fálaldahkii maiddá davvi- ja lullisámi nuoraide."

6.12 Sámi valáštallan

Lasáhus 4. cealkagii:

"Sámediggi háliida veahkehit oažžut buoret organiserema heargevuodjinbirrasii ja váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit bastevaš heargevuodjinrusttegat vai dát sámi valáštallan šaddá eanet oainnusin."

Kapihtal 7.3 Giellačeahppi

Rievdadit manjimus cealkaga dánin:

"Lea erenoamáš dehálaš nannet oahpahusa lullisámegeillii, julevsámegeillii ja nuortalaš gillii, ja oahpahit sámi árbevirolaš máhtu mánáidgárddiin."

Kapihtal 7.4 Ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat

Rievdadit manjimus cealkaga guovtti ođđa cealkkan:

" danin lea dárbu ásait ođđa doarjaortnegiid mat váikkuhit dasa ahte ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat biddjojot johtui. Dát guoská erenoamážit guovlluide gos sámegeilla lea hearckes dilis, nu go nuortalaš, julev- ja lullisámi guovluin, ja davvisámi guovluin gos ii gávdno sámi mánáidgárdefálaldat."

kapihtal 8.3: ođđa manjimus cealkka vuosttaš teakstaoasis:

"Lohkanguovddáš, Engerdal suohkan ja Sámediggi vuolláičálla ovttasbargošiehtadusa sihkkarastit nanu lullisámi oahppanbirrasa masa Elgá-prošeavtta bohtosat ledje vuodđun. Lohkanguovddáš ferte sihkkarastojuvvot ekonomalaš vejolašvuoda viidásetfievrridit dán ovttasbarggu bastevaš ortnegin."

Ođđa kapihtal 8.6 Oahpahus sámi árbevirolaš máhtus

Sámediggi čujuha Sámi allaskuvlla fálaldahkii árbedieđus, duojs ja boazodoalu, ja maid bargui mii lea dahkkon ásahit árbediehtoguovddáša. Dát leat buorit ovdamearkkat movt sáhtá institušonaliseret barggu mii lea go galgá seailluhit ja ovddidit sámi árbevirolaš máhtu. Sámediggi háliida ovttasbarggus oahpahusa sámi fágabirrasii guin váikkuhit dasa ahte ovddiduvvojot buorit oahpponeavvut ja modeallat oahpahussii sámi árbevirolaš máhtus vuodđoskuvllas. Lea stuora dárbu oažžut lassi máhtu ja oahpahusa vuodđoskuvllii árbevirolaš sámi ealáhusain, ávkkástallanmetodain, sámi eallinmálles ja kultuvrras. Dákkár ángiruššamii árbedieđu oahpahusas ja eanet ovttasbargui iešguđet aktevrraiguin dárbašuvvo ovttá miljon ruvdno jahkásaččat.

Dárbu 2017:s: 1 000 000 ruvno.

Kapihtal 11.1

Ođđa njealját ja viđát cealkka:

"Lea erenoamáš dárbu nannet Sámedikki gulahallama siviila sámi servodagain areálaáššiin. Sámediggi oaidná dárbbu nannet gulahallama gaskal Sámedikki ja iešguđet sámi birrasiid, ja oččodit eanet oahpu Sámedikki barguideareálagažaldagaiguin."

Kapihtal 11.4

Rievdadus vuosttaš cealkagis: "ferte sihkkarastot lassi ruđaid"

Kapihtal 13.1: Vuodđoealáhusat:

Lassi cealkagat goalmmát teakstaoasis:

"Sámedikki doarjjaruhta ártkalaš eanadollui vuoliduvvui duvle eanadoallošiehtadallamiid dihte.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

155/181

Sámediggi oaidná ahte dát mielddisbuvttii heitot váikkuhusaid doarjjaortnegii mii lei mielddisbuktán eanet bargiid árttalaš eanadollui. Sámediggi háliida bisuhit buori ja erenoamážit heivehuvvon doarjjaortnegiid árttalaš eanadollui, lea dárbu 2 miljon ruvdnui jahkásaččat Sámedikki doarjjaortnegii árttalaš eanadoalu várás sámi guovlluin."

4.evttohus

6.4 Sámi kulturinstitušuvnnat

Goalmát teakstaoasi vuosttaš cealkka rievdaduvvo ná:

Lea maid dárbu eanet ruhtii konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenáššiide, nu go Várdobáiki sámi guovddáža vistti prošekteremii márkosámi guovllus Evenáššái/ Skánihii, mii bohtá máksit 3 miljon ruvno 2017:s.

Evttohus Norgga sámiid riikasearvvis, sámedikki bargiidbellodatjoavkkus, Olgežis, Åarjel-Saemiej Giel, ja Nordkalotffolket:

5.evttohus

Lasáhus 6.11 Media, kapihtal álgá ná:

TV, rádio ja filmmat mat sáhttet gaskkustit diehtujuhkima ja máhtu beaktilit. Sihke giellaovddidan doaibmabidjun ja máhttofiervvrideapmái lea riikaviidosas TV dehálaš álbmotoaivilgáldut stuoraservodagas, nu maiddá sámi siviila servodagas.

Sámediggi oaidná dárbbaslašvuoda buoret fálladagas sámiide ja sámiid birra riikaviidosas TV:s ja rádios, ja háliida bidjat johtui prográmmaráiddu prošeavtta mas lea fokus sámi gillii ja kultuvrii riikaviidosas TV:s.

Dárbu 2017:s: 5 000 000 ruvno.

Evttohus Ovddádusbellodaga Aud Marthinsen:

6. evttohus

Sámediggeráđi árvalusa ovdii bohtá ná:

Sápmelaččat leat norgalaččat, ja servet servodahkii seamma ládje go eará Norgga ássit, seamma vuoigatvuođaiguin oahpahussii, bargui ja dearvvasvuodabálvalusaide, ja leat seamma vejolašvuodát kulturoaimmaide ja sosiála deaivvadanbáikkiide. Buot riika ássiin lea jienastanriekti iežaset suohkanstivrraide, fylkkadiikkiide ja Sturadiggái. Dát leat álbmotválljejuvvon orgánat mat viidát váldet vára rámmaeavttuin norgga álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneamis.

Dán vuodul ii oainne Sámediggi dárbbu eanet váikkuhanfápmui ja ekonomijii Sámediggái. Ášši sihkastuvvo.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Sámediggi doarju muđui čoahkkinjođihangotti mearrádusárvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 039/15

Mearkkašupmi Johttisámilistu áirasa Per A. Bæhr bokte.

Doarju lávdegotti evttohusaid 1, 2, 3, 4 ja 5.
--

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 25.09.15 dii. 10.45.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

156/181

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 6 hilgojuvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 5 mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 2 mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 3 mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 4 mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
	Mariann Wollmann Magga, čoahkkinortnegii	
1	Ellen Kristina Saba	John Kappfjell
		Kirsti Guvsàm
	Ellen Kristina Saba	
2.	Laila Nystad	
3.	Ann Mari Thomassen	Mariann Wollmann Magga
4.	Lise-Katrine Mo	
5.	Kirsti Guvsàm	Ellinor Marita Jåma
		Laila Susanne Vars
		Kåre Olli
	Kirsti Guvsàm	
6.	Laila Susanne Vars	Christina Henriksen
		Ellinor Marita Jåma
		Kåre Olli
	Laila Susanne Vars	
7.	Anita Ravna	
8.	Kjetil Romsdal	Per A. Bæhr
		Ellen Kristine Saba
		Vibeke Larsen
	Kjetil Romsdal	
9.	Aud Marthinsen	
10	Vibeke Larsen	
11	Gunnhild Engstad	
12	Ellen Kristina Saba	
13	Mariann Wollmann Magga	
14	Per A. Bæhr	
15	Beaska Niillas	
16	Laila Susanne Vars	
17	Ellen Kristina Saba, áššejođiheadji	

DC - Mearrádus:

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

157/181

1 Álggahus

Sámediggi lea našunála parlameanta Norgga sámi álbmoga várás. Dan čađa sihkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin iežamet giela, kultuvrra ja iežamet servodaga. Sámediggi lea demokrátalaš ávnnas sámi iešmearrideapmái ja ávkkálaš ja dárbbalaš bálvalusaid ja fálaldagaid ovddideapmái sámi álbmogii. Sámediggi lea sápmelaččaid jietna riikkas ja riikkaidgaskasaččat.

Norgga stáhta lea huksejuvvon guovtti álbmoga eatnama nala, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mielddisbuktá ahte sámi gielas, kultuvrras ja servodagas galget prinsihpalaččat leat seamma vejolašvuođat ovdáneapmái ja suddjemii go dárogielas ja dáža kultuvrras. Mii galgat ieža defineret min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahteáiggi. Jus mis leat dát vuoigatvuođat ja vejolašvuođat mat dáža servodagas leat, de lea dát iešmearrideapmi duohtavuođas. Iešmearrideapmi mii galgá hálldašuvvot gulahallama ja ovttasbarggu bokte servodagain min birra.

Sámedikki bušeahtta lea jahkásaččat lassánan 1989 rájes. Muhto oassi stáhtabušeahhtas mii juolluduvvo sámi ulbmiliidda šaddá unnit ja unnit go buohtastahtá juolludemiiguin eará servodatulbmiliidda. Danin lea vuođđu navdit ahte rámmaeavttut sámi servodatovdánahttimii šaddet ain heajubut go dat mii lea stuoraservodagas ja majoritehtakultuvrras.

Álbmogin leat mis ain dat seamma vuordámušat ovdánahttimii sámi servodagas, go servodagas muđui leat vuordámušat Norgga stuoraservodahkii, dáža kultuvrii ja gillii. Dat máksá ahte Sámedikkis áiggi mielde lea unnit ja unnit vejolašvuohta ovdanbuktit čovdosiid ja doaibmajuid mat leat heivehuvvon sámi servodaga dárbbuide ja vuordámušaide, jus dát ii rievdda.

Máhttu ja dieđut sápmelaččaid ja sámi diliid birra lea ain váilevaš stuoraservodagas. Guottut hábmeyuvvojit boasttu dieđuid vuođul ja mearrádusat dahkkojit almmá háhkamis soarváid dieđuid ášševuođđun. Sámediggi ferte iežas barggu bokte ja ovttasbarggu bokte siviila sámi servodagain nannet diehtojuhkinbarggu sápmelaččaid birra ja sámi diliid birra. Dán bargui fertejit ekonomalaš rámmaeavttut Sámedikki iežas diehtojuhkinbargui ja siviila sámi servodahkii buoriduvvot.

2 Bušeahttaprošedyrat

Sámediggi ovddasta sápmelaččaid álgoálbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbuktá ahte Sámedikkis ferte leat friddjavuohta bidjat eavttuid, hábmet ja hálldašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasbargoprošedyrat gaskal Sturadikki, ráđđehusa ja Sámedikki galget sihkarastit ahte Sámediggi sáhtá vuhtiiváldit dán rolla.

Sámediggi lea odne áidna álbmotválljejuvvon orgána Norggas mas ii leat sierra sisabohtovuogádat. Sámedikkis ii leat mielmearridanváldi sturrodagas ii ge ruđaid várremis mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušeahhta bokte. Dán dili sáhtá gohčodit garrasis sisabahkkemin iešmearrideamis mii sápmelaččain galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Dálá vuogádat mas lea rámmabušeahtta Sámediggái ja boahtá guđa departemeanttas, ja bušeahtta sámi ulbmiliidda boahtá logi departemeanttas, mielddisbuktá hástalusaid dasa ahte olahit ollislaš sámpolitiikka, ja veahttuda maid Sámedikki dohkkejumi ja ovddasvástádusa. Sámediggi lea bivdán ráđđehusas ahte mii ovttas árvvoštallat ja veardádallat lea go vejolaš čohkket juolludemiid Sámediggái ovttá bušeahttapoasttas. Sámediggi ja Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta leat danin bidjan johtui barggu árvvoštallat ovdamuniid ja heajut beliid dán árvalusas.

Ođđa bušeahttaprošeyssa sáhtášii addit buoret vuođu guorahallat bušeahttagažaldagaid jahkásaš konsultašuvnnain manjit áiggis.

3 2017 Bušeahttadárbu

Sámediggi vuordá ahte jagi 2017 bušeahtha lassánivččii nationála ángiruššamiidda dávistettiin ja ahte bušeahthas eai livčče dakkár ruđat mat leat merkejuvvon juo ráđđehus beales vuoruheapmin.

Bušeahthadárbbus leat sihke ulbmilat Sámedikki bušeahthas ja sámi ulbmilat olggobealde Sámedikki bušeahtha.

2017 lasáhusa dárbbus leat olggosgolut ruđaid hálddašeamis mielde. Dát dahká 20 % lasáhusas.

Sámediggeráđđi áigu lagabuidda vuoruhit bušeahthadárbbuid jahkái 2017.

	2017:s dárbbba-šuvvo lasi
Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš barggut	4 000 000
Giella	18 000 000
Kultuvra	102 800 000
Mánáidgárddit	8 600 000
Vuođđooahpahus	42 000 000
Alit oahppu ja dutkan	5 150 000
Dearvvašvuohta ja sosiála	4 000 000
Areálat ja biras	2 300 000
Kulturmuitosuodjalus	2 000 000
Ealáhusat	21 000 000
Ovttasbargošiehtadusat	3 000 000
Sámi siviilaservodat	1 000 000
Submi	213 850 000

4 Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš barggut

Váldomihttomearri:

- Vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas leat váldon oassin lágain ja praktihkalaš politihkas main lea dadjamaš min ja eará álgoálbmogiid árgabeaivái.

	2017:s dárbbba- šuvvo lasi
Riikkaidgaskasaš barggut	500 000
Parlamentarihkkárkonferánssa	1 500 000
Submi	2 000 000

4.1 Riikkaidgaskasaš barggut

Lea dárbu lasihit poastta ekonomalaš váikkuhangaskaomiide riikkaidgaskasaš áššiide. Lea dahkkon šiehtadus Sámedikki riikkaidgaskasaš áirasiin mii lea oassin álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 čuovvolemis. Sámediggi áigu, dán rámma siskobealde, bidjat erenoamáš fuomášumi mánáide ja nuoraide.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 500 000 ruvno.

4.2 SPR ja Parlamentarihkkárkonferánsa

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea parlamentáralaš ovttasbargoorgána Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiide, ja mas Ruošša sámiin leat bistevaš oassálastit. Delegašuvvna olggosgoluid searvat SPR-čoahkkimiidda ja muđui ovdasteapmái máksá iešguđet sámediggi.

Troandima ávvudeami 2017 oktavuodas galgá dollot Parlamentarihkkárkonferánsa. Dán konferánsii lea bušeahttadárbu 1 500 000 ruvno.

Norgga sámediggi doaibmá SPR čállingoddin 2017:s.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 500 000 ruvno.

4.3 Álgobmotvuoigatvuođat

Juridihkalaš veahkki vuoigatvuođagažaldagain

Lassidárbu 2017:s: 2 000 000 ru.

5 Giella

Váldomihttomearri:

Lasihit sáme giella geavaheddjiid logu ja eanet geavaheami sáme gielain.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Sámás mánáin	1 000 000
Nuoraiddeaihvadeapmi	200 000
Hospiterenortnet	200 000
Ovttasbargu ja ovttasdoaibman suohkaniiguin sáme giella hálddašanguovllus ja sámi giellaguovddážiiguin	400 000
Giellalávdegotti barggu čuovvoleapmi	600 000
Giellakonferánsa	300 000
Diehtujuohkindoaimmaheapmi institušuvvnaide ja geavaheddjiide sámi guovlluin	500 000
Guovttegielatruđat suohkaniidda	7 000 000
Guovttegielatruđat fylkkasuohkaniidda	800 000
Sámi giellaguovddázat	4 000 000
Ohcanvuđot doarjagat: Sámi giellaprošeavttat	3 000 000
Submi	18 000 000

5.1 Sámás mánáin

Sámediggi oaidná dárbbu lasihit diehtujuohkima mánggagielatvuođa birra ja dan ávkki birra sihke váhnemiidda, dearvvašvuođastašuvvnaide ja jortamoraide. Sámediggi háliida bidjat johtui kampánja "Sámás mánáin" 2016:s mii lea oavvilduvvon váhnemiid ja dearvvašvuođabargiid várás. Mii háliidit maid ovttasbargat sámi guovlluiguin Ruoŋas ja Suomas. Sihke bargu gaskkustit ja juohkit dieđuid, ja

materiálahid hábmen gáibida eanet ruđalaš návccaid.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

5.2 Nuoraiddeavvadeapmi

Sámediggi lea ollu jagiid juolludan stipeandda ohppiide joatkkaskuvllas geain lea sámegiella fágan. Dát oahppit leat boahpteáiggi fágaolbmot sámi servodagas. Lea dehálaš movttiidahttit válljet sámegiella fágan seammás go lea ávkálaš ahte ovttaskas oahppi oaidná ávkki ja mearkkašumi sámegiella gelbbolašvuodas.

Sámedikkis lea mihttomearri lágídit nuoraiddeavvadeami 2017:s joatkkaskuvllaohppiide geain lea sámegiella fágan. Sámediggi doaivu ahte dákkár deavvadeami leat ávkálaččat ja movttiidahtti, ja mii leat plánen lágídit dákkár deavvademiid jahkásaččat.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 200 000 ruvnno.

5.3 Hospiterenortnet

Mánnga guovllus lea sámegiella nu rašes dilis ahte lea meastta veadjemeahtton bargu doalvvuhit dan boahpte bulvii. Lagasbirrasis gullo unnán sámegiella, ja gáibádusat ahte “huma nu ahte buohkat ipmirdit” sáhtá fargga jávohuhttit sámi jienaid almmolašvuodas. Bearrašiin main dušše nubbi váhnen lea sámegiella, ii leat vejolašvuhta ge go eanas áiggi manná doppe ságastallan dárogillii. Giellakurssat ja giellaleairrat leat buktán muhtin olbmuid dan muddui ahte ipmirdit álkis sámegiella, muhto ieža eai sámás nu ollu. Sin gaskkas lea soames hárvve gii duođas háliida sámegiella geavahangiellan árgabeavvis. Sin dat ferte veahkehit rievttis geidnui.

Máilmmis muđui leat mii oahppan ahte gávdnojit guokte málle mat buktet bohtosiid go geahččá giellaoahppami: au pair-ortnet ja giellaskuvllat nu go EF ja AFS, gos oahpahallit orrot bearrašiid luhtte dan riikkas gos oahpahallet sámegiella. Go dát doaibmá eará gielain, de lea bures jáhkehahtti ahte dat doaibmá sámegiella ektui maid.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 200 000 ruvnno.

5.4 Ovttasbargu ja ovttasdoaiman suohkaniiguin sámegiella hálddašanguovllus ja sámi giellaguovddážiiguin

Sámediggi rievdadii 2011:s juolludaneavttuid guovttegielatruđaide suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda sámegiella hálddašanguovllus. 2012:s vuolláičállojuvvo ovttasbargošiehtadusat ovdánahttin doarjaga geavaheami dihte juohke suohkaniin. Seammás mearriduvvui ahte ortnet galgá árvvoštallojuvvo maŋŋil golbma jagi. Ortnet árvvoštallojuvvo 2015:s.

Sámedikki niehku suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda sámegiella hálddašanguovllus lea ahte mis leat suohkanat mat lámčēt dili eanet sámegiella geavaheapmái ja ahte doarjjaortnegat leat heivehuvvon suohkaniid dárbbuide. Árvvoštallanraporta guovttegielatruđaid geavaheami birra čuovvoluvvo ja veardádallojuvvo suohkanreformma ja giellalávdegotti raportta oktavuodas. Sámediggi lea juo oaidnán dárbbu lámčēt buoret dili oazžut eanet ovttasbarggu ja gulahallama gaskal Sámedikki ja suohkana, čoahkkimiid, kurssaid ja workshop bokte. Danin boahťat leat lunddolaš geahččat strategiijaidgiellaarenaid ovdánahttimii ja háhkat lunddolaš gielladoaimmaid main bákálaš dárbbut leat vuodđun.

Giellaguovddážiid evalueren lea čuovvoluvvon Sámedikki sámi giellaguovddážiid strategiijain. Dán strategiijaplánas lea biddjon fokus muhtin strategiijaid sihkkarastindihte buriid rámmaeavttuid sámi giellaguovddážiidda. Strategiijaid čuovvolanbargu bistá mánnga jagi, ja Sámediggi dárbbáša eanet

rámmaid vai sáhttá ovttasbargat giellaguovddážiiguin dán barggu birra.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 400 000 ruvnno.

5.5 Giellalávdegotti barggu čuovvoleapmi

Jus galgat sáhttit doaimmahit iešmearrideami iežamet gielaidektui, de ferte Sámedikkis leat vealtameahtun váikkuhanfápmu lágalaš, ekonomalaš ja organiserema rámmaeavttuid hábmemii sámi gielaidektui. Seammás ferte Sámediggi doaimmahit iešstivrema ámmáha bokte dahkat iešheanalaš mearrádusaid sámi giellagažaldagain.

Viiddis ovtastuvvon almmolaš lávdegoddi man ráđđehus lea vuodđudan čakčamánu 2014:s, galgá gitta guovvamánu 2016 geahčadit gustovaš ortnegiid, doaibmajuid ja njuolggadusaid sámi gielaidektui Norggas. Lávdegoddi galgá árvvoštallat movt dát sáhttet heivehuvvot dálá organiseremii almmolaš sektoris ja sihkkarastit doaimmalaš ja ovtadássásaš almmolaš bálvalusaid sámegeallii. Sámediggi galgá árvvoštallat lávdegotti árvalusa, ja čađahit proseassaid ja konsulteremiid maid lea dárbbalaš. Lea dárbu ahte várrejuvvo ruhta čuovvolit giellalávdegotti barggu.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 600 000 ruvnno.

5.6 Giellakonferánssa

Sámediggi lágidii giellakonferánssaid sihke 2011.s ja 2013:s, ja oaččuimet buriid mearkkašumiid ruovttoluotta. Konferánssat čohkkejit olbmuid iešguđet giellabirrasii ja digaštallet áigegevuodilis hástalusaid ja fáttáid mat guoskkahit sámegealla ovdánahttimii. Sámedikki mielas lea dehálaš lágidit dákkár konferánssaid gos sámegealla dili digaštallojuvvo. Konferánssat čohkkejit sin geat barget sámegeallain ja geain lea beroštupmi dasa, ja addet Sámediggái ávkálaš dieđuid ja mearkkašumiid. Sámedikkis lea áigumuš lágidit giellakonferánssaid juohke nuppi jagi.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 300 000 ruvnno.

5.7 Diehtjuohkindoaimmaheapmi institušuvnnaide ja geavaheddjiide sámi guovlluin

Sihke institušuvnnat, organisašuvnnat ja ovttaskas olbmot vásihit ahte sii gávdnet unnán diehtjuohkima iežaset vuogitvuodaid birra oahpahussii ja sámegealla geavaheapmái almmolaš báikkiin. Sámediggi oažžu dávjá jearaldagaid vuogitvuodaid birra mat geavaheddjiin leat oahpahussii sámegeallas ja sámegeallii, váiddaorganaid birra ja makkár institušuvnnain lea ovddasvástáduš masa. Sámediggi oaidná dárbbu dasa ahte hábmejuvvo diehtjuohkinmateriála lágaid birra ja vuogitvuodaid birra mat gusket sámegeallii. Dákkár diehtjuohkinmateriálas ferte leat álkit ipmirdahtti ja álki geavahit, ja daid ferte sáhttit juohkit skuvllaide, váhnemiidda, suohkaniidda sámegealla hálddašanguovllus ja nu ain.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 500 000 ruvnno.

5.8 Guovttegielatruđat suohkaniidda

Vai suohkaniin sámegealla hálddašanguovllus galgá leat vejolaš nannet ja ovddidit giellabargguid suohkanis, de lea dárbu lasihit guovttegielatdoarjaga suohkaniidda sámegealla hálddašanguovllus. Vurdojuvvo ahte ođđa suohkanat ohcet čálihuuvot hálddašanguovlui boahte jagiid.

Dasa lassin lea Aarporte suohkan mearridan ohcat čálihuuvot sámegealla hálddašanguovlui 2017 rájes.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 7 000 000 ruvno.

5.9 Guovttegielatruđat fylkkasuohkaniidda

Vai fylkkasuohkaniin sámegeiela hálddašanguovllus galgá leat vejolaš nannet ja ovddidit giellabargguid, de lea dárbu lasihit guovttegielatdoarjaga fylkkasuohkaniidda sámegeiela hálddašanguovllus.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 800 000 ruvno.

5.10 Sámi giellaguovddážit

Sámi giellaguovddážit leat dehálaččat sámegeiela ovddideamis. Dat leat erenoamáš dehálaččat lagasbirrasii ja fáallet ollu doaimmaid iežaset guovlluin. Giellaguovddážit leat dehálaš ja beaktillis ovttasbargit Sámedikkiin, vai nagodit čađahit giellapolitiikka. Giellaguovddážiid stuorimus hástalus lea go ii leat einnostahtti ekonomiiija. Giellaguovddážiin lea dárbu lasihit olmmošlaš ja ekonomalaš resurssaid, ja buoret vejolašvuohta guhkesáiggi plánemii. Dusten dihte dán dárbbu, álggahii Sámediggi doaibmaplánaid mángga jagi badjel, ja lasihii doaibmadoarjaga.

Lasáhus sámi giellaguovddážiidda ákkastallojuvvo rievdaduvvon ruhtadanortnegiin, mas lea lasihuvvon doaibmadoarjija, ja giellaguovddážiid lohku mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte, lea lassánan.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 4 000 000 ruvno.

5.11 Ohcanvuđot doarjagat: Sámi giellaprošeavttat

Sámediggi vásiha ahte gielladoaimmat ja fokus sámegeillii lea lassánan miehtá riikka. Eanet ja eanet institušuvnnat ja organisašuvnnat háliidit čalmmustahttit, nannet ja ovddidit sámegeiela lagasbirrasis. Sámedikki mielas lea erenoamáš dehálaš ahte iešguđet aktevrat oassálastet bargui nannet ja ovddidit sámegeiela, ja oidnet dárbbu dasa ahte dát poasta lassána.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 000 000 ruvno.

6 Kultuvra

Váldomihttomearri:

Ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja mii lea olahanmuttus buohkaide.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Tráante 2017	12 500 000
Sámi museat	15 000 000
Saemien Sijte	2 500 000
Beaivváš Sámi Našunálateáhter	7 500 000
Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta	10 000 000
Sámi kulturinstitušuvnnat	11 000 000
Internašunála Sámi Filbmainstituhtta	1 000 000
Kulturdoaimmat	2 500 000
Girjjálašvuohta	6 500 000
Sámedikki bibliotekha	1 100 000

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

163/181

Sámi girjebusset	4 200 000
Lullisámi gelbbolašvuodabibliotehka	2 000 000
Juoigan ja musihkka	5 000 000
Teáhter	5 000 000
Media	11 000 000
Sámi valástallan	2 000 000
Sámi dáiddáršiehtadus	4 000 000
Submi	102 800 000

6.1 Tráante 2017

Ávvudeapmi 2017 lea dehálaš našunála dáhpáhus mii čalmmustahttojuvvo našunála ávvudemiin ja sámi ávvudeapmi. Ávvudeami mihttomearri lea čalmmustahttit, gaskkustit máhtu sámiid birra, sámi kultuvrra ja historjjá birra 100-jagi áigodagas. Ávvudeapmi galgá mielddisbuktit oassálastima ja searvama demokratiijii, ja láchit dili ávvudemiide maiddá olggobealde Trøndelága fylkkaid.

Sámediggi háliida deattuhit dan historjjálaš dáhpáhusa sámiid historjjás mii dáhpáhuvai guovvamánu 6.b. 1917:s Troandimis. Sámediggi lea ovttasbargoguimmiiguin Lulli-Trøndelága fylkkasuohkaniin ja Troandin gielddain searvan čalmmustahttit dáhpáhusa ja ovdamanninissona Elsa Laula Renberg ávvudemiin 2017:s. Dát galgá leat našunála, regionála ja báikkálaš čalmmustahttin ja okta oktasaš sámi ávvudeapmi, mas sámi kultuvra, giella, historjá ja servodatgažaldagat leat oidnosis. Dát dáhpáhuvvá iešguđetlágan lágidemiid bokte, čájáhusaid bokte, mánáid- ja nuoraiddoaimmaid bokte, valástallama bokte, logaldallamat, seminárat, workshop, konsearttat, teáhterat, márkanat, filmmat, digaštallamat ja girkolaš lágiideamit. Dat galgá leat deaivvadanbáikin sámiide miehtá Sámi, seammás go galgá váikkuhit lassi máhttui ja beroštupmái sámi kultuvrii ja servodahkii. Ávvudeapmi galgá leat rabas ja searvadahtti buohkaide geat orrot Norggas. Dat galgá leat mielde gaskkustit kulturárbbi mii gullá ávvudeapmái.

Ávvudeapmi galgá váikkuhit demokratiija searvamii ja beroštupmái. Dehálaš ágga hukset ávvudeami demokrátalaš árvuide lea ahte dat ii galgga leat dušše historjjá čalmmustahttin, muhto das galgá maid mearkkašupmi ja áigequovdilvuohhta dál ja boahhteáiggis. Mii geahččalit maid oažžut áigái iešguđetlágan ovttasbarggu ávvudandoaluid ruhtadeapmái. Mii árvvoštallat maid ásahit ođđa ortnega mas vejolaš aktevrrat sáhttet ocat doarjaga.

Sámedikki dárbu lea árvvoštallojuvvon leat 12,5 miljovna ruvno čađahit našunála ávvudeami ja oktasaš sámi ávvudeami 2017:s.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 12 500 000 ruvno.

6.2 Sámi museat

Sámi museat leat dehálaš institušuvnnat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat arenat kulturárbbi ja árbevirolaš máhtu seailluheapmái boahhte buolvvaide. Sámedikkis lea 2002 rájes leamaš hálddašanovddasvástádus guđa ovttastahttojuvvon sámi museii. Sámi museat eai leat ožžon oasi ekonomalaš lasáhusas maŋŋil museareforpma. Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte RiddoDuottarMuseat (RDM) beassá ásahit Dokumenterenguovddáža Álttá/Guovdageaidnu-áššis.

Lea dárbu vuoruhit sámi museaide eanet ruđa ja čielga vuordámuša ovddidit museaid ja vára váldit musea servodatovddasvástádusas. Sámi museain lea dárbu 15 miljovna eanet ruhtii.

St.prp. nr. 1 (2007-2008) boahdá ovdan ahte sámi dáiddamusea lea okta dain huksenprošeavttain mii ferte vuoruhuvvot lagamus jagiid. Plána lea maid namuhuvvun stuoradiggedieđáhusas nr. 28 (2007-2008) Sámeapolitiikka, čuokkis 15.6 Investeremat. Sámedikkis lea ain vuordámuš duohtandahkat prošeavtta Sámi dáiddamusea viessoláigoortnega bokte, mii lea gitta dálá visttis mas Riddoduottarmusea lea, maŋŋil 2011 huksenprográmma man Statsbygg lea čađahan.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

164/181

Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte RiddoDuottarMuseat (RDM) beassá ásahit Dokumenterenguovddáža Álttá/Guovdageaidnu-áššis.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 15 000 000 ruvnno.

Stuoradiggi juolludii 2015:s 3 000 000 ruvnno ođđa vistái Saemien Sijte lahka. Sámediggi lea ollu jagiid lasihan rámmaid Saemien Sijte:ii vai sáhttet hukset organisašuvnna dainna ulbmiliin ahte šaddet doaimmat ođđa visttis. Dán áigu Sámediggi joatkit maiddái 2017:s ja bohtá leat dárbu 2 500 000 ruvnno lasáhussii Saemien Sijte:ii.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 2 500 000 ruvnno.

6.3 Bååstede ruovttoluottafievrridanprošeakta

Bååstede ruovttoluottafievrridanprošeakta lea nannosit vuoruhuvvon Sámedikki bealis. Dat lea dehálaš ja guovddáš oassi sámi kulturárbbi hálddašeamis. Prošeavtta rámma lea meroštallojuvvon 17 miljon ruvdnui iežas prosessii ja 20 miljovvna ruvdnui magasiinnaid buorideapmái ja huksemii daid dinggaid várás mat galget ruovttoluottafievrriduvvot sámi servodagaide. 2017:s lea dárbu 5 miljovvna ruvdnui prosessii ja 5 miljovvna ruvdnui magasiinnaid buorideapmái ja huksemii, oktiibuot logi miljovvna ruvnno.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 10 000 000 ruvnno.

6.4 Sámi kulturinstitušuvnnat

Sámi kulturinstitušuvnnat leat dehálaš aktevrrat ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Dat leat dehálaš vuodđostruktuvran sámi dáiddáriidda. Dat galget leat ođđahutkamiidda, doaimmahemiide, ovddideapmái ja gaskkusteapmái arenan, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddázis. Sámedikki mielas lea dehálaš ovddidit gulahallama sámi kulturinstitušuvnnaiguin ja láchit dili nu ahte institušuvnnat ožžot vejolašvuoda ovdánit nanu fágalaš institušuvnnaid.

Sámi kulturvistit ja kulturgaskkustaninstitušuvnnat leat doaimmat mat leat vuodđuduvvon ja doibmet sámi servodatoktavuođas ja sámi almmolašvuodas. Sámi institušuvnnat leat áibbas guovddázis jus galgá olahit nanu, doaibmi ja ovdánahtti servodaga mii vuhtiiváldá sámi giella, kultuvrra ja servodaga.

Lea maid dárbu eanet ruhtii konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenáššiide, nu go Várdobáiki sámi guovddáža vistti prošeakteremii márkosámi guovllus Evenáššái/ Skánihii, mii bohtá máksit 3 miljon ruvnno 2017:s. Institušuvdna lea dál loahpahan nuppástuhttinproseassa oasussearvin, juoga mii lea leamaš eaktun vai sáhtá álgit prošeakteret sámi kulturvistti Várdobáiki. Sámediggi oaidná maid dárbbu sáhttit veahkehit ekonomalaččat ovdaprošeaktaruđaiguin ovddidit ođđa kulturvisteprošeavttaid ja plánat ođđa kulturgaskkustaninstitušuvnnaid.

Eanet ja eanet olbmot sámi álbmogis fárrejit stuorit čoahkkebáikkiide ja gávpogiidda. Sámediggi oaidná dárbbu sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin, mat maid sáhttet leat arenan sámi dáidaga ja kultuvrra vásihusaide ja gaskkusteapmái. Sámediggi áigu ovttasbarggus suohkaniiguin láchit dili sámi deaivvadanbáikkiid várás gávpogiin.

Lea dárbu lasihit 11 miljovvna ruvnno sámi kulturvisttiide ja kulturgaskkustanasahusaide.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 11 000 000 ruvnno.

6.5 Internašunála Sámi Filbmainstituhtta

Internašunála Sámi Filbmainstituhtta (ISFI) oažžu doaibmaruđaid dušše Sámedikki bokte.

Sámediggi lea 2015:s juolludan 1 140 000 ruvno, muhto dát ii govčča ISFI dárbbu doaibmaruđaide.

TV- ráidduid ja filmmaid ovddideamis šaddá lassidárbu doaibmaruđaide, geahča stuoradiggedieđáhusa nr. 30 (2014-2015) Filbmapolitihkka boahpteáiggis.

Kulturdepartemeanta lea čujuhan ISFI eará regionála ruhtadeapmái, muhto fylkkasuohkanat čujuhit ISFI našunála ruhtadeapmái. Nu guhká go fylkkasuohkanat ii ge Kulturdepartemeantta oainne vejolašvuoda veahkehit ruhtadit soaimma, de lea Sámedikkis dárbu oazžut 1 miljovna ruvno lasáhusa doaimmahit Internašunála Sámi Filbmainstituhta.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

6.6 Kulturdoaimmat

Sámi servodahkii lea dehálaš ahte sámi kultuvra ovdána mángga ja iešguđet lágan kulturlágidemiid bokte miehtá riikka, sihke stuořit gávvgogiin ja čoahkkebáikkiin. Ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin eai leat dušše mihttun sámpolitihkas, muhto maiddá dehálaš árvun. Dáidda ja kultuvra leat oaivadeami, smiehttama, máhtu ja vásihusa gáldot buot ahkahaččaide. Girjás kulturfálaldat sámi mánáide ja nuoraide lea dehálaš buori bajásšaddamii, ja addá movtta bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain maiddá maŋŋil eallimis. Sámi vuorrasat leat resursaolbmot buot kulturdoaimmain ja erenoamážit árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmanemiin. Girjás sámi kultureallin addá ealli báikegottiid go dat mielddisbuktá doaimmaid, gullelašvuoda, loaktima ja identitehta. Riekti sealluhit, vásihit ja ovddidit min sámi dáidda- ja kultureallima lea árvu mii lea vuođđun Sámedikki kulturpolitihkas. Sámediggi oaidná doaimmaid lassáneami iešguđet kulturdoaimmain, ja lea maŋimus jagiid sádden ollu ohcamiid ruovttoluotta go eai leat ruđat. Sámedikki mielas lea dárbbaslaš lasihit ruđa kulturulbmiliidda, mat vuhtiiváldet kultursuorggi dárbbuid.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 2 500 000 ruvno.

6.7 Girjjálašvuota

Sámi girjjálašvuota lea dehálaš čájehanvuohki sámi kultuvrras. Dárbu sámegeielat girjjálašvuhtii ja almmuhemiide lea lassánan sakka maŋimus jagiid, erenoamážit oassin giellaovdánahttimis ja giellaohpahusas olles sámi álbmogii. Sámediggi oaidná ahte beroštupmi lea lassánan sámi girjjálašvuhtii.

Sámediggi áigu doarjut buriid girjjálašvuođaprošeavttaid, sihke girjehámis ja digitála hámis. Girjjálašvuoda máilbmi lea rievdamme, ja hásttuha Sámedikki, girječálliid ja girjefidnosuorggi. Ođđa digitála čovdosat mielddisbuktet ahte girjjálašvuota buvttaduvvo, gaskkustuvvo ja lohkkovuvvo eará ládje. Ulbmil lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit galget sihke váikkuhit girjealmmuheapmái ja girjjálašvuođaalmmuheapmái ođđa digitála vuogádagain. Ohcanvuodot ortnegiid rámmat sámi musihka ja girjjálašvuoda várás ohccojuvvo danin lasihuvvot 3 miljon ruvnnuin 2017:s.

Sámegeielat girjjálašvuhtii lea dárbu lassánan nuoraide gaskal 13-20 jahkásaččaide. Dál gávdnojit unnán sámegeielat girjijt dán ahkejovkui ja lea dehálaš giellaovddideapmái ahte maiddá dán joavkkus lea girjjálašvuota olahanmuttus. Leat lassánan jearaldagat bivnuhisgirjjálašvuhtii nuoraide mat leat jorgaluvvon sámegeielaide, ja Sámediggi oaidná ahte lea dárbu lasihit ruđa juste dán ulbmili. Dása lea dárbu 2 miljovna ruvno lasáhusa 2017:s.

Sámediggi lea ásahan prošeavtta mii movttiidahtta eanet sámegeielat almmuhemiide čáppagirjjálašvuođas nuoraid várás. Prošeakta rekrutere nuorra girječálliid ja easkaalgán girječálliid geat čállet sámegeilli. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte oassálastit ožžot duohta vejolašvuoda ovddidit mánusa bagadallama bokte oahppan fágaolbmuin/ mentoriin, gelbbolašvuodaloctemii, ja fierpmádatčoahkkanemiide. Dása lea virgáibiddjon prošeaktajođiheadji 100 % virggis, ja fágalaš bagadalli 40 % virggis. Dán prošeaktii lea dárbu 1,5 miljon ruvdnui 2017:s.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 6 500 000 ruvno.

6.8 Sámedikki biblioteka ja sámi girjebusset

Sámedikki biblioteka galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuodaaguovddáš, ja galgá doaimmat hálddašbibliotekkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Bibliotekii eai leat biddjojuvvon eanet resurssat vaikko das leat ollu ođđa barggut, nugo earret eará ođđa hálddašandoaimmat. Sámedikki biblioteka dárbbasa eanet bibliotekafágalaš resurssaid bargat sámi sisdoalu gaskkustemiin ja ovddidemiin bibliotekain ja nationála ánggiruššamiid oktavuodas bibliotekasuorggi siskkobealde. Dása dárbbasuvvo 1 miljon ruvdno lasi.

Sámedikki biblioteka lágida jahkásaččat konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra. Bušeahtadárbu dán konferánsii lea 100 000 ruvno.

Girjebusset leat sihke biblioteka ja dehálaš deaivvadanbáikkid sámi álbmogii, ja leat gáldon sámi gillii, kultuvrii ja historjái. Sámediggi háliida árvvoštallat doarjjaortnegiid sámi girjebusiide. Dása lea dárbu 500 000 ruvno lasáhussii.

Nordlánda fylkkabiblioteka, mii lea guossoheaddjibiblioteka lullisámi girjebusiide, Gærjah, leat addán dieđu ahte sis lea dárbu sisaoastit ođđa girjebusse 2017:s.

Muhtin stuora hástalus sámi girjebusiide lea go luoikkaheapmi lea njiedjan. Beaktilis gaskkusteami bokte ja ovtasbarggus girjebusiiguin áigu Sámedikki biblioteka ánggiruššat lasihit máhtu sámi girjjálašvuoda birra, nu ahte luoikkaheapmi maid lassána. Girjebusiidein lea dárbu eanet resurssaide, earret eará gaskkusteapmái ja kulturlágidemiide.

Sámediggi áigu ásahit lullisámi gelbbolašvuodabiblioteka, oassin sijti Jarnge:ii Aarportes.

2017:s dárbbasuvvo lasi:

Sámedikki biblioteka: 1 100 000 ruvno.

Sámi girjebusset: 4 200 000 ruvno.

Lullisámi gelbbolašvuodabiblioteka: 2 000 000 ruvno.

6.9 Juoigan ja musihkka

Sámediggi leat 2015:s nammadan bargjoavkku juoigamii ja sámi musihkkii. Oassi das maid dát bargjoavku lea erenoamážit geahčadan, lea dárbu nanu fágabirrasii juoigama ja sámi musihka várás, ja vejolašvuoda ovdánahttit sámi musihkkasuorggi árvoavvili.

Dasa lassin lea dárbu nannet doarjjaapparáhta mii lea sámi juoigama ja sámi musihka várás. Máilmmidásis lea musihkkasuorgi rievdamme, ja mii fertet danin sihkarastit ahte sámi musihkka oazžu oasi dán ovdáneamis. Lea dárbu ámmát aktevrraide geat sáhttet doaimmat gaskkusteaddjin gaskal ovtaskas aktevrraid ja artisttaid ja musihkkamáilmmi muđui. Dán bokte sáhtta sámi musihkkamáilbmi bohtit ámmátdássái ja olahit sihke našunála ja riikkaidgaskasaš dásis, seammás go musihkkarat sáhttet bidjat buot searaid dasa maid sii leat čeahpimusat, namalassii dan dáiddalaš beallái.

Sámediggi oaidná dárbbu 5 miljon ruvdnui 2017:s nanosmahttit sámi juoigan- ja musihkkabirrasa.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 5 000 000 ruvno.

Čállit:

Ellie Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

167/181

6.10 Teáhter

Sámedikki ulbmilin lea addit ášahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuođaid ovddidit iežaset dáiddalašvuođa ja fága nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja gaskkustanarenan, ja sámegeiela geavaheami ja oainnusmahttima várás. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadusa, ja sámi lávdedáidaga gaskkusteami, ja maiddái nannet teáhteriid nu ahte sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid, ja vai gávdojit kvalitehtadáfus buorit fáladagat lávdedáidagis mánáide ja nuoraide, mánáiguin ja nuoraiguin.

Beaivváš Sámi Našunálateáhteris lea guhká juo leamaš plánat hukset ođđa teáhtervisti alceseaset. Sámediggi lea maŋimus jagiin lasihan juolludusa Beaivvážii jeavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuođa ráhkkanit lasihit doaimmaid dassázii go teáhtervisti gárvána. Sámediggái lea deatalaš ahte ráđđehus dál vuoruhá virsti huksema teáhterii ja ahte bargu álggahuvvo farggamusat. Jus Beaivváš galgá leat nanus olmmošlaš ja gelbbolašvuođa dáfus lasihit doaimmaid maŋŋil go ođđa visti válbmana, de lea dárbu ain lassu juolludemiide. Ođđa sámi neavttáriid rekruteren lea okta vuoruhuvvon doaimmain. 2017:s lea dárbu lasihit 5 miljovna ruvno sámi teáhteriidda. "Jahkái 2017 lea dárbu lasihit 7,5 milion ruvno sámi teáhteriidda, ja Beaivváš Sámi Nášunálateahter" vuoruhuvvo.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 7 500 000 ruvno.

6.11 Media

Lea dárbu nannet sámi mediafálaldaga. Lea dárbu lasihit doarjaga almmuhit prentosiid, ja sámegeielat lagasradio- ja lagastv-sáddagiid buvttadeapmái.

Ferte fálojuvvot viiddis mediafálaldat mii vuhtiiváldá buot sámi giellaguovlluid. Ovdamearkkat buriin mediafálaldagain nuoraide leat Š-bláđđi, sámi nuoraidmagasiidna, mas leat čállosat golmma sámegeilli ja Nuoraj-TV mii lea sámegeielat neahtta-TV fáladat julevsámi nuorain julevsámi nuoraide. Lea dárbu sámegeielat neahtta-TV fáladahkii maiddái davvi- ja lullisámi nuoraide. Nuori TV lea plánejuvvomin, mii lea mielde buorideamen giellageavaheami maiddái máttasámi guovlluin.

Sámediggái lea maid deatalaš dehálaš ahte preassadoarjja sámi áviissaide bisuhuvvo ja nannejuvvo.

Dárbu 2017:s: 6 000 000 ru.

TV, rádio ja filmmat mat sáhttet gaskkustit diehtujuhkima ja máhtu beaktit. Sihke giellaovddidan doaibmabidjun ja máhttofierrideapmái lea riikaviidosaš TV dehálaš álbmotoaivilgáldut stuoraservodagas, nu maiddái sámi siviila servodagas.

Sámediggi oaidná dárbbášlašvuođa buoret fáladagas sámiide ja sámiid birra riikaviidosaš TV:s ja rádios, ja háliida bidjat johtui prográmmaráiddu proševtta mas lea fokus sámi gillii ja kultuvrii riikaviidosaš TV:s.

Dárbu 2017:s: 5 000 000 ruvno.

6.12 Sámi valástallan

Valástallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Lea dehálaš ahte sámi valástallanorganisašuvnnat sáhttet organiseret ja láchit dili valástallamii ja lihkeapmái, maiddái go geahččá álbmotdearvvašvuođaperspektiivvas. Doaimmaid bokte nu go heargevuodjima, njoarosteami ja spábbačiekčamis sámi riikajoavkku bokte, váikkuhit dát organisašuvnnat nannemii sámi oktiigullelašvuođas ja identitehtas, erenoamážit sámi mánáide ja nuoraide. Lea maid dehálaš ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuođa sáhttit oassálastit Arctic Winter Games (AWG), gos sii valástallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte ožžot nannejuvvot oktavuoda ja oktiigullelašvuođa nuoraiguin eará álgoálbmotjoavkkuin ja árttalaš álbmogiin. Sámediggi háliida veahkehit oažžut buoret organiserema heargevuodjinbirrasii ja váikkuhit dasa ahte ášahuvvojit bastevaš heargevuodjinrusttegat vai dát sámi valástallan šaddá eanet oainnusin.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

168/181

2017:s dárbbasuvvo lasi: 2 000 000 ruvnno.

6.13 Sámi dáiddáršiehtadus

Sámedikkis lea mihttomearrin fuolahit ahte sámi dáiddáriin leat buorit ja einnostahtti rámmaeavttut iežaset dáiddalaš doaimmas. Okta deháleamos váikkuhangaskaomiin dása lea dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi. Dáiddáršiehtadusa bokte oažžu Sámi dáiddárráđi, oktan dan vuolit dáiddárorganisašuvnnaiguin, vejolašvuoda atnit stuorit ovddasvástádusa sámi dáidaga ovdáneamis. Sámi dáiddárráđi ovddidii jahkásaš šiehtadallamiin iežaset ruhtadárbbu jođihit organisašuvnnaid, dáiddárstipendii, dáidaga sisaoastinortnegii, girjjálašvuhtii ja juoigamii/ musihkkii, dáiddafágalaš konsuleanttaide ja dáiddafondii ruđa. Jus dáid dárbbuid galgá nagodit dustet, de lea dárbu stuora lassáneapmái dáiddáršiehtadusa ruđain.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 4 000 000 ruvnno.

7 Mánáidgárddit

Váldomihttomearri:

- Sámi giella, kultuvra, árbevierut ja vuodđoárvvut oidnosis mánáidgárddis.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Bargu mánáidgárdeáššiiguin	1 000 000
Prošeakta sámi mánáidgárdefálaldaga kvalitehta birra	600 000
Ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat	1 400 000
Giellačeahppi	3 600 000
Kampánja ja prošeaktaruđat sámi mánáidgárdepedagogaid rekruteremii	2 000 000
Submi	8 600 000

7.1 Bargu mánáidgárdeáššiiguin

Sámedikkis dan rájes go sámediggedieđáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra meannuduvvui, leamaš guhkes proseassa ráhkadit doaibmaplána doaibmabijuiguin. Sámedikki ovddasvástádus mánáidgárdesuorggis lea stuorát ja eanet viidát dán ovddideami geažil. Servodagas leat stuorát vuordámušat mánáidgárddiide ja earret eará mánáidgárdefálaldagaid kvalitehtii. Sámediggi lea maiddái leamaš manjimuš jagiin eanet mielde mánáidgárdepolitihkalaš áššiin sihke báikkálaččat, fylkka dási ja riikka dásis.

Sámediggi lea mielde sierra proseassain, earret eará

- Mánáidgárdelága rievdadeamis
- Bargan mánáidgárdeplána ođasmahttimiin
- Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin
- Doarjjameannudeapmi
- Mearrádušaid čuovvoleapmi ja semináraid lágideapmi mánáidgárdebargiide

Mii oaidnit ahte lea deatalaš doallat oktavuodá mánáidgárddiiguin ja galledit daid ja gulahallat

gielddaiguin. Dát mearkkaša dan ahte lea dárbu nannet kapasitehta mánáidgárdesuorggis.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

7.2 Prošeakta sámi mánáidgárdefálaldaga kvalitehta birra

Mii háliidit álggahit prošeavtta mas fokuserejuvvo

- Sámi mánáidgárddiid sisdoallu
- Sámi árvovuodđu
- Rávvagat movt dán čuovvolit ovttaskas mánáidgárddiin

Mihttomearrin lea ahte mánáidgárddit galget váldit geavahussii giellalávgunmáliid, nannet beaivválaš giela mánáidgárddiin ja nannet sámi árbedieđuid mánáidgárddiid bargiid gaskkas. Ángiruššan mánáidgárddiid sisdoalu ektui, sáhtta váikkuhit buori kvalitehta sámi mánáidgárdefálaldagas.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 600 000 ruvnno.

7.3 Giellačeahppi

Dárbu lea lasihit ruđaid giellačeahppi doarjagii. Giellačeahppi galgá geavahuvvot gielalaš resursaolmmožin mánáidgárddis lassin dábalaš bargiide. Giellačeahppi bargá vuodđogielain ja oahpaha sániid, tearpmaid ja doahpagiid. Mihttomearrin lea nannet ja viidásetovddidit mánáid sámegeiela. Sámegeiela dilis leat erohusat guovllus guvlui, ja mánáidgárddiid ektui leat stuorra hástalusat. Lea erenoamáš dehálaš nannet oahpahusa lullisámegeillii, julevsámegeillii ja nuortalaš gillii, ja oahpahit sámi árbevirolaš máhtu mánáidgárddiin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 600 000 ruvnno.

7.4 Ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat

Gielddain lea ovddasvástádus das ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáide sámi distrivttain vuodđuduvvá sámi gillii ja kultuvrii. Eará gielddain galget dilis lámččojuvvot nu ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovddidit sin giela ja kultuvrra. Čájeha dattetge ahte buot gielddain ii leat vejolašvuohta addit sámi mánáidgárdefálaldaga. Danin lea dárbu ásait ođđa doarjjaortnegiid mat váikkuhit dasa ahte ođđa sámi mánáidgárdefálaldagat biddjojit johtui. Dát guoská erenoamážit guovlluide gos sámegeiella lea hearkkes dilis, nu go nuortalaš, julev- ja lullisámi guovlluin, ja davvisámi guovlluin gos ii gávdno sámi mánáidgárdefálaldat.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 400 000 ruvnno.

Kampánja ja prošeaktaruđat sámi mánáidgárdepedagogaid rekruteremii, 2 miljon ruvnno.

8 Vuodđooahpahus

Váldomihttomeari:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbasuvvojit vai sáhtta gáhttet ja ovddidit sámi servodagaid.

	dárbbba-šuvvo lasi
Oahpponeavvut	30 000 000
Oahppoplánabargu	3 000 000
Sámi lohanguovddáš	6 000 000
Givssidaneastadanbargu	1 000 000
Sámegiela oahpahuš vuodđoskuvllas	1 000 000
Oahpahuš sámi árbevirolaš máhtus	1 000 000
Submi	42 000 000

8.1 Oahpponeavvut

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ovddideamis. Sámediggi addá doarjaga ođđa oahpponeavvuid ráhkadeapmái, dálá oahpponeavvuid heiveheapmái, jorgaleapmái ja ođđasis deaddileapmái.

Ain váilot oahpponeavvut mat dávistit gustovaš oahppoplánaide. Dás leat ollu maŋŋonan, dan geažil go maŋggaid jagiid leat váilon ekonomalaš várit dárbbuid gokčamii. Daiguin ekonomalaš rámmaiguin mat Sámedikkis dál leat ii leat vejolaš fuolahit ahte buot fágain livčče visotgokči oahpponeavvut buot gielaide ja oahpponeavvut ohppiide geain lea sierra láchččojuvvon oahpahuš. Eanemusat váilot julev- ja máttasámegiela oahpponeavvut. Oahpponeavvut fágaide mat eai leat guovddášfáogat váilot oalát ja joatkkaskuvllaid várás eai measta oppa gávdnoge sámi oahpponeavvut.

Ain dárbbbašuvvot ollu sierra láchččojuvvon sámi oahpponeavvut mánáide ja ohppiide geain leat sierralágan oahppanválttisvuodát.

Digitála oahpponeavvut šaddet dađistaga deataleappot skuvllaide. Sámegiel oahpahuš dáhpáhuvvá eanaš gáiddusoahpahuš bokte, ja nu leat buorit digitála oahpponeavvut dárbbbašlaččat. Maiddái dás leat sámi oahpponeavvut bázahallan ollu dárbbuid ektui. Sámediggái lea hástalussan dat ahte digitála oahpponeavvuid lea hui divrras ráhkadit. Muhto daid lea de álkit ja hálbbit ođasmahttit.

Oahppoplánaid ođasmahttin 2013:s, dárogielas, sámegielas, eangalasielas, servodatfágas ja luonddufágain, mielddisbuktá ahte dárbbbašuvvot ođasmahttojuvvon oahpponeavvut.

Ludvigsen-lávdegotti čielggadusat boahpteáiggi skuvlla birra, NAČ 2014:7 Oahppi oahppama birra boahpteáiggi skuvllas. Máhtovuoddu ja NAČ 2014: Oahppi oahppama birra boahpteáiggi skuvllas, soaitá várra dagahit ahte oahppoplánaid ferte viidát ođasmahttit boahtevaš jagiin.

Čájeha ahte ovdal juolluduvvon oahpponeavvoprošeavttaid gaskamearálaš haddi oahpponeavvu nammii ovttá fágas, dihto ceahkkái, lei gaskal 1,5 – 2 miljon ruvno. Čájeha ahte bázahallama geažil, ođđa oahpponeavvuide ja digitála oahpponeavvuid vuoruheapmái dárbbbaša lasihit 30 miljon ru, otnáš bušeahtas mii lea 21 miljon ru 51 miljon ruvnu 2017:s.

Sámediggi bidjá vuodđun mihttomeriid mat leat Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami doaimaplánas jagiide 2015 – 2018. Mihttomearrin lea oazžut visotgokči oahpponeavvuid sámegillii buot fágain, buot dásiin, buot gielaide, ja dihto meari fáddágirjiid ja lassin oahpparesurssaid mánáide geain leat sierra dárbbut.

2017:s dárbbbašuvvo lasi: 30 000 000 ruvno.

8.2 Oahppoplánabargu

Ludvigsen-lávdegoddi evttoha ollu buriid rievdadusaid, nugo fága- ja oahppoplánaid rievdadusaid. Go oaidnit ahte dat šaddá ollu viidát ođastus go ovdeš oahppoplánaid ođasteamit, vurdojuvvo ahte Sámediggái lasihuvvo juolludus.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 000 000 ruvno.

8.3 Sámi lohanguovddáš

Sámi lohanguovddáš lea nationála resursaguovddáš mii lea erenoamážit oahpahuovuogádaga várás mánáidgárddi rájes gitta alit ohppui. Guovddázis lea ovddasvástádus davvi-, mátta- ja julevsámegielain. Ovttas- Aktan- Aktesne oahpponeavvoportála bissovaš doaibma gullá maiddá guovddáža bargguide. Sámediggi oaivvilda ahte dán oahpponeavvoportálii ferte sihkkarastit dárbbaslaš ja einnoston vejolaš ruhtadeami nu ahte dan sáhtá viidásetovddidit deatalaš doaibmabidjun sámi oahpponeavvuid ovddideapmái ja olámuddui oažžumii. Lohanguovddáš, Engerdal suohan ja Sámediggi vuolláičálie ovttasbargošiehtadusa sihkkarastit nanu lullisámi oahppanbirrasa masa Elgá-prošeavtta bohtosat ledje vuođđun. Lohanguovddáš ferte sihkkarastojuvvot ekonomalaš vejolašvuođa viidásetfievrridit dán ovttasbarggu bistevaš ortnegin.

Norggas leat 10 nationála guovddáža, main lea čoavddarolla sierra ánggiruššansurggiin ovddidit oahpahu kvalitehta. Sámi lohanguovddáš ii leat dán 10 guovddáža gaskkas. Deatalaš lea addit Sámi lohanguovddážii seammalágan rámmaeavttuid go mat eará nationála guovddážiin leat, ja ahte guovddáža ruhtadeapmi loktejuvvo seamma dássái eará guovddážiiguin.

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte eará nationála guovddážit oččošedje ovddasvástádusa maiddá sámi ohppiid oahpahuas, mii lea lunddolaš danne go gávdnojit sierra guovddážit ovdamearkka dihte luonddufágii ja matematiikkii sámi skuvlla várás. Vaikko sámegiella lea almmolaš giella Norggas, de eai dovda guovddážit iežaset riikkaviidosaš ovddasvástádusa das ahte ávdnasat galggašedje leat maiddá sámegillii.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 6 000 000 ruvno.

8.4 Givssidaneastadanbargu

NAČ:s 2015:2 Å høre til – Váikkuhangaskaoamit oadjebas psykososiála skuvlabirrasa várás, boahá ovdan ahte lea deatalaš vuostálastit sámi mánáid givssideami norgga skuvllas. Muhto seamma deatalaš lea vuostálastit givssideami sámi skuvllas. Ohppiidiskadeami ja Álbmotinstituhtha logut čájehit ahte ohppiid oassi geat loavkiduvvojit ja givssiduvvojit sámi guovlluin lea allat, go buohtastahtá muđui riikkas.

Dárbu lea álgit ráhkadit diehtujuohkin- ja oahppoávdnasiid mat gusket givssidanproblematihkkii sihke ohppiid ja vanhemiid várás. Dán bargui ferte maiddá siskkildit barggu mii guoská loavkideapmái seksuála soju geažil.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

8.5 Sáme giella oahpahu vuodđoskuvllas

Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegiella nubbingiellan, eai oahpa giella doarvái bures nu ahte šattašedje doaibmi guovttegielagin, ja leat ollu hástalusat sámegiella oahpahuas ektui. Dát vuodustuvvo raporttain, Sámi logut mitalit.

Deatalaš lea álggahit doaibmabijuid dán ovdáneami jorgalahttima várás. Okta sivva mii gessojuvvo ovdan raporttain, lea ahte oahpahuas ii geavahuvvo rivttes oahpahu málle. Raporttat čájehit ahte vanhemat leat cuiggodan málle mii geavahuvvo fága sámegiella nubbingiellan oahpahuas juo 1990-logus. Dat lea duođaštuvvon raporttas Sáme giella oahpahu nubbingiellan, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 evalueremis. Dattetge ii leat nuppigiella oahpahu málle rievdaduvvon dalle go Máhttolokten – sámi 2006:s váldojuvvui atnui. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddá ahte oahppit eai šatta doaibmi guovttegielagin dan málle man mielde man vuodul sámegiella nubbingiellan oahpahuvvo Norggas. Dutkiid mielas dat ii leat buorre málle.

Sámediggi dárbbáša eanet ruđaid nana oahpahusmálliid ráhkadeapmái fágii sámegiella nubbingiellan.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

8.6 Oahpahus sámi árbevirolaš máhtus

Sámediggi čujuha Sámi allaskuvlla fálaldahkii árbedieđus, duojis ja boazodoalu, ja maid bargui mii lea dahkkon ásahtit árbediehtoguovddáša. Dát leat buorit ovdamearkkat movt sáhtta institušonaliseret barggu mii lea go galgá seailluhit ja ovddidit sámi árbevirolaš máhtu. Sámediggi háliida ovttasbarggus oahpahusa sámi fágabirrasiguin váikkuhit dasa ahte ovddiduvvojit buorit oahpponeavvut ja modeallat oahpahussii sámi árbevirolaš máhtus vuođđoskuvllas. Lea stuora dárbu oazžut lassi máhtu ja oahpahusa vuođđoskuvllii árbevirolaš sámi ealáhusain, ávkkástallanmetodain, sámi eallinmálles ja kultuvrras. Dákkár ángiruššamii árbedieđu oahpahas ja eanet ovttasbargui iešguđet aktevrraiguin dárbbášuvvo ovttá miljon ruvdno jahkásaččat.

Dárbu 2017:s: 1 000 000 ruvnno.

9 Alit oahppu ja dutkan

Váldomihttomeari:

- Sámi alit oahppu ja dutkan addá máhtu ja olmmošlaš návccaid ekonomalaš, kultuvrralaš ja sosiála ovddideapmái sámi servodagas.

	2017:s dárbbášuvvo lasi
Sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta	1 650 000
Árbediehtoguovddáš – Guovddáš sámi árbevirolaš máhtu várás	3 500 000
Submi	5 150 000

9.1 Sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta

Sámi servodagas lassána dárbu oazžut sámegielat bargofámu sierra ámmáhiid oktavuodas geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta. Erenoamážit guoská dát daid gielddaide mat gullet sámegiela hálddašanguvlui. Maiddái eará gielddain lea stuorra dárbu oazžut sámegielagiid sihke mánáidgárddiide, skuvllaide ja dearvvašvuođaásahusaide. Dasa lassin lea dárbbášlaš ahte eanet olbmot váldet alit oahpu sámegielas.

Sámediggi juolluda stipeandda alit ohppui, doaimbaidjun lasihit rekruterema vuoruhuvvon oahpuide. Jus galgat nákcet bisuhit dahje lasihit stipeandda sturrodaga, de fertejit juolludeamit lasihuvvot. Lea dárbbášlaš movttiidahtit oahpuide sámi gielain ja iešguđet lágan oahpaheaddjioahpuide. Buoridandihte vuođđofálaldagaid dearvvašvuođasuorggis, erenoamážit sámi mánáide ja vuorrasiidda, vuoruhuvvo maid stipeanda buohccidivššárstudeanttaide geain lea sámegiella vuosttaš- dahje nubbigiella.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 1 650 000 ruvnno.

9.2 Árbediehtoguovddáš – Guovddáš sámi árbevirolaš máhtu várás

Sámediggi ja Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta leat ovttaoavilis ahte Árbediehtoguovddáš – Guovddáš sámi árbevirolaš máhtu várás ferte ásahevvo oassin barggus duođaštít, seailluhit ja gaskkustit sámi árbevirolaš máhtu ođđa buolvvaide.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 500 000 ruvno.

10 Dearvvašvuohta ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, maid vuolggasadjin leat sámi giella ja kultuvra. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Dearvvašvuođapolitiikalaš dieđáhusaid ja doaibmaplánaid doaibmabijuid čuovvleapmi	1 000 000
Veahkaválddi čuovvleapmi lagas oktavuodain	1 000 000
Kampánja ja prošeaktaruđat sámi buohccidivššáriid ja dearvvašvuođabargiid rekruteremii	1 000 000
Mánáidsuodjaluslága čuovvleapmi ja dieđáhusa čuovvleapmi sadjásašruovttuid birra	1 000 000
Submi	4 000 000

Sámediggi vásiha ahte ráđđehusas lea stuorra fokus sihke dearvvašvuhtii, sosiálii ja mánáidsuodjalussii, ja ahte sii háliidit Sámedikki mielde dán bargui. Sámediggái lea deatalaš ahte ráđđehusa fokus maiddái galgá boahit sámi buhcciide ja geavaheddjiide ávkin, muhto vásiha ahte dat lea resursagáibideaddjin. Sámedikkis eai leat doarvái resurssat dasa ahte oassálastit buot proseassaide.

Seammás addá sámi servodaga duktan ođđa máhtu dearvvašvuođa- ja sosiála suorggis, masa dárbbasuvvojit doaibmabijut. Sámi dearvvašvuođaduktama guovddáš loahpahii dearvvašvuođa- ja eallindilleiskadeami Saminor 2 jagis 2014. Dán duktama dieđut eai leat vel guorahallojuvvon, muhto muhtun dieđut leat biddjojuvvon ovdan.

Sámi našuvnnaš gealboguovddáš – psyhkalaš dearvvašvuođasuddjen ja gárrendilledikšu (SÁNAG) lea almmuhan duktama veahkaválddi birra lagas gaskavuodain mii čájeha ahte sámi servodat dieđiha dávjit veahkaválddi birra lagas gaskavuodain go dan mii lea álbmogis muđui. Duktamis biddjojuvvojit Saminor 2 dieđut vuodđun, ja dat čájehit ahte 49 proseantta sámi nissoniin leat vásihan veahkaválddi ja 22 proseantta leat fas vásihan seksuála veahkaválddi. Logut go guoská daid eará nissoniidda mat eai leat sámenissonat, leat namalassii 35 ja 16 proseantta. Maiddái sámi dievddut vásihit eanet veahkaválddi go čearddalaš dáža albmát.

Dát logut gáibidit ahte sámi servodat álggaha doaibmabijuid. Sámi dutkanásahusat main lea dárbbaslaš máhtu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis, fertejit oazžut dárbbaslaš resurssaid vai sáhttet čiekŋaleappot guorahallat dieđuid, earret eará sivaidd. Veahkkeapparáhta mas lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta, ferte oazžut doarvái resurssaid dasa ahte veahkehit sin geat gillájit. Sámediggái lea oktilis fokus fáddái deatalaš, ja dakko bokte ahte loktet fáttá min ovttasbargoguimmiide nu go guovddáš ja báikkálaš eiseválddiide, sámi ásahusaide ja earáide. Veahkaváldi váikkuha sihke sámi servodaga mánáid ja rávesolbmuid dearvvašvuođa ja eallindili. Sámediggi oaidná ahte veahkaválddi eastadeapmi lea sihke resursagáibideaddji ja eaktuda liige resurssaid.

Sámediggái lea deatalaš ahte sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut váldojuvvojit vuhtii go sii leat mánáidsuodjalusa fuolahusas. Dat eaktuda ahte mánáid vuoigatvuođat fuolahuvvojit guovddáš stivrendokumeanttain. Sámediggi oaidná dárbbu nannet sámi mánáid vuoigatvuođaid vuhtiiváldima lágain, lánkaásahusain ja bajimus ángiruššamiin. Danne dárbbasuvvojit liigeresurssat dasa ahte searvat árjjalaččat dan mánáidsuodjalussuorggi organiserema ja lágaid guorahallamii maid Ráđđehus lea dieđihan.

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

174/181

2017:s dárbbasuvvo lasi:

Dearvvašvuodapolitiikhalaš dieđáhusaid ja doaibmaplánaid doaibmabijuid čuovvleapmi: 1 000 000 ruvno.

Veahkaválddi čuovvleapmi lagas oktavuođain: 1 000 000 ruvno.

Mánáidsuodjaluslága čuovvleapmi ja dieđáhusa čuovvleapmi sadjásašruovttuid birra: 1 000 000 ruvno.

Kampánja ja prošeaktaruđat sámi buohccidivššáriid ja dearvvašvuodabargiid rekruteremii, 1 miljon ruvno.

11 Areálat ja biras

Váldomihttomearri:

- Guoddilis luonddu ja resursavuodá hálldašeami vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Sámedikki areálaáššebarggu čuovvleapmi ja ovddideapmi	1 000 000
Sámedikki suodjalanguovloáirasiid čoahkkaneamit	300 000
Konkrehta huksendoaibmabijuid olggobealde fágalaš árvoštallama čađaheapmi álbmotrievtti vuodul	1 000 000
Submi	2 300 000

11.1 Sámedikki areálaáššebarggu čuovvleapmi ja ovddideapmi

Sámedikkis lea stuorra ovddasvástádus sámi guovlluid areálaid, resurssaid ja birrasiid hálldašeamis. Sámedikki mielas lea deatalaš duddjot luohttámuša, loktet gelbbolašvuoda ja eanedit návccaid dán suorggis. Sámedikki hálldahus dárbbasa eanet resurssaid dán fágasuorgái. Lea erenoamáš dárbu nannet Sámedikki gulahallama siviila sámi servodagain areálaáššiin. Sámediggi oaidná dárbbu nannet gulahallama gaskal Sámedikki ja iešguđet sámi birrasiid, ja oččodit eanet oahpu Sámedikki bargui areálagažaldagaiguin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

11.2 Sámedikki suodjalanguovloáirasiid čoahkkaneamit

Sámediggi háliida ahte sámi áirasat álbmotmeahcce- ja suodjalanguovlostivrraid várás lágiduvvojit čoahkkaneami ja áinnas jahkásaš čoahkkaneamit. Dakkár čoahkkaneamiid mihttomearri lea láchit deatalaš dieđuid ja vásáhusaid lonohallamii suodjalanguovlobarggus sámi áirasiid gaskkas. Čoahkkaneamiin lea maid stuorra mearkkašupmi Sámediggái mii váldá vuostá dieđuid stivrabarggus. Čoavddasániit lea de gelbbolašvuodalokten, fierpmádathuksen ja sámi jiena nannen suodjalanguovlluid báikkálaš hálldašeamis.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 300 000 ruvno.

11.3 Konkrehta huksendoaimbajuid olggobealde fágalaš árvoštallama čađaheapmi álbmotrievtti vuodul

Energijahuksenáššiin lea dárbu deattuhit sámi kultuvrra ja ealáhusaid vuhtiiváldima, ja árvoštallat geanohuhttet go vai hehttejit go doaimbajut sakka árbevirolaš sámi ealáhusdoaimmaheami. Dat gáibida sihke buriid ja jáhkehahtti váikkuhusguorahallamiid ja dáiddolaš rievttálaš árvoštallamiid álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra sin ávnnaslaš kulturvuđđosii. Dakkár rievttálaš gelbbolašvuoda eat sáhte vuordit ahte NČE:s dahje departemeanttas lea. Danne háliida Sámediggi ahte čađahuvvojit olggobealde juridihkalaš kvalitehtaárvoštallamat, dahje vejolaččat árvoštallamat 1. dahje 2. Energijadoaimbajiu váikkuhusain ávnnaslaš sámi kulturvuđđosa ektui.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

11.4 Finnmárolága čuovvoleapmi

Finnmárokommisjuvnnii ja Meahcceduopmostullui ferte sihkarastit lassi ruđaid dasa ahte čađahit dan mandáhta mii kommisjuvnnii lea addojuvvon almmá dárbbasmeahtun mañidemiid haga. Juolludeapmi Finnmárokommisjuvnnii ferte merkejuvvot stáhtabušehtas.

12 Kulturmuittosuodjalus

Váldomihttomearri:

- Duodaštit, gaskkustit ja hálddašit daid dieđuid vássánaiggiis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Sámi kulturmuittut digitála hámis – prošeakta – Askeladdena ođasmahttin	1 000 000
Seailuhan- ja gaskkustandoaimmat Ceavccageađggi/ Mortensnes kulturmuittosuodjalanguovllus	1 000 000
Submi	2 000 000

12.1 Sámi kulturmuittut digitála hámis – prošeakta – Askeladdena ođasmahttin

Dál biddjojit buot registrerejuvvon sámi kulturmuittut Riikaantikvára guovddáš diehtovuđđui, Askeladdenii. Muhto mis leat ain buorre oassi registrerejuvvon sámi kulturmuittut iežamet arkiivvas. Dát eai gávdno digitála hámis. Dákkár registreremat mielddisbuktet ollu liigebarggu go galgá ohcat dieđuid. Dát guoská maid nu gohčoduvvon Brislingenii, diehtovuoddu mas leat kulturmuittoregistreremat lullisámi guovllus. Saemien Sijte lei dán arkiivva čohkkema duogábealde.

Jurdda dáinna prošeavttain lea beassat digitaliseret buot dán materiála. Registreremat biddjojit dasto Askeladdenii.

Bargu mielddisbuktá dárbbu eanet bargonávccaide kulturmuittujuhkosis. Bargu digitaliseret báhcán kulturmuittuid Brislingenii dahkko lagas ovtasbarggus Saemien Sijtein.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

12.2 Seailuhan- ja gaskkustandoaimmat Ceavccageađggi/

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

176/181

Mortensnes kulturmuutosuodjalanguovllus

Sámediggi lea ollu jagiid bargan oažžut ráfáiduhhton guovllu Ceavccageađi/ Mortensnes Unjárgga gielddas, ovttas goddebivdobáikkiiguin ja geađgeáiggebaikkiiguin Báhcavuona, Deanu ja Unjárgga gielddain árvoštallojuvvot nammaduvvot oktiičaskojuvvon máilmmiárbebaikin UNESCO máilmmiárbelisttus.

Várjjat sámi museas lea álo leamaš ovddasvástádus praktihkalaš hálddašeapmái, ja lea soames prošeavttaid bokte čađahan mearkašahtti ovddidanbarggu.

Lea dárbu viiddis systemáhtalaš seailuhan-, ođasmahttin- ja gaskkustanbargui, sihke danin vai váldit ovddasvástádusa kulturmuittuide ja maiddái háhkat vuodu máilmmiárbebaikin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvno.

13 Ealáhusat

Váldomihtomearri:

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodđuduvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii, ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Vuodđoealáhusat	10 000 000
Juohkelágan ealáhuseallin, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit	6 000 000
Kulturealáhusat	5 000 000
Submi	21 000 000

13.1 Vuodđoealáhusat

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohká. Vaikko vuodđoealáhusat addetge ain eanemusat barggu, de njiedjá barggolašvuolta dain ge, spiehkastahkan lea boazodoallu. Dán váldá Sámediggi duođas ja ollu ángiruššan lea danne čadnojuvvon dáid ealáhusaid gáhttemii ja ovddideapmái.

Sámedikkis lea čielga politihkka das ahte sámiin leat vuoigatvuođat guolástussii ja eará mariidnaresurssaide riddolagaš sámi servodagas. Ollašuhttin dihte celkojuvvon ávkástallanrievtti, lea dárbu láchit diliid doaimma nannemii ja ovddideapmái go guoská guolástussii sihke mearas ja nannámis. Riddolagaš fatnasat váikkuhit sakka ássama ja barggolašvuođa bisuheami, ja dárbbasuvvojit váikkuhangaskaoamit fatnasiid lasiheapmái ja ođasmahttimii ja ealáhussii rekruutterema sihkkarastimii. Báikái čadnojuvvon fatnasat maid dárbbasit gádderusttega vai lea vejolaš vuovdit guliid. Ferte nannet vuostáiváldinrusttegiid sihkkarastin dihte viidáset doaimma ja bisuhan dihte dálá guolástusdoaimma báikkálaš riddo- ja vuotnaguovlluin. Oažžun dihte nannoseappot, eanet gánnáhahtti ja geasuheadđi guolástusealáhusa, de ferte boahteáiggis maiddái bidjat fokusa innovatiivalaš doaimbajuide buoridan dihte árvoháhkama ja mariidna varasávdnasiid viidáset nállašuhttima.

Árktalaš eanadoalus lea vejolašvuolta ovdánit ceavzilis eanadoallun sámi guovlluin. Sámediggi háliida nannet rekruitteren- ja árvoháhkandoaimbajuid sámi guovlluid eanadoalus. Sámedikki

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

177/181

doarjjaruhta árttalaš eanadollui vuoliduvvui duvle eanadoallošiehtadallamiid dihte. Sámediggi oaidná ahte dát mielddisbuvttii heitot váikkuhusaid doarjaortnegii mii lei mielddisbuktán eanet bargiid árttalaš eanadollui. Sámediggi háliida bisuhit buori ja erenoamážit heivehuvvon doarjaortnegiid árttalaš eanadollui, lea dárbu 2 miljon ruvdnui jahkásaččat Sámedikki doarjaortnegii árttalaš eanadoalu várás sámi guovlluin

Báikkálaččat buvttaduvvon biepmuin ángiruššamii dárbbasuvvojit varas biebmogálvvut mat leat buvttaduvvon báikkálaččat. Olbmot jearahit eanet báikkálaš biepmu dál go ovdal. Das lea oktavuoha earret eará dása ahte báikkálaš borramuša lea oadjebas borrat, ja ahte dat lea eanet birasáddjái dan geažil go gálvvut eai leat fievridduvvon guhkes gaskkaid.

Hástalussan lea eanet dovddusin dahkat báikkálaččat buvttaduvvon borramuša. Mearkagálvohuksen lea guhkes áiggi ja gáibideaddji proseassa, ja mii gáibida ovttasbarggu borramušbuvttadeddjiid gaskka. Buorre beaggin buktagiid ektui ja fokuseren kvalitehtii buvttadeddjiid gaskkas lea mearrideaddji deatálaš jos galggaš oazžut saji márkanis. Ovttasbargu guolástusa, eanadoalu ja boazodoalu gaskka nannešii borramušbuvttadeami sámi guovlluin.

Ain lea dárbu ođasmahttit doaibmavisttiid eanadoalus. Maŋŋá jagi 2024 ii leat šat lohpi doallat hingušliid návehis, ja ealáhus ferte váldit eret hingušliid ja bidjat sadjái livvadansajiid. Lábbábiorgomárganis lea vejolašvuoha viiddidit buvttadusa sihke dálá doaluin ja ođđa doaluin.

Boazodoallolága rievdeapmi lea hástán Sámedikki váldit čielgaseappot rolla barggus boazodoalloássiiguin. Boazodoalu vuođu buorebut vuhtii váldin ealáhussan ja kultuvran eaktuda ahte Sámediggi lea nannoseappot mielde ja ovttasbargá stuorra áššiin mat leat deatálaččat boazodollui.

Nannet sámi vuođđoaláhusaid, dása gullet maiddái prošeaktaruđat mat geasuhit innoatiiva nuoraid dihtomárganbuktagiid buvttadeapmái; boazodoalus/bohccobiergu ja oavddut, meahcásteapmi/meahccebuktagat, guolásteapmi/mearrabuktagat ja árttalaš eanadoallu/ekologalaš vuođđoávdnasat, 2 miljon ru.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 10 000 000 ruvnno.

13.2 Juohkelágan ealáhuseallin, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Sámediggi áigu eanet bargat ovttasbargoprošeavttaid, gelbbolašvuođabajideami ja doaibmabijuid ovdii mat buoridit ásahandávjodaga. Mii áigut árrjalaččat ohcalit ja dahkat ovttasbarggu FoU-birrasiiguin mat sáhttet váikkuhit innovašuvnnaid dávjodaga lasiheami sámi guovlluin. Dárbbasit innovašuvnnaid mángga dásis, nappo sámi guovlluin ollásit, ja fitnodatdásis, ovdamearkka dihte duojs, vásihusain ja borramušas. Oppalaččat lea dárbu lasihit ealáhushutkama ovdánahttin dihte eanet ođđaásahemiid sámi guovlluin.

Lea dárbu sierra gilvtagordnefondii mii lea erenoamážit fitnodathuktamiid ja ođđaálggahandoaimmaid várás sámi guovlluin.

Prošeavttain, Sámi mátkeealáhusat jotkojuvvo 2017:s, ja dasto áigut viidáseappot ángiruššat sámi mátkeealáhusaiguin julev- ja máttasámi guovlluin. Vejolaš ovttasbargui sámi mátkeealáhusaiguin Ruota ja Suoma bealde dárbbasuvvojit maiddái eanet resurssat.

Dárbu 2017:s: 4 000 000 ruvnno.

13.3 Kulturealáhusat

Sámi kulturealáhusain lea stuorra vejolašvuođat šaddat deataleamos ealáhussan. Analysat čájehtit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat laskan johtilit maŋimuš 10 jagis dan ektui maid muđui Norggas ja Davvi-Norggas. 2013:s ovddidii Sámediggi iežas golmma jagáš doaibmaplána sámi kulturealáhusaid várás. Sámediggi joatká ja nanne ángiruššama 2017:s.

Berre árvvoštallojuvvot ođđa dávgasis váikkuhangaskaoapmi man bokte sáhtta addit doarjaga buvttavddideapmái, gávppálaš áigumušain. Ásahan bargit sáhttet leat vejolašvuohtan, ja ođđa ortnet lea jurddašuvvon juo ásahan bargiide gain leat gávppálaš áigumušat sin buktagiid ektui.

Ággan lea dat ahte suorgi dál báhcá hui ollu olggobeallái daid váikkuhangaskaomiid ektui mat mis leat. Dál mii sáhttit addit doarjaga dušše fabrikka huksemii, muhto eat sisdoalu buvttadeapmái. Kulturealáhusas dáhpáhuvvá árvoháhkkan kreatiiva proseassas dalle go buvttavddiduvvo, ja eai nu gallásis leat dárbu stuorra investeremiidda dávviriid ektui.

Vurdojuvvo ahte Dáhttu-programmain jotkojuvvo/ dat čuovvoluvvo 2017:s.

2017:s dárbbášuvvo lasi: 5 000 000 ruvno.

Nannet sámi vuoddoealáhusaid, dása gullet maid prošeaktaruđat mat geasuht innovatiiva nuoraid dihtomárkanbuktagiid buvttadeapmái; boazodoalus/ bohccobiergu ja oavddut, meahcásteapmi/ meahccebuktagat, guolásteapmi/ mearrabuktagat ja árttalaš eanadoallu/ ekologalaš vuoddoávdnasat, 2 miljon ruvno.

13.4 Duodji

Duodji ealáhusšiehtadus, mii šiehtadallojuvvo duodjeorganisašuvnnaid ja Sámedikki gaskka, lea Sámedikki deataleamos reaidu duodji ovddideamis. Ealáhusšiehtadusas leat earret eará doaibmadoarjjaortnet duojáriidda, investeren- ja ovddidandoarjja, čálgoortnegat, duodji vuovdin ja doarjja organisašuvnnaide.

Sámedikki mihttomearrin lea ásahit eanet bargosajiid duodji vuodul ja ángiruššama ulbmilin duodjis lea nannet fitnodagaid ekonomalaš ceavzilvuodá. Sámi design ja mearkagálvohuksen leat deatalaš ángiruššansuorggit vai sáhtta ovddidit ođđa sámi buktagiid ja eanet dovddusin dahkat duodjebuktagiid. Mearkagálvohuksen addá maiddái ostiide vejolašvuodá diehtit ahte dan maid sii ostet lea duodji ja ahte buktagiin lea kvalitehta. Dás ferte ovttas bargat duodjeealáhusain ii dušše Norggas, muhto maiddái Ruotas, Suomas ja Ruoššas.

Daid mihtomeriid ja strategiijaid oktavuodas mat ovdan buktojuvvojit duodjedieđáhusas njukčamánu 2016 áigut mii árvvoštallat duodjeorganisašuvnnaid ja Duodjeinstituhta doaimma.

13.5 Sámi kultuvrra vuovdin- ja gaskkustanvuogitvuodaid čielggadeapmi.

Dál leat ollu aktevrrat mat vuvdet sámi kultuvrra ja áđaid. Erenoamážit mátkeealáhusas, oaidnit mii ollu vuovdima sámi kultuvrras ja historjjás. Duodjis lea ráhkaduvvon vuogádat mii kvalitehtasihkkarastá ja addá lobi vuovdit sámi giehtaduodji.

Lea lunddolaš ahte sámi servodagas lea eaiggátvuohta ja vuogitvuodat iežaset kultuvrii, historjái ja kultuvrralaš áđaide. Áššis 36/15 lea namuhuvvon ahte galgá ráhkaduvvot strategiija sámi mátkeealáhusaid viidásetovddideamis, jagi 2016 mielde. Dán oktavuodas oaidná Sámediggi ahte lea dárbu kártet sámi kultuvrra, historjjá ja kultuvrralaš áđaid, ja defineret daid. Viidáset lea dárbu čielggadit vejolašvuodá movt sámi servodat sáhtta sihkkarastit kvalitehta ja vuogitvuodaid. Dát bargu ferte dahkkot ovttasbarggus Suoma ja Ruota sámedikkiiguin. 2017 bušeahttadárbbus ja ovddos guvlui, berrejit ruđat kártemii, defineremii ja doaibmabijuide váldot mielde, nu go ovdamearkka dihte pateantavuogitvuodaid oastimii, 1 500 000 ruvno.

14 Ovttasbargošiehtadusat

Váldomihttomearri:

- Árijjalaš ja ulbmillaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannendihte

Čállit:

Elli Kirsti Nystad / Ellen Aina Eira

179/181

ja ovddidandihte sámi kultuvrra, giela ja servodaga.

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Ovttasbargošiehtadusat	3 000 000
Submi	3 000 000

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkasuohkaniin, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin ja lullisámi guovllu fylkkasuohkaniiguin (Nordlánda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárku). Sámediggi lea viidáset dahkan ovttasbargošiehtadusa gávpotsuohkaniiguin Romssain ja Bádádjoin. Šiehtadusat váikkuhit sámi giela, kultuvrra ja servodaga nannemii ja čalmmustahttimii, ovttasbargus báikkálaš ja regionála eiseválddiiguin.

Sámediggi juolluda doarjaga ovttasbargoprošeavttaide dain fylkkasuohkaniin ja suohkaniin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus. Dákkár ovttasbargoprošeavttaid ruhtadeapmái jearahuvvo hui ollu ruhta.

Sámediggi áigu bidjat eanet deattu bargat olggosguvlui fitnodagaid, ovdánahttinbirrasiid ja suohkaniid vuostá. Sámediggi áigu nannet ovttasbarggu válljejuvvon suohkaniiguin, mat ovttas Sámedikkiin áigot bidjat erenoamáš ollu návccaid buoridit báikegottiid geasuheadji orrunbáikin ja bargosadjin.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 3 000 000 ruvnno.

15 Sámi siviilaservodat

	2017:s dárbbasuvvo lasi
Doarjja sámi organisašuvvnaide	1 000 000
Submi	1 000 000

Sámi organisašuvvnnat leat dehálaš oassin sámi demokratijas/ siviilaservodagas. Danin lea dehálaš bisuhit mánggabealat organisašuvdnagova ja sihkkarastit organisašuvvnaide bastevaš ekonomalaš vuoddu.

Lea dárbu lasihit doarjaga sámi organisašuvvnaide.

2017:s dárbbasuvvo lasi: 1 000 000 ruvnno.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 25.09.15 dii. 12.20.

Vuollaičállit lea lohkan čoahkkingirjji, ja gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearrádušat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Oslos, 23.09.2015 - 25.09.2015

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Jørn Are Gaski
Jođiheaddji

Anita Persdatter Ravna
nubbinjođiheaddji

Mathis Nilsen Eira

Aud Marthinsen

Marie Therese Nordsletta Aslaksen